

ISSN: 2687- 4385
eISSN: 2687-6248
www.ijhar.net / www.ijhar.org

ULUSLARARASI İNSAN VE SANAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ijhar[®]
INTERNATIONAL JOURNAL OF
HUMANITIES AND ART RESEARCH

Cilt 6, Sayı 4, Aralık 2021

KIŞ / WINTER

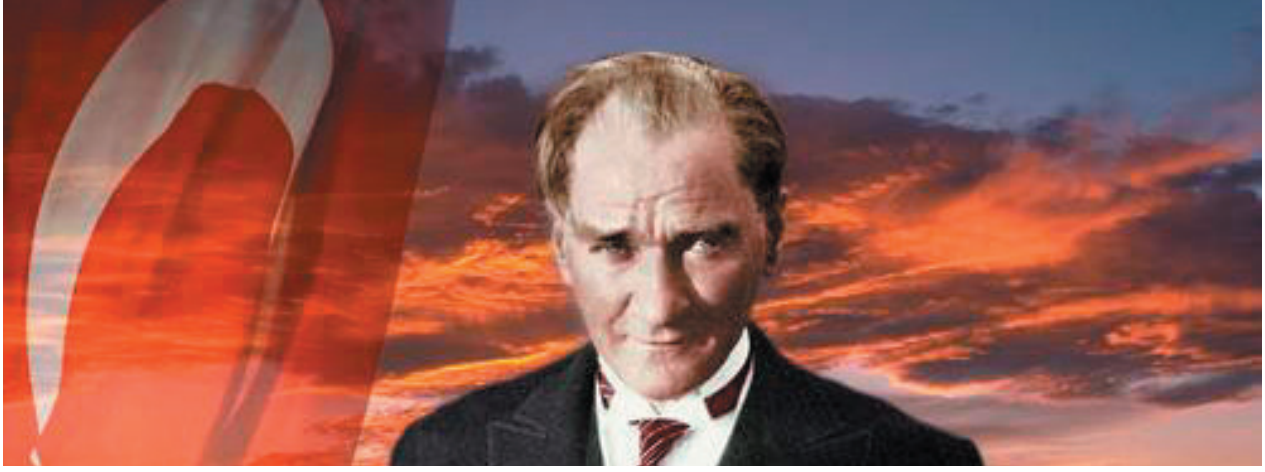

ULUDAĞ
GELİŞİM
AKADEMİSİ
INTERNATIONAL OF HUMANITIES AND ART RESEARCH

ijharjournal@gmail.com / P:+90 (224) 4130006

Uludağ Gelişim Akademisi 29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA

Uludağ Gelişim Akademisi yayınıdır

Türk Milletinin tuttuğu mesale, pozitif bilimdir.
M.K. Atatürk

ISSN: 2687 - 4385 / E-ISSN : 2687 - 6248

Sahibi: Uludağ Gelişim Akademisi Adına Çetin YILDIRIM

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Gültekin ERDAL

Basım Yeri: Stüdio Star Ajans Matbaacılık Şti.

Alaattin Bey Mah. 634 Sk. Nilüfer Ticaret Merkezi 2. Bölge Ayaz Plaza No:24

Nilüfer / BURSA

İletişim Adresi : Uludağ Gelişim Akademisi

29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA

P: +90 (224) 413 00 06

Mail: ijharjournal@gmail.com / ijharjournaltr@gmail.com

www.ijhar.org

www.ijhar.net

Yayıncı / Publishing

Bursa Uludağ Koleji Özel Eğitim Kurumları

İmtiyaz Sahibi / Garantee

Çetin YILDIRIM

Bursa Uludağ Koleji Özel Eğitim Kurumları
Uludağ Gelişim Akademisi Yayınları

Kurucu Heyet / Founding Committee

Prof. Dr. Kelime ERDAL
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim İmran ÖZTAHTALI
Öğr .Gör. Gültekin ERDAL
Çetin YILDIRIM

Associate Prof. Dr. Şükrü BAŞTÜRK

	Qualification	PhD
	Position	Chef-in Editör
	Mail	basturk@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42224
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Turkish Language Education

Dr. Hatice YURTSEVEN YILMAZ

	Qualification	PhD
	Position	Secretary
	Mail	hyurtseven@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-40995
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Turkish Language Education

Şükrü KAYA

	Qualification	Master's Degree
	Position	Editor - Mizanpaj
	Mail	skaya@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294- 295-5498
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Karacabey Vocational School Computer Technologies

Prof. Dr. Hülya TAŞ

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Folk Literature and Folk Culture
	Mail	htas@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-1817
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Science and Literature, Department of Folklore

Prof. Dr. Şenay ŞAHİN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Sport Sciences
	Mail	sksahin@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-2926
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Sports Science Faculty Coaching Training

Prof. Dr. Mujib ALAM

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - International Relations
	Mail	malam3@jmi.ac.in
	Fone	+91-11 26987583
	Country	India
	Affiliation	Academy of International Studies, Jamia Millia Islamia (A Central University), New Delhi-110025.

Prof. Dr. Sabry Tevfik HAMMAN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Literature
	Mail	sabrihammam@yahoo.com
	Fone	00201005474263
	Country	Egypt
	Affiliation	Sohac University Faculty of Letters Department of Turkish

Prof. Dr. Rıza SAM

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Social Sciences
	Mail	nrsam1635@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 261-5540
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludag University Social Sciences Vocational School Property Protection And Security

Prof. Dr. Birol TAŞ

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Agricultural Sciences
	Mail	melik@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-1513
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Agricultural

Prof. Dr. Ömer DÜZBAKAR

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - History and Geography
	Mail	oduzbakar@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-2250
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Department of Social Studies Education

Associate Prof. Dr. Erol OGUR

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Turkish Language and Literature
	Mail	ogur@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42222
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Associate Prof. Dr. Süleyman EROĞLU

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Turkish Language and Literature
	Mail	seroglu@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42223
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Associate Prof. Dr. Levent Ali ÇANAKLI

	Qualification	PhD
	Position	Editor - Last Read Editor
	Mail	alicanakli@uludag.edu.tr
	Fone	(0224) 29 55029
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Associate Prof. Dr. Ersin ŞAHİN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Educational Sciences
	Mail	ersahin@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-2926
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences

Associate Prof. Dr. Sezin TÜRK KAYA

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Art and Design
	Mail	turkkaya@uludag.edu.tr
	Fone	+90 (224) 2940894
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Fine Arts, Graphic Design Department

Assistant Prof. Dr. Nazan OSKAY

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Art Sciences
	Mail	nazan_oskay@hotmail.com
	Fone	+90 (432) 444 5065 / 22815
	Country	Türkiye
	Affiliation	Van Yüzüncü Yıll University, Faculty Of Fine Arts Arts

Dr. Sercan ALABAY

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Foreign Languages
	Mail	salabay@gsu.edu.tr
	Fone	(212) 227 44 80 / 1971
	Country	Türkiye
	Affiliation	Galatasaray University, Vocational School of Foreign Languages, Department of French

Dr. Erkan YILMAZ

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Foreign Languages
	Mail	eyilmaz@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Foreign Language Education

Instructor Aynur AKSEL

	Qualification	Master's Degree
	Position	Area Editor - Foreign Languages
	Mail	aynuraks@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 2615205
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, School of Foreign Languages

Research Assistant Ebru Kuybu DURMAZ

	Qualification	PhD
	Position	Editor - Language and Spelling Editor
	Mail	ebrukuybu@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-55079
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Science and Letters Department of Turkish Language and Literature

Dr. Tayfun BARIŞ

	Qualification	PhD
	Position	Editor - Language and Spelling Editor
	Mail	tbaris@uludag.edu.tr
	Fone	(0452) 475 73 92
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Turkish Teaching Application and Research Center (ULUTÖMER)

Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu - Türkiye
Prof. Dr. Behçet Kemal Yeşilbursa - Türkiye
Prof. Dr. Carmen Andréi - Romanya
Prof. Dr. Birol Taş - Türkiye
Prof. Dr. Hatice Şahin - Türkiye
Prof. Dr. Hülya Taş - Türkiye
Prof. Dr. Kazım Yoldaş - Türkiye
Prof. Dr. Kelime Erdal - Türkiye
Prof. Dr. Kerime Üstünova - Türkiye
Prof. Dr. Lindita Xhanari Latifi - Arnavutluk
Prof. Dr. Marie Françoise Montaubin - Fransa
Prof. Dr. Nadezhada Oynotkinova - Rusya
Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak - Türkiye
Prof. Dr. Sabri Tefvik Hammam - Mısır

Prof. Dr. Shahid Ahmed Jamia Millia - Hindistan
Doç. Dr. Elvira Latifova - Azarbaycan
Doç. Dr. Süleyman Eroğlu - Türkiye
Dr.Öğr.Üyesi İbrahim İmran Öztahtalı - Türkiye
Dr. Erkan Yılmaz, Türkiye
Öğr. Gör. Gültekin Erdal - Türkiye

- Prof. Dr. Abdülkadir Çüçen, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Alfina Silgatullina, Rusya Bilimler Akademisi, Moskova - Rusya
- Prof. Dr. Ayşe Saraçgil, Floransa Üniversitesi, İtalya
- Prof. Dr. Behçet Kemal Yeşilbursa, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Carmen Andréi, Galati Üniversitesi, Romanya
- Prof. Dr. Erkan Işığışık, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Prof. Dr. Hande Müjde Ayan, Marmara Üniversitesi, İstanbul - Türkiye
- Prof. Dr. Hatice Şahin, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Hülya Taş, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. İlker Küçük, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye (04.05.2020)
- Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak, Gazi Üniversitesi, Ankara - Türkiye.
- Prof. Dr. İsmail Naci Cangül, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Kamil Veli Nerimonoglu, Aydın Üniversitesi, İstanbul - Türkiye
- Prof. Dr. Kelime Erdal - Türkiye, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Kerime Üstünova, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Prof. Dr. Lindita Xhanari Latifi, Arnavutluk
- Prof. Dr. Marie Françoise Montaubin, Jules Vernes Üniversitesi, Fransa
- Prof. Dr. Mehmet Ali Akıncı, Rouen Üniversitesi - Fransa
- Prof. Dr. Nadezhada Oynotkinova, Rusya Bilimler Akademisi, Sibirya – Rusya
- Prof. Dr. Sabri Tefvik Hammam, Sohac Üniversitesi - Mısır
- Prof. Dr. Selçuk Mülayim, Marmara Üniversitesi, İstanbul - Türkiye
- Prof. Dr. Shahid Ahmed Jamia Millia, Islamia A

- Central Universty - Hindistan
- Prof. Dr. Tevfik Alıcı, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Prof. Dr. Rıza Sam, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal, Hacettepe Üniversitesi, Ankara -Türkiye
- Prof. Dr. Zübeyde Sinem Genç, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Doç. Dr. Cavid Qasimow, Bakü Devlet Üniversitesi - Azerbaycan
- Doç. Dr. Erol Ogur, Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Elvira Latifova, Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü - Azarbeycan
- Doç. Dr. Galina Miskiniene, Vilniaus Üniversitesi, Litvanya
- Doç. Dr. İryna Dryga, Ukrayna Milli Bilimler Akademisi, Ukrayna
- Doç. Dr. Hicabi Gülgen, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Mehmet Özdemir, Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik -Türkiye
- Doç. Dr. Minara Aliyeva, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Mustafa ULUOCAK, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Nuray parlak Yılmaz, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye
- Doç. Dr. Levent Ali Çanaklı, Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Ranetta Gatorova, Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi, Ukrayna
- Doç. Dr. Süleyman Eroğlu, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Şükrü Baştürk, Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Doç. Dr. Victor Until, ULIM Kişinev Üniversitesi, Moldova
- Doç. Dr. Zhanna Yusha, Rusya Bilimler Akademisi, Sibirya - Rusya
- Dr. Öğr.Üyesi İbrahim Öztahtalı, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye
- Dr. Erkan Yılmaz, Bursa Uludağ Üniversitesi
- Dr. Luigi Oliva, University Of Sasari- İtalya
- Dr. Songül Alpaslan, Roodenberg - Hollanda

Genel İlkeler:

Bursa Uludağ Gelişim Akademisi bünyesinde 2016 yılında yayın hayatına başlayan Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (International Journal of Humanities and Art Researches), bahar, yaz, sonbahar ve kış aylarında yılda dört defa yayımlanır. IJHAR, hem online hem de basılı olarak yayımlanır. Basılı dergiler, yazarlara ücretsiz olarak gönderilir. Makalelerin tamamı <http://www.Ijhar.net> ve <http://www.Ijhar.org> adresinden online olarak ücretsiz okunabildiği gibi abonelik imkânlarıyla her okuyucuya basılı örneği gönderilir. Ijhar, gerekli gördüğünde özel sayı çıkartarak belirli alanları tartışmaya açar ya da yurt içinde ve yurt dışında alanında söz sahibi olmuş, saygınlık kazanmış bilim ve sanat insanlarına şükranlarını sunmayı hedefler. Bu konuda karar ve yetki bilim ve yayın kuruluna aittir.

Konu:

Derginin öncelikli konuları arasında UNESCO Dünya Mirası Listesine giren 15 Türk kültürünü (<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44423/dunya-miras-listesi.html>) korumak ve UNESCO sözleşmenin 16, 17 ve 18. maddelerine göre oluşturulan Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde yer alan:

İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi

Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi

En İyi Uygulama Örnekleri Listesi'dir.

Bu amaçla Türkiye ve diğer ülkelerdeki halkbilimi, etnoloji ve antropoloji, doğa ve ekoloji, görsel sanatlar, yerel sanat ve kültürel miras konuları ve bunlarla ilgili her türlü kuram ve yöntem sorunlarını içeren araştırma, inceleme ve derlemeye dayanan kültür araştırmalarını yayımlar.

İçerik:

Alanında bir boşluğu dolduracak, araştırmaya dayalı özgün makaleler,

Alanın gelişimine katkı sağlayacak tanıtım ve eleştiri yazıları,

Toplum kültürü, halkbilimi, etnoloji, antropoloji, doğa ve ekoloji, görsel sanatlar, ebru sanatı, hat sanatı, çinicilik ve süsleme sanatları ve kültürel miras çalışmalarına kuramsal ve yöntemsel açıdan katkı sağlayacak çeviriler, kısa raporlar ve bilgi notları brief

report ve short communication'lar,

Alandan veya yazılı kaynaklardan yapılan derlemeler.

Ijhar'da yayımlanacak yazılarda daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olma şartı aranır. Bilimsel bir toplantıda sunulmuş bildiriler, bildiri kitapçığında tam metin yayımlanmış ise Ijhar'da yayımlanamaz.

Gelen Yazıların Değerlendirilmesi:

Yayımlanmak üzere gönderilen makaleler öncelikle amaç, konu, içerik ve yazım kuralları açısından incelenir. Bu yönleriyle uygun bulunanların yazar adları gizlenir ve ilgili alanın sorumlu editörüne gönderilir. Baş editör, alan editör üyelerinin görüşü doğrultusunda, bilimsel bakımdan değerlendirilmek üzere, alanında eser ve çalışmalarıyla kabul görmüş iki hakeme gönderir. Aynı nitelikteki hakemler, editörler arasından da belirlenebilir.

Dergi etik kuralları gereği, hakemlere yazar adı gönderilmez, yazarlara hakem adı açıklanmaz.

Hakem raporları derginin veri tabanında saklanır. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı üçüncü bir hakeme gönderilebilir veya alan editörleri nihai kararını raporlar üzerinden verir.

Makalenin yayımlanabilmesi için, olumlu iki hakem raporu ve alan editörü onayı gerekir. Yayın kararı verilen makaleler sıraya konulur ancak editörlük, dosya hazırlama, güncellik, gereklilik gibi dergiciliğe bağlı birçok nedenle değişiklikler yapabilir. Önemli bir neden olmadığı sürece makale (yazara bilgi verilir), Yayın Kurulunca, derginin en yakın sayısında yayımlanır.

Yazarlar, hakemlerin ve alan editörlerinin eleştiri, öneri ve düzeltme taleplerini dikkate almak zorundadır. Katılmadıkları noktaları gerekçeleriyle birlikte ayrı bir rapor hâlinde Yayın Kurulu'na sunabilirler.

Hakemlik süreçlerini tamamlamış ve yayımına karar verilmiş makaleler için "yayımlanacaktır" içerikli resmî yazı verilir. Ancak hangi sayıda yayınlanacağı editörlere ve derginin yayım ilkelerine bağlıdır.

TRDizin'e sıklıkla gelen sorulardan yola çıkarak yardımcı olacağını düşündüğümüz bilgileri aşağıda bilgilerinize sunuyoruz.

SORU: Tüm makaleler için etik kurul izni gerekli midir?

Yanıt: Hayır. Kriterlerde de "Etik Kurul İzni gerektiren" makaleler olarak belirtilmektedir.

Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir.

Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar.

İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,

İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar.

Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar.

Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.

Ayrıca; Olgu sunumlarında "Aydınlatılmış onam formu" nun alındığının belirtilmesi,

Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi,

Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi

SORU: Geçmiş yıllarda tamamlanmış çalışma ve tezden üretilen yayınlar için geriye dönük etik Kurul İzni alınmalı mıdır?

Yanıt: 2020 yılı öncesi araştırma verileri kullanılmış, yüksek lisans/doktora çalışmalarından üretilmiş (makalede belirtilmelidir), bir önceki yıl dergiye yayın başvurusunda bulunulmuş, kabul edilmiş ama henüz yayımlanmamış makaleler için geriye dönük etik kurul izni gerekmemektedir.

SORU: TR Dizin'in bu kuralları ile üniversiteler dışında yapılan yayınlara kısıt mı getirilmiştir?

Yanıt: Hayır. Üniversite mensubu olmayan araştırmacılar da bölgelerinde bulunan Etik Kurul'lara başvurabilmektedir.

AYRICA: Dergiler "Yayın Etiği", "Araştırma Etiği" ve "Yasal/Özel izin belgesi alınması" ile ilgili kurallara uyduğunu uluslararası standartlara atıf yaparak, hem web sayfasında hem de basılı dergide herbiri için ayrı başlık açarak belirtmelidir. Dergilerde yayın etiğine uygunluk konusu sadece yazarların

sorumluluğuna bırakılmamalı, dergi yayın etiği konusunda izleneceği yolu açık olarak tanımlanmış olmalıdır. Dergilerde yayımlanacak makalelerde etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasının gerekip gerekmediği makalede belirtilmiş olmalıdır. Eğer bu izinlerin alınması gerekli ise, izinin hangi kurumdan, hangi tarihte ve hangi karar veya sayı numarası ile alındığı açıkça sunulmalıdır. Çalışma insan ve hayvan deneklerinin kullanımını gerektiriyor ise çalışmanın uluslararası deklarasyon, kılavuz vb. uygun gerçekleştirildiği beyan edilmelidir. Belirtilen hususlarla ilgili çalışmaların bu yıl içerisinde tamamlanması ve varsa eksikliklerin en kısa sürede giderilmesi önem arz etmektedir. Saygılarımızla...

- Araştırma Makalesi • Research Article** <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.025>
- 1. NUR KOÇAK VE VİTRİN RESİMLERİ**
Nur Koçak And Showcase Paintings
Doç Dr. Duygu SABANCILAR İŞTİN, Zeynep Ünal..... 448-460
- Araştırma Makalesi • Research Article** <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.026>
- 2. EURİPIDES'İN BAKKHALAR'INDA BİYOPOLİTİKA**
Biopolitics in Euripides' Bacchae
Arş.Gör. Gonca KATMAN..... 661-480
- Derleme • Compilation** <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.027>
- 3. ÜLKEMİZ TARIM SEKTÖRÜNDE KARŞILAŞILAN BAZI İŞ GÜVENLİĞİ SORUNLARI**
Some Occupational Safety Problems in Our Country's Agricultural Sector
Prof. Dr. Birol TAŞ..... 481-489
- Araştırma Makalesi • Research Article** <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.028>
- 4. BAŞKENTİN GÖRÜNMEYEN YÜZÜ: ÇİNÇİN ve YENİDOĞAN**
The Invisible Side of the Capital City: Çinçin and Yenidoğan
Arş.Gör. Özgür BAYRAKTAR..... 490-504
- Araştırma Makalesi • Research Article** <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.029>
- 5. MEKÂNSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİN ÖTESİNDE ZİHİN FARKLI BİREYLER İÇİN ERİŞİLEBİLİR YAŞAMI TASARLAMAK: İZEV ÖRNEĞİ**
Designing Accessible Life for the Mentally Handicapped Beyond Spatial Accessibility: The Case of IZEV
Doç. Dr. Saadet AYTIS..... 505-518
- Araştırma Makalesi • Research Article** <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.030>
- 6. DOĞU-BATI SINIRI ÜZERİNDEN POSTKOLONYALİZM VE POSTKOLONYALİZMİN ÇAĞDAŞ SANATA YANSIMALARI**
The Reflections of Post-Colonialism on the Contemporary Art
Prof. Neslihan ÖZGENÇ ERDOĞDU, Mustafa Adil ÖZTÜRK, Ferhan KESKİN..... 519-534
- Araştırma Makalesi • Research Article** <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.031>
- 7. BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLERİNİN MENTAL ROTASYON VE PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: BURSA İLİ ÖRNEĞİ**
An Examination On Mental Rotation And Problem Solving Skills Of Physical Education And Sport Teachers: Sample Of Bursa Province
Mesut Öztürk, Prof. Dr. Şenay Şahin, Arş. Gör. Ali Kamil Güngör..... 535-547
- Derleme • Compilation** <http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.032>
- 8. HAZIRLIK SINIFLARINDA YABANCI DİL OLARAK FRANSIZCA ÖĞRETİMİ İÇİN BİR DAHİ SAATİ (GENIUS HOUR) ÖNERİSİ: TOONYTOOL®**
A Proposition for Genius Hour Activity during French Language Teaching Process in the Preparatory Classes: ToonyTool®
Öğr. Gör. Dr. Sercan ALABAY..... 548-559

Değerli okuyucular,

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları (IJHAR) Dergisi ilk sayısından bu yana bilimsel ve akademik ilkelerinden ödün vermeden yayın hayatına devam etmekte ve bu durum dergimize olan ilgiyi her geçen gün artırmaktadır. Dergimizi, yayın hayatına başlamasının 7. yılında da basılı ve elektronik olarak yayınlıyoruz. 2021 yılı 6. cilt 4. sayımızda iki derleme ve altı araştırma makalesi yer almaktadır. Bu bağlamda dergimizin yayın ve editör kurulunda yer alan bilim insanlarıyla 22.12.2021 tarihinde çevrimiçi olarak yaptığımız toplantı raporunu takdirlerinize sunuyoruz.

- 2021 yılından itibaren IJHAR dergisi (Mart-Haziran-Eylül-Aralık) aylarında yılda dört sayı yayınlanacaktır.
- Bilim ve Yayın kurulu gerekli gördüğünde derginin Haziran sayısı, alanında tanınmış, Türk bilim, spor, sanat ve edebiyatına katkı sağlamış kişi veya kişilere armağan edilebilir.
- Dergimizin Bilim ve Yayın Kurulu gerekli gördüğünde, periyodik dört sayısından bağımsız olarak özel sayı çıkartabilir.
- Dergimizde bir yazarın yılda bir yayını yayınlanacaktır.
- Dergimizde yayınlanacak makalelerde (Genişletilmiş Özet, Teşekkür (Gerekli ise), Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı, Çatışma Beyanı) zorunlu hâle gelmiştir.

Değerli okuyucular,

Dergimizin birbirinden özgün makaleleri içeren bu sayısının kapağı, sayfa ve mizanpaj tasarımları Şükrü KAYA tarafından hazırlandı. Dergimizde makaleleri yayımlanan, dergimizin yayın ve danışma kurullarında yer alan; dergimizde hakemlik yapan bilim insanlarına ve Uluslararası IJHAR Dergisi mensuplarına teşekkür eder; makalelerin ilgililerine yararlı olmasını dilerim.

Mart 2022' de yayımlanacak olan 7. cilt, 1. sayımızda görüşmek dileğiyle...

Saygılarımla...

Doç. Dr. Şükrü BAŞTÜRK
IJHAR Baş Editörü

Prof. Dr. Adem UZUN
Prof. Dr. Bülent KARA
Prof. Dr. Cumhuri AYDINALP
Prof. Dr. Fatih ARSLAN
Prof. Dr. Hatice ÖZ PEKTAŞ
Prof. Dr. Murat YAZICI
Prof. Dr. Sadettin SARI
Prof. Dr. Vehbi BAYHAN
Doç. Dr. ASUMAN AYPEK ARSLAN
Doç. Dr. Bergün MERİÇ BİNGÜL
Doç. Dr. Deniz CEMAL KOŞAR
Doç. Dr. Gül ERBAY ASLITÜRK
Doç. Dr. Güney ÇEĞİN
Doç. Dr. Levent Ali ÇANAKLI
Doç. Dr. Solmaz BUNULDAY
Doç. Dr. Menşure AYDIN

NUR KOÇAK VE VİTRİN RESİMLERİ

Nur Koçak And Showcase Paintings

Doç Dr. Duygu SABANCILAR İŞTİN

Orcid: 0000-0002-4270-2815 ♦ Balıkesir Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü ♦
dsduygu@gmail.com

Zeynep ÜNAL

Orcid: 0000-0003-3336-6642 ♦ Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı
Öğrencisi ♦ zynpart97@gmail.com

ARTICLE INFO

Submit : 01.08.2021

Accept : 02.11.2021

Published : 30.12.2021

iThenticate Report: 15 ✓ (Max. 20%)

Area Editor: Öğr.Gör. Gültekin ERDAL

Technical Editor: Öğr.Gör. Şükrü KAYA

EOI:

<http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.025>

Reference:

Sabancılar İştin, Duygu. Ünal, Zeynep. (2021). Nur Koçak ve Vitrin Resimleri. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(4): 448-460

Anahtar Kelimeler: Nur Koçak, vitrin, kadın, toplumsal cinsiyet, fotogerçekçilik

Keywords: Nur Koçak, showcase, women, gender, photo-realism

Özet

Araştırma Makalesi ♦ Research Article

Bu makale, Türkiye’deki foto-gerçekçilik akımının ilk temsilcilerinden biri olan Nur Koçak’ın 1990’lardan itibaren ürettiği “Vitrinler” başlıklı resimlerine odaklanmaktadır. 1990’lı yıllar, Türkiye için 1980 askerî darbesinin baskıcı tutumunun ardından siyasal, ekonomik ve toplumsal yapıda çözümlerin ve özgürleşmelerin yaşandığı yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Serbest piyasa ekonomisi ve dışa açılma politikaları çerçevesinde tüketim kültürü oluşmuş; tüm bu gelişmelerle birlikte sanat ortamı da kendine özgü konu, malzeme, üretim ve sergileme çeşitliliği açısından çağının dinamikleriyle eş zamanlı olarak gelişme göstermiştir. Bu noktada Nur Koçak 1990’lı yıllarda ürettiği “Vitrinler” başlıklı resimlerinde tüketim kültürünün nesnelere yansımalarıyla yararlanmakta ve bu nesnelere üzerinden toplumsal cinsiyet ve kadın kimliğinin toplumsal inşa ve psikolojik etmenleriyle ilgilenmektedir. Bu noktadan çıkışla hem teknik hem de tavır olarak dönemin sanat anlayışının yerleşik kurallarını sorgulayan Nur Koçak’ın “Vitrinler” başlıklı resimleri betimsel modele dayalı nitel bir araştırma modeliyle incelenerek tüketim kültürü ve toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınacaktır.

Abstract

This article focuses on the paintings titled “Showcases” produced by Nur Koçak, one of the first representatives of the photo-realism movement in Turkey, since the 1990s. The 1990s appear as years of disintegration and liberation in the political, economic and social structure after the oppressive attitude of the 1980 military coup for Turkey. Consumption culture has been formed within the framework of free market economy and openness policies, and along with all these developments, the art environment has developed simultaneously with the dynamics of its age in terms of its unique subject, material, production, and exhibition diversity. At this point, Nur Koçak uses the objects of consumption culture in her paintings titled “Showcases”, which she produced in the 1990s, and deals with the social construction and psychological factors of gender and female identity through these objects. Starting from this point, Nur Koçak’s paintings titled “Showcases”, which questioned the established rules of the art understanding of the period, both technically and in an attitude, will be examined with a qualitative research model based on the descriptive model, and will be discussed in the context of consumption culture and gender.

Giriş

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

understanding of the period, both technically and in an attitude, will be examined with a qualitative research model based on the descriptive model, and will be discussed in the context of consumption culture and gender.

Giriş

Türkiye'deki foto-gerçekçi akımının ilk ve en önemli temsilcilerinden biri olan Nur Koçak (1941-...) hem toplumsal hem de sanatsal düzlemde içinde bulunduğu ortamı değerlendirebilen bir sanatçı olarak, 1950'li yıllardan itibaren başlayan Pop Sanat akımının kullandığı popüler kültür imgelerinden ve tüketim nesnelere beslenmekte, bu nesne ve imgeleri kadının toplumsal olarak algılanışı bağlamında fotogerçekçi bir anlayışla resmetmektedir.

Pop kelimesi nesne, yaşam ve kültür biçimini ifade ederken Pop Sanat İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından kapitalist ekonominin yaygınlaştığı ve oluşan geçici refah döneminde ortaya çıkar.

"Pop Sanat"ı bir terim olarak "İlk kez 1958 yılında, İngiliz eleştirmen Lawrence Alloway (1926-90), Architectural Design dergisine yazdığı "Sanatlar ve Kitle İletişimi" başlıklı makalesinde popüler kültür ürünlerini tanımlamak için kullanmıştır. Alloway, 1962 yılından itibaren terimin kapsamını genişleterek güzel sanatlar alanında popüler kültür öğelerini kullanan sanatçıları da bu şemsiye altında değerlendirmeye başlamıştır" (Antmen, 2018: 160).

Pop Sanat, sanatın kitleleşmesini sağlamak için popüler kültür, tüketim kültürü gibi alanları aracı olarak kullanmış ve bunu kitle iletişim araçları sayesinde gerçekleştirmiştir. Endüstrileşmenin etkisiyle birlikte gereksinimlerin artması, teknolojik gelişmelerin bir getirisi olan kitle iletişim araçlarının kullanımını arttırmıştır. Bu kitle iletişim araçları; reklamcılık sektörünü de içinde barındıran posta, afiş, dergi, gazete, televizyon ve radyo gibi çeşitleriyle kişiler üzerinde reklamcılığın diliyle bir baskı oluşturmaktadır. Oluşan bu baskı kişileri bireysel olandan çok toplumsal olana yöneltmiştir. Bu yönelim insanların varoluş nedenlerini anlaması ve sürdürmesi için onları kitle iletişim araçlarına daha çok bağlamakta ve bu durum daha çok sürü psikolojisi üzerinden tanımlanmaktadır.

Toplumsal olma durumu endüstrileşmenin ve teknolojik gelişmelerin birlikteliği ile yeniden tanımlanmaktadır. Endüstrileşme seri üretimi, seri üretim kitleleşmeyi arttırmıştır. Artık birlikten değil, çokluktan bahsetmek mümkündür. Dolayısıyla toplumsal olma durumu, seri üretilmiş ve kitleleşmiş olandan oluşmakta; birlik üzerinden değil, çokluk üzerinden şekillenmektedir. Çünkü seri olarak üretilen arabalar, mobilyalar, konserveler vb. ürünlerin kullanılması sonsuz yaşam döngüsü izlenimi yaratmaktadır. Tüketim olanakları yeniden sınıflanırken, tüketim endüstrisi hedef aldığı toplumsal kesimlerle birlikte popüler kültürün içeriğini de belirlemektedir.

Popüler ve tüketime odaklı kitle kültürünün yaşam alışkanlıklarından ve çokluk kavramından beslenerek üretim pratiğini oluşturan Pop Sanat, sanat yapının "biricik" olması gerektiği fikrine de karşı çıkar. Kutsallığı reddederken adi ve ucuz olanı merkezine yerleştirir. Nesnenin biricikliğine değil, nesnenin kitlelere sunulan anonimliğine odaklanır.

Bu anonim nesnelere ise dönemin yeni gerçekliği olarak karşımıza çıkar. Pop Sanat "Doğanın referansı olarak şeylerin kendilerinden çok şeylerin görüntülerini ele almış ve ikonografi konseptini temel biçimde yeniden tanımlamıştır" (Fineberg, 2014: 230). Bu durumda belli bir gelenek ve o geleneğin içinde süre gelmiş sınıflandırılmış imgelerden söz edilemez. Oluşan imgeler, tarihsel sürece bağlanmaz. İmgeler çağın gerçekliklerine göre yeniden tanımlanarak yeni görünüm, söylemler, semboller ve anlamlar barındırırlar.

Pop Sanat bizi çok yönlü bir görme biçimiyle karşı karşıya bırakır ve sanatın anın içinde, şimdide olmasına odaklanır. Şimdide olma durumuyla birlikte Pop sanatçılar, "Görüntüleri doğadaki herhangi bir özel bağlamdan bağımsız olarak var olan göstergeler biçiminde ele almaya başlar; dolayısıyla görüntüler, istendiği gibi yeniden şekillendirilebilir (ve yeniden tanımlanabilirler). Görüntüler, doğa haline gelir onları algılama biçimimiz açısından, manzarada görülen bir ağaç ya da buluta eşittir" (Fineberg, 2014: 230). Böylece Pop sanatçılar görüntüleri kendilerine göre yeniden şekillendirerek popüler yıldızlardan süpermarket raflarına kadar tüketim ve popüler kültürün içinde yer alan tüm olgulardan yeni imgeler oluşturmaktadırlar. Bu imgeler ile yüksek kültür ve popüler kültür arasındaki ayrımı

reddederek sanatın elitist olması fikrine karşı çıkmış ve sanatın demokratik olmasının önünü açmışlardır.

Çünkü tüketimin hızla artması aynı zamanda alt-üst sınıf ilişkisinin arasındaki farkı da ortaya çıkartmıştır. Popüler kültür işçi sınıfının yükselme arzusunu, orta sınıflar için bulunduğu konumu muhafaza etmesini, üst sınıflar için de mevcut gücünün korunmasını destekler hâle gelmiştir. Bu noktada “Walter Benjamin’in Pasajlar kitabında bahsettiği üzere kitleler arası sanat tüketim nesnelere geçmekte ve kitleler tüketim toplumuna yakın olabilmek ve aynı zamanda yüreklerini ferahlatmak için sanat eserlerini aracı olarak kullanmaktadırlar”(Artun, 2018: 28).

“Amerika’nın, en zenginle en yoksulunun aynı şeyi satın alma geleneğini başlatmış olması çok önemli bir şey. TV seyrediyorsanız, Coca-Cola’yı görürsünüz, Başkanın Coke içtiğini, Liz Taylor’ın Coke içtiğini... Bir düşünün siz de Coke içiyorsunuz. Coke Coke’tur ve ne öderseniz ödeyin köşe başındaki aylak herifin içtiğinden daha iyi bir Coke satın alamazsınız. Bütün Coke’lar aynıdır ve bütün Coke’lar iyidir. Liz Taylor bunu bilir, başkan bunu bilir ve siz bunu bilirsiniz” (Aliçavuşoğlu, 2001: 66) cümleleriyle, “Üç Coca-Cola Şişesi”(1962) başlıklı çalışmasını tanımlayan Pop Sanat’ın öncü sanatçısı Andy Warhol, bu çalışmada alt ve üst sınıf farkını kapatan bir tüketim nesnesini odaklanmıştır. Böylece sanat kitlelere ulaşmış, kitleler sanat aracılığıyla tüketim toplumuna yakın olmuştur. Özgünlük ve orijinallik kavramı sarsılmış, önemli ve önemsiz nesnelere popüler kültür, tüketim kültürü ve kitle kültürü bağlamında sanatın yeni imgeleri olarak karşımıza çıkmıştır.

Pop Sanat’ın tüm bu yaklaşımları 1970’li yıllardan itibaren Türkiye’de özellikle kadın sanatçıların üretimlerinde görülmeye başlamıştır. Türkiye’deki kadın sanatçılar eril yapıdaki sanat ortamını sorgulayarak bu yapı içindeki egemen sanat üslubunun dışında hem teknik hem de malzeme olarak sanatta yeni ifade biçimlerini kullanmaya başlamışlardır. 1980’li yıllarda kadın sanatçıların sanat alanında görünürlükleri daha çok artmış ancak bu görünürlüklerini, “Batı’da olduğu gibi feminist bir sanat hareketi bağlamında değil, bireysel olarak farklı ilgi alanlarını duyuran sanatsal eğilimleriyle” (Antmen, 2014: 118-119) sağlamışlardır.

Erkek egemen pentür geleneğini dışlayan, resmin anlamını sorgulayan ve yeni ifade biçimlerine bir kimlik sorunu olarak yönelim gösteren kadın sanatçılar arasında yer alan Nur Koçak, Pop Sanat’ın dinamikleri çerçevesinde fotografik bir dil benimseyerek kendi sanatsal ifade biçimini oluşturmuştur.

Nur Koçak, popüler kültür, sermaye-pazar-mal ekseninde tüketim odağı üzerinden şekillendirilen kadını ve kadın imgesini sorgulayarak Türkiye’de kadın olgusunu toplumsal cinsiyet rolleri açısından ele alan çalışmalar üretmiştir. Öte yandan cinsiyet ile ilgili kodların sınıfsal ve kültürel farklılıklar bağlamındaki şekillendirici etkisini de irdeleyerek arzu duyulan tüketim nesnelere üreten kültürün farklılığını ortaya koyan “kiç” (kitsch) terimiyle de ilgilenmiştir. Kiç, alt sınıfın beğenisine hitap eden ve estetik açıdan bayağı olan ürünleri tanımlamakta ve aynı zamanda alt sınıfın anlayabileceği sanat eserlerini de işaret etmektedir. Popüler kültür ve tüketim kültürü bağlamında kiç kavramı ile de iç içe olan Pop Sanat, “Sokaktaki malı bire bir ekseninde sanata dönüştürüp tüketim pazarında halka tekrar tüketim malı olarak sunduğunda hem tüketim yaşamını hem de ticari sanatı onaylayan bir tavır sergiliyor gibidir. Bu tavır sanatçı açısından sokağa çıkış, halka inişti bir anlamda. Çıkış noktası kentsoylu seçkinlerin estetik zevkine ters düşen, toplumsal olgulara, olaylara ironik bakan ve estetik kavramların dışında mesajı olan bir sanat” (Yılmaz, 2008: 198-199) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pop Sanat’ın tüketim kültürü, popüler kültür ve kiç gibi dinamikleri çerçevesinde üretim yapan Nur Koçak, eserlerinde hayatın içinde ve o anda var olan imgelere yer vermiştir. Fotogerçekçi bir üslupla resmettiği imgeler ile kiç ve yüksek sanatı bir araya getirmekte, toplumsal cinsiyet ve kadın kimliğini de bu dinamikler çerçevesinde ele almaktadır. Nur Koçak, sıradan olanı sanat alanına taşıdığı, fotografik bir görüntüyü yüzeye aktardığı “Vitrinler” başlıklı resimleri ile hem dönemin sanat anlayışını hem de kadının toplumdaki yapısını tüketim kültürü bağlamında konu, malzeme, üretim ve sergileme açısından göstermektedir.

Yöntem

Literatür tarama verilerine dayanan bu araştırmada, Nur Koçak'ın "Vitrinler" başlıklı resimleri pop sanat ve foto-gerçekçi sanat bağlamında ele alınarak 1990'ların Türkiye'sindeki ekonomik, sosyal, kültürel ve sanatsal alanlarda yaşanan gelişmelerle birlikte irdelenmeye çalışılmıştır. Araştırmada, sanatçının konu olarak seçtiği vitrinlerden çıkışla foto-gerçekçi bir üslupla ürettiği sanat eserleri incelenmiştir. Araştırmanın odak noktası olan Nur Koçak ve vitrin resimleri nitel araştırma modeliyle incelenerek elde edilen bilgiler doğrultusunda sistematik olarak ele alınmıştır.

Bulgular

Nur Koçak ve Vitrin Resimleri

Nur Koçak'ın "Vitrinler" başlıklı resimleri, 1970'li yıllarda tüketim kültürünün nesnelere ve toplumsal cinsiyet rollerini ele adlı "Fetiş Nesnelere" ve "Nesne Kadınlar" başlıklı resim serilerinden sonra 1989 yılından itibaren karşımıza çıkar. Vitrinlerin bire bir yansımasından oluşan bu serinin çıkış noktası, Nur Koçak'ın İstanbul'da gördüğü bir fantezi iç çamaşırı vitrinidir. Nur Koçak "Fetiş Nesnelere" ve "Nesne Kadınlar" serisinde de aslında farklı vitrinlerden ve vitrinlerde gösterilenlerden beslenir. Buradaki vitrinler direk birer mağaza vitrini olmamakla birlikte gösteren ve gösterilen üzerine odaklanan dergiler, reklamlar... vb.leridir. Bu serideki resimler özellikle tüketim kültürünün bir aracı olan kadın dergilerindeki reklam imgelerinden ve bu imgelerin verdiği mesajlardan beslenir. John Berger'in Görme Biçimleri kitabında bahsettiği gibi her gün yüzlerce imge görmekte ve bu imgelerin mesaj yağmuru altında kalmaktayızdır. Bu mesajları insan aklında tutsun ya da tutmasın okumadan ya da görmeden edemez. Dolayısıyla bu mesajlar belleğimizi bir an için de olsa imgeleme, anımsama ya da beklentiler yoluyla uyarmaktadır (Berger, 2019: 134). Nur Koçak, bu uyarıları kadınlıkla özdeşleştirilen nesnelere ve görüntüler üzerinden ele alarak ortaya çıkartmaya çalışır. Tüketimin arz-talep ilişkisi bağlamında kadınlar etrafında kurguladığı güzellik ideallerine odaklanır.

John Berger'e göre "Sevirci alıcının, ürünü edindiği zaman erişeceği durumuna bakarak kendini kıskanması beklenir. O ürünle, başkalarının kıskanacağı bir nesne durumuna dönüştüğünü düşünmesi amaçlanır. Bu kıskançlık, onda kendini beğenme duygusunu güçlendirecektir. Bunu başka türlü de anlatabiliriz: reklam imgesi alıcıdan, aslında onun kendisine karşı duyduğu sevgiyi çalar; sonra da bu sevgiyi ona, alacağı ürünün fiyatına yeniden satar" (Berger, 2019: 134).

Nur Koçak'ın "Fetiş Nesnelere" ve "Nesne Kadınlar" serisinde tam olarak da bunu anlatmak ister. Fetiş hâle gelen tüketim nesnelere ve bu fetiş nesnelere alarak kıskanılacak bir nesneye dönüşen kadınları ele alır. Fetiş nesnelere ele alarak kadının toplumsal konumuyla ilgilenir. Kadın hem toplumsal olarak baskılanmakta hem de kapitalist toplumda tüketim nesnesine dönüşmektedir. Bu noktadan çıkışla Nur Koçak'ın kadınları birer reklam imgesi şeklinde tuvale yansıtır. Tuvallerde fetişleştirilmiş ve nesneleştirilmiş kadınlar karşımıza çıkar. "Fetişleştirme psikanalizin yakından incelediği bir kavramdı ve doğal olarak bir yokluğun, bir eksikliğin varlığına bağlıydı. Bu psikanalitik çerçevede bakılırsa kastrasyon kompleksiyle ve penis kıskançlığıyla ilgiliydi" (Kahraman, 2013: 88).

Nur Koçak, "Bir parfüm şişesini veya ruju, bir iç çamaşırını, bir çorabı 'fetiş' boyutuna büyütür yani 'totemleştirirken' o görüntünün izleyende uyandırdığı rahatsız edici duyguyu bilinçli bir biçimde" (Kahraman, 2013: 88) kullanır. Fotogerçekçi tekniğin etkisiyle birlikte gerçek nesne ve tuval arasında izleyende bir tedirginlik yaşatır.

Bu tekinsizlik durumu ile birlikte reklamların diliyle "Güzel ol, genç ol, cazip ol." gibi cinsel haz nesnesi olmaya yönelik dayatılan kodlar; kafaları olmayan, sadece vücutları ile seri hâlde sıralanmış kadınlardan oluşan Nesne Kadınlar serisinde de hissedilir. Kafaları, yüzleri ve dolayısıyla kimlikleri olmayan anonimleşmiş ve birer nesneye dönüşmüş kadınlardır karşımızda olan. Koçak bu resimlerinde, tüketim odağındaki bir toplumun kadını konumlandığı yeri gösterir. Kadın özne değildir. Kadın, erkek egemen toplumda, erkek bakış açısına göre biçimlenmiş olarak görülen ve gösterilen bir nesnedir aslında.

Nur Koçak, aynı zamanda kadınların kendilerini çoğu zaman geçmişten aslında her zaman gelecekte söz eden “Reklamlar tarafından pompalanan sürekli çekici olma, daha iyi gözükme fikrini kendilerinde uygulayarak, sürekli daha da nesneleştirilir hale” (Erdal, 2017: 8) getirmelerine de eleştirel bir dil getirir.

Bu eleştirel dil foto-gerçekçi bir üslupla karşımıza çıkarak tüketim kültürünün gerçek, fotoğraf ve imge arasındaki anlamlandırmalarıyla bizi baş başa bırakır. Foto gerçekçi sanatçılar popüler ve güncel olan nesnelere teknik olarak mükemmel gözükürken soğuk ve mekanik bir biçimde kendi varlıklarını hissettirmeden resmetmişlerdir. Aynı bir fotoğraf ya da reklam imgesi gibi gözükürken resimler yaparak aslında tekniğin de ötesinde tüketim kültürüne ve tüketim kültürünün nesnelere eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmışlardır.

Foto-gerçekçi resimler gerçekte görülen nesnenin değil, baskı tekniğinin reproduksiyonu olarak aktarılması olarak yorumlanabilir. Optik araçla elde edilen görüntüler göz ile arasındaki bağlantıyı sağlarken görüntünün içeriği fark etmeksizin gerçekliğinden şüphe duyulmayacağı bir teknolojiyi de içinde barındırmakta; nesne, resim ve fotoğraf arasında gerçeklik yanılması oluşturmaktadır. “Foto-Gerçekçi sanat ‘Burada böyle bir olgu var, buna dikkatli bakın!’ derken aynı zamanda gerçek ile görünen arasındaki ilişkiyi irdeler ve sorgular. Foto-Gerçekçi tekniğin mekanik ve çok serin görüntüsü gösterilenin nesnel ve doğru olan gerçek olduğu duygumunu yaratır. Ama asıl soru da bu noktada belirir. İzleyici gösterilenin doğru olduğuna inanmalı mıdır?” (Yılmaz, 2008: 199-200).

Nur Koçak “Fetiş Nesnelere” ve “Nesne Kadınlar” başlıklı resimlerinde “Burada böyle bir nesne var, burada böyle nesne kadınlar var, bunlara dikkatli bakın.” derken “Vitrinler” başlıklı resimlerinde de aynı şeyi söyler. “Burada bir vitrin var, bu vitrine dikkatli bakın!” diyerek tüketim ve popüler kültür bağlamında kadını vitrinler üzerinden ele alarak gösterilenin ne olduğuna dair bir sorgulama alanı açar.

Nur Koçak, Hülya Küpçüoğlu ile Fotografya dergisinin 22. sayısında yaptığı röportajda vitrinlerin toplumu çok iyi yansıttığını düşündüğü için onları konu olarak seçtiğinden bahseder. Ayrıca vitrinlerin yerleştirilme biçimi, vitrinlerde sunulan eşyalar sanatçının dikkatini çekmekte ve vitrinleri toplumun aynası olarak görmektedir. Fetiş iç çamaşırları ve çoraplar plastik mankenler ve bacaklar üzerinde vitrinlerde sergilenmekte, bu nesnelere sergileme biçimleriyle de Nur Koçak’ın ilgisini çekmektedir.

Tüm kışkırtıcı eşyalar ve plastik mankenlerin yer aldığı vitrinler, fetiş nesnelere ile nesne kadınların birleştiği bir alan olarak karşımıza çıkar. Sürekli olarak baktığımız ve seyrettiğimiz vitrinler tüketim kavramının genelleşmiş bir resmini sunar. 1989 ve 2000’li yıllar arasında tarihlenen “Vitrinler” başlıklı resimler aynı zamanda Türkiye’nin içinde bulunduğu tüm sosyal, kültürel ve ekonomik yapıyı gözler önüne serer. 1980 askerî darbesi ve darbe döneminin getirdiği baskılama sürecinin ardından, “1980’lerin ortasında Türkiye’de, neredeyse baskı döneminden çıktığı yanılması doğuracak yaygınlıkta bir söz, imge ve görüntü patlaması” (Gürbilek, 2001: 21) yaşanmıştır. Bu patlamalar, kültür ve piyasanın iç içe geçmesi, tüketim kültürü ile oluşan reklamlar ve reklamların oluşturduğu imge patlaması, yayın hayatına giren dergiler gibi birçok unsurun birbirini etkilemesi ve kesişmesiyle oluşmuştur. Böylece yeni bir kamuoyu, yeni bir haber dili oluşmuş ve tüm bu gelişmeler resmi kültürün dışında kısmen de ona tepki olarak doğmuştur. “Tüm bu iç içe geçişlerle birlikte, Türkiye’de cümle yapısından sözcüklerin yüklendiği simgesel değerlere, seyretme biçimlerinden fiil zamanlarına kadar kültür denen bölgenin çeşitli cephelerinde kendisini gösteren, kısmen kurgusal ve sentetik bir dilde ifadesini bulan bir değişim” (Gürbilek, 2001: 22) yaşanmıştır.

Bu değişimin temelinde Turgut Özal dönemiyle birlikte dışa açılmanın ve IMF politikaları çerçevesinde tüketim odaklı serbest piyasa ekonomisinin etkisinden söz edilebilir. Piyasa, sermaye ve tüketim yaşam kültürüyle iç içe geçmiş bu geçişlilik üretimden çok tüketime odaklanan reklam bazlı görüntü patlamalarına sebep olmuştur. Tüketim ekonomisiyle birlikte toplumsal yaşam ve kimlik sorunsalı dönemin mantığıyla evrilmiş; kimlik kavramı tüketim, göç, melezlik gibi yeni paradigmlar çerçevesinde değişime uğramıştır.

Toplumsal, kültürel ve ekonomik açımların yaşandığı 90’lı yıllarda günlük yaşam ise seyirlik bir hâl almıştır. Tüketim, kültür ve ekonomisiyle birlikte kadınlar üzerinde yoğunlaşmış ve bu

yoğunlaşma reklamların diliyle pekiştirilmiştir. Nur Koçak, resmi kültürden bireysel kültüre yaşanan tüm bu değişimleri Vitrin resimlerinin malzemesine dönüştürmüştür. Tüketim toplumunun dinamikleri çerçevesinde kadın ve kadına dair söylemler yeni pazar alanı olarak piyasa içinde yer bulurken, popüler kültürün nesnelere ve göstergeleri belli cinsiyet kalıpları ile belli kesimlerin yaşam biçimlerine sızmaya başlamıştır. Bu yeni yaşam biçimini ve sunduğu cinsiyet kalıplarını dönemin popüler dergi ve gazetelerinde yer alan reklamlarında görmek mümkündür. Bu fotoğraf ve reklamlarda giyimden yaşam tarzına kadar tüketim toplumunun tüm dinamikleri ile biçimlendirilmiş yeni bir kadın tarif edilmektedir. Vitrinler de bu yeni kadına göre biçimlenmektedir. Nurdan Gürbilek bugünün gözüyle 80'leri "Birey, kuşak, özel hayat, cinsellik gibi adlandırmalarla tarif edilen birçok alanın söze döküldüğü; bir söz patlamasının nesnesi olduğu, ayrıştırıldığı, sözle kuşatıldığı bir dönem olarak" (Gürbilek, 2001, s.40) tanımlamaktadır. 80'lerin sonu ve 90'lı yıllarda kadınlar birey ve özne olmaktan bahseder. Kadınlar, özne olarak kendi özel hayatlarından ve kendi cinselliklerinden konuşmak ister. Bu noktada "Vitrinler" kadının birey olmasına ve bir birey olarak cinsel arzularına referans verir. Vitrindeki tüm nesnelere kadının cinsel hayatının özgürlüğüne dair ipuçları barındırır. Belki de ilk kez kadın ve bedeni toplumsal normların dışında görünür olmuştur. Çünkü "Beden, çeşitli toplumsal kurumlar ve pratikler içinde her zaman bir denetim alanı olmuştur. Bugün bu denetim, piyasa içinde dolayım olarak kişisel bir mesele gibi karşımıza çıkıyor. Ancak kişilerde sürekli kışkırtılan arzuların kabul edilebilir sınırlar içinde tutulması hala toplumsal bir mesele. Özellikle kadınların arzularını denetlemek gerekiyor. Çünkü hâkim ideoloji kadınların sadece kendileri için değil, aileleri, çocukları, eşleri için yaşamasını normal sayıyor. Kadınların bedenleriyle kurdukları ilişki, bir yandan da çocuklara gösterilen özeni, kocaya duyulan sadakat ve saygıyı, hatta modernliğin kabul edilebilir ölçütlerini içermek zorunda" (Ahıska ve Yenal, 2006: 22).

Kadının bedeni, toplumsal rollerine göre şekillenirken toplumsal roller ise eril yapıya göre şekilleniyor. Eril yapı kadını, kadının bedenini ve toplumsal rollerini kendi isteklerine göre şekillendirmekte, denetlenmekte ve kontrol altına almaktadır. Sonuç olarak kadın, bedeniyle hiçbir zaman baş başa kalamamaktadır. Ancak tüketim odaklı açılımlar ile birlikte birey olarak kadının görünürlüğü artmakta, bu görünürlük kadının arzularının da görünürlüğünü kapsamaktadır. Kadının kendi bedeni üzerinde söz hakkına sahip olması, bedenini kendi isteği doğrultusunda dönüştürebilmesi ise toplumun bir aynası olan vitrinlerde karşımıza çıkar. Tüketim odaklı bu değişimler aynı zamanda toplumsal yapıdaki değişimleri de gün yüzüne çıkartmaktadır. Vitrinlerde okunabilen bu değişimler, Nur Koçak'ın resimlerine foto gerçekçi bir teknik ile vitrinin tam da kendisi olarak yansımaktadır.

John Berger'e göre reklamlar her türlü ürünü ya da hizmeti satabilmek için cinselliğe başvurmaktadır. Reklamlar gibi dönemin vitrinleri de temsil ettiği markanın ya da mağazanın bir reklamı olarak görülebilir. Vitrinde yer alan eşyalar cinselliğe vurgu yapsa da John Berger'in deyişiyle bu cinsellik özgür bir cinsellik değil, tam tersine "Cinsellikten daha büyük bir şeyin, yaşarken istediğimiz her şeyi ele geçirebileceğimiz güzel bir yaşamın simgesidir. Satın alabilecek durumda olmak cinsel bakımdan istenir olmakla eşitlenir" (Berger, 2019: 144).

Nur Koçak "Vitrinler" başlıklı resimlerindeki cinsellik temasının altında yatan duruma Hülya Küpçüoğlu ile yaptığı röportajda değinir. Cinselliği, kadının hem özne hem de nesne olarak cinselliğini ön plana çıkaran bu vitrinler; aslında Doğulu ve Müslüman bir ülkede bastırılmış bir cinselliğin tezahürü olarak görülebilir. Nur Koçak, özellikle sado-mazoşist giysiler sergileyen vitrinleri gördüğünde şaşırılmış, eğlenmiş ve sorular sormuştur. Vitrinler tıklım tıklımdır. Renk renktir. Kamçılar, deri giysilerle doludur. Batı'da kapalı kapılar ardında sergilenen bu fetiş nesnelere, burada aleni bir biçimde vitrinlerde sergilenmektedir. Nur Koçak tüm bu durumları sorgulayarak, anlamaya ve anlamlandırmaya çalışarak resimlerine yansıtılmaktadır.

Dönemin vitrinlerinin birebir yansıması olan vitrin resimleri, kadının cinsel hayatına dair, cinsel olarak arzulanır olmasına dair nesnelere ve görüntülere içerir. Vitrinler dönemin, tüketim kültürünün kurucu ve kışkırtıcı bir dili olarak karşımıza çıkar. Bu dil "Yaşananlardan ya da hissedilenlerden hangi imajlarla, hangi metaforlarla konuşulması gerektiğini belirler, konuşmacıları tespit eder, onları sınırları çizilmiş bir söz siyaseti içinde konuşmaya davet eder. İnsanların özel hayatlarını açıklamaya çağrılmaları için, önce onları bir sır olarak tarif edilmiş

olması gerekir. Cinsellik ancak hayatın karanlıkta kalmış gizli bölgesi olarak tarif edildiğinde, insanlar onu deliğinden çıkarmaya, sözün ışığıyla aydınlatmaya çağrılabilir. Söz düzeni artık kendi hakikatini, kendi tanıdık dünyasını kurmuştur; edilen her söz, kurulan tanıdıklığın içinde bir yere yerleşecektir” (Gürbilek, 2001: 41-42).

Resim 1. Nur Koçak, Ebrusan Vitrini, 1989-2000, renkli fotoğraf, 100x100 cm.

Nur Koçak'ın gördüğü vitrinlerden biri olan “Ebrusan Vitrini” de bastırılmış cinselliğin bir göstergesi olarak görülebilir. Boncuk işlemler ve parlak taşlarla süslü iç çamaşırlarının yer aldığı bu vitrin, sokak imgeleriyle birlikte fotoğrafa yansır. Nur Koçak günlük hayatın bu yansımalarından yola çıkarak mahremi teşhir olarak sunulduğu bu vitrinleri sanatının malzemesine dönüştürerek kadının kimliksizleştirilmesini ve bedeninin seyirlik bir nesne olmasını sorgular.

Resim 2. Nur Koçak, Adsız, 1990, tuval üzerine akrilik, 114x162 cm.

Tüketim kültüründe bakışlar, duruşlar, dokunuşlar ve hazlar ile birleşen bir cinsellik kuşatmasından söz edilebilir. “Foucault Cinselliğin Tarihi’nde, on yedinci yüzyıldan itibaren Batı’da cinselliğin tarihini, cinselliğin üzerindeki örtünün kaldırılmasının, hazların sınıflandırılmasının, cinselliğin bir bilme talebinin nesnesine dönüştürülmesinin tarihi olarak

ele alır. Yaklaşımı, cinselliğin tarihini bir bastırmanın, bir inkârın tarihi olarak ele alan yaklaşımlardan farklıdır. Batı'da üç yüzyıldır cinselliğin zorla ya da gönüllü olarak söze geçirildiğini, bilimsel-kurumsal bir disiplinin hedefi olduğunu göstermeyi amaçlar" (Gürbilek, 2001: 41-42).

Öyleyse cinsellik konuşulduğu ölçüde belirleyici olurken, Nur Koçak'ın vitrinleri konuşulmayan bir cinselliğin göstergeleri olarak karşımıza çıkar. Tüketim toplumunun söylemleriyle, kışkırtmalarıyla kuşatılmış bir cinsellikten söz edilebilir. Bu kuşatılma iktidarın işleyişini görünür kılar. "İktidar red, inkâr, engelleme, yasaklama ya da saf dışı bırakmadan çok kurma, düzenleme, kışkırtma ve çoğaltma teknikleriyle işlemektedir. Bastırmayı ya da yok etmeyi değil, ayrıştırmayı, çeşitlendirmeyi, görünür kılmayı içerir" (Gürbilek, 2001: 41-42).

Dönemin vitrinlerinde kadının cinselliği hem özne hem de nesne olarak görünür kılınmaktadır. Vitrinler kadının özne olarak kendi cinselliğinin sınırlarını zorlarken öte yandan gizli olarak erkek cinselliğine de referans verir. Vitrine yansıyan nesnelere erkeğin cinsel hazlarına yönelik fetişleşen ve birer nesneye dönüşen kadınları da yansıtır. Erkeğin cinselliği "Kadının gövdesini, daha kuşatıcı bir ifadeyle, bir bütün olarak kendisini 'erkeğine' sunması ilkesine" (Muraz, 2009: 72 -73) dayalı bir cinsellik olarak karşımıza çıkar. Nur Koçak, toplumun aynası olarak gördüğü vitrinlerden ürettiği çalışmalarını Türkiye'de kadın olma durumunu sorgular. Ancak vitrin resimleri kentteki vitrinleri yansıttığından ele alınan kadınlar da kentli kadınlar olarak karşımıza çıkar. Bu durumda Nur Koçak, toplumsal cinsiyet ile birlikte aslında sınıf ilişkisini de gündeme getirmiş ve kent vitrinlerinde yer alan "iç çamaşır düzenlemelerinde bir toplumun mahrem ve namahrem algısının dönüşümünü" (Antmen, 2014: 124) irdelemiştir.

Nur Koçak, foto-gerçekçi sanatçılara kıyasla, fotoğraf merceğinin yarattığı keskinlikle bir görüntü yaratmanın, resimle seyirci arasında bir mesafe oluşturan dış göz yaratmanın ötesinde, duygusal ifadeye daha fazla olanak tanıyan, daha yumuşak bir teknikle birlikte "vitrine bakan bir göz" değil, duyguya yer açan bir "iç göz" yaratmıştır. (Yılmaz, 2008: 209).

Nur Koçak'ın "Önümüze koyduğu salt hiperrealizme özgü bir teknik ustalık değil, toplumsal gerçekliklerimizin nasıl kurgulandığının ifadesiydi" (Antmen, 2014: 124). Koçak; görülmeyen, görülme istenmeyen, konuşulmayan ama bir şekilde vitrinlere yansıyan birçok toplumsal dinamiği sanatına taşımış ve tüm o dinamiklerin görülmesine, konuşulmasına alan açmıştır.

Resim 3. Nur Koçak, Vitrinler 3, Mine Sanat Galerisi, İstanbul (H&H Ofset A.Ş. katkıları ile 33x48 cm.

Resim 4. Nur Koçak, Berk Çorap, 1989, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 114x162cm.

Resim 5. Nur Koçak, Yeni İnci I, 1995, tuval üzerine yağlı boya, 50x50 cm.

Resim 6. Nur Koçak, Yeni İnci II, 1997, tuval üzerine yağlı boya, 50x50 cm.

Sonuç ve Tartışma

Kadın kimliğine bireysel, özel ve öznel kaynakların yanında toplumsal ve kültürel dinamikler çerçevesinde yaklaşan Nur Koçak "Vitrinler" başlıklı resim serisiyle 1989'dan 2000'lere uzanan süreçte Türkiye'nin toplumsal ve kültürel yaşamını vitrinler aracılığı ile göz önüne sermektedir. Nur Koçak bir vitrine, bir vitrin camının içindekilerine odaklanmakta; o vitrini aynen tuvale taşımaktadır. İzleyici bir resme bakarken aynı zamanda bir vitrine bakmaktadır. Satın alma arzusuyla baktığı vitrini sanat olarak karşısında gören izleyici, nesne ve özne arasındaki dinamikleri tüketim, arzu, cinsellik, kadın ve toplumsal cinsiyet bağlamında sorgulamaktadır.

Nur Koçak, vitrinlerde sergilenen ürünlerden yola çıkarak kadının nesne olarak kullanılmasına, kadın bedeninin seyirlik bir nesne olarak kimliksizleştirilmesine odaklanmaktadır. Aynı zamanda kadınların nesne ve özne dinamiği içinde yeniden kavranmasına olanak sağlayarak cinsiyet ile ilgili kültürel ve sınıfsal kodları açığa çıkartmaktadır. Nur Koçak'ın resimlerinde bire bir kadın yoktur ancak kadını tanımlayan, betimleyen, simgeleştiren her şey vardır. Vitrin resimlerindeki vitrinler, erkeklerden çok kadınlara hitap etmekte ve bu vitrinler kadın cinselliğini simgeleyen nesnelere biçimlenmektedir. Çevresine çok renkli ve sesli mesajlar gönderen bu vitrinler, kadının arzularına dair izleri yansıtmaktadır. Kadınlar kendi cinselliklerine dair bir ürünü vitrinlerde görebilmekte, o ürünleri satın alabilmektedir. Arzu nesnelere, arzulanma isteği ile vitrinlerde sergilenirken o vitrinlerin foto-gerçekçi bir üslupla tuvallere yansımaları o vitrinleri ikinci kez arzulanır hâle getirmektedir. Nur Koçak günlük yaşam pratiğini sanat alanına taşımış ve belki de kiç olarak atfedilecek o sıradan nesnelere olabildiğince gerçek olarak tuvale yansıtmıştır. Sıradan olanı sanat alanına taşıyarak yüksek sanat mantığını da alt üst etmiştir. Bazen tüm bir vitrin, bazen vitrinin bir parçası, bazen de nesnenin kendisini yakın bir planda ve büyük bir ölçekte gösteren Nur Koçak, vitrin ve nesneye sahip olmadıkları yeni anlamlar yüklemiş, gösteren ve gösterilen üzerine yeni okumalara olanak sağlamıştır. Nur Koçak çoğaltılmış, parlatılmış, kitleleşmiş ve fetişleşmiş nesnelere dolu vitrinlerden fotoğrafa, fotoğraftan resme uzanarak kadını ve onu çevreleyen unsurları sosyo-kültürel açıdan tüm ayrıntılarıyla çarpıcı bir şekilde sanatsal ifade aracına dönüştürmüş ve herkesin gördüğünü ama görmek istemediğini farklı bir açıdan yeniden göstermiştir.

Kaynakça

Alicavuşoğlu, E. (2001). Sanatı ve Yaşamıyla Andy Warhol, Ed: Alicavuşoğlu, Esra, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Antmen, A. (2014). Kimlikli Bedenler Sanat, Kimlik, Cinsiyet, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Antmen, A. (2018). 20.Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Artun, A. (2018). Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi, Estetik Modernizmin Tasfiyesi, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ahıska, M., Yenal, Z. (2006). Aradığımız Kişiyi Şuan Ulaşılamıyor, Türkiye’de Hayat Tarzı Temsilleri 1980-2005, İstanbul:Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Berger, J. (2019). Görme Biçimleri, İstanbul: Metis Yayınları.
- Fineberg, J. (2014). 1940’tan Günümüze Varlık Stratejileri, İzmir: Karakalem Kitabevi Yayınları.
- Gürbilek, N. (2001). Vitrinde Yaşamak 1980’lerin Kültürel İklimi, İstanbul: Metis Yayınları.
- Kahraman, H. B. (2013). Türkiye’de Çağdaş Sanat, İstanbul: Akbank Kültür ve Sanat Dizisi.
- Muraz, Ö. (2009). Nur Koçak’ın Pop Sanat, Foto-Gerçekçilik, Feminist Sanat ve Posta Sanatı İçerisinde İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Adana.
- Yılmaz, B. (2008). Nur Koçak, Seksenlerde Türkiye’de Çağdaş Sanat: Yeni Açılımlar, Ed: Duben, İpek-Yıldız Esra, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

İnternet Kaynakları

Erdal, N. (2017). Sanatta Feminist Hareket ve Türkiye’de Feminist Sanat.

Erişim adresi:

https://www.academia.edu/33661576/Sanatta_Feminist_Hareket_ve_T%C3%BCrkiyede_Feminist_Sanat_E.T.20.04.2021

Küpçüoğlu, H. (2010) Vitrinler-Nur Koçak, Fotografya, Sayı: 22

Erişim Adresi: <http://fotografya.fotografya.gen.tr/cnd/index.php?id=431,0,0,1,0,0> E.T. 01.07.2021

<http://www.minesanat.com/NurKocak/nurkocak.htm> E.T.10.05.2021

<https://saltonline.org/tr/2091/mutluluk-resimlerimiz> E.T.10.05.2021

https://www.academia.edu/33661576/Sanatta_Feminist_Hareket_ve_T%C3%BCrkiyede_Feminist_Sanat

Görsel Kaynakları

Resim-1: <http://fotografya.fotografya.gen.tr/cnd/index.php?id=431,0,0,1,0,0> (16.06.2021).

Resim-2:https://www.google.com/search?q=Nur+Ko%C3%A7ak,+Ebrusan+Vitrini,1989-2000,renkli+foto%C4%9Fraf,100x100+cm.&sxsrf=ALeKk02nu0Vnvx4DIdqG5S83HMm3OE-X-yg:1623857578127&source=inms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjkp_DwvJzxAhUfCRAIHZNPC3cQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1536&bih=754#imgrc=-CTyuWc60le-8M (16.06.2021).

Resim -3: <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/40020> (16.06.2021).

Resim-4:

https://www.google.com/search?q=Nur+Ko%C3%A7ak+eserleri&sa=X&sxsrf=ALeKk027ZLd6BqVRKBwwV4X2uQRBA7RNlg:1623866440947&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=E1_xQmkdUDLaMM%252Co9c6QbeXbCVDJM%252C_&vet=1&usg=AI4_-kQLh7Xs-

bdL9N4g9phq6h3200X3Cg&ved=2ahUKEwjZ0P_y3ZzxAhVECRAIH5oD_IQ9QF6BAgPEAE&biw=1536&bih=696#imgrc=E1_xQmkdUDLaMM&imgdii=tOGQNkVu_5efLM (16.06.2021).

Resim -5: <http://fotografya.fotografya.gen.tr/cnd/index.php?id=431,0,0,1,0,0> (16.06.2021).

Resim-6: <http://fotografya.fotografya.gen.tr/cnd/index.php?id=431,0,0,1,0,0> (16.06.2021).

Extended Abstract

This article focuses on the paintings titled "Showcases" produced by Nur Koçak, one of the first representatives of the photo-realism movement in Turkey, since the 1990s. Nur Koçak (1941-...) as an artist who can evaluate the environment she is in both socially and artistically, is fed by the popular culture images and consumption objects used by the pop art movement that started since the 1950s, and these objects and images are presented in a photorealistic context in the context of the social perception of women.

Pop Art ironically reflects the flashy and glittering images of consumption and popular culture, questioning the concepts of originality and genuinity. With all these dynamics, Nur Koçak questions the relationship between reality and the visible with a photo-realistic style. The photo-realistic style, which creates a technical and mechanical image, creates the feeling that what is shown is correct

With the photo-realistic style she chose, Nur Koçak stayed out of the dominant masculine art style in Turkey, but since the 1970s, she has shaken this dominant masculine structure together with other female artists. Since the 1980s, women artists, who have used new forms of expression in art, both technically and materially, have become more visible in the field of art. However, this visibility was not based on the context of feminist art in the West, but rather on their artistic productions, which showed different tendencies individually.

In the 1970s, Nur Koçak produced series of paintings titled "Fetish Objects" and "Object Women", addressing the objects of consumption culture and gender roles. The paintings in this series are fed by advertisement images in women's magazines, which are a tool of consumption culture, and the messages these images give. These paintings deal with consumption objects that have become fetish and women who take these fetish objects and turn them into enviable objects.

In her series of fetish objects, Nur Koçak totemizes a perfume bottle by enlarging it to a fetish size. In the series of object women, on the other hand, it deals with women who have been shaped according to the male point of view in a male-dominated society and have turned into objects with no heads, only bodies, which are seen and shown.

Nur Koçak's paintings titled "Showcases" have appeared since 1989. The starting point of this series, which is the exact reflection of the showcases, begins when Nur Koçak sees a shop window in Istanbul where fancy underwear is displayed. At the end of the 1980s, the pressure processes in the economic, political and cultural fields brought about by the coup period in Turkey began to dissolve gradually and all these dissolutions were reflected in the showcases through the consumption culture. By transferring the showcases, which she considers as a mirror of society, to his canvas with a photo-realistic style, she opens a space on consumer culture and gender.

The social roles of women in the masculine structure are shaped according to the masculine structure. The woman appears before us as an object rather than as a subject. This objectification has covered all areas from the woman's body to her identity. However, with the consumption-oriented changes, women's right to have a say over their own body and the ability to transform their body according to their own will appear in the showcases, which are a mirror of society. The showcases, which are formed with objects and images that serve women's sexuality and fantasies, appear as a founding and provocative language of the consumption culture of the period. These changes, which can be read in the showcases, are reflected in Nur Koçak's paintings with a photo-realistic technique as the showcase itself.

While Nur Koçak makes the sexuality of women as individuals visible with her window paintings, she also makes women shaped by a male perspective and the objects that equip them visible again. It deals with the commodification of women and the presentation of her body as an object of pleasure. The showcases reflect both the taste of society and the presentation of consumer products that adorn women as objects. Nur Koçak, with her paintings titled "Showcases", has transformed women and the elements surrounding them into a means of artistic expression in all their socio-cultural aspects, and questioned the state of being a woman in Turkey and how we construct our social realities.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı (*Birden fazla yazar varsa*)

Birinci Yazar %50,

İkinci Yazar %50,

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

EURIPIDES'İN BAKKHALAR'INDA BİYOPOLİTİKA

Biopolitics in Euripides' Bacchae

Arş.Gör. Gonca KATMAN

Orcid: 0000-0002-7465-9575 ♦ İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne
Sanatları Bölümü ♦ gonca.katman@yeniyuzuil.edu.tr

ARTICLE INFO

Submit : 17.08.2021

Accept : 06.12.2021

Published : 30.12.2021

iThenticate Report: %14 ✓ (Max. 20%)

Area Editor: Prof. Dr. Rıza SAM

Technical Editor: Öğr. Gör. Şükrü KAYA

EOI:

http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.026

Reference:

Katman, Gonca . (2021). Euripides'in Bakkhalar'ında Biyopolitika. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(4): 461-480.

Anahtar Kelimeler: Agamben, Biyopolitika, Euripides, Bakkhalar, Homo Sacer

Keywords: Agamben, Biopolitics, Euripides, The Bacchae, Homo Sacer

Özet

Araştırma Makalesi ♦ Research Article

Giorgio Agamben, biyopolitikayı Antik Yunan'a kadar dayanan tarihsel bir perspektifle inceler ve Foucault'dan farklı olarak, egemen gücün şiddet ve baskısını meşrulaştırıcı stratejiler geliştiren bir politika olarak ele alır. Otorite sahibinin, insanın biyolojik varoluşunu kendi siyasetine nasıl dahil ettiğini ve bunun yarattığı açmazları, hukuki-siyasal yaşam ile doğal yaşam arasındaki çatışmayı sıkça dile getiren tragedyalarda da görmek mümkündür. Üç büyük trajedi yazarı arasında Euripides, hem içerik hem biçim bakımından gerçekçi ve kendi dönemi içinde sıra dışı eserler yazması, ılımlılığı öne sürmek yerine tedirgin edici ve eleştirel bir üslup kullanması bakımından çağdaş politik ilişkiler üzerinden okunmaya kendini açar. Bu çalışma, tragedyalardaki siyasi düşüncenin alanını genişletmek ve biyopolitikanın anakronik veçhelerini görünür kılabilmek amacıyla Antik Yunan tragedyalarında biyopolitikanın yansımalarını araştırır ve Euripides'in Bakkhalar'ında, Agamben'in biyopolitika üzerine tespitlerinin karşılığını bulmaya çalışır. Bakkhalar, tıpkı Sophokles'in Antigone'si gibi, devlet hukukunun çıplak yaşam üzerindeki haksız hakimiyetini ve egemen gücün şiddet mekanizmasını doğa düzen ile toplumsal düzen arasındaki gerilimli çatışmaya yerleştirir. Böyle bir okumayla Pentheus ve Dionysos, egemen güç ve *homo sacer* figürünün ve 'Bios' ile 'Zoe'nin anlamsal karşılığını üstlenirler.

Abstract

Giorgio Agamben examines biopolitics from a historical perspective dating back to Ancient Greece and, unlike Foucault, considers the violence and oppression of the sovereign power as a policy that develops strategies that legitimize it. It is also possible to see how the authoritative includes the biological existence of man in his own politics and the dilemmas created by this, in the tragedies that frequently express the conflict between legal-political life and natural life. Among the three great tragedian writers, Euripides provides an opportunity to read through contemporary political relations in that he writes realistic and extraordinary works in terms of both content and form, and uses an unsettling and critical style instead of suggesting moderation. This study investigates the reflections of biopolitics in Ancient Greek tragedies in order to expand the field of political thought in tragedies and to make anachronistic aspects of biopolitics visible, and tries to find the equivalent of Agamben's determinations on biopolitics in Euripides's Bacchas. Bacchas, like Sophocles' Antigone, place the unjust domination of state law over bare life and the violence mechanism of the sovereign power in the tense conflict between the natural order and the social order. With such a reading, Pentheus and Dionysus assume the semantic counterpart of the dominant power and *homo sacer* figure and 'Bios' and 'Zoe'.

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

Giriş

Platon ve Aristoteles şiirin toplumsal olduğu konusunda birleşirler. Bireyle toplum arasındaki uyumsuzluğu konu edinirken tragediyalar, bireyin topluma uyum sağlaması gerekliliği üzerine kurulur. Bu nedenle Antik Yunan tragediyaları doğal yaşam ile toplumsal yaşam arasındaki çatışmaya dair çeşitli düşünceler içerir.

Euripides'in Bakkhalar tragedyasını tam olarak ne zaman yazdığı bilinmemektedir. Fakat sahnelenişi M.Ö. 406 yılına denk gelir. Euripides, Atina'nın siyasal ve toplumsal yaşamının çeşitli sorunlarla mücadele ettiği bir dönemde toplumun sorunlarını duyumsamış ve oyunlarında bu problemleri yansıtmıştır.

Bakkhalar, Dionysos mitini ve tapımını konu edinmesi bakımından bir meta-tragedya olarak incelenir. Euripides, Bakkhalar'da, hem toplum sorunlarını ve bu sorunların nedenlerini dile getirmiş hem de tragedyanın kökenine vurgu yapan bir içerikle ve formun farklı kullanımı ile tiyatroya gönderme yaparak, tragedyanın topluma karşı sorumluluğunu farklı bir noktaya taşımıştır. Bu nedenle Bakkhalar iktidar-birey, toplum-doğa, yaşam-ölüm karşıtlığını, dönemin paradigmasının dışında, siyasal bir cepheden incelemeye oldukça elverişlidir.

Siyaset felsefesinde iktidar-beden ilişkisini irdeleyen Giorgio Agamben'in biyosiyasete dair düşünceleri ise teorik ve kavramsal olarak Antik Yunan'a dayanır. Agamben bedenin siyasal yaşamın bir nesnesi haline gelmesi durumunun yalnızca modern döneme ait olmadığını vurgularken modern çağın, kapitalizm ile biyosiyaseti beslediğini ve geliştirdiği stratejilerle tüm hukuki sınırları aşabildiğini belirtir.

Anakronik bir bakışla, Euripides'in Antik Yunan toplumunun gerçeklerinden ve aynı zamanda mitsel tarihinden beslenerek yazdığı tragedyasında çatışmalar, biyopolitik hamlelerle sonuçlanır. Bedensel varoluşun hukuksal düzende nesne haline gelişi ve biyopolitik şiddet, Pentheus ile Dionysos arasındaki çatışmada yaşamın manevi değeri ve varoluş mücadelesini yok eden niteliğiyle görünür ve Antik Yunan'ın tartışmalı siyasal düzeninden bugüne uzanan bir eleştiri yolu açar.

Antik Yunan Tragedyalarında Siyasal Düşünce

Tragedyalar Eski Yunan'ın tarihiyle okunduğunda, toplum yapısında ve yönetimindeki belli bir değişimin yansıması olarak ele alınırlar. Trajik olanın çelişkili yanının da bu değişimden beslendiği savunulur. Fakat tragedyalar ve siyasal düzen arasındaki bağ, yalnızca polis düzeninin topluma benimsetilmesi ve eski geleneklerle yeni toplumsal düzeni uzlaştırma çabalarından çok daha fazlasını ortaya koyacak güçtedir.

Tragedyanın dini ritüellere dayanan kökeninden giderek, toplum yapısını, yönetimini ve yaşam biçimini ele alarak bunlara yönelik fikirleri harekete geçiren bir sanat yapıtına dönmesinde siyasal düşüncenin rolü belirleyici olmuştur. Bunun bir nedeni tragediyaların oynandığı şenlikler ve toplumsal birlikteliği artırıcı niteliği olduğu söylenebilir. Tragedyalar yaşamsal deneyimleri ele alır ve kültürel kodlarla oluşturulur. Bu kodlar ve deneyimler ise doğrudan, bugün siyasal düşünce diyebileceğimiz bir yapıyla ve yaşamı düzenlemek üzere oluşturulmuş zorunluluk ve yasalarla ilişkilidir. Antik Yunan tiyatrosunun belirleyiciliği ise, zorunluluğun insan eylemine koyduğu sınırlamanın önceden bilinebilir bir şey olmaktansa gerçek-somut eylemler sırasında ortaya çıkan bir özellik olmasından kaynaklanır. (Williams, 2006:42)

Nitekim siyasi düşünce en yoğun şekilde Antik Yunan'da gelişmiştir; Thompson'ın deyişiyle, Yunan tragedyası Atina demokrasisinin belirleyici işlevlerinden biriydi. Biçimi ve içeriği, gelişimi ve çöküşü yönünden ait olduğu toplumsal yapının evrimiyle koşulluydu. (Thompson, 2004:19)

Ancak gerek mitlerle örülü gerek gerçek-somut eylemlerle oluşan yapısı, gerekse düşünsel derinliği ile tragedyalar, salt siyasetin bir aracı olmak yerine etkisi bugün de süren bir tartışma alanı yaratmışlardır.

Tragedyaların politik bir nitelik kazanmasını sağlayan önemli bir diğer etken, Tiran Peisistratos'un ideal Atinalı kimliği oluşturma çabasıdır. Dionizyak tapımın siyasi bir çerçeveye kazanmasına neden olan bu yaklaşım demokrasinin varlığında da etkisini sürdürmüştür. Tragedya Atina demokrasisi ile doğmuş, henüz kuramsal anlamda siyaset felsefesinin gelişmediği bir dönemde, kendine özgü anlatım ve eleştiri biçimiyle siyasal ve toplumsal değerlerin yurttaşlarca sorgulanmasında önemli bir rol oynamış, yurttaşların doğrudan yönetime katıldıkları Atina demokrasisi ve onun dayandığı idealler çökmek üzereyken de sahip olduğu siyasal ve ideolojik işlevi yitirmiştir. (Kılan Paksoy, 2011:8)

Öyle ki bahsedilen dönemde bu ideolojik işlev devrimci değil aksine var olan düzenin devamını sağlayıcı bir gösterime hizmet etmiştir. Böylelikle egemen güç ve vatandaş arasındaki ilişkiyi somut bir anlatıya dönüştürerek tragedyalar, doğrudan politikaya dâhil olmuşlardır. Tragedyaların üstlendiği en önemli ideolojik işlev, polis (toplum) normlarının ya da polis kimliğinin yurttaş üzerinde kurduğu hakimiyeti meşrulaştırmasıdır. (Kılan Paksoy, 2011:158)

Bunu yaparken tragedyalar egemen güç ile yurttaş arasındaki ilişkiye dair pek çok gerçeklik sunar ve bu gerçekliği adalet, inanç, sadakat, sevgi, merhamet gibi değerlerle felsefi bir düzlemde tartışmaya açar. Dolayısıyla bugünün politik açmazlarını açıklamaya çalışan politik önermelerin düşünsel dayanakları tragedyaya kahramanlarının karşıtlıklarında aranabilir. Böyle bir arayış, tragedyaların siyasi düşünce ile her çağda farklı noktadan bir ilişki kurabileceğini gösterir nitelikte sonuçlar verebilir.

"Tragedyada mitler, kahramanlar ve konunun işleniş biçimi 'boyun eğdiren ideolojik aygıtlar' olarak kullanılırken, tanrıların dünyası ise zorla boyun eğdirmeyi imleyen baskı aygıtlarıdır." (Akgül, 2014:14)

Bu açıdan tragedyalar, insanların içinde yaşadıkları döneme uyum sağlamasına, değişim ve dönüşüme ayak uydurmasına iktidarın penceresinden bir anlatı sunarken, coşkunluğunu bir yana bırakmış, denge kurucu, yol gösterici bir işlev üstlenmiştir. Üç büyük yazar da kabile düzeninden devlet düzenine geçişte yaşanan problemleri ele almış, devlet ile yurttaş arasındaki ilişkiyi, iktidarın parametrelerini, insanın yurttaş olarak yükümlülükleri ile bireysel varoluşunu farklı mitoslarla irdelemiştir. Euripides, tragedyanın gerçek yaşamla bağını güçlendirerek aristokrasinin politik yapısıyla demokratik düşünceleri karşı karşıya getirir. Onun tragedyaları çatışma ya da uyuşmazlıklarda beden üzerindeki baskının meşruiyetine dair eleştirel bir tutum içerir.

Euripides Oyunlarında Siyaset

Euripides'in oyunları pek çok açıdan ilgi çekici ve tartışmalıdır. Bunun önemli bir sebebi Sofokles ve Aiskhylos'un oyunlarından farklı bir estetik form kullanması ve tragedyaların alışılmış kalıplarını zorlamasıdır. Victoria Wohl, *"Euripides and The Politics of Form"* adlı

kitabında, Euripides'in bu farklı form tercihinin politik bir işlevi olduğunu savunur. Euripides'in parçalı oyun yapısının yalnızca trajikomedî terimiyle açıklanamayacağını söyleyen Wohl'a göre, bu oyunların yapısı sadece politik ifade için bir araç değil, aynı zamanda demokratik polislin yaşam ikilemleri ve çelişkileriyle iç içe bir ilişkidir. (Wohl, 2015:5) Dolayısıyla Euripides'in oyunları yalnızca içerik, tematik olarak değil estetik bakımdan da politik bir okumaya uygundur.

Nietzsche'ye göre tragedyayı Dionysos'çu özünden uzaklaştıran Euripides'in oyunlarının felsefi derinliği, döneminde ivme kazanan sofistîk-demokratik görüşlerden beslenir. Bu nedenle Euripides, toplumsal düzeyde var olanı olduğu gibi, yani idealleştirmeden ortaya koymuştur. (Kılan Paksoy, 2011:137) Nietzsche, tragedyanın ölümüne neden olan şeyin, Euripides'in tragedyaya Sokratîk düşünce yapısını sokması olduğunu savunur. Ona göre Euripides, tragedyaya diyalektîk bir nitelik kazandırmıştır. Bu durum tragedyanın küçümsenmesine yol açmakla birlikte Sokrates'in izinde olan Euripides, yeni bir sanatsal etkinliğin müjdecisi olma cüretinde bulunmuştur. O, akılsız şairin tersinin nasıl bir şey olduğunu dünyaya gösterme görevi üstlenmiştir. (Nietzsche, 2012:93-94.) Fakat böylelikle yaşamın canlılığı, renkliliği yerini sabit bir hakikate bırakmıştır. Nietzsche, Euripides'i üstünlük ve aldırılmazlık havasıyla tragedyadaki bütün tutkuları yok etmekle ve yozlaşmaya(dekands) yol açmakla suçlar ama öte yandan akılcı tutumunun özgünlüğüne değinir.

"Euripides; Sokratçı bir düşünür olarak kendi oyununu tasarlamış ve tutkulu bir aktör olarak da onu hayata geçirmiştir. Oyunun ne tasarlanmasında ne de hayata geçirilmesinde saf ve basit bir sanatçı değildir o. Ve zaten Euripides'ci drama da böyle bir şeydir işte; hem soğuk hem ateşli, alev alev yanmaya da, buz kesilip donmaya da eşit derecede muktedir; destanların Apolloncu etkisine ulaşmak imkansızdır onun için, öte yandan, kendi kendini, Dionysoscu öğeden mümkün olduğunca kurtarmıştır ve şimdi de, eylemde bulunabilmek için, artık, iki özel sanat itkisinin, Apolloncu ve Dionysoscu itkilerin sınırları içinde yer almayan yeni uyarıcılara gereksinim duymaktadır."(Nietzsche, 2012:91)

Euripides, bu yeni yaklaşımıyla, ele aldığı konu içinde hem devletin hem polislin hem de insanların hatalarını göstermeye özen göstermiştir. İdeal bir yurttaş yaratma gayesinden uzak bir şekilde, olay örgüsündeki sürprizleri azaltarak seyirciyi var olan bilgiye yöneltmiştir.

Onun tragedyalarındaki siyasi düşünce, ahlak, adalet, doğal hukuk etrafında şekillenir. Paksoy'un da belirttiği gibi Euripides, kölelik gibi yapay ayrımlara karşı çıkar ve 'iyi' ve 'doğru' bir ruh taşımanın asıl özgürlük olduğunu vurgular. (Kılan Paksoy, 2011:141) Toplumun belli yasalar hakkında uzlaşması fikrinin çelişkilerini de ele alan Euripides, konu edildiği mitolojik hikâyeleri kendi görüşü doğrultusunda değiştirir. Bugünkü anlamda realist bir tutum sergileyen Euripides'in oyunlarında siyasi düşünce, güncel toplumsal dinamiklerden beslenmiştir. Yozlaştırılmış ve çıkarlar için kullanılan din anlayışını, siyaseti çıkarları uğruna kullanan yöneticileri, toplum yaşamındaki baskıların birey üzerindeki etkilerini eleştiren Euripides'in oyunları, yalnızca onun bir yazar olarak eleştirisiyle sınırlı okunamaz. Bunun ötesinde geleneklerinden farklı ve insanın doğal varlığına dikte edilen bir toplumsal ve siyasal yaşamı, bunun bireye etkilerini etkileyici bir çerçeve içinde sunmasıyla onun oyunları, her çağda yaşanan toplumsal ve bireysel açmazlarla ilişkilendirilebilir.

Özetle; tragedya yazarları, kent devletinin karmaşık bir örgütlenme özelliği gösteren toplumsal yapısı içinde gerekli görülen yeni yasalar ve bu yasaların işleyişleri hakkında, bugün siyaset felsefesine dâhil olabilecek görüşleri ele almışlar, Euripides ise bu görüşlerde

aklın egemenliği ön plana geçirilerek laik bir siyasi düşünce geliştirmiştir. Oyunlarında insanları uyumlu bir yaşantıya ve mutlu bir hayata yöneltmenin yanında –özellikle Euripides-egemen gücün, yurttaşın ve kölenin arasındaki ilişkiyi de politik bir tavırla görünür kılmışlardır. Gerek Prometheus, gerek Antigone, gerekse Medea, yalnızca iyi yurttaş idealiyle açıklanamayacak çelişkili durumlarla donatılmıştır ve bu çelişkinin temel nosyonu iktidar ve yasalaradır. Üstelik bu oyunlar, Eski Yunan’da henüz tanımlanmamış fakat bugün kuramsal bir temeli olan pek çok siyasi ilişki biçimine ait temel durumları örneklemiştir.

Foucault ve Agamben’de Biyopolitika

Biyopolitika kavramını iktidar ilişkilerini açıklamak üzere ilk kullananlardan biri olan ve kuramsallaştıran ilk düşünür Michel Foucault’dur. Siyasetin ve iktidarın yaşamın her alanına sızdığı bir dönem içinde baskıcı modern iktidar teorilerini reddeden Foucault, biyoiktidar kavramını ortaya atmış, *Cinselliğin Tarihi*, *Deliliğin Tarihi*, *Hapishanenin Doğuşu*, *Özne ve İktidar* adlı kitaplarında bireyin özne olma sürecini ve bu sürecin nasıl düzenlendiğini incelemiş, ‘Denetim Toplumu’nda iktidar ve öznenin konumunu irdelemiştir.

Biyopolitika kavramını inceleyen ve geliştiren bir diğer önemli düşünür ise Giorgio Agamben’dir. Ancak iki düşünür konuya farklı açılardan yaklaşmışlar, Agamben, biyopolitika hakkında düşüncelerini Foucault’ya karşıt olarak Antik Yunan’a kadar uzatmış, biyopolitikayı siyasal yaşam ile doğal yaşamını ifade eden ‘Bios’ ve ‘Zoe’ terimleriyle açıklamıştır. Bununla beraber Agamben’e göre, mesele hukuki-politik bir bağlamdadır; ona göre Batı uygarlığının politik mahiyetinde biyopolitika, her daim bulunan saklı bir unsurdur. Batı’nın politik ve toplumsal evrimi, biyopolitik mirasa dayanır. (Baştürk, 2017:3) İktidarın özneyi kapsayıcı ve ayırıştırıcı icralarını, devletin egemenliğinin ve yasalarla öznelere nasıl kontrol mekanizmasına dâhil edildiğini araştıran Agamben böylelikle Foucault’nun biyopolitikaya bir iktidar stratejisi olarak pozitif yaklaşımını eleştirir.

Beden ve iktidar ilişkisi, insanın bireysel ve toplumsal varoluşunu doğrudan etkileyen, bireyin özgürlüğü ve toplumun düzeni arasındaki dengeyi oluşturmada kritik bir ilişkidir. İktidar genel olarak yasaklayıcı, engelleyici niteliğiyle algılansa da disipline edici ve düzenleyici niteliğiyle Foucault’nun felsefi düşüncelerinde önemli bir yer edinmiştir.

Michel Foucault’nun ‘iktidar’ üzerine düşünceleri, modern devletin otoritesini farklı mekanizmalarla dayattığı, devletin bireyleri denetim ve gözetim altına alma isteğiyle özneleştirdiği görüşüne dayanır. Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*’nda, denetimin, modern kurumlarda insanları yönetmek için temel enstrüman olarak kullanıldığını söylemektedir.

Foucault’ya göre iktidar; çok yönlü bir yapı olarak, öncelikle başkalarının eylemleri üzerinde eylemde bulunmaya olanak tanıyan farklılaştırma sistemidir. (Foucault, 2005:135) Fakat biyopolitik tekniklerde, Foucault’nun kapitalist düzende bir mecburiyet olarak gördüğü bu eylemler, üretimi, verimliliği artırmak, ölmesi gereken insanları yaşatmak üzere pozitif eylemdirler.

“XIX. yüzyılda kurulan biyoiktidarın icrası olan bir yönetimle insanlar öylesine iyi yaşatılır ki, biyolojik olarak çoktan ölmüş olmaları gerektiği anda bile hayatta tutulurlar.”
(Foucault, 2002:254)

Foucault, baskıcı modern iktidarın karşısına biyoiktidar¹ koyar. Biyolojik olarak canlı organizmayı koruma biçimi olarak biyoiktidarın tanımladığı özne, iktidar karşısında rıza gösteren ancak aynı zamanda kendi özgürlüğüne de sahip bir yapıdır ve bu yapının temelindeki iktidar mekanizması olarak “gözetim” durumu mevcut bulunmaktadır. (Durutürk, 2018:965)

Özne denetlenebilir olma durumunun bilinciyle bir otokontrol geliştirir. Böylece, disiplin yönetiminden düzenleyici yönetime geçişte biyoiktidar toplumsal ve ekonomik etmenleri de yeniden şekillendirir. Böylece biyopolitikada tek bireyler değil tüm nüfus kontrol altına alınır. Buna karşın iktidarın dışında olan tek olgu ölümdür:

“(biyopolitika) yaşamın “nasılı”na müdahale etme hakkına dönüşmektedir, dolayısıyla, iktidar yaşamı yükseltmek için, yaşamın kazalarını, iyi ya da kötü olasılıklarını, zayıflıklarını denetim altına almak için özellikle bu düzeyde devreye girdiği andan itibaren, yaşamın sonu olarak ölüm, tabii ki iktidarın da bitimi, sınırı, sonudur.” (Foucault, 2002:253)

Foucault'nun biyo-politika düşüncesinde iktidar tahminlere ve istatistiki verilere dayalı bir mekanizma kurar. İstatistikle birlikte “ortalama insan” resmi çizilir ve buna uymayan figür “tehlikeli kişi” olarak adlandırılır. Biyolojik yaşamın korunması ve sürdürülmesine dönük bir düzenlemeyi içeren bu yaklaşım ise biyolojik bir ötekileştirmeyi, biyolojik ırkçılığı gündeme getirir. (Foucault, 2013:274, Akt. Dutlu, 2018,53.)

Biyopolitika kavramını Foucault'dan devralan Agamben'in görüşleri ve eleştirileri doğrultusunda yer verilen Foucault'nun biyopolitika kavramına katkısı bedenın siyasete nasıl dahil edildiğine ve bu durumda öznenin konumuna ilişkin yürüttüğü fikirlerdir. Fakat Foucault'nun disiplin ve denetime dayalı biyoiktidar düşüncesinin şiddete koyduğu mesafeye karşın biyoiktidarın faşist yönlerini ortaya koymaya yönelir.

Michel Foucault'nun, insanın biyolojik varoluşunun taşıdığı tüm güçlerle birlikte doğrudan doğruya siyasetin nesnesi haline gelmesi olarak tanımladığı 'biyosiyaset' kavramından yola çıkan Agamben, 'çıplak hayat' olarak adlandırdığı biyolojik varoluşun siyasi düzene dâhil edilmesini, iktidarın bu çıplak hayat üzerindeki egemenliğini inceler.

Agamben Eski Roma hukukunda tanımlanan 'kutsal insan' (*homo sacer*)'ı biyopolitika kuramına dâhil eder. Ona göre, *homo sacer* hem insani hukukun hem de ilahi hukukun dışında tutulan, öldürülebilme fakat kurban edilememe statülerinin kesişiminde yer alır. Kutsal insan işlediği suç yüzünden yargılanan, öldürülmemesine rağmen, öldürülmesi ceza olarak sayılmayan kişidir. Agamben 'kutsal insan' figürünün egemen gücün merkezi 'ölüm' olan yönetim stratejisinin bir parçası sayar. (Agamben, 2013:92)

“Dolayısıyla homo sacer'in statüsünü tanımlayan şey, kendisine ait olduğu varsayılan kutsalın orijinal müphemliği değil; içine atıldığı kendine has çifte dışlanma özelliğiyle maruz kaldığı şiddettir. Buradaki şiddet -herkes tarafından öldürülmesinin caiz olması— ne bir kurban edilmedir ne de cinayet ne bir idam mahkûmunun infazıdır ne de kutsalın çiğnenmesi.” (Agamben, 2013:103)

Agamben, görüşleriyle modern sonrası zamanda iyi bir yaşam için öne sürülen fikirlerin yerle bir olması gerektiğini savunmuştur. Ona göre egemen şiddet, hukuki kanunsuzluğu global bir

¹Biyopolitika bir biyoiktidar uygulamasıdır. Ancak biyoiktidar bireysel bedenler üzerindeki iktidar etkisini dile getirirken, biyopolitika, 'nüfuslar'ın üzerinde uygulanan bir tekniktir.

iç savaş şekline sokmuşken, gösteri toplumu bütün değerlerin içini boşaltmaktadır. Hukuk ile yaşamı kesin çizgilerle birbirinden ayıran Agamben'de biyoiktidar doğrudan bir ölüm makinasıdır. Ve biyoiktidar ona göre modern siyasetin değil iktidar mefhumunun ortaya çıktığı ilk çağlardan itibaren var olan bir kalıptır. (Agamben, 2000:75)

Bu doğrultuda Agamben biyosiyaseti şekillendiren iki terime dikkat çeker: Bios ve Zoe. Bios, hukuksal varlık, zoe ise insanın doğal varlığını ifade eder. Agamben'in Antik Yunan'dan itibaren siyasetin belirleyici unsurları olarak gördüğü bu iki terim birbirine karşıttır ve biyoiktidar çıplak hayatı, siyasal hayata dâhil ederek dışlar. Aristoteles'in Politika'sından beslenerek ortaya attığı bu ikiliği Batı siyasetinin temeli olarak görür. Bu ikilik, modernliğin belirleyici ve yıkıcı olgusudur: Bir dizi amaca uygun teknoloji kullanmak suretiyle deyim yerindeyse kendisine gereken uysal bedenler"i yaratan söz konusu yeni biyoiktidarın ulaştığı disiplinci denetim olmasaydı, kapitalizmin gelişimi ve zaferi mümkün olmayacaktı. (Agamben, 2013:12)

Agamben'e göre çıplak hayat biyoiktidarın hem özne hem nesnedir. Çıplak hayatın siyasete dâhil edilmesi bir işleme durumunu ortaya çıkarırken, siyasetin kendi varlığını sürdürebilmesi için çıplak hayatı dışlaması gerekir. Bu konumuyla çıplak hayat 'kutsal insan'ın hayatıdır.

"Siyaset, hayatın kendi kendini iyi hayata dönüştürmesinin gerektiği ve siyasallaştırılması gereken şeyin daima zaten çıplak hayat olduğu yerdir. Batı siyasetinde çıplak hayatın kendine has bir ayrıcalığı vardır ve bu ayrıcalık, dışlanmasıyla insanların yaşadığı kenti doğuran bir şeyin ayrıcalığıdır." (Agamben, 2013:16)

Çıplak hayatı siyasete dâhil edilen *homo sacer*'ın 'kutsal' olarak adlandırılması da kutsallığın benzer bir görünümüne sahip olmasındandır: Kutsal, egemen istisnaya maruz kalan hem insani hem dinsel hukukun yani hem dinsel hem dünyevi alanın dışına bırakılmış lakin tam da bu dışa bırakılmışlıkla içlenmiş, dolayısıyla içte olma ile dışarıda kalma arasındaki belirsizlik bölgesi olan eşikte var olan terkedilme ürünü bir figürdür. Kutsallık toplumun tüm değer ve normlarının da dışında kalmış olmakla eş anlamlıdır. (Bakır, 2019:52)

Agamben'e göre kutsal insan hukuktan mahrum bırakılmış fakat siyasete dâhil edilmiştir. Egemen böylelikle kutsal insanı değersizleştirerek varlığını pekiştirir. Fakat bir diğer açıdan egemen de hukukun bir öznesi değildir. Biri kutsal hayata teslim edilmiş varlığı ile ötekisi ise hukuk üstüne çıkan varlığıyla hukukun gerçek öznesi olamamıştır. (Bakır, 2019:54) Fakat egemenin siyasal bedeni, tüm yaptırım haklarını elinde tutmasıyla *homo sacer*'dan ayrılır.

Agamben'in biyopolitikaya dair önemli bir diğer vurgusu ise '*istisna hali*'dir. İstisna hali, hukuki düzenin geçerliliğinin askıya alınmasını ifade eder. Agamben'e göre istisna hali kuramı, canlıyı hem hukuka bağlayan hem onu terke eden ilişkinin tanımlanması için önkoşuldur. (Agamben, 2018:10)

İstisna hali, olağanüstü bir durum karşısında egemenliğin meşruiyetini sağlayan kuralların kaldırılmasını, böylece şiddetin daha da görünmesini sağlar. Böylelikle istisna hali iktidarın bekasını muhafaza eden ve hatta güçlendiren bir olgu haline gelir. Schmitt'e göre istisna hali, hukuk ile şiddet arasındaki münasebeti mümkün kılar. (Schmitt, 15)

Agamben'e göre istisna hali modern zamanda sürekli bir yönetim biçimine dönüştürülmüştür. İstisna hali, egemen iradenin normların kısıtlılığına karşı oluşturduğu,

olağanüstü hallerde rutini kıran bir teori olmaktan, otoriteyi kanunların dışına konumlandırarak bir biyopolitik araca dönüşmüştür.

“Çıplak yaşam makinenin bir ürünüdür, ondan önce var olan herhangi bir şey değil; tıpkı hukukun doğada ya da Tanrı'nın zihninde herhangi bir mahkemesinin olmadığı gibi.”
(Agamben, 2018:110)

İstisna hali yasal olan ile olmayan arasında bir belirsiz bir alan yaratması biyosiyaseti mümkün kılar. Agamben'e göre, biyopolitikanın, egemen gücün nüfus üzerindeki düzenleme ve denetleme haklarını ve sınırlarını hukuki olarak genişletmenin bir yoludur ve bu yol Antik Yunan'dan itibaren siyasetin bir veçhesidir. Hukuku yaşamla ilişkisizliği ve yaşamı hukukla ilişkisizliği içinde sergilemek, onlar arasında insan eylemi için bir alan açmak demektir. Fakat bu Agamben'in deyişiyle şiddet ile hukuk arasındaki bağı keser. Ve artık eski hukuki düzene geri dönüş mümkün değildir. Şiddet ve ötekileştirme, biyopolitik stratejilerle meşrulaştırılır ve itiraz edilemeyecek yeni bir hukuki düzen yaratılır. Kutsal insan, biyosiyasetin dışarıda bırakarak işlemeyi meydana getiren istisna halinin siyasal bir yapı olarak kullanmasının sonucu olarak ortaya çıkar. Ve istisna halinde her an herkes *homo sacer*'a dönüşebilir. (Agamben, 2018:110)

Biyopolitikanın siyasetin her daim bir parçası olduğu düşüncesinden hareketle bakıldığında, Agamben'in politik felsefesi Antik Yunan'ın toplumsal ve hukuksal yapısını yansıtan Antik Yunan Tragedyalarındaki çıplak yaşam ve nomos üzerine yaptığı tartışmalar biyopolitikanın ne derece yıkıcı olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Bu bilgiler ışığında diğer bölümde, Euripides'in Bakkhalar tragedyasında Dionysos ve Pentheus arasındaki çatışma üzerinde biyopolitikanın izi sürülecek, 'Zoe' ve 'Bios' terimlerinin karşılığı bulunmaya çalışılacak; biyopolitikanın yalnızca modern toplum yapısına ait bir politika olmadığına yönelik bir vurguyla, egemen gücün 'istisna hali' ve 'çıplak yaşam'ın kontrolü ile gerçekleştirdiği biyopolitikanın 'Bakkhalar' tragedyasında açığa çıkardığı siyasi düşünceler yorumlanacaktır.

Tragedyalarda Egemen Güç ve Biyopolitika

Tragedyalara çağdaş bir yorum getirmek, Eski Yunan'ın siyasi gelişmelerine bağlı kalmayı gerektirmese de politik bir okumadan ayrı düşünülemez. Çağdaş politika felsefesi ile Eski Yunan'ın siyasi otoritelerinin bir araya getiren en önemli olgular, insan bedeni ve şiddettir. Hangi toplumsal gelişmeden beslenirse beslensin egemen güç, insan bedenini ve buna yönelik şiddet ve baskıyı kullanmıştır. Bu nedenle her ne kadar farklı düşünsel ve pratik dinamiklerden beslense de Antik Yunan'ın egemen güç ilişkileri ile çağdaş politika arasında derin bir benzerlik mevcuttur.

Biyopolitikanın henüz adlandırılmamış kökeninde, iktidar ilişkilerinde bedenin siyasal bir nesne haline gelmesi ve çıplak yaşamın hukuki yaşama dahil edilmesinin izleri açığa çıkarılabilir. Bu açıdan yaklaşıldığında akla gelen ilk örnek Antigone'dir. Nitekim, Sofokles'in Antigone'si beden-iktidar, doğa yasası-tanrı yasası arasındaki çelişkiyi taşıması bakımından genelde siyaset felsefesi, özelde biyopolitikanın incelediği bir eser olmuştur.

Audrone Žukauskaitė, Antigone'yi biyopolitika açısından incelediği makalesinde *homo sacer*'ın belirsiz konumu ile Antigone'nin liminal pozisyonunu birbirine benzetir. Ona göre her iki figür de yaşam ve ölüme maruz kalma arasında aynı belirsiz yeri paylaşırlar: Her iki figür

de ölüme maruz kalıyor ve bu ölüm sadece kutsallığın boyutundan yoksun değil, aynı zamanda cinayeti de cinayet olarak nitelendirmiyor. (Žukauskaitė, 2010:75)

Antigone, *homo sacer* gibi hem laik yargıdan hem de dinsel yargıdan dışlanmıştır. Çünkü *homo sacer* figürü söz konusu olduğunda, bir kişi dinsel yargı alanına getirilmeden laik alanın yetkisinin dışına çıkarılır, onur ve kutsallıktan yoksun bırakılır. Bu Agamben'in deyişiyle kapsayıcı bir dışlamadır. Žukauskaitė'ye göre, "Egemen gücün ve istisnanın bu çift yapısı, 20. Yüzyılın totaliter rejimlerinde yeniden ortaya çıkıyor. Totaliter rejimin ana biyopolitik etkisi hayatın öldürülebileceği, ancak feda edilemeyeceğidir. (Žukauskaitė, 2010:77-78)

Žukauskaitė, Polyneices ile Antigone arasındaki simetriye de dikkat çeker. Ona göre, her ikisi de egemen gücün kararıyla belirli alanlarda bulunur ve istisna durumunda egemen güce tabidir. Bu yanı sıra Antigone'nin eylemi, patolojik arzusu ile motive edilen kendine özgü bir transgresyon değil, kamusal alandan dışlananların konumunu belirleyen evrensel bir transgresyondur. (Žukauskaitė, 2010:80)

Jesse Weiner ise Zoe ve Bios'un, çıplak varoluş ve politik yaşam arasındaki ayrımın Antigone'deki karşılığını anlamlı bir şekilde inşa eder. Ona göre, Antigone ve Ismene arasındaki çatışma Zoe-Bios ikiliğini üstlenir. Antigone ona göre biyolojik varoluşu olan Zoe'ye sahiptir ancak Bios'a değil. Kardeşi Polyneices'i gömme girişi nedeniyle Kreon'un dışlama politikası Antigone'yi çıplak hayata düşürür. Bu nedenle bir anlamda yaşayan bir ölüdür, yaşamaya değmeyen bir bedendir. Tüm haklarından yoksun bırakılmıştır. Steve Wilmer'den alıntılanarak Weiner, Antigone'nin "baskıcı ve keyfi bir otoriteye karşı insan haklarını savunan" sahne yorumlarında Antigone karakterinin bir *homo sacer* figürü olarak kullanıldığına dikkat çeker. (Weiner, 2015:141)

Çalışmasının devamında Bios ve Zoe terimlerinin Sofokles'in metnindeki kullanım yeri ve işlevine değinen Weiner, böyle bir okumada Bios ve Zoe arasındaki bölünmenin mutlak olamayacağını belirtir. Gerçekten de, 5. yüzyıl Atina draması ile modernite tarafından geliştirilmiş ve şekillendirilmiş bir felsefe arasında mükemmel bir uyum beklememeliyiz. Buna karşın araştırmacı biyopolitikanın, özellikle iki ölüm arasındaki alanda yaşama olasılığını öneren pasajlarda yeni bir dokunuş kazandığını savunur. (Weiner, 2015:143)

Bios ve Zoe, Antigone'de kız kardeşlerin farklı bakış açılarını yansıtmak üzere kullanılmışlardır. Neredeyse istisnasız, Antigone "ζῶ" formlarını kullanırken Ismene sadece "βίος"dan bahseder. (Weiner, 2015:154) Bu durum onların uzlaşmayan argümanlarının açıklanmasına yardımcı olur.

Antigone ve Ismene arasındaki karşıtlıkta yaşam ve ölümü tanımlamada kardeşlerin kullandığı dil farkına değinen yazar, Ismene'nin kendi hayatına Antigone'nin kendi hayatına verdiği kadar değer verdiğini iddia etmektedir: Ismene, ölümden korktuğu için değil gerçek yaşam potansiyelini tatmin edici bir 'Bios' olarak görmektedir. (Weiner, 2015:156)

Kreon ise tek belirleyici, hukukun icracısıdır. Carl Schmitt'in egemenlik paradoksunun bir karşılığıdır. Egemenlik paradoksu; egemenliğin aynı zamanda hukuki düzenin dışında ve içinde olmasından oluşur. (Weiner, 2015:149) Egemen bir istisna durumu ilan ederek kendi hukuki düzenini askıya alır; fakat o askıya alma yetkisini kullanması bakımından da bu düzenin hem içinde hem dışındadır. Antigone'nin belirsiz konumuna tragedyanın sonunda Kreon geçmiştir. Oyun eğer Kreon tarafından okunursa, sonuç olarak egemen güç çıplak hayata indirgenmiştir.

Weiner, Sofokles'in tragedyasında *Zoe*'nin canlı ve ölü olma deneyimi anlamında sıkça kullanıldığını, *Bios*'un ise daha nadir olarak etik değeri olan ideal ve zengin bir hayat anlamıyla kullanıldığını vurgulamaktadır. Antigone'nin Kreon tarafından denetim altına alınması ve cezalandırılması siyasi topluluktan kesin bir dışlanma yaratması bakımından Agamben'e rahatlıkla uyarlanabileceğini, bu uyarlamada *Zoe* ve *Bios* ikiliğinin yaşam ile ölüm arasında bir yeri tanımlamak üzere kullanıldığını ortaya koyarken öte yandan bu yöntemle Antigone'nin gizemini yalnızca bir açıdan açıklayabileceğini de kabul etmektedir. Ayrıca Sophokles'in Antigone boyunca *Bios* ve *Zoe* kullanımı, zulüm altında yaşamın bir devalüasyonu, çıplak yaşam ile düzgün siyasi insan yaşamı arasında tematik bir gerilim ve yaşam ve ölüm arasında daha net bir bölge ifade etmek olarak okunabilir. (Weiner, 2015:158)

Antigone üzerine yapılan bu incelemeye benzer olarak çoğu Antik Tragedya biyopolitika merceğinden incelenebilir. Fakat hem Žukauskaitė'nin hem de Weiner'in çalışmalarında merkeze Agamben'in *homo sacer* ve *istisna hali* ile *Bios-Zoe* ikiliğini merkeze alır. Bu tutum, bedenin yaşam-ölüm arasındaki konumuna, tragedyada ortaya koyulan toplumsal yaşam içinde yasaların ve bedensel varoluşun dile getiriliş biçimine odaklanması, biyosiyasete, yalnızca çağdaş bir yorum olarak yalnızca değil; egemen güç ile toplumun üyeleri arasında Antik Yunan'dan beri süregelen bir baskı ve şiddet mekanizması olarak yaklaşması, Bakkhalar'ın da temel eksenini oluşturması bakımından önemlidir. Bu açıdan Euripides'in Bakkhalar'ı, çıplak yaşam ile hukuksal yaşam arasındaki ilişkide fiziksel ve psikolojik şiddeti merkeze alarak katı bir eleştiri getirmesiyle Sofokles'in oyunundan ayrılır.

Yöntem

Bu çalışmada, Antik Yunan Tragedyalarının çağdaş ve popüler bir politik kavram olan 'Biyopolitika' üzerinden okunabilirliğini kanıtlamaya çalışmak ve bu doğrultuda bir model olarak Euripides'in Bakkhalar adlı tragedyasındaki siyasi düşünceleri bugünün siyasi dinamiklerinden yorumlamayı önermek üzere, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çünkü, Nicel veri tekniklerinin çoğu, veri özetleyicileridir. Büyük resmi görmek için verileri özetlerler... Nitel yöntemlerse, tersine, en iyi veri çoğaltıcılar olarak düşünülebilir. Veriler arttığında, olayların anahtar yönlerini daha net görmek mümkün olur. (Ragin, 1987:85) Bu bakış açısıyla Bakkhalar'da daha önce keşfedilmemiş olan biyopolitik stratejiler ve buna dair eleştiriler tespit edilerek alanyazındaki bilgiler çoğaltılacaktır.

Bu yöntem içinde amaca uygun olarak, tamamlayıcı ve betimleyici ya da durum saptayıcı araştırma modeli seçilmiştir. Bu model ise bireyin, toplumun ya da olayların özelliklerini tanımlamak için yapılan araştırmadır. (Sümbüloğlu, 2002) Bu yol ile araştırmada, Antik Yunan'dan günümüze kadar değerini yitirmeyen tragedyalara günümüz toplumundan yeni bir bakış açısı sunmak, içindeki siyasi düşünceyi çağdaş yorumlara eklemek hedeflenmiştir.

Bu hedefe ulaşmak için veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi benimsenmiştir. Kitaplık araştırması olarak da ifade edilen bu yöntem, "daha önce yapılan araştırmalardan ilgilenilen konunun incelenmesi ya da konuyla ilgili kaynakların taranmasıdır." (Sümbüloğlu, 2002) Bu nedenle çalışma için hem yerel hem de yabancı literatür taranmış, öncelikle biyopolitika kavramını detaylıca tartışan Michel Foucault ve aynı kavramı günümüzde yeniden yorumlayan Giorgio Agamben'in kitapları incelenmiştir. Elde edilen bilgiler ışığında tragedyalardaki biyopolitik ilişkileri inceleyen makaleler okunarak bu makalelerdeki tespitler ile Bakkhalar'daki biyopolitik ilişkiler karşılıklı yorumlanmıştır. Bu yorumlama yapılırken,

içerik analizi metodundan yararlanılmıştır. Patton'a göre içerik analizi yoluyla bulunan temel anlamlar, desenler veya temalar olarak adlandırılır ve genellikle herhangi bir nitel veriye atıfta bulunmak için kullanılır. (Patton, 2002:453) Nitekim Bakkhalar'daki biyopolitikanın izdüşümü, tragedyanın zaman-mekân, olay örgüsü, karakter, çatışma, simgeler, yazar ve dönemi gibi dramatik yapıyı şekillendiren öğelerde aranmış ve bulgulanmıştır.

Bulgular

Euripides'in Bakkhalar adlı tragedyası egemen güç ve bu egemen gücün biyopolitikayı istisna hali ile yönettiği ve varlığını sürdürme çabasında şiddetten kaçınmadığı bir sistemi gözler önüne sererek eleştirir. Biyopolitik hamlelerin her türlü otoriter figür tarafından farklı yönetim mekanizmaları içinde kullanabildiği fikrini kanıtlayan eserde, 'kutsal insan' konumunun trajik tarafı vurgulanmaktadır. Biyopolitikanın temel kavramları olan Zoe ve Bios Antik Yunan'da da toplumsal ilişkileri tartışmaya açan birer varlık alanıdır ve Bakkhalar'da belirgin bir biçimde karşı karşıya getirilmiştir. Bu bulguların dayanakları oyun metninden örnekler ve örnekler ve incelemelerle detaylandırılmıştır.

Kutsal İnsan ve Egemen Güç olarak Dionysos ve Pentheus ve Bakkha Kadınları

Bakkhalar, günümüzden bakıldığında tanrı yasaları ile toplum yasaları arasındaki çelişkinin ötesinde 'iktidar' kavramını rahatlıkla tartışmaya açar. Antik Yunan'a dair siyasi olarak nitelendirilebilecek bir mücadeleyi ele alması bakımından Euripides, kendi dönemine has bir yönetim stratejisini tragedyasında konu edinmiş olur.

Euripides'in Bakkhalar'ı, Thebai kralı Pentheus'un, kuzeni Dionysos'un tanrılığını kabul etmemesi üzerine, Dionysos'un etkisi altında Kithairon Dağlarına çıkıp birer maniad haline gelen Thebaili kadınların esrik şöleninde annesi Agaue tarafından öldürülmesini konu alır.

Bakkhalar, hem Dionysos miti hem de Pentheus'un trajik durumu üzerinden biyolojik varlığa yönelik siyasetin ölçsüzlüğünü ve anlamsızlığını işler.

Zoe ve Bios arasındaki ayırım Antik Yunan'da mutlak olmasına karşın tragedyalarda mutlak değildir. Fakat en azından Dionysos ile Pentheus arasındaki fark, 'zoe' ve 'bios' terimleri ile açıklanabilir. Terimlerin Antigone'deki karşılığında farklı olarak Bakkhalar'da Dionysos ve Pentheus arasındaki simetri ve oyun süresince egemen gücün el değiştirmesi bu iki terim arasındaki gerilimi özel bir noktaya taşımaktadır.

Dionysos, tragedyanın başlangıcında polis devletin tanımadığı bir tanrıdır. Yani ne tanrı olarak kabul görmekte ne de bir insan olarak polis devletin bir parçası haline gelebilmektedir. Varlığı Pentheus'un yönetimi tarafından ölüm ile yaşam arasında bir noktada bırakılmıştır. Oysa tragedyanın sonunda, biyopolitik güç el değiştirir. Polis devleti, yalnızca var olan düzenin dışındaki kaosa olan merakına esir olarak terk eden ve Bakkha kadınlarını tapınma sırasında gözetleyen Pentheus, 'Bios' olmaktan 'Zoe'nin temsiline dönüşür.

Euripides böylesi bir değiş tokuş ile ölçülü olmayı öğütlemek yerine siyasi düzende egemen gücün şiddetinin mutlak olduğunu göstermiş, güç sahibinin otoritesine karşı halkın çıkmazını ortaya koymuş ve bir nevi siyasal yönetimin ve egemenliğin insani olana geçit vermeyeceğini anlatmıştır. Eski geleneksel düzenin de -tanrılar yasası- yeni toplumsal yapının da -insan yasası- insan üzerinde yaptırım gücüne sahip olması her türlü otoritenin insanların zaaflarından ve bedenlerinden faydalanması bugünden bakıldığında biyopolitik bir eleştiri olarak görülebilir.

Öte yandan oyunun temel karşıtlıklarından bir tanesi rasyonalite-irrasyonalityedir. İrrasyonalite tanrısal -uhrevi- olandan, yeni, düzen dışı ya da düzen üstü olandan kaynaklanır. Tragedyada irrasyonalityenin izdüşümü Dionysos'tur. Oyunun Dionysos'un, zaferiyle sonuçlanması, yanlış ve işlemeyen bir demokrasinin karşısında tanrıların ya da doğal varlığın yüceltildiği anlamına gelmez; Dionysos'un uyguladığı biyopolitik şiddet karşısındaki çaresizlik ve acı üzerinden tanrılar düzeninin de insanlara yeni bir umut yaratmadığı gösterilir. "Dionysos demokratik bir tanrı mıdır?" sorusu sorulduğunda, biyopolitika buna çok net bir şekilde olumsuz yanıt verecektir.

Georgios Sempatakakis, Bakkhalar'ı toplumsal yaşam bağlamında irdelediği çalışmasında, Dionysos'u, kültürel açıdan çelişkiler içinde bir şehir devletinin demokratik örgütlenmesinde "demokratik tanrı mükemmelliği" üstlenen bir tanrı olduğu iddiasının tarihsel olarak güvenilir olduğunu belirtmekle birlikte, Segal'a dayanarak, bunun pozitivist bir yaklaşım olduğunu iddia eder. Euripides'in oyunu düzen-anarşi arasındaki dengesizliğin kaldırılması gerektiğini göstermek üzere yazdığını iddia etmek olumlayıcı bir tavır olarak görüldüğü gibi, Bakkhalar'ı bu minvalde çağdaş sahneye taşımak, çağımızın politik dinamikleri ve toplumsal meseleleriyle uyuşmayacağı tahmin edilebilir. (Sempatakakis, 2004:107-108) Dolayısıyla Antik Tragedyaların çoğunda olduğu gibi iki karşıt gücün haklı gerekçelerle yürüttüğü savaşında hiçbir taraf alternatif ve daha iyi bir denge kuramaz. Ortaya çıkan 'miasma' yani arınmayı gerektiren kirlilik, Pentheus'un kurban edilmesi ile sona erecek gibi değildir. Tanrı da en az insan kadar bilgelikten yoksundur bu tragedyada. Bu yarı tanrı ve onun getirdiği düzen bir öncekinden daha acımasız bir biyoiktidara dönüşür. Dionysos, Bakkhalar'da tanrıların tragedyalarda üstlendikleri görevden farklı olarak devlet yönetiminde yeni bir maraz çıkaracak olan belirsizlik ve uyumsuzluğun kaynağıdır. O, ilahi olan ile insani olanı, insani ve hayvani olanı, bu dünya ile öte dünya arasındaki çizgiyi bulanıklaştırır.

Nitekim hemen oyunun başında Dionysos, Pentheus'un toplumsal düzeninden dışlanmış bir *homo sacer* konumunda görünür. Antigone gibi, annesi üzerinden uğradığı haksızlığa karşı anti-demokratik bir intikam planı kurar. Pentheus'un yaşamdaki tek hedefi Thebai krallığını kendi varlığını da tehlikeye atmadan yasalarla düzenlemeye çalışırken, Dioysos'un amacı kendini bu yasalara tanıtmaktır.

"Burada her şeyi yoluna koyunca başka bir ülkeye geçip kendimi tanıtmaya uğraşımı sürdürüleceğim." Prolog (45) (Euripides, 2001:31)

Pentheus, Dionysos kültürünün topluma yayılmasını önlemeye çalışmasıyla ünlü iki mitolojik kraldan biridir. (Kott, 2006: 280) Fakat o Dionysos'u kontrol altında tutmaya çalıştıkça Dionysos, bu girişme karşı dirençle karşılık verir. Tanrılar ile insanlar arasındaki uyumlu birlik bozulmuştur. Pentheus, baş edemeyeceği bir güce karşı polis yasalarını ve adaleti sağlamaya çalışırken kendi sınırlarını aşar. Dionysos onun adeta karşı-kimliğidir. Fakat Dionysos kendisini yalnızca bir mürid olarak tanıtarak Pentheus'un mücadelesini tetikler, ve böylelikle Pentheus'un biyoiktidarı devreye girer.

Dionysos, Pentheus'un baskılarından bir şekilde kurtulur ve onun merakından faydalanarak Kithairon dağına çıkıp esirlik halindeki kadınları izlemesi için hazırlar. Böylelikle Pentheus'un bedeni, bu sefer Dionysos'un biyosiyasetine araç haline gelerek, Thebai kentinin yönetimindeki istikrar ve gücün düşüşünün sembolü halini alır. Euripides bu olay örgüsü ile biyopolitikanın yalnızca bireyler üzerine değil, topluma ve geniş kitlelere yönlendirilmiş baskılama stratejisi olduğunu tanıtlar.

Thebai halkı Pentheus'un aksine Dionysos'un tanrılığını kabul etmiştir ve yaşlı bilge Teiresias ve Pentheus'un dedesi Kadmos da onun şenliğine katılmak için rıza göstermişlerdir. Ancak Pentheus egemen güç olarak, tıpkı Kreon'un Antigone'ye karşı çıktığı gibi, Dionysos'a geçit vermez. Hem Thebai halkı hem de Dionysos'u durdurmak üzere baskıcı mekanizmasını harekete geçirir.

*"Götürün şunu hapsedin atların tavlasına,
Orada bulur özlediği karanlığı,
Orada hora tepersin. Hizmetindeki kadınlara gelince,
onları ya köle pazarına götürüp sattıracağım,
ya da kendi sarayımda alıkoyup dokuma işlerinde çalıştıracacağım.
Böylece ellerini teplerinden davullardan uzak tutacaklar." Episod II (510) (Euripides, 51)*

Pentheus böylece Dionysos'un gelişi doğrultusunda olağanüstü bir hal durumundaymış gibi yasaları askıya alır. Dionysos'un sıra dışı etkisi altında kadınların Kithairon dağına çıkması, egemen gücün şiddetini kullanabileceği bir alan açmıştır. Pentheus'un devleti artık denetimi ele alabilmek için güç kullanmaktan kaçınmayacaktır.

Fakat topluma ve tüm evrene hakim olma arzusundaki Pentheus büyük hatasını yapar ve devlet sınırlarından dışarı çıkar. Çıplak alana, Dionysos'un kontrolü altındaki vahşi bölgeye girer ve böylece egemen güç bahsedildiği gibi el değiştirir. Tıpkı Dionysos'un daha önce 'bios'tan dışlanması gibi bu sefer Pentheus ne 'bios'a ne de 'zoe'ye sahip olmayan belirsiz bir konuma adım atar. Fakat yeni egemen güç Dionysos, onu doğrudan kurban etmez. Dionysos'un Pentheus'u doğrudan kurban etmek yerine esriklik halindeki Bakkha kadınlarının öldürmesine izin vermesi bu sefer Pentheus için *homo sacer*'ı hatırlatır. Pentheus, Dionysos'un türlü oyunları ile annesi tarafından başı vücudundan kopararak vahşice öldürülür. Dionysos, istisna halini kullanmış, Pentheus'u hukuki yaşamının dışına çıkararak cezalandırmış, yaşam ile ölüm arasında bir noktada bırakmıştır. Onu öldüren egemen güç değil Agaue olmuştur. Bu tablo, biyopolitikanın her zamanda ve her tür siyasal düzlemde işlerliğini kanıtlamaktadır.

Bu çatışma, esasen prologda anlatıldığı üzere daha geçmişe dayanır. Pentheus'un Dionysos'u bir Tanrı olarak tanımaması, kentinde bu inanca müsaade göstermemesi Dionysos'u yasal düzeninden dışlamış olması, en az Dionysos'un intikam planı kadar biyopolitik bir baskıdır. Dionysos, eğer bir Tanrı ise, böyle bir tanınmama onun için ölüm ile yaşam arasında belirsiz bir yeri tanımladığı gibi bu, Polyneices'in Kreon'un krallığını tanımayarak ona karşı savaşmasına benzemektedir. Ayrıca Dionysos'un, Pentheus'un toplumsal düzeninde tanınmaması gibi güç dengeleri yer değiştirdikten sonra Pentheus'un öz annesi tarafından 'tanınmayarak' öldürülmesi Dionysos-Pentheus simetrisini devam ettiren simgesel nitelikte bir dışlanmadır. Pentheus bu noktada tıpkı Dionysos'a uyguladığı ötekileştirme stratejisinin kurbanı olur, Dionysos'un coşkulu kadınlar alayı –Bios'tan dışladığı kadınlar- tarafından tanınmaz. Agaue'nin esriklik halinde oğlunu öldürmesi ise hukuken yasaları askıya alan bir istisna halinde gerçekleşir; Agaue bu suçtan ötürü suçlanamaz.

Dionysos'un belirgin özelliklerinden birisi güzel ve 'feminen' oluşudur. Pentheus ise bunun aksine kaba saba sert ve 'maskülen'dir. Bu bağlamda, Dionysos ve Pentheus arasındaki maskülen-feminen karşıtlığı ile oyun boyunca işlenen kılık değiştirme motifi de 'zoe' ve 'bios' terimleriyle açıklanabilir. Maskülen olma Bios'u, yani devlet ve hukuk düzenini çağrıştırır. Femenin tavır ve doğal güzellik ise Zoe'yi, yani toplumsal düzenden ayrı biyolojik var oluşu anımsatır. Tragedyada bu nitelikler 'kılık değiştirme' şeklinde yer değiştirir; Pentheus, Bakkha

kadınlarını, kadın kılığına girerek izler. Hatta Teiresias ve Kadmos dahi Kithairon'a giderken kılık değiştirirler. Diğer yandan Dionysos tragedyanın ilk sahnesinde insan kılığına bürünmüştür. O, insan kılığında Bios'un sınırlarına girerken, Pentheus ve diğerleri hukuki düzenden dışlanmış bir çıplak yaşamda ne ölümler ne de yaşama eskisi gibi devam edebilirler artık.

Dionysos'un kente gelişi, Thebai halkını iki ayrı düzen arasında bırakmıştır. Kendilerine zulmetmesi muhtemel bir tanrı ile tüm yasa ve devlet varlığını elinde tutan egemen güç arasında kalırlar. Bu arada kalma halinde biyopolitikanın ölüm mekanizmasını işletebildiği ve bu şiddetten doğrudan etkilenenler Thabaili kadınlardır. Euripides, Atinalı kadınların toplumdaki konumuna diğer tragedyalarında da değinmiştir. Euripides'in kadın hakları savunucusu olup olmadığı farklı yorumlara neden olmuş bir tartışma olsa da Euripides'in geleneksel bütün kalıplara karşı duran ve bugünün terimiyle 'ötekilik' meselesine oyunlarında özel bir yer ayıran bir ozan olduğu bir gerçektir. O bu oyunla da tekrar, kadınların ötekiliğini gösterirken aslında eril ve baskıcı bir toplumsal düzenin çarpık yanlarını göstermiş olur. Bu çarpık yapı kadınlar için çok daha büyük acılara sebebiyet verir. Çünkü kadınlar biyopolitik hamlelere karşı daha az savunma gösterirler. Tam da bu yüzden biyopolitika çoğunlukla ilk olarak kadınlar üzerinde kullanılır.

Bu anlamda tragedyada Agamben'in biyopolitik görüşleriyle paralellik sağlayan bir diğer önemli nokta Bakkha kadınlarının yaşam-ölüm arasındaki konumudur. Oyunda iki farklı koro vardır. Biri Dionysos'un müridi olan ve onunla şehre gelen Lidyalı kadınlar korusu, diğeri ise Thebaili kadınlar korosudur. Dikkatli incelendiğinde Pentheus, eril otoritesini her iki kadınlar korosuna da yöneltir. Çünkü içinde yetiştiği toplumda kadınların 'sophrosyne'² ile hareket etmeleri beklenmektedir. Mainadlara yönelik suçlamasında Pentheus 'izinsiz', 'başibozuk', 'itaatsiz' terimlerini kullanır ve kadınların içki içip danslar etmesini hoş karşılamaz, onları durdurmak için gerekeni yapmaya kararlıdır.

Öte yandan Dionysos da, kadınları kendi amaçları doğrultusunda kullanmaktan çekinmez:

*"Bu arada Thebai yöneticileri Bakkhaları zorla,
Dağdan indirmeye kalkıştırlarsa,
Ben de bu çılgın kadınlar alayını
Salarım üstlerine.*

İnsan kılığına girmemin bir nedeni de bu." Prolog (50) (Euripides, 31)

Biyoihtidar, kendi yaşamını nesne olmasına izin verenler tarafından güçlenir. Dionysos, tıpkı Pentheus gibi insanların bedenlerini kullanarak ve bunlardan oluşan bir düzen kurmaya çalışmaktadır. Bunu bir tanrı gücüyle yapmaz. İnsan yasalarına uygun olan şekilde alacaktır intikamını. Ve bu noktada kullandığı, gerektiğinde feda edilecek olan Thebai kadınlarıdır. Agamben siyaseti, siyaset dışı olan çıplak yaşamın belirlendiği bir alan olarak görür. Bakkha kadınlarının durumu Agamben'in bu görüşüyle de uyum halindedir. Bakkhalar'ın çıplak yaşamı, Kithairon dağındaki vahşi şenlikleri, siyasetin önemli bir parçasıdır. Bakkhalar'ın dehşet uyandıran, tüm kural ve sınırları aşan davranışları biyopolitik bir yasadızlık yaratımından başka bir şey değildir.

Bakkha kadınları oyunun başından sonuna kadar öznenin nüfusa dönüştürülmesine örnek oluştururlar. Kithairon dağında ayırıcı özelliklerinden, kişisel ve doğal varlıklarından eser

² Grekçe ölçülülük, alçakgönüllülük, kendini kontrol edebilme.

yoktur. Dionysiak tapım, mitin hem yıkıcı hem yenileyici kökeniyle ilişkili olarak, Dionysos'un hakimiyeti içinde bir özgürlüktür; hepsi ve özellikle Agaue için bu özgürlük yıkımı beraberinde getirecektir.

Thebali kadınların Kithairon Dağlarındaki toplu dans ve esriklikleri, bir istisna hali olarak ele alındığında, egemen iktidarın şiddetini ve kontrolünü keskinleştiren politik bir hamle olarak görülebilir. Böylece Bakkhalar'da, Dionysos'un dönüşü ve Thebaili kadınların eylemleri, 'biyoiktidar'ın şiddetine meşruiyet kazandıran bir konuma yerleşir.

Bakkhalar tragedyası, fiziksel varlığın ve bedensel görünüşün sıklıkla vurgulanması bakımından diğerlerinden ayrılır. Dionysos'un önce parçalanmış ve dirilen bedeni ile ne erkek ne kadın denebilecek görüntüsü, Bakkhaların dağdaki vahşi formları, Pentheus'un parçalanmış cesedi, Teiresias'ın yaşlılık hali; oyun boyunca farklı epizotlarda fiziksel görünüş ve bedenle ilgili çok sayıda kelime kullanılmıştır. Bedenin ve görünüşün sıklıkla vurgulanması, fiziksel varlığın toplumsal statü açısından konumu ve önemini, biyopolitikanın, beden ve siyasetin ilişkisinin somut varlığını açıkça vurgulamaktadır. Dionysos bir tanrı olmasına rağmen toplum tarafından tanınmadığında, varlığını kabul etmeyenleri acımasızca cezalandırırken, insanlara özgü bir bencillik ve kibirli tutum sergiler. Tanrılar düzeni de insanların kurduğu toplumsal düzen gibi insanın çıplak yaşamına el koyan bir yönetimi benimsemiştir. Bu açıdan tanrısal yasalar toplumsal yasaları çözebilecek yetkide değildir. Biyopolitika ve siyasal mefhumlar nüfusu çepeçevre sarmıştır.

Böylelikle Bakkhalar, 'biyoiktidar'ın insan yaşamının şiddetle kontrolünü ve siyasetin doğal yaşam ve insan bedeni üzerindeki etkisini bir kere daha görünür kılar. Siyasi bir otoritenin belirlediği toplumsal yaşamın var olduğu yerde çıplak yaşamın imkânsızlığına dair düşünceyi harekete geçirir. Çünkü kutsal hayat da egemen yasağın sınırları içindedir ve bu nedenle egemenliğin sergilediği ilk etkinlik kutsal hayat üretmektir.

Gerek Pentheus, gerek Dionysos'un siyasi düzeninde şiddetinin meşruluğu üzerinden biyosiyasete dair önemli bir tartışmayı ortaya çıkaran Bakkhalar'da, Zoe ile Bios arasındaki ilişkinin çıplak yaşamı yok edici ve egemen gücü pekiştirici bir noktaya taşındığı görülür. Biyosiyasetin ürettiği kutsal insan konumu ise, yine istisna hali gibi egemen gücün kontrolü altında oluşturulan ve egemen gücün şiddetini mümkün kılan politik bir hamle olarak, bugünün politika felsefesine bir referans oluşturur.

Bu açıdan Bakkhalar tragedyası, biyoiktidarın gücünü sürdürme güdüsüyle uyguladığı şiddeti ve insanın siyasi nesne olarak doğal yaşamdan kopuşunu, çıplak yaşamın iktidar mücadeleleri içinde tam anlamıyla var olamayacağını göstermesi bakımından büyük önem arz eder; Zoe ve Bios'un kavramsal farkı ve çağımızdaki karşılığı üzerinden de yeni bir düşünümeye yol açar. Ayrıca Bakkhalar/Teresias/Kadmos ile Pentheus/Dionysos arasındaki karşıtık üzerinden biyopolitikaya karşı farklı tutumları ve yaşamın değeri hakkındaki farklı düşünceleri bir arada değerlendirmeye fırsat tanımaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Raymond Williams geleneksel trajedi ideolojisinde iki biçim olduğunu ifade eder; insanın kendi durumunu asla değiştiremeyeceğini, bunun yerine dünyayı boş yere kana bulayabileceğini anlatan kadim trajik ders; ya da kendi toplumsal yazgımız üzerindeki rasyonel denetimimizin kendi kaçınılmaz irrasyonelliğimizin yanı sıra alışkanlıklarımız çözüldüğünde hızla açığa çıkan şiddet ve zalimlik yüzünden de hezimete uğradığını veya en iyi ihtimalle lekelenildiğini gösteren çağdaş refleksi. (Williams, 2006:117)

Biyopolitika, bu çağdaş refleksin yeni bir tanımlamasına girişirken trajediye devrimci bir bakış ekler ve odağı kültürel bağlama yerleştirir. Nitekim Euripides, döneminin siyasal gelişmelerinden etkilenerek tragedyanın yapısını eleştirel bir zemine yerleştiren bir yazar olmuştur. O, daha önce farklı tragedya ozanları tarafından da konu edinen Dionysos ve Pentheus mitini törensel bir yapıdan çıkarmıştır. Bugün ise Bakkhalar, insanın bedensel varlığının, egemen kuvvetlerin baskısı altında ve biyopolitik uygulamalar içinde toplumsal konumunu irdeleyen bir tragedya olarak karşımıza çıkar. Jan Kott tragedyanın sonunda ortaya çıkan tabloyu şöyle yorumlar: Bakkhalar, verimsizliğin, olumsuzlamanın ve düzenin ve hayatın yıkımının zaferiyle son bulur. Teofani³, anti-teofaniye dönüşür. Tanrı gitmiştir. Theabai boştur. Şehirde geriye yalnızca kralın toprağa verilmemiş cesedi kalır. (Kott, 2006: 201)

Tragedyaların bugün yeniden yorumlanması yalnızca bugüne özgü politik bir okumayla yetinemez; aynı zamanda toplumbilimsel, felsefi ya da psikoloji ile ilintili okumalarda çağın siyasal dinamiklerini de dikkate almayı gerektirir. Dolayısıyla Agamben'in yorumlarıyla biyopolitika XXI. Yüzyılın siyasal ilişkilerinde bireyin özneleştirilmesi ve nüfusa dönüştürülmesi, bedensel varlığın kontrolünde istisna hallerinin ve şiddetin ölçsüzlüğünü sistematik bir şekilde açıklaması bakımından çağdaş bir yoruma vesile olur. Özellikle Euripides'in oyunlarının güncel siyasal teorilerle okunması, ele aldığı mitik öyküyü düzen kurucu bir arınma yaratmadan tüm gerçekliğiyle işlemesi nedeniyle yapısal bir uyum ortaya koymaktadır. Bakkhalar'daki biyopolitika hem biyoiktidara dair düşünceleri örnekleyen hem de günlük yaşama dair tartışmalarda toplumsal ve doğal yaşamın ilişkisine yeni bir gözle bakmayı sağlayan kapsayıcılıktadır. (Her ne kadar Bakkhalar, Dionizyak ritüelin bir tekrarı niteliğinde tanrının dirilişini imliyor olsa da) öyle görünüyor ki Euripides ritüelin "derin biçimi"ni eklemeli yapısal sembolizmiyle birlikte yalnızca bilince taşımak, ortaya çıkarmak ve yıkmak amacıyla harekete geçmiştir. (Kott, 2006:199)

Nitekim tragedyalardaki siyasal düşünce öncelikle toplumsal yaşamla ilgili açmazları mitsel öykülerden beslenerek işlemesi bakımından bugün hala değerini koruyan ve günümüzün siyasal-toplumsal dinamiklerine gönderme yapan bir özelliğe sahiptir. Bu açıdan tragedyalar günümüzün politik görüşlerine ciddi birer alan açmaktadır. Bakkhalar'da dinsel ve toplumsal otoritenin güç savaşımı, sıradan yurttaşlar için kaçınılmaz bir trajediyi ortaya çıkarmakla birlikte bu aynı zamanda hukuksal yaşamın kutsal yaşam üzerindeki hakimiyet ve yıkıcılığını kaçınılmaz bir noktaya taşımaktadır. Böylesi bir dönüşüm ise dönemin devlet yönetimi için ne kadar yeniyse, bugün demokratik siyasal yapılar için o denli büyüklükte bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu açıdan, biyopolitika 'Zoe' ve 'Bios' arasındaki ilişkiyi şiddetle kirletmekte ve egemen güç dahil tüm kenti tehlikeli bir belirsizliğe sürüklemektedir. Pentheus ve Dionysos'un sürekli değişen kimlik ve görünüşleri, birbirlerine kaptırdıkları otorite figürasyonu, biyopolitik şiddeti güçlendiren antidemokrasinin neden ve sonucudur.

Bu çalışmanın tezi, pek çok açıdan yararlandığı, *homo sacer* figürünün net bir örneği olarak gösterilen Sofokles'in Antigone'sinden az da olsa farklılaşır çünkü Antigone, ılımlı olmayı öğütleyen bir yapıya sahiptir. Buna karşın Euripides'in Bakkhalar'ında yaşam-ölüm, öteki-iktidar, doğal yaşam-toplumsal yaşam ikilikleri herhangi bir çözüm yolu gösterilmeksizin işlenir ve aşırılığın neden olduğu iki taraflı yıkımı değil, biyosiyasetin çıplak yaşamı politikaya dahil etmesiyle ortaya çıkan kaosta tüm bireylerin yıkımını gösterir. Dionysos'un zaferi kente büyük bir acı getirmiştir ve Pentheus'un otoriter yönetimine karşı olumlu bir alternatif

³ Teofani: Tragedyalarda, tanrının temsil edilmesi. İnsan veya başka bir canlının tanrıyla görüşmesi.

olmamıştır. Biyosiyaset egemen gücün el değiştirmesinden sonra da şiddetini sürdürmüştür. Tanrıların düzeni, siyasal düzenin çarpıklığından farklı değildir ve bu durumda toplumun parçası olan birey bu yapı kendini var ettikçe yıkıma uğrayacaktır.

Euripides oyunları üzerine yapılan çalışmalarda ve Bakkhalar korosunun kritik bir noktada konumlandığı bu tragedyada feminist bir bakışı tartışmaya açma eğilimi vardır.

“Euripides, döneminde yaşanan kadın konusundaki belirsizliği, yani kadının nereye konulacağı konusunu Bakkhalar adlı oyunda, kadını temsil eden Dionysos ile onu töreleri ve ahlakı bozan bir tehdit olarak gören ve erkeği simgeleyen Pentheus’un kimliğinde ortaya koyar.” (Okur, 2010:158)

Fakat Bakkha kadınlarına yapılan ahlakçı müdahale tek ve diğer etmenlerden bağımsız salt eril bir müdahale olarak düşünülemez. Vernant’ın da belirttiği gibi, Bakkhalar tragedyası bir kent-devlet, kendi sınırları içine kapandığında çıkan tehlikeleri gösterir. Bu tehlike her iki cins için de neredeyse eşit seviyede kendini gösterir. Bu tehlikeye göre, tek çözüm kadınlarda denetim altına alınmış esrime, resmileştirilmiş ve kamu kurumu haline getirilmiş Thiasos⁴ ile, erkeklerde şarabın, kılık değiştirmenin, şenliğin verdiği neşe ile; tüm kentte tiyatro ile ve tiyatro içinde, Öteki’nin kolektif yaşamın ve her bireyin gündelik varoluşunun boyutlarından biri haline gelmesidir. (Vernant, Vidal-Naquet, 2000: 538) Ancak Segal’a göre, hem trajedi hem de komedi, erkeğin kadının alanını ihlal ettiği (örneğin Bacchae, Thesmophonazusae) veya kadının kamusal alana ya da kamusal eyleme izinsiz girdiği (Agamemnon, Antigone, Lysistrata) yerleri araştırır. (Segal, 1993:77) Bu açıdan kabul edilebilir olan iddia, Euripides’in, çoğu Antik Yunan tragedya ve komedyalarında olduğu gibi, kadın ve erkeğin konumlarına ve bu konumların birbirine olan sınır ve sınır ihlallerine dikkat çekmiş olduğudur. Sonuç olarak diğer Antik tragedyalardaki Thiasos’larda olduğu gibi, Bakkhalar’da esrimenin saadetini yaşamazlar, Dionizyak tapım onlar için acı vericidir. (Vernant, Vidal-Naquet, 2000: 544)

Bakkhalar, polisteki adeta tüm konumları alaşağı eden tanrısal(!) bir güç tarafından ele geçirilmeyi ve buna karşı teslimiyeti, dolayısıyla, istisna halleri yaratarak erkin istemediği sesleri zihinsel ve fiziksel bir müdahale ile susturan Agamben’ci anlayışla biyopolitikayı kullanan otokratik bir sistemi eleştirir. Nihayetinde bir yurttaşlık söylemi biçimi olarak Yunan trajedisi, mit, ritüel, festivaller ve siyasi kurumlar gibi toplu ifadeler aracılığıyla ve epideiktik hitabet veya cenaze methiyesinde onların sivil ideallere (ve ideolojilere) ilişkin açık ifadeler aracılığıyla toplumunun kendisini nasıl temsil ettiğini yansıtır. Trajedi, bu tür sivil kendini sunma biçimlerini içerir ve kullanır. (Segal, 1993:5)

Fakat tragedyalar seyircilere sadece doğru yolu göstermez, insanın varoluşuna dair gerçekleri de sergiler. Nitekim Georg Lukács, katharsisi geleneksel yorumlardan uzaklaşarak ele alır. Lukács’a göre katharsis değişim olanağı için bir kaynaktır. Katharsis ona göre toplumsal yaşamın bir eleştirisini içerir. Tiyatronun tıbbi iyileştiriciliğine karşı çıkan Lukács, eleştirinin gerçek yaşamda da sürmesini ister. Nitekim sanatlar toplum üzerindeki baskıyı azaltmalarıyla düzeni koruyucu olsalar da uyardıkları baskıların tekrarlanmasına yardım ettikleri için de yıkıcıdırlar. (Thompson, 2004:400)

Biyopolitika ise siyasete ilişkin kaçınılmaz bir durumdan bahsederken bu siyasi düzende baskı ve şiddetin meşrulaştırılmasına yönelik politik eylemleri gösterir, tekrar eder ve eleştirir. Bu

⁴ Thiasos: Maenadlar, Dionysos için dans eden ve tapınan kişiler topluluğu.

nedenle biyopolitika, Lukács'ın düşünceleri temel alınarak, iyi ve mutlu bir yaşamın koşulunun uyum olduğu düşüncesinden henüz Antik Yunan'da uzaklaşmış olan Euripides'in eleştirel tavrını çağdaş bir yorumla zenginleştirmenin bir yolu olabilir.

Kaynakça

- Agamben, G. (2000) *Means without Ends*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Agamben, G. (2013) *Kutsal İnsan*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Agamben, G. (2018) *İstisna Hali*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Akgül, T. (2014) *Bir İdeoloji Taşıyıcısı Olarak Mit ve Tragedya*, Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi-11.
- Bakır, S. (2019) *Giorgio Agamben'in Politik Felsefesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Baştürk, E. (2017) *Biyopolitika ve Savaşım: Foucault ve Agamben Arasındaki Ayrımın Kavramsal İçeriği*, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi C:5S:2.
- Durutürk, B. (2018) "Michel Foucault'nun İktidar ve Özne Kavramlarına Bir Bakış: Gözetim Toplumu", *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 53(3), 965.
- Euripides (2001) *Bakkhalar*, çev. Güngör Dilmen, İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
- Foucault, M. (2013) *Güvenlik, Toprak, Nüfus*. Çev. F. Taylan. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2005) *Özne ve İktidar Seçme Yazılar 2*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2002) *Toplumunu Savunmak Gerekir*, Çev. Ş. Aktaş. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kılan Paksoy, B. (2011) *Tragedya ve Siyaset*, İstanbul: Mitos-Boyut Yayınevi.
- Kott, J. (2006) *Antik Tragedyalar ve Çağdaş Yorumları*, İstanbul: Mitos-Boyut Yayınevi.
- Nietzsche, F., (2012) *Tragedyanın Doğuşu*, İstanbul: Oda Yayınları.
- Okur, N. E. (2010) *Euripides Tragedyaları Işığında Klasik Çağ Atina'sında Kadının Konumu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Anabilim Dalı Eski Yunan Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Ragin, C.C. (1987) *The Comperative Method: Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*, London: University of California Press.
- Patton, M.Q. (2002) *Qualitative Research&Evaluation Methods*, United Kingdom: Sage Publications.
- Schmitt, C. *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*, çev. George Schwab, Chicago: University of Chicago Press.
- Segal, C. (1993) *Euripides and The Poetics of Sorrow*, Durham and London: Duke University Press.

- Sempatakakis, G. (2004) *Bakkhai-Model: The Te-Usage of Euripides' Bakkhai In Text and Performans*, Department of Drama and Theatre Studies, Royal Holloway Collage, University of London, Degree of Philosophiae Doctor Thesis, London, 107-108.
- Sümbüloğlu, V, Sümbüloğlu, K. (2002) *Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Hatiboğlu Yayınları.
- Thompson, G. (2004) *Tragedyanın Kökeni*, çev. Mehmet H. Doğan, İstanbul: Payel Yayınevi.
- Vernant, J.P, Vidal-Naquet, P.(2012) *Eski Yunan'da Mit ve Tragedya*, İstanbul: Kabalıcı.
- Weiner J. (2015) *Between Bios and Zoe: Sophocles' Antigone and Agamben's Biopolitics*, *Logeion A Journal of Ancient Theatre* 5.
- Williams, R.(2006) *Modern Trajedi*, çev. Barış Özkul, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wohl, V. (2015) *Euripides and The Politics of Form*, UK: Oxford University Press.
- Žukauskaitė, A. (2010) Ed. Wilmer S.E., "Biopolitics: Antigone's Claim", *Interrogating Antigone in Postmodern Philosophy and Criticism*, New York: Oxford University Press.

Geniş Özet / Extended Abstract

Biopolitics, the political philosophy theory that brought the concepts of 'power', 'body', 'freedom', and 'law' into discussion in the 21st century, is still considered important and frequently mentioned today in terms of revealing the destructive side of the modern social structure in the individual. Biopolitics deals with the openness of the body of the living organism to the intervention of the sovereign power and the political aspects of this intervention.

Bakkhas is a tragedy about the control of the sovereign power and violence. In the work, exclusion from social existence and the extremism of transcending the limits of law are discussed.

This tragedy, which reveals the symbolic death caused by the exclusion from the protection of political positions and being left somewhere between life and death, and the violence mechanism of power, offers an insight into biopolitics and the 'sacred man'.

This understanding also indicates that the political thought in the tragedies is an inseparable part of the whole. In addition, the reading of Bakkhas through biopolitics can contribute to contemporary interpretations of the play.

In this study, Agamben's biopolitical determinations are used to explain the biopolitical mechanism in tragedy. While Dionysos' exclusion from the social order by Pentheus and being placed in an ambiguous position between life and death allows him to be interpreted as a homo sacer figure, after Dionysos turned the exception situation in his favor, Pentheus was excluded from social life and became an unrecognizable and unsacrificable but murderable homo sacer turns into figure.

The change of sovereign power reveals the constant validity of biopolitics in political life and the extent of its violence. In such a situation, the people of Thebes and the women's choir became the object of biopolitics and their individuality was destroyed and transformed into a population. Their bodies are involved in politics.

The cult on Mount Kithairon constituted a state of exception, with the Bacchae being left in an indefinite position between life and death neither that of Zoe nor of Bios. Looking at the

Bakkhas from today, it is seen that biopolitics is shown as an aspect of the corrupt democratic order, and the life-death cycle is not considered as a trauma that we cannot manage, rather than the fate of the gods, but as a management strategy.

Considering Bakkhas only in terms of religion-state, god-human conflicts, covers the policy of the dominant power that shaped the material existence of human life in Ancient Greece and today's social order with oppression and violence.

Although the tragedy shows the place of the cult of Dionysus in the society and reveals the differences and contradictions between the order of the gods and the order of humans. - congresses one point with the convention of Euripides' importance though a revolutionary poet- when viewed from today, it sees both as political orders that control the bodily existence, and the motifs of otherness, disguise, recognition and sovereign power are processed in a way that brings to mind the violence of 'biopolitics' and 'biopower'.

In this respect, Euripides's tragedy of the Bacchaeans, in addition to being the example of Agamben's biopolitics strategies in political struggle, states that in every period legislators resorted to emergency situations that would justify violence on bodies and legitimize violence by suspending the laws, and that in a government subject to a single sovereign power, everyone was always homo sacer shows that it can.

The identity of Dionysus, both destructive and regenerative, is itself a fundamental symbol of the dialectic of life and death. Even the mythical story of Dionysus reminds us of the dilemma of Agamben's figure of homo sacer in terms of dealing with the relationship between rationality and the state of mania.

In this direction, the main thesis of the study is that the power of 'biopower' to transform the subject into population or to exclude it from social existence gives birth to a violence mechanism that has existed since Antiquity and the tragedies deal with a discussion about the violence used by this power, thus, the Bakkhas' political thoughts on today's political thoughts will argue that it can be a reference point that will reveal criticism and discussions.

However, the data and examples obtained through biopolitics are handled as a way of expressing what is unique to humans and specific to society from both perspectives, rather than advocating a political view or a political idea.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

ÜLKEMİZ TARIM SEKTÖRÜNDE KARŞILAŞILAN BAZI İŞ GÜVENLİĞİ SORUNLARI

Some Occupational Safety Problems in Our Country's Agricultural Sector

Prof. Dr. Birol TAŞ

Orcid: 0000-0003-4975-0278 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri ♦
melik@uludag.edu.tr

ARTICLE INFO

Submit : 08.09.2021

Accept : 27.10.2021

Published : 30.12.2021

iThenticate Report: %16 ✓ (Max. 20%)

Area Editor: Öğr. Gör. Gülekin ERDAL

Technical Editor: Öğr. Gör. Şükrü KAYA

EOI:

http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.027

Reference:

Taş, Birol . (2021). Ülkemiz Tarım Sektöründe Karşılaşıl原因 Bazı İş Güvenliği Sorunları. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(4): 481-489

Anahtar Kelimeler: Tarım, Tarımsal üretim, İş Güvenliği, Tarım İşçileri

Keywords: Agriculture, Agricultural Production, Occupational Safety, Agricultural Workers

Özet

Derleme ♦ Compilation

TUİK'in 2020 yılı değerlerine göre tarımda istihdam edilen kişi sayısı ortalaması 3.327.000 kişi olup tarımın genel istihdam içindeki payı ortalama %13,786'dır. Ancak bu sektörde kayıt dışı çalışma oranı diğer sektörler göre daha yüksek olduğu için bu oranın gerçekte % 25 gibi olduğu düşünülmektedir. Klasik tarımsal faaliyetlerden teknolojik gelişmelerin neden olduğu daha karmaşık üretim tekniklerine geçişle birlikte, tarım sektöründe iş kazaları ve meslek hastalıkları sayısında artışlar meydana gelmiştir. 2019 SGK verilerine göre ise 2.758 kişi kaza geçirmiş, 18 kişi vefat etmiş, 4 kişi meslek hastalığına yakalanmıştır. NACE (Nomenclature des Activités Économiques dans la Communauté Européenne) kodlarına göre de tarımsal faaliyet alanında bulunan birçok iş "Tehlikeli" ya da "Çok Tehlikeli" sınıfta yer almaktadır. Tarımsal faaliyetlerde yaşanan iş kazaları ve meslek hastalıkları sayıları, maden ve inşaat iş kolu ile birlikte ilk sıralarda yer almaktadır. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası ile iş sağlığı ve iş güvenliği konusunda her sektörde başlatılan çalışmalar tarım sektöründe de başlatılmış ve olumlu sonuçlar görülmeye başlanmıştır. Ancak, tarımsal faaliyetler için yapılacak iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarında olumlu sonuçların alınabilmesi için, diğer sektörler göre biraz daha fazla zamana ihtiyaç vardır. Çünkü tarımsal üretimde birçok farklı faaliyet yapılmaktadır ve yapılan her bir faaliyet farklı riskleri barındırmaktadır. Bu yüzden farklı iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine gerek duyulan birçok konu aynı paydada bir araya gelmektedir. Tarım sektöründe üretimin devam edebilmesi için varolan risklerin en aza indirilerek çalışanın güvenliğini sağlamak gerekmektedir. Bunun için de üreticinin eğitilmesi yani bilinçlendirilmesi ve bir güvenlik kültürüne sahip olması gerekmektedir. Ancak bu konuda gerek AB gerekse ülkemizde çok somut adımlar atılamamıştır. Bu konuda üniversitelerin tarım ile ilişkili bölümlerinde iş sağlığı ve güvenliği dersine ek olarak tarımsal iş sağlığı ve güvenliği dersi de okutularak bu soruna çözüm bulma konusunda katkı sağlanabilir.

Abstract

According to TUIK's 2020 values, the average number of people employed in agriculture is 3.327.000 people, and the share of agriculture in general employment is 13.786% on average. However, since the rate of unregistered work in this sector is higher than in other sectors, this rate is actually thought to be 25%. With the transition from classical agricultural activities to more complex production techniques caused by technological developments, there has

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

been an increase in the number of work accidents and occupational diseases in the agricultural sector. According to 2019 SGK data, 2,758 people had an accident, 18 people died, and 4 people got occupational diseases. According to NACE (Nomenclature des Activités Économiques dans la Communauté Européenne) codes, many jobs in the field of agricultural activity are in the "Dangerous" or "Very Dangerous" class. The number of work accidents and occupational diseases in agricultural activities is in the first place together with the mining and construction business. With the Law No. 6331 on Occupational Health and Safety, studies on occupational health and safety have been initiated in every sector, and positive results have begun to be seen in the agricultural sector. However, in order to obtain positive results in the occupational health and safety studies to be carried out for agricultural activities, a little more time is needed compared to other sectors. Because many different activities are carried out in agricultural production and each activity carries different risks. Therefore, many issues that require different occupational health and safety measures come together on the same denominator. In order to continue production in the agricultural sector, it is necessary to ensure the safety of the employees by minimizing the existing risks. In this context, the producer should be trained, that is, awareness should be raised and he should have a safety culture. However, no concrete steps have been taken in this regard, either in the EU or in our country. In this regard, in addition to the occupational health and safety course in the departments of the universities related to agriculture, the agricultural occupational health and safety course can also be taught to contribute to finding a solution to this problem.

Giriş

İş sağlığı ve güvenliği sürekli gelişen ve gelişirken de günün koşullarına göre değişen yapısı ile toplumun her zaman gündemindedir. Özellikle küreselleşmenin bir sonucu olarak, sanayileşmeyle birlikte gelen iş güvenliği sorunları gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru transfer edilmeye başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde ise tarımla uğraşan kırsal kesimden kentlere göç eden ve genellikle eğitim seviyesi düşük olan insanların sanayi işlerine adapte olamamaları, yetersiz iş denetimi, işverenlerin konuya yeterince önem vermemeleri, uygun olmayan çalışma koşulları, yasalardaki boşluklar ve yetersizlikler gibi birçok nedenden ötürü iş kazaları ve meslek hastalıklarının sayısı her geçen gün artış göstermektedir. Bu çalışmada amaç, güncel veriler doğrultusunda ülkemizin Tarımsal İş Güvenliği alanında varolan bazı sorunları incelemek ve konu ile ilgilenenleri bilgi veya fikir sahibi yapmaktır.

Ülkemizin 2020 yılı içinde iş kazaları ve meslek hastalıklarındaki durumunu, 5510 Sayılı Kanun'un 4-1/a ve b maddeleri kapsamında incelediğimizde, iş kazası geçirenlerin sayısının 423.610 kişi, vefat edenlerin sayısının 1150 kişi, meslek hastalığına yakalananların sayısının ise 1088 kişi olduğu görülmüştür (Anonim-a, 2020). Bilindiği üzere, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 63. Maddesine göre, günlük çalışma süresi 7,5 saat, haftalık çalışma süresi 45 saat, haftalık çalışma gün sayısı ise altı gündür (Anonim, 2003). SSK işlemlerinde bir ay 30 gün olarak dikkate alınmakta, dolayısıyla aylık çalışma süresi 225 saat, yıllık çalışma süresi 21.700 saat, çalışılan gün sayısı ise 360 gün olarak hesaplanmaktadır. 2020 yılında yaşanan kaza sayısını çalışma gününe böldüğümüzde, bir günde ülkemizde kayıtlara geçmiş kaza geçiren kişi sayısının 1176 kişi olduğu, vefat eden kişi sayısının ortalama 3 kişi olduğu ve meslek hastalığına yakalanan kişi sayısının da yine ortalama 3 kişi olduğu görülecektir. Covid-19 salgını nedeniyle yaşanan sokağa çıkma yasakları sonucu, çalışılmayan günlerin bu hesaplama katılmadığı düşünülürse, gün başına düşen kaza geçiren kişi sayısı gerçekten ürkütücüdür. Ancak, bu rakamların tam olarak gerçeği yansıtmadığı da bilinmelidir. Çünkü işyeri sağlık birimlerinde çözümlenen veya çözümlenemeyen iş kazalarının olası teftiş çekinceleri nedeniyle SGK'ya yansıtılmaması ve kayıtlı işçilere SGK dışı özel sağlık kuruluşlarında bildirimsiz müdahalelerinin yapılması dikkate alındığında, iş kazalarına ait gerçek değerleri bilebilmek oldukça zordur.

Tarım, her ülke ekonomisi içinde özel yeri olan ve stratejik öneme sahip bir alandır. Yaşadığımız Covid-19 salgını süresince görülmüştür ki, ülkelerin tarımsal hammaddelerini ve onların mamullerini, kendilerine yetecek şekilde üretebilmeleri ve ülkeyi idare edenlerin

ulusal çıkarlarımızı ön planda tutan bir tarım politikası hazırlamaları gerekmektedir. Bu politika, ülkenin menfaati için geliştirilmesi ve güncellenmesi haricindeki müdahalelere imkân verilmeksizin,

- Tarım ürünlerinin uzun vadeli üretim planlamasını yapmak,
- Tarım kesimindeki üretim faktörlerinden en doğru ve rantabl şekilde yararlanmak,
- Geçimini sağlayan üreticinin kalkınması için her türlü çözüm yollarını aramak,
- Ülke ekonomisinin kalkınmasında tarımın katkısını arttıracak önlemler almak gibi ekonomik, sosyal veya teknik içerikli tüm tarımsal sorunları kapsamak durumundadır.

Tarımsal faaliyetler, çok geniş alanlarda, değişken iklim koşullarında, değişik tehlikeleri ve riskleri içeren makine, hayvan, bitki ve diğer ürünlerle yapılan işlerdir. 4857 sayılı İş Kanunu ile hangi işlerin tarımsal işler kapsamına gireceği belirlenmiştir. 4857 sayılı İş Kanunu m111./2b göre Tarımsal İş “Bitkisel-Hayvansal üretim ile yan kollarının ve Ormancılık-Balıkçılık kapsamında yapılan işler” olarak tanımlanmıştır (Anonim, 2003). NACE (Nomenclature des Activités Économiques dans la Communauté Européenne) kodlarına göre de tarımsal faaliyet alanında bulunan birçok iş “Tehlikeli” ya da “Çok Tehlikeli” sınıfta yer almaktadır (Anonim-b, 2020). Sadece; dikim için bitki yetiştirilmesi, tütünün sınıflandırılması, balyalanması vb. hizmetler, orman yetiştirmek için fidan ve tohum üretimi gibi işler “Az tehlikeli” olarak kabul edilmektedir.

Bu çok tehlikeli sektörde istihdam edilen nüfus sayısı, Şubat-Kasım 2020 ayları arasındaki değerler incelendiğinde, ortalama 3.327.000 kişidir (Tablo 1). Tarımın genel istihdam içindeki payı ise ortalama %13.786’dır (Anonim-c, 2020). Bu rakamlar, sigortası olan kişilere ait değerlerdir. Halbuki, bu sektörde sigortasız olarak çalışan binlerce insanın olduğu bilinmektedir ve gerçek rakamın 6-7 milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye’de 2020 yılında Tarımda İstihdam edilen nüfusun genel istihdam edilen nüfus içindeki payı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Türkiye’de 2020 yılında Tarımda İstihdam edilen nüfusun genel istihdam edilen nüfus içindeki payı

AYLAR	Türkiye’de İstihdam Edilen Kişi sayısı(x1000)	Tarımda İstihdam Edilen Kişi Sayısı(x1000)	Yüzde (%)
Şubat	26.753	3.403	12.70
Mart	26.133	3.483	13.32
Nisan	25.614	3.602	14.06
Mayıs	25.858	3.765	14.56
Haziran	26.531	3.873	14.59
Temmuz	27.263	3.898	14.23
Ağustos	27.554	3.926	14.24
Eylül	27.707	3.786	13.66
Ekim	27.447	3.628	13.21
Kasım	27.066	3.465	12.80
ORT.	26.793	3.465	13.78

Yaşanan ve etkileri hâlâ devam eden Covid-19 salgını nedeniyle uygulanan sokağa çıkma yasakları, mevsimlik işçilerin bir yerden başka bir yere gitmesine izin verilmediği dönemlerin olması ve gelecekte de bu tip olayların sıklıkla yaşanmaya başlayacağı söylentileri sebebiyle

üreticiler, insan işçiliğinin daha az, makine işçiliğinin ise daha çok olduğu üretim sistemlerine yönelmeye başlamışlardır.

Klasik tarımsal faaliyetlerden, teknolojik gelişmelerin neden olduğu daha karmaşık üretim tekniklerine geçişle birlikte, tarım sektöründe zaten artan iş kazaları ve meslek hastalıklarının, bu yönelim ile birlikte daha da fazlalaşmasından endişe edilmektedir (Özçatalbaş ve Gürgen, 1998). Nitekim salgın sürecinde traktör sayısında bir önceki yıla göre %104 artış kaydedilmiştir (Anonim-d, 2020).

Üreticiler teknolojik gelişmelerin yarattığı karmaşıklık bir taraftan, işin doğası gereği, her türlü mevsimsel koşulda ve açık arazide fiziksel ve kimyasal tehlikeler ile de karşı karşıyadırlar. Tarımsal faaliyetlerin açık arazilerde ve şehir merkezlerine uzak bölgelerde gerçekleştiriliyor olması, çalışanların genel iş sağlığı ve güvenliği risklerini diğer sektörlerle göre daha da arttırmaktadır. Bu durum, özellikle acil bir durum olduğunda sağlık personeline veya merkezine ulaşılmasını zorlaştırmakta ve yaşanan kazaları daha ölümcül kılmaktadır (Günaydın ve ark., 2018).

Tarım çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliği açısından arzulanan seviyeye gelememiş olmasının önündeki temel nedenler, hemen hemen tüm az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle benzerlikler göstermektedir. Bu benzerlikler şöyle özetlenebilir:

- Tarımda çalışanların çoğunlukla örgütsüz veya iyi çalışmayan örgütler nedeniyle ortak bir sesten yoksun olması,
- Bu sektörde çalışanların eğitim seviyelerinin yetersiz olması (yeni nesil daha eğitilmiş geliyor ama sayıları henüz az),
- Çalışan kadın ve çocuk işçi sayılarının diğer sektörlerle göre daha fazla olması,
- Çalışanlar arasında mevsimlik olanların veya yer değiştirme oranının yüksek olması (Orel ve ark., 2009).

Günümüzde yapılan tarımsal faaliyetlerde, her işte makinaların, hatta günümüz teknolojileriyle robot kullanılmaması /kullanılmaması nedeniyle insan faktörü ilk sırada yer almaktadır. Ancak çalışanın sağlığı ve can güvenliği ile ilgili yasal düzenlemeler, uygulamalar ve araştırmalar son derece sınırlı kalmıştır. 20/06/2012 tarihinde kabul edilen ve 30/06/2012 tarihinde 28339 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile tarım sektörü hariç neredeyse her üretim sektöründe bir iyileştirme süreci yaşanırken, üvey evlat olarak görülen tarım sektöründe henüz ciddi bir iyileştirme maalesef olmamıştır. Sadece 14/03/2013 tarihinde o zamanki Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından bir genelge yayınlanmış, bu genelgede tarım işletmelerinde temel İSG kurallarına dikkat edilmesi ve özellikle risk analizi yaptırılarak işletmenin risk seviyesinin belirlenmesi istenmiştir. Ancak bunun neye çare olacağı belli değildir. Uygulamadaki en önemli eksikliklerden biri ise tarımda çalışanlara yönelik iş kanunlarının yetersiz olmasıdır. Çünkü bu alanda geçerli olan 4857 sayılı İş Kanunu (Anonim, 2003), 50’nin üzerinde işçinin bulunduğu tarım ve orman işlerinin yapıldığı işletmelerde iş sağlığı ve güvenliği hükümlerini uygulatırken, 50 ve 50’den az işçi çalıştıran tarım işletmelerini bu kanunun kapsamı dışında bırakmıştır. Bu husus 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nda nispeten düzeltilmiş ve “Çalışan istihdam etmeksizin kendi nam ve hesabına mal ve hizmet üretimi yapan yerler hariç bütün işletmelerde İş Sağlığı ve Güvenliği Kanun hükümlerinin uygulanacağına” karar verilmiştir. Yani, eğer tarım işletmesi bir aile işletmesi şeklindeyse (çalışanlar baba, eş, çocuklar vs. oluşmuşsa) bu işletme 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamı dışında

tutulurken, aile işletmesi olmayan bütün tarım işletmelerinde İş Sağlığı ve Güvenliği hükümleri uygulanacaktır. Ancak ülkemizdeki tarım işletmelerinin %80'ninden fazlası aile işletmesi olduğundan bu işletmeler ne yazık ki 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamı dışındadır. Diğer taraftan, tarımda süresiz hizmet akdi ile çalışanları kapsayan 2925 sayılı "Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Yasası"(Anonim 1984) ile 2926 sayılı "Tarımda Kendi Ad ve Hesabına Çalışanları Yasası" ında (Anonim, 1997) da bazı eksiklikler söz konusudur. Bu eksikliklerden en önemlilerinden biri de yaşanan kazalarla ilgili her hangi bir bildirim yükümlülüğünün bulunmamasıdır (Taş, 2018) .

Tartışma

W.H. Heinrich'in (1931) geliştirdiği ve günümüzde de kabul gören Domino Etkisi teorisine göre hangi sektörde olursa olsun iş kazalarının ağırlıklı olarak %88'i **tehlikeli davranışlardan**, %10'u **tehlikeli durumlardan**, %2'si kaçınılmaz durumlardan (tabiat şartlarından) kaynaklanmaktadır. Yani burada asıl sorun, tarım çalışanlarının iş güvenliği ile ilgili davranışsal hatalarını düzeltmemeleridir. Bu sorunun da çözümü ancak "çalışanları kazadan beladan korumak için takip edilen kurallar, alışkanlıklar ve yöntemler bütünü" olarak adlandırılan Güvenlik Kültürü'nün öğretilmesiyle mümkün olacaktır. Güvenlik kültürünün kazandırılması ile tarım çalışanları:

- Tehlikeyi oluşmadan sezebilecek,
- Yaptığı veya yapacağı işlerdeki riskleri bilecek,
- Gereksiz yere risk almamayı öğrenecek,
- Tehlikeli davranışları terk edip güvenli davranışları alışkanlık haline getirecek,
- Sadece iş yerinde değil hayatın her alanında güvenliği bir yaşam kültürü hâline getirecektir.

Bu eğitimler Tarım ve Orman Bakanlığı'nın koordinasyonunda, Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ve üniversitelerin destek vereceği eğitim programlarıyla gerçekleştirilebilir. Verilecek eğitimler mümkünse yüz yüze olmalı, sosyal medya araçları ve ortamları etkin bir şekilde kullanılmalı ve kamu spotlarıyla toplum bilinçlendirilmelidir. Bu eğitimlere katılan ve başarı ile tamamlayan katılımcılara diğer üreticileri özendirmek ve eğitime teşvik etmek amacıyla sertifika verilmeli ve bu sertifikaların sahiplerine tarımsal desteklerden yararlanma konusunda öncelik tanınmalıdır.

Çiftçiye verilecek eğitimlerde aşağıdaki hususlara dikkat etmek faydalı olacaktır:

- Eğitimi veren kişinin konusunda yeterli derecede deneyimli ve bilgi sahibi olmalıdır.
- Verilen eğitimin tarımsal işlerde uygulanabilir olmasına önem verilmelidir. Bu konuda aşağıdaki maddelerde eğitimlerin verilmesi gerekir:
 - ✓ Tarımsal faaliyetlerde kullanılması gereken kişisel koruyucu donanımlar (KKD)
 - ✓ Tarımsal faaliyetlerde ortaya çıkabilecek acil durumlar, bunlara müdahale ve ilk yardım teknikleri (yangın, elektrik çarpması, sıcak çarpması, haşere sokması vs)
 - ✓ Tarımsal faaliyetlerin yapılmasında çok önemli role sahip tarım makinalarının tanıtımı, kurulumu, bakımı ve tehlikeleri
 - ✓ Taşıma faaliyetlerinde kullanılan araçlarda güvenli sürüş ve taşıma teknikleri
 - ✓ Hijyen
 - ✓ İş yeri düzeni

Ancak eğitimlerle kesin sonuç almak biraz zaman alacaktır. Burada devlet yasa koyucu ve düzenleyici olarak:

- Tarım çalışanlarının kayıt altına alınmasını sağlamalı,
- Tarım alet ve makinelerinin imalat aşamasında uygunluğunu denetlemeli,
- Tarım alet-makineleri satan bayilerin üreticiye bir makineyi satarken o makinenin nasıl çalıştığı, tehlikeleri, dikkat edilmesi gereken hususlar ve bakımı konularında üreticiye eğitim vermesini ve verdiği eğitimi belgelemesini istemeli,
- İl Tarım ve İlçe Tarım müdürlüklerinde çalışan ziraat mühendisleri, teknikerleri ve teknisyenleri görev alanlarında kontrol eden, bilgi veren ve yol gösteren olmalıdır.

İşverenlerin ise temel olarak:

- İş Sağlığı ve Güvenliği için yapacakları yatırımı gereksiz bir yatırım olarak görmemeleri,
- İşe girerken ve iş sırasında yapılması gereken sağlık kontrollerini düzenli olarak yaptırtması,
- Yapılan işe uygun bir Risk Değerlendirme çalışması yapması,
- Çalışanlarının öncelikle yapmış oldukları işler hakkında eğitim almalarını sağlayarak yapılan işten doğan tehlikeler hakkında bilgilendirme yapması,
- Çalışma ve dinlenme sürelerini makul bir şekilde ayarlaması,
- Bir işi birçok kişinin veya bir kişinin birçok işi yapmasını engellemesi,
- Genel koruma yapamıyorsa çalışanlarına yaptıkları işe uygun KKD vermesi,
- Hijyen konusuna dikkat etmesi,
- Yasaların kendisinden istediği sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir.

Sonuç

Tüm AB üyeleri ve adayları için İSG bağlamında en önemli AB direktifi 89/391 olup, tüm işverenlerin risk değerlendirmesi yapmasını ve çalışanların bilgilendirilmesini zorunlu kılar. Tarım sektöründe çalışanların hastalık ve yaralanma oranları diğer sektörlerle karşılaştırıldığında çalışan sayısına göre yüksek olduğundan bu bilgilendirme ve risk analizi çalışmalarının yapılması çok önemlidir. Sarf edilen enerjiye ve masrafa rağmen sürekli mağdur olan çiftçinin, yaşam şartları iyileştirilmeli ve özellikle genç nüfusun tarımdan kaçışını önlemek için önlemler alınmalıdır. Var olan sorunlara bir de İSG kaynaklı sorunlar eklenirse, tarımsal üretimde çalışacak insan bulmakta zorlanmaya başlayabiliriz.

Gelecekte yaşanması kaçınılmaz olarak görülen en önemli sorunların içilebilir su ve güvenli gıda temini konusunda olacağı düşünüldüğünde, tarımsal üretimin devamlılığı açısından, tarım alanında çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konularında karşılaştıkları sorunları en aza indirmeye çalışmak ve çalışma koşullarını iyileştirmek için devlet, işveren ve tarım çalışanlarının bir araya gelerek sorunları karşılıklı anlayış ve hoşgörü çerçevesinde çözmesi büyük önem taşımaktadır. Bu konuda sivil toplum kuruluşlarına (STK) ve üniversitelere de görevler düşmektedir. Ancak bu konuda gerek AB gerekse ülkemizde çok somut adımlar atılmamıştır (Jacop ve ark. 2021). Üniversiteler olarak konu hakkında gerekli bilimsel araştırmalara ağırlık verilmeli ve durum tespitinden çok çözüm önerilerini içeren araştırmalara öncelik verilmeli ve çıkan sonuçların çiftçiye ulaşması sağlanmalıdır. Ayrıca üniversitelerin tarım ve hayvancılığı ilgilendiren bölümlerinde iş sağlığı ve güvenliği dersine ek olarak "Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği" konusunda genç ziraat mühendisi adaylarına bilgi verilmelidir.

Kaynakça

- Anonim. (1984). 2925 Sayılı "Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Yasası.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2925&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> E.T. 18. 08. 2021
- Anonim. (1997). 2926 sayılı "Tarımda Kendi Ad ve Hesabına Çalışanları Yasası
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4247&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> E.T. 18. 08. 2021
- Anonim. (2003). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4857&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> E.T. 21. 08. 2021
- Anonim-a. (2020) SGK 2019 Yılı İstatistikleri <http://www.sgk.gov.tr> E.T. 16.08.2021
- Anonim-b. (2020). TÜİK 2019 Yılı İstatistikleri, <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33657> E.T. 26. 08. 2021.
- Anonim -c (2020) NACE kodları sorgulama <https://uyg.sgk.gov.tr/KurumTescil4c/index.jsp?sayfa=NaceKoduBilgisi&Tab=0> E.T. 16. 08. 2021
- Anonim -d (2020) <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=tarim-111&dil=1> E.T.16.08.2020
- Günaydın, D., Vatanserver, Ç., Aktuna, A. (2018). İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 20(3), 47-74 s.
- Heinrich H.W. (1931), Industrial Accident Prevention: A Scientific Approach. McGraw-Hill. (<https://calismaortami.fisek.org.tr/icerik/guvensiz-davranislardan-kaynaklanan-is-kazalarinin-duzeltici-ve-onleyici-faaliyeti-nedir/E.T:26.09.2021>)
- Jacop, M.C.Holte, K.A., Sikkeland, I.J., Hilt, B., Santa, D., Lundgvist, P.(2021) Occupational health and safety in agriculture – a brief report on organization, legislation and support in selected European countries. Annals of Ann Agric Environ Med. doi: 10.26444/aaem/140197
- Orel, O., Gölbaşı, M., Eminoğlu, B, M., Acar, A, İ., Öztürk, R. (2009). Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği. 15. Ulusal Ergonomi Kongresi Bildiriler Kitabı, s:413-423, Konya.
- Özçatalbaş, O., Gürgen, Y., (1998). Tarımsal Yayım ve Haberleşme. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü. Baki Kitabevi, ISBN: 975-72024-02- 3, Adana.
- Taş, B. (2018) .Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği, DORA Basım-Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Extended Abstract

Especially due to globalization, the dangers of industrialization have begun to be transferred from developed countries to developing countries. Four hundred twenty-three thousand six hundred ten people, the number of those who died was 1150, and the number of those with occupational diseases was 1088. When we divide the number of accidents experienced in 2020 by working days, the number of accidents recorded in our country in one day is 1176 ($423610/360 = 1176$), the number of people who died in 3 people on average ($1150/360 = 3.19$) and the number of people with occupational disease It will be seen that there are three people on average ($1088/360 = 3.02$). However, it should be noted that these numbers do not fully reflect the truth because it is quite possible to know the "real" picture of occupational accidents,

considering that the work accidents resolved in the workplace health units are not reflected in the SSI, and the accidents that are not reflected by the enterprises due to possible inspection reservations, and the unannounced intervention of registered workers in official or private health institutions other than SSI. It isn't easy.

With the Labor Law numbered 4857, it has been determined which jobs will be covered by agricultural works. The works performed within the scope of herbal and animal production and its side branches and forestry and fishing are defined as agricultural work (4857 numbered Labor Law m111./2b.) (Anonymous, 2020). According to the codes of NACE (No-menclature des Activités Économiques dans la Communauté Européenne), many jobs in the agricultural field are classified as "Dangerous" or "Very Dangerous". Services such as the production of saplings and seeds to grow forests are considered as "less dangerous." When the population working in this hazardous sector between February and November 2020 is examined, the average number of people employed in agriculture is 26 793 million people. The average number of people is 3 327 million people. The share of agriculture in general employment is 13.786% on average. Producers are faced with physical and chemical hazards in all kinds of seasonal conditions and open lands due to the complexity created by technological developments. This situation makes it difficult for them to reach healthcare personnel in an emergency and makes the accidents more deadly. The main reasons for not reaching a sufficient level in terms of network and security show similarities in almost all underdeveloped and developing countries. Some of the main reasons for agricultural workers not to reach a sufficient level in terms of occupational health and safety are as follows:

- Lack of a common voice for agricultural workers due to unorganized or poorly functioning organizations,
- Insufficient education levels,
- Majority of women and child workers,
- Reasons such as seasonal employees or a high relocation rate can be counted.

While the Labor Law numbered 4857 enforces the provisions on occupational health and safety in the agricultural and forestry businesses with more than 50 workers, it has excluded the agricultural enterprises employing less than 50 and 50 workers from the scope of this law. This issue has been relatively corrected in the Occupational Health and Safety Law No. 6331, and it has been decided that the provisions of the Occupational Health and Safety Law will be applied in all enterprises except the places that produce goods and services on their own behalf and on their behalf without employing employees. In other words, if the agricultural enterprise is in the form of a family business (if the employees are father, wife, children, etc.), this enterprise is excluded from the scope of the Occupational Health and Safety Law No.6331, while the provisions of Occupational Health and Safety will be applied in all agricultural enterprises that are not family businesses. However, since more than 80% of the agricultural enterprises in our country are family businesses, unfortunately, these enterprises are outside the scope of the Occupational Health and Safety Law No. 6331. On the other hand, there are some deficiencies in the "Agricultural Workers Social Insurance Law" numbered 2925 and the "Law on Self-Employed Workers in Agriculture" numbered 2926, which covers employees

with a permanent service contract in agriculture. Both laws do not have any notification obligation regarding occupational safety and accidents.

Researches have shown that, regardless of the industry, 88% of occupational accidents are mainly caused by dangerous behaviors, 10% by dangerous situations, and 2% by unavoidable situations. The main problem here is to correct the behavioral errors of agricultural workers regarding job security. This will only be possible by teaching the "Safety Culture," which is called "the set of rules, habits, and methods followed to protect employees from accidents."

The employers basically:

- Not seeing the investment they will make for Occupational Health and Safety as an unnecessary investment,
- Having regular health checks done while entering and working,
- Conducting a Risk Assessment study appropriate to the work done,
- Informing its employees about the dangers arising from work done by ensuring that they receive training about the jobs they have done first,
- Set the working and rest periods reasonably,
- Preventing many people from doing the same job or person from doing many jobs.
- If he/she cannot perform general protection, giving appropriate PPE to his / her employees,
- Paying attention to the issue of hygiene
- He/she must fulfill the responsibilities required by the laws.

To minimize the problems faced by workers in the field of occupational health and safety and improve working conditions, the government, employers, and agricultural workers need to come together and solve the problems within the framework of mutual understanding and tolerance. Non-governmental organizations (NGOs) also have duties in this regard. **Çalışma Beyanı**

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi bir çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

BAŞKENTİN GÖRÜNMEYEN YÜZÜ: ÇİNÇİN ve YENİDOĞAN

The Invisible Side of the Capital City: Çinçin and Yenidoğan

Arş.Gör. Özgür BAYRAKTAR

Orcid: 0000-0001-9512-6180 ♦ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı ♦ ozgurbayraktar@kmu.edu.tr

ARTICLE INFO

Submit : 08.09.2021
Accept : 11.12.2021
Published : 30.12.2021

iThenticate Report: %4 ✓ (Max. 20%)

Area Editor: Prof. Dr. Rıza SAM

Technical Editor: Öğr. Gör. Şükrü KAYA

EOI:

<http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.028>

Reference:

Bayraktar, Özgür . (2021). Başkentın Görünmeyen Yüzü: Çinçin Ve Yenidoğan. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(4): 490-504

Anahtar Kelimeler: Ankara, Çinçin, Suç, Varoş

Keywords: Ankara, Cincin, Crime, Slum

Özet

Araştırma Makalesi ♦ Research Article

Bu çalışma 7-9 Eylül 2018 tarihlerinde Karaman'da düzenlenen III. Kentfor sempozyumunda sunulmuştur. Araştırmada halk arasında "Çinçin" olarak bilinen Ankara'nın Altındağ İlçesindeki Gültepe, Plevne ve Aktaş mahallelerinden oluşan bölge ile buraya komşu olan ve benzer özellikler taşıyan Yenidoğan Mahallesi sosyo-ekonomik yapı ve gündelik hayat bakımından ele alınmıştır. Haber bültenlerinde genellikle suç şebekelerine karşı yapılan şafak operasyonları ile gündeme gelen Çinçin, kendine has bir sosyolojiye sahiptir. Çalışma, uyuşturucu ticareti ve hırsızlık başta olmak üzere yüksek suç oranına sahip olduğu için "Ankara'nın Teksas'ı", ya da "Ankara'nın Harlem'i" olarak görülen ve uzak durulması, "bulaşılmaması" gereken bir yer kabul edilen Yenidoğan ve Çinçin'deki kentsel dönüşümün etkilerini, yoksulluğun egemen olduğu sosyal dokuyu ve gündelik hayatı gözler önüne sermeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda çalışmada, Çinçin hakkında bilgi toplamak amacıyla gözlem ve yarı yapılandırılmış mülakat teknikleri birlikte kullanılmıştır. Örneklem olarak Yenidoğan ve Çinçin'de halen yaşayan, ya da geçmişte yaşamış olan ve kendi deyimleriyle "bazı işler" için sık sık buralara uğrayan kişiler ele alınmıştır. Söz konusu görüşmeler 2018 yılının Mayıs ve Ağustos ayları arasında farklı zaman zarflarında gerçekleştirilmiştir.

Abstract

This study was presented at the Kentfor III symposium held in Karaman on 7-9 September 2018. In the research, the region consisting of Gultepe, Plevne and Aktas neighborhoods in Altindag District of Ankara, which is known as "Cincin" among the people, as well as the Yenidogan neighborhood, which is close to this region and has similar characteristics, are discussed in terms of socio-economic structure and daily life. Cincin, which is often on the agenda with the dawn operations against criminal networks in the news bulletins, has a unique sociology. The study examines the effects of the urban transformation in Yenidogan and Cincin, which are considered as "Ankara's Texas" or "Ankara's Harlem", as places that should be avoided and "not messed with" because they have high crime rates, especially drug trafficking and theft. The study also aims to reveal the social structure and daily life in this region. In this context, observation and semi-structured interview techniques were used to collect information about Cincin in the study. As the sample, people who still live in Yenidogan and Cincin, who lived in the past and who visit there frequently for "something" were taken. These interviews were held at different times between May and August 2018.

Giriş

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

Yoksulların yaşadığı bölgeler ile şehrin geri kalan kısımlarının arasında çoğu zaman bir bariyer bulunduğu söylenebilir. Bu bariyer görünmez bir bariyerdır fakat çift taraflıdır. Zengin taraf –daha doğrusu yoksul olmayan taraf- yoksul bölgeye karşı bir ön yargı duyar, kendisi ile yoksul mahalleler arasına bir çit çeker. Bu çitin iç tarafı, suç mahalli kabul edilirken çitin içinde yaşayanlar da kirli ve tehlikeli olarak görülür. İç tarafta kalanlar yani yoksul mahallenin sakinleri de mahallelerinin kenarına ikinci bir set daha çeker. Onlara göre de dışarıdaki hayat soğuk, yalancı, riyakâr ve çıkara dayalıdır. Hayatın gerçekleri bu mahallede yaşanır, en büyük zorluklar, çileler bu mahallede çekilir, diğer semtlerde yaşayanlar hayatın anlamını bile bilemez. İşte böyle bir bölge başkentin göbeğinde de bulunmaktadır. Şehrin merkezleri olan Kızılay’dan, Ulus’tan tek vasıta ile kısa zamanda ulaşılabilen şehrin merkezine oldukça yakın ama bir o kadar da uzak semtin adıdır Çiçin ve çoğu zaman onunla bir anılan komşu mahallesi, Yenidoğan. Bu bölgede oturmeyenler için buralar birer suç batağı iken, bu semtin sakinleri için ise en samimi, en doğal insanların yaşadığı mahallelerdir. Bu çalışmada Çiçin ve Yenidoğan’da yaşayan bireylerden gözlem ve mülakat yoluyla elde edilen bilgiler ışığında, söz konusu semtlerdeki tecrübeler, sorunlar ve gündelik hayat gün ışığına çıkarılmaya çalışılmıştır.

Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürü

Genel olarak yeterli kaynak ve gelir sahibi olmama durumu olarak tanımlanan yoksulluk ayrıca, insan yaşantısının onurlu bir şekilde sürdürülebilmesi için gerekli olan gıda, su, giyecek, barınacak ev, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve güvenlik gibi temel insani gereksinimlerden mahrum olmak durumu şeklinde de tanımlanabilir (Oktik, 2008: 25-26). Yoksullukla ilgili olarak literatürde en çok öne çıkan kavramlardan birisi “yoksulluk kültürü”dür. Yoksulluk kültürü kavramı ilk olarak Oscar Lewis tarafından 1960’lı yıllarda kullanılmıştır. Lewis, önce Meksika’da fakir aileler arasında bir araştırma yapmış, ardından da Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) yaşayan yoksul aileler arasında incelemelerde bulunmuş ve genel olarak yoksulların benzer bir yaşama sahip olduğunu öne sürmüştür. Lewis’e göre yoksulluk kültürünün genel özelliklerinden birisi çok kalabalık evlerde yaşamak kavgaya ve şiddet kullanımına yatkın olmaktır. Erken yaşta cinsellikle tanışılan ve erkek egemen bir düşüncenin hâkim olduğu bu kültürde, bireyler çeteleşme dışında pek örgütlü şekilde hareket etmez ve siyasal katılım göstermezler. Ayrıca bu kültürde başarı standartlarına ve çalışma ahlakına bağlılığın oldukça düşük olduğu öne sürülür (Lewis, 1966: 23, 24). Yoksulluk kültürü genel olarak şu şekilde özetlenebilir (Gül ve Sallan- Gül, 2008: 69):

Yoksulluğu üreten ve sürekli kılan temel öge yoksulluk kültürüdür.

Yoksulluk kültürü, toplumda kuşaktan kuşağa aktarılan kısır döngü bir yaşam biçimini ifade eder.

Yoksulluk kültürünün, genel egemen toplumsal kültürden ayrılan belirgin özellikleri vardır.

Yoksulluk ve yoksulluk kültürü üzerine Türkiye’de pek çok çalışma yapılmıştır. Bu literatürde öncü çalışmalardan birisi olan ve gecekonduların sorununu da gündemde olduğu bir dönemde yazılan Orhan Türkdoğan’ın “Yoksulluk Kültürü: Gecekonduların Toplumsal Yapısı” (1974) eseri, gecekondularda yaşayanların kültürlerini ve yoksulluk deneyimlerini incelemiştir. Yoksulluk ve gecekondular ile ilişkili olan göç olgusu da yoğun çalışılan konulardan birisidir. 1978 yılında Kemal Kartal “Kentleşme ve İnsan” isimli kitabında kırdan kente göç eden bireylerin, gelir düzeyleri ve kente uyumlarını araştırmıştır. 2001 yılında yaşanan ekonomik krizden sonra yoksulluk araştırmalarında bir artış görülmüştür. Bu çalışmalardan birisinde Işık ve Pınarcıoğlu (2001) göç ve yoksulluğu, İstanbul Sultanbeyli örneği üzerinden inceler. “Nöbetleşe Yoksulluk” olarak adlandırdıkları duruma göre kente önce göç edenler kente gecekondularını inşa ederler ve iş bulup maddi durumlarını görece iyileştirirler. Bu ilk kuşak, edindikleri tecrübeler doğrultusunda daha sonra gelenlere iş ve konut konusunda yardımcı olur. Yazarlar, kente önce göçen yoksulların, yoksulluklarını daha sonra gelenlere devrettiği bu döngüyü ve ilişkiler sistemini “nöbetleşe yoksulluk” kavramıyla tanımlar.

Yoksulluk literatürüne göre, yoksulluk çoğu zaman beraberinde bir dışlanma da getirmektedir. Yoksul muhitlerde yaşayan insanlar, toplumun geri kalanı tarafından

genellikle “tehlikeli, belalı ve potansiyel suçlu” olarak damgalanırlar. Lemert’e (1951: 76) göre, toplumun tehlikeli olarak addettiği bireyler de bir süre sonra bu etikete uygun biçimde, toplum normlarından sapma davranışları göstermeye başlar. Küçük yaşlarda “kötü çocuk” olarak damgalanan birey, genellikle bu etiketi kabullenir, bu statüsüne uygun davranışlar gösterir ve kendisine benzeyen “tehlikeli gençler” bulup onlarla arkadaşlık eder. Bir süre sonra polis tarafından da göz altına alınan genç, artık kendisini “kriminal bir özne” olarak görür ve suç işlemeye devam eder. Ümit-Atılğan, (2017: 73, 83, 85) Çiçin’de gerçekleştirdiği alan araştırmasında bu kuramı destekleyici bulgular elde etmiştir. Örneğin, Çiçin’li çocukların: “Biz artık gayri meşhur (meşru) olduk. Ortamlara girdik.” “Bahçeli’de bize hep pis pis bakarlardı. Sonunda helal işi bıraktırdılar.” “Bizim sonumuz ya kurşun ya cezaevi.”¹ ifadeleri, kendilerine yakıştırılan “suçlu” etiketini kabul ettikleri ve suç kariyerinde ilerleme kat ettiklerini açıklar niteliktedir. Şentürk’ün (2015: 158, 159), Ankara Mamak’taki Ege Mahallesi’nde yaptığı alan araştırmasında da gecekondu bölgesinde yaşayan genç erkeklerin hem toplum tarafından dışlandığı hem de polis tarafından “tehlikeli” olarak görüldüğü belirtilmiştir: “Bizim mahalle komple dışlanmış, Yüksel’e, Kızılay’ indim, geziyorum, herkes bana bakıyor... Heykel’in orada duruyorum, polis geldi hemen, “Sen ne yapıyorsun?” dedi.” Bu dışlanma ile baş edebilmek için “kriminal özne” statüsünü kabul edip, illegal bir grup kurarak suç kariyerinde ilerlemeye başladıklarını belirten katılımcı: “Bir grup kurduk, aynı Kurtlar Vadisi gibi, başladık gezinmeye Ankara’da. Şurası senin burası benim. Şunu gasp et, bunu gasp et.” ifadesini kullanmıştır. Aynı şekilde ilerleyen sayfalarda görüleceği üzere bu çalışmada da benzer bulgulara denk gelinmiştir. Örneğin, katılımcılardan birisi (Ç1): “Ortamda pislik var, öyle olunca içindekine pislik sıcıyor. Gayrimeşru olunca hepten öyle gider. Diyarbakır Sur’daki gibi. Eğitim yok ki. Oradaki terörist, buradaki torbacı, hırsız.” Örneklerde de görüldüğü üzere, “varoşlarda yaşayan kötü çocuk” damgasıyla başlayan süreç çoğunlukla ivme kazanarak devam etmektedir.

Türkiye’de yoksulluğun, yoksulluk kültürünün ve yoksulluğa dayalı olarak dışlanmanın ve “tehlikeli” olarak damgalanmanın yaşandığı bölgeler ile ilgili başka araştırmalar da mevcuttur. Bunlardan bir tanesi Ankara’da göçle kurulmuş bir mahalle olan Tuzluçayır’da yapılmıştır. Yelda Yürekli’ye (2016) ait olan *Küçük Moskova: Tuzluçayır* isimli kitapta sol grupların örgütlülüğüyle bilinen Tuzluçayır Mahallesi’nin kuruluşu, siyasallaşması, sol hareketin güçlenmesi ve günümüzdeki durum incelenmiştir. Yine Ankara’da, yoksulluk ve gecekondu ilişkisini ele alan kitaplardan birisi de Tahire Erman’ın (2016) “*Mış Gibi Site*” Ankara’da Bir TOKİ-Gecekondu Dönüşüm Sitesi çalışmasıdır. Kitapta Karacaören-TOKİ sakinlerinin yaşadığı kentsel dönüşüm ve ötekileştirilme hikâyeleri araştırılmıştır. Ötekileştirilme ile ilgili bir diğer araştırma da Çanakkale’de Elif Gezin (2016) tarafından yapılan *Damgalanan Mekânda Yaşam: Bir Kentin ‘Öteki’si Olmak* isimli eserdir. Yazar, Çanakkale’nin Fevzipaşa Mahallesi’nde yaşayan Romanların ötekileştirilmesini incelemiştir. Şehrin “tehlikeli ve belalı” olarak adlandırılan mahallesinde yaşayan Romanların sorunlarını ele alan eserde “öteki” olmanın yükü ve kimlik oluşumu süreçlerine ışık tutulmuştur. Romanlar üzerine yapılan benzer bir çalışma da Derya Koptekin’in (2017) *Biz Romanlar Siz Gacolar: Çingene/Roman Çocukların Kimlik İnşası* başlıklı kitabıdır. İzmir’in Roman mahallelerinde alan araştırması yapan Koptekin, Romanların tecrübe ettiği ayrımcılığı ve Romanların kimlik inşası sürecini ele almıştır. Romanlar hakkındaki kapsamlı alan araştırmalarından birisi de Nazım Alpman’a ait olan *Başka Dünyanın İnsanları: Çingeneler* kitabıdır. 1993 tarihli bu öncü çalışmada hem Türkiye’deki hem de diğer ülkelerdeki Romanların günlük yaşamları ve uğradıkları ayrımcılıklar gibi konular irdelenmiştir. Toplum tarafından “öteki” olarak görülen, çeşitli hor görüye ve ön yargıya uğrayan gruplardan birisi de varoşlarda yaşayan, farklı giyim tarzları ile toplumun genelinden ayrılan ve “apaçi” olarak tanımlanan gençlerdir. Bu gençler üzerine yaptığı doktora tezini kitaplaştıran Ömer Miraç Yaman’ın (2013), *Apaçi Gençlik: Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri İstanbul’da ‘Apaçi’ Altkültür Grupları Üzerine Nitel Bir Çalışma* isimli araştırması da oldukça ilgi çekicidir. Kitapta apaçilerin saç ve giyim tarzları, memleketleri, eğlence hayatları ve siyasi görüşleri gibi

¹ Ümit-Atılğan (2017: 85), kurşun ya da cezaevi ihtimallerini dillendiren çocuklardan bazılarının, ilk olasılığı, henüz saha araştırması bitmeden ispat ettiklerini ve onlardan geriye kalan ses kayıtlarını ailelerine teslim ettiğini belirtmiştir.

kapsamlı bilgiler bulunmaktadır. Bu eserlere ek olarak ayrımcılığı kavramsal olarak ele alan Ali Rıza Erdem'in (2020), *Ayrımcılığın Kavramsal Analizi* çalışması da önemli bir eserdir.

Yoksulluğun ve yoksulluk kültürünün egemen olduğu alanlardan Ankara Çiğcin ve Yenidoğan bölgeleri hakkında da bazı araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan birisi Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda bir doktora tezi olan *Kentte Suça Karışmış Çocuklarda Toplumsal Ortam ve Ceza Ehliyeti Araştırmaları* başlıklı çalışmadır. Eylem Ümit'e (2006) ait olan bu tezde çocuk mahkemeleri, çocuk polisi, Adli Tıp Şubesi, Kapalı Çocuk Cezaevleri ve İslahevlerinde bulunan görevliler ve bazı çocuklarla görüşmeler yapılmıştır. Çalışma kapsamında mülakat yapılan çocukların bazıları Çiğcin ve Yenidoğan'da yaşayan çocuklardır. Yaşadıkları yerleri "Bizim oralar pis" cümlesiyle tanımlayan çocuklar, kendilerini suça iten şeyin yaşadıkları kötü ortam olduğunu iddia etmişlerdir. Çiğcin ile iki adet tez daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki Şehir ve Bölge Planlama ile ilgilidir. *Kentsel Dönüşümün Ekonomik, Mekânsal, Sosyal Etkileri ve Kamunun Rolü: Ankara Gültepe (Çiğcin) Örneği* isimli çalışmasında Ayşe Tuğba Açıkgöz (2014) bölgedeki kentsel dönüşümden etkilenenler ile bir alan araştırması yapmıştır. Bu bağlamda semt sakinlerine kentsel dönüşümün getirdikleri, götürdükleri ve mahalledeki gündelik yaşam gibi konularda sorular sorulmuştur. Bu çalışmada da benzer bulgular elde edilmiş ve katılımcılar, mahallelerinde hırsızlık ve torbacılığın devam ettiğinden şikâyet etmişlerdir. Bir diğer tez de Halkla İlişkiler alanında yazılmıştır. Meltem Yılmaz (2010) tarafından yapılan *Halkla İlişkiler ve Kentsel Dönüşüm Örnek İnceleme: Çiğcin Bağları (Gültepe) Kentsel Dönüşüm Projesi* başlıklı çalışmada Altındağ Belediyesi'nin kentsel dönüşüm öncesinde, esnasında ve sonrasında yürüttüğü halkla ilişkiler yöntemleri araştırılmıştır.

Yoksulluk, yoksulluk kültürü ve varoşlar üzerine yapılan çalışmalarda genellikle suç ve önyargı gibi olgular ön plana çıkmıştır. Yoksul bölgelerde yaşayanlar, toplumun geri kalanı tarafından genellikle tehlike ve suç ile özdeşleştirilir ve bu bölgelerde yaşayanlar yoğun bir dışlanma sürecine maruz kalırlar. Çiğcin ve Yenidoğan üzerine yapılan araştırmalarda da benzer sonuçlar çıkmıştır. Bu semtte yaşayanların şehrin merkezi ile sağlıklı bir ilişki kurmakta zorlandıkları görülmüştür. Bu durumun da onları daha içlerine kapanık yaptığı ve suça ittiği söylenebilir. Bu çalışmada da elde edilen bulgular literatürle uyumludur.

Yöntem

Çalışmada gözlem ve mülakat teknikleri kullanılmıştır. Bu araştırmada Ankara'da bulunan Çiğcin ve Yenidoğan bölgelerinde yaşayan ya da geçmişte buralarda ikamet etmiş olan bireylerin gündelik hayatları irdelenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların gündelik hayatta karşılaştıkları zorluklar, maruz kaldıkları dışlanmalar ve damgalanmalar ışığında bu semtlerin sosyo-ekonomik durumlarının betimleyici bir biçimde gözler önüne serilmesi hedeflenmiştir. Gazete manşetlerinden² yapılan genellemelerin aksine bölge sakinlerinden bire bir bilgi elde etmek amaçlanmıştır. Bu nedenle araştırmada gözlem ve yarı-yapılandırılmış mülakat teknikleri kullanılmıştır. Zira gözlem yoluyla araştırmacı, insanların neler yaptıklarını, nerede oturduğunu, nerede beklediğini, yüz ifadelerini, gerginliklerini veya rahatlıklarını, birbirleri ile ilişkilerini, giyim tarzlarını, saç şekillerini fark edebilir ve not alabilir (Neuman, 2014: 571). Bölgenin sakinleri eşliğinde Çiğcin ve Yenidoğan'a hem gündüz hem de gece saatlerinde defalarca gidilmiş ve gözlemden elde edilen bulgular not alınmıştır. Bu sayede yarım kalan kentsel dönüşüm (mahallelinin ifadesiyle kentsel yıkım), sürekli devriye halinde olan resmi ve sivil polisler, gruplar halinde dolaşan gençler, kahvehanelerde zaman geçiren çoğunluğu orta yaş üstündeki erkekler, gece saatlerinde tenekelerde yakılan ateşlerin etrafında bekleyen torbacılar, onlara gelen tehlikeyi önceden bildiren erketedeki gençler, uyuşturucu almak için taksi ile gelen müşteriler gibi pek çok değerli veri elde edilmiştir.

Araştırma, çeşitli suçların işlendiği mahallelerde yapıldığı için katılımcıların anket gibi yazılı ve formel bir tekniği kabul etmeyeceği varsayılmıştır. Nitekim Şentürk'ün (2015: 44) Ankara, Ege Mahallesi'nde yürüttüğü çalışmada da anket tekniği ve imzalı izin formu tercih

² Hürriyet Gazetesi, 4 Mayıs 2006 tarihinde "Başkente Kabus Okul" manşeti ile bölgede bulunan Hıdırlıktepe İlköğretim Okulu müdürünün odasının basıldığını, öğretmenlerin tehdit edildiğini ve okulun önünde öğrencilere esrar satıldığını iddia etmiştir. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/uc-cocugum-var-mucadele-edemem-4388705> <http://www.internethaber.com/baskentin-kabus-okulu-17290h.htm> (Erişim tarihi: 09.08.2018). Bölge, medyada genellikle şafak operasyonları haberleri ile yer bulmaktadır. Örneğin: <http://www.hurriyet.com.tr/cincin-yenidogan-ve-hidirliktepe-safak-operasyonu-2627033> <https://www.sabah.com.tr/ankara-baskent/2017/05/09/zehir-tacirlerine-safak-operasyonu> (Erişim tarihi: 10.08.2018).

edilmemiştir. Zira araştırmacı, mahallelinin gözünde, daha önce gelen ve bazı evraklar imzalatıp ortadan kaybolan pazarlamacılar gibi bir imaj bırakmak istememiştir.

Bu çalışmada da katılımcıların derinlemesine bilgi vermesini sağlamak ve görüşmenin akışını bozmamak için yapılandırılmış mülakattan uzak durulmuş ve soruların sırasının değiştirilebildiği, araştırmacıya esneklik sağlayan yarı-yapılandırılmış mülakat tercih edilmiştir. Dostça sohbetten farklı olan mülakatta katılımcı ve ortam hakkında bilgi edinmek hedeflenmektedir (Neuman, 2014: 585-587). Gündelik hayat hakkında daha derin bulgulara ulaşmak için yapılan mülakatlarda katılımcılar, Çinçin ve Yenidoğan ile ilgili pek çok bilgi vermiştir. Uyuşturucu ticareti başta olmak üzere birçok illegal faaliyetin aktarıldığı görüşmelerde, katılımcıların hiçbiri ses kaydını kabul etmemiş, bu nedenle konuşulanlar elde not edilmiştir. Bu durum samimiyeti ve güveni pekiştirmiş, katılımcıların daha rahat bilgi aktarmasını sağlamıştır. “Dışarıdan biri” olarak bölgeye girmek ve bilgi toplamak pek kolay olmadığı için, ilk mülakatlar bölge sakinlerinden birinin tanışması ve araştırmacıya referans olmasının akabinde gerçekleşmiştir. Bu durumun isabeti, katılımcılardan birinin (Ç10); “Bak sen temiz çocuksun. Senin gibileri avlamaya çalışırlar burda. ‘Gel şunu bi goparak.’ derler.” ifadesi ile onaylanmıştır. Bazı katılımcılar, üniversiteden birisinin, kendilerine değer verip sorular sormasına çok şaşırılmış, sonrasında arkadaşlarına, akrabalarına veya komşularına araştırmadan bahsederek onlarla da mülakat yapılmasına ön ayak olmuş ve dolayısıyla planlandığı gibi çalışma, kartopu örneklem kullanılarak yürütülmüştür.

Mülakat sorularının oluşturulması için öncelikle literatür taraması yapılmış ve ardından soru taslağı üzerinden Çinçin ve Yenidoğan’da yaşayan üç kişi ile pilot uygulama gerçekleştirilmiş; böylece soruların açık ve anlaşılır olup olmadığı test edilmiştir. Pilot uygulama sonucunda bazı sorular değiştirilmiş, bazıları çıkartılmıştır. Bu süreçte ayrıca yeni mülakat soruları da eklenmiştir. Soruların son hali biri siyaset bilimi, biri sosyoloji alanında uzman olan iki kişiye sunulmuş ve mülakat soruları nihai biçimini almıştır.

Varoşlar ve özel olarak Çinçin, Yenidoğan hakkında yapılan basın ve literatür taramasından sonra bölgede yaşayanlara dair kuvvetli bir önyargının var olduğu ve buna bağlı olarak gençlerin iş bulmakta zorluk çektiği tespit edilmiştir. Bu nedenle katılımcılara “Çinçinlilerin iş bulma koşulları nasıldır?” “Neden insanlar Çinçin’e, Yenidoğan’a sakın gitme diyor?” “Mahalle dışında kendinizi nasıl hissediyorsunuz? İnsanların size bakışları nasıl?” gibi sorular yöneltilmiştir. Polisin mahallede sürekli görünür olması, kimi zaman geniş çaplı operasyonlar düzenlemesinden dolayı mahalle sakinlerinin polis ile olan ilişkileri de öğrenilmeye çalışılmıştır. Hem damgalama kuramında hem de yoksulluk üzerine yapılan çalışmalarda belirtildiği üzere varoşlarda yaşayan gençlerin büyük çoğunluğu eğitimlerini tamamlayamaz ve bu gençler kendi içlerine kapanıp, sıkı bir dayanışmanın hâkim olduğu gruplar kurar. Gençlerin, kariyerleri genellikle söz konusu arkadaş ortamlarına bağlı olduğu için katılımcılara, “Mahallenin gençleri ne yapar? Okuma ve eğitim durumları nasıldır?” “Hangi tür müzik dinlersiniz? Mahallede eğlence ortamı, gece hayatı ve madde kullanım oranı nasıldır?” Pilot uygulamaya iştirak eden bölge sakinlerinin önerisi doğrultusunda mülakata, “Başka yerde yaşamak ister miydiniz?” sorusu da eklenmiştir. Diğer alan araştırmalarında “biz ve onlar” vurgusunun çok sık yapıldığının tespit edilmesinin üzerine, “Size göre zengin kimdir? Nasıl zengin olunur?” sorusuna da cevap aranmaya ve “biz ve onlar” ayrımının bu bölgede de yapıp yapılmadığı ölçülmeye çalışılmıştır. Ayrıca yapılan gözlemler neticesinde semtin, kentsel dönüşümden oldukça etkilendiği görüldüğü için, katılımcılara kentsel dönüşüm hakkındaki fikirlerini belirtmeleri de talep edilmiştir. Son olarak da katılımcılara konu ile ilgili olarak herhangi bir husus eklemek isteyip istemedikleri sorulmuştur. Katılımcılara sorulan soruların liste hali şu şekildedir:

Mülakatlarda Sorulan Sorular

1. Çinçin’i, Yenidoğan’ı nasıl tanımlarsınız? Nedir Çinçin, Yenidoğan?
2. Çinçinli, Yenidoğanlı kimdir? Ne yer, ne içer, nerede çalışır? İş bulma koşulları nasıldır?
3. Başka yerlerde yaşayan insanlar neden “Çinçin’e, Yenidoğan’a sakın gitme” demektedir?
4. Mahallenin gençleri ne yapar? Okuma ve eğitim durumları nasıldır?

5. Mahalle dışında kendinizi nasıl hissediyorsunuz? İnsanların size bakışları nasıldır?
6. Polisle ilişkileriniz nasıldır?
7. Mahallede arkadaş ortamları nasıldır?
8. Hangi tür müzik dinlersiniz? Mahallede eğlence ortamı, gece hayatı ve madde kullanım oranı nasıldır?
9. Kaç yaşındasınız? Eğitim durumunuz nedir? Çiçin ve Yenidoğan ile ilginiz nedir? (Bu soru özellikle soğuk, sıkıcı ve resmi bir anket havası vermemek adına belli bir samimiyet sağlandıktan sonra sorulmuştur.)
10. Mahalledeki siyasi görüş ağırlığı nasıldır?
11. Başka bir yerde yaşamak ister miydiniz?
12. Kentsel dönüşüm hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
13. Televizyonda torbacıların yakalanması haberleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
14. Size göre zengin kimdir? Nasıl zengin olunur?
15. Mahalledeki komşuluk ilişkileri nasıldır?
16. Eklemek istediğiniz başka bir husus var mıdır?

Görüşmenin durumuna göre kimi sorular sorulmamış, kimi soruların sırası değiştirilmiştir.

Araştırma Grubu (Evren, Örneklem, Çalışma Grubu)

Örneklem olarak aşağıda bilgileri verilen kişilerle görüşülmüştür. Mülakata katılan katılımcılara Çiçin1, Çiçin2 gibi kodlar verilmiş, kısaltma olarak Ç1, Ç2 vb kısaltmalar kullanılmış, bazı yerlerde konuşmanın samimiyetini doğru aktarmak adına konuşma dilindeki gibi yazmak tercih edilmiştir (bi dakika, geliyo, satcan vb.). Kimliklerinin gizli kalmasını istedikleri için katılımcıların isimleri yazılmamıştır.

Tablo 1. Örneklem

Katılımcı	Yaş	Eğitim Durumu	Cinsiyet	Bölge ile ilişkisi
Ç1	26	Lise mezunu	Erkek	25 senedir oturuyor.
Ç2	25	Üniversite mezunu	Erkek	Sık sık gidiyor.
Ç3	26	Lise mezunu	Erkek	Sık sık gidiyor.
Ç4	33	Lise mezunu	Erkek	5 sene oturmuş, sık sık gidiyor.
Ç5	24	Üniversite öğrencisi	Erkek	Sık sık gidiyor.
Ç6	41	Lise mezunu	Erkek	Sık sık gidiyor.
Ç7	25	Üniversite terk	Erkek	22 sene oturmuş, sık sık gidiyor.
Ç8	40	Ortaokul mezunu	Erkek	30 senedir oturuyor.
Ç9	35	İlkokul terk	Erkek	30 senedir oturuyor.
Ç10	44	Lise terk	Erkek	20 sene oturmuş, 3 sene önce taşınmış, sık sık gidiyor
Ç11	31	Ortaokul mezunu	Erkek	Doğduğundan beri oturuyor.
Ç12	35	İlkokul mezunu	Erkek	Doğduğundan beri oturuyor.

Bulgular

Yapılan gözlem ve mülakatlardan sakinlerin mahalleyi bir kale gibi gördükleri ortaya çıkmıştır.

Varoşta Yaşam: “Mahalle Bizim İçin Kale Gibi”

Çiçin ve Yenidoğan, Ankara’da kötü şöhrete sahip olan bölgelerdir. Birçok Ankaralı için bu mahalleler tehlikeli, korkunç yerler olup serserilere ve suçlulara barınaklık yapmaktadır. Kentsel dönüşüme uğraması nedeniyle Çiçin ve Yenidoğan’da yaşayanların önemli bir kısmı bu bölgelerden ayrılmış, semtte nüfus azalmıştır. Fakat yine de söz konusu mahallelerde kalan önemli sayıda insan bulunmaktadır. Mülakat yapılan katılımcılara “Çiçin’i nasıl tanımlarsın?” sorusu sorulduğunda alınan cevaplar birbirine benzerdir. Mahallelinin Çiçin’e bakışında hem bir yüceltme vardır, hem de bir karamsarlık:

Ç1: Çiçin, en pis semttir. Girilmez, kimse girmek istemez. Ama içi öyle değil. Kabadayılık yapmadıkça kimse sana bir şey yapmaz. Buradaki çocuklar, “Burası bizim kalemiz, burada kendimizi yedirmeyiz.” diyorlar. Bir olay olduğunda çok çabuk toplanıyorlar.

Ç8: Çiçin mi? Burada hep fakirlik var, para yok kimsede. (Mahallenin üst kısımlarını göstererek) Yukarılar iyice bitti, yıkıldı. Adamın iki çay içmeye parası yok.

Ç9: Gardaş napaçan la Çiçin’i. Ne desen boş, garibanlık. Aman gitme Çiçin’e derler, biraz da doğru be abi. Çakallar da çok var artık. 50’lik cigara bul bana dersin, parayı alır toz olur. Güvenecek kanal, adam gibi torbacı da kalmadı.

Ç2: Kendi yerimizden çok Çiçin’e gideriz biz. TOKİ yokken daha iyiydi.

Mülakatlardaki ortak noktalardan birisi de “eski Çiçin’in artık kalmadığı” düşüncesidir. Kentsel dönüşüm, bölgeyi oldukça etkilemiş fakat umulan refahı getirmemiştir. Geçmişe, eski Çiçin’e duyulan bariz bir özlem bulunmaktadır.

Ç2: Her yer yıkıldı. Ne kentsel dönüşümü abi? Kentsel yıkım var. Yıkıldılar, gittiler. Birkaç TOKİ kurdular gittiler. Mahalle eskisi gibi değil, eskiden daha iyiydi.

Ç8: Eski Çiçin yok artık hep yıkıldılar. Suriyeliler doluştu her yere. Eski komşuluk kalmadı. Komşular aile gibiydi, evlerin bahçeleri ortaktı. Artık kalmadı öyle şeyler. Herkesin kapısı açıktı. Hırsızlar gene vardı ama mahalle dışına giderdi, şimdi mahalleden de çalışıyor g*’ler. Eskiden daha fakirdik ama daha mutluyduk be. Şimdi burayı Afganlar hareketlendiriyor, (karşı sokaktaki “Afgan Sofrası” isimli lokantayı göstererek) aha bak karşıya dükkân da açtılar. Kiralar düşük diye buralarda, geliyorlar. Suriyeliye, Afgan’a vergi yok, kendi vatandaşına vergi koyuyor, vergi cezası kesiyor ama devlet.

Ç6: Çiçin, minçin kalmadı, hep yıkıldılar. Suç tüm şehre yayıldı artık.

Ç1: Kentsel dönüşüm daha kötü oldu. Yıkıldılar, bıraktılar, yıkıldılar, bıraktılar.

Bölgenin siyasal yapısını tanımak için sorulan sorulara da birbirine benzer cevaplar verilmiştir. Katılımcılara göre Çiçin ve Yenidoğan sakinleri siyasete büyük oranda ilgisizdirler. Tahminlere göre oy dağılımında Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) öndedir, onu Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) izlemektedir.

Ç8: CHP’li de var, onlar ağırlıklı Alevi olanlar. Eski kabadayılar falan var onlar da CHP’li. Ama çok dindar da var, çok var. Onların hepsi AKP’li.

Ç1: Çok bakmaz siyasete. Ama oylarda %40 AKP, %40 CHP, %10 HDP, %10 MHP. Aleviler var, onlar CHP’li.

Ç2: Siyasetle ilgilenen kimse yok.

Bölgede en çok tercih edilen müzik türü ise şaşırtmayacak biçimde arabesktir. Acının, kederin, yoksulluğun anlatıldığı parçalar, semt sakinlerine kendi hayatlarından kareler sunduğu için arabesk müzik Çiçin ve Yenidoğan’da oldukça yaygındır. Dinleyiciler, şarkılarda

anlatılanları ve bizzat şarkıcıları kendilerine yakın görürler. Bunun yanında kimi katılımcılar da rap müzik dinlediğini belirtmiştir.

Ç2: Arabesk abi full arabesk. Bazen de arabesk rap. İsyan var, gam, keder var. Apaçi müziği dinler bi de kimisi.

Ç4: Azer Bülbül'ü çok severler. Sen canını vereceksin, ama Azer Bülbül canlanacak desen, hiç düşünmeden verir. Müslüm Gürses'i de çok severler.

Ç9: Arabesk acıklı, isyankâr, kendini görüyor adam, hissediyor. Açar gezer arabada, bi hızlı bi yavaş, kaydırma yapar yanlar.

Ç3: Rap de çok güzel. İsyan oluyor, rap de yayılıyor buralarda. Mesaj var rapte. Her şeye atıyor, siyasete de atıyor.

Ç11: Rap de var son zamanlarda, aha Ezhel var hani ottan aldılar ya içeri geçenlerde, onu da severler. O bebe de buralarda dolanırdı zaten.

Mahalle, dayanışmanın hâkim olduğu bir kale gibi görüldüğünden, içinde güvende hissedilir ve bu yüzden sınırları pek terk edilmez:

Ç1: Bi laf vardır, bizim burada: "Yediğimiz kuru soğan, gördüğümüz Yenidoğan." Çok dışarı çıkmadıklarından burayı çok sahiplenirler. Mahalle dışında farklı olurlar ama orada ortama hemen uyum sağlarlar.

Ç2: Birbirlerini çok tutarlar, yabancıları pek kabul etmezler. Mahalledeki tüm kapılar, komşulara açıktır. Mahalle dışına çok çıkmazlar.

Mahalleyi ve mahalleliyi, zengin semtlerle ve zenginlerle karşıt konuma oturtma durumu çok sık rastlanılan bir durumdur. Çiçin ve Yenidoğan samimidir, zengin semtler ise ikiyüzlüdür, çıkarıcıdır ve yapaydır. "Onlar" ve "biz" ayrımı konuşmalarda çok net bir şekilde görülebilir.

Ç1: Çayyolu'ndakiler böyle değildir, buradakiler harbidir.

Ç7: Eskiden Aydınlikevler'e internet kafeye giderdik. Samsun yolundan atlayınca bakarlardı, bizi kovalarlardı. Dövüş çıksa onlar haklı olurdu. Neden? Çünkü biz serseriyiz ya. Onlar şükretmez, biz şükrederiz. Bizimkiler mal satsa bile besmele ile satarlar. Çiçinliler insanı, sıcak karşılar ama lüks yerde öyle olmaz, ters ters bakarlardı. Bizimkiler samimidir. Çiçinli bi tane adam Bentderesi'ne gitmemiştir, zina yapmamıştır.³

Ç12: Aslında bu zenginler var ya, iki nefes onlar da çekse rahatlayacaklar. Ama dışarıda kötü bakıyorlar. Burada çok normal, çok yaygın. Ama dışarıda ot deyince esrar deyince korkar herkes.

Ç3: ("Sana göre zenginlik nedir?" sorusuna cevaben) Ben bilmem abi zengin olmayı. Zenginlik, ne bileyim, iyi bi doktor olursun ama zengin değilsindir yine de. Parayı fakir kadar iyi harcamazsın. Zengin bilmez harcamayı bizim kadar.

Mülakatlardan elde edilen bilgiler ışığında, Çiçin ve Yenidoğan sakinlerinin yaşadıkları bölgeyi hem pis bir bataklık hem de korunaklı bir kale olarak gördükleri söylenebilir. Katılımcılar, mahallelerinin geçmişte daha güzel olduğunu savunurken yine de halen bu semtte yaşayanları samimi, doğal ve sıcak insanlardan meydana gelen bir topluluk olarak betimlemeye devam etmektedirler. Bu tanımlamaya ek olarak, katılımcıların büyük bir kısmı kendi bölgelerindeki insanların aksine zengin muhitlerde ikamet eden bireylerin çıkarıcı, hesapçı ve hayatın gerçeklerinden uzak olduğunu öne sürmektedir.

Yoksulluk, Suç ve Dışlanma Bağlamında Çiçin, Yenidoğan: "Zengin Olmak İçin Taş Satcan, Kokain Satcan"

Çiçin ve Yenidoğan, başkentin sakinlerinin en çok uzak durduğu ve "bulaşılmamasını tavsiye ettiği", haber bültenlerinde şafak operasyonları ile gündeme gelen bölgelerin başında

³ Bentderesi, Altındağ ilçesinde bulunan ve geçmişte genelevlerin yoğun olarak bulunduğu bir caddenin ismidir.

gelmektedir. Bölge adeta gidenin dönmediği, türlü suç çetelerinin egemen olduğu bir efsaneler diyarındır. Bu durum biraz abartılı da olsa aslında pek de temelsiz değildir, hem mülakatlardaki ifadeler, hem de mahallede yapılan gözlemler bu efsaneleri kısmen doğrular niteliktedir. Bölgede özellikle akşam saatlerinde yapılan gözlem neticesinde birçok torbacı ve torbacılara gözcülük yapan gençler görülmüştür. Suç, tehlike ve gizem üçgeninde Çinçin'in magazinsel haberlerinden birisi de Google Maps'in Street View uygulamasıyla ilgilidir. Dünya ve Türkiye'den sokakların görüntülerinin bulunduğu uygulama için görüntü almak amacıyla sahada çalışma yapan ekibin 2007 yılında bölgeye girmesinin silahlı gruplar tarafından engellenmesi ve Ankara'da sadece Çinçin civarının uygulamaya dâhil edilememesi haberi büyük bir sansasyon yaratmıştır.⁴ Katılımcılar da genel olarak bölgenin asayiş sorununun bulunduğunu ve kötü çevrenin özellikle çocukları ve gençleri olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir.

Ç1: Ortamda pislik var, öyle olunca içindekine pislik sıcıyor. Gayrimeşru olunca hepten öyle gider. Diyarbakır Sur'daki gibi. Eğitim yok ki. Oradaki terörist, buradaki hırsız.

Ç3: İmkânım olsa bi dakika durmam burada, bi dakika durmam Türkiye'de. Hele Ankara, yaşanmaz şehir. Çok param olsa yatırım yapmam buraya.

Ç4: Bizim ortam hep böyle ne yapcan? Hep böyle oldu etrafımız, 8 yaşında uhu, bali, tiner deniyorduk biz. Önce bi "Vızzz" sesi girer baliyi çekince. Çok değil ama 45-50 saniye sonra geçer, bi daha çekersin. Yumurta poşeti, bali dolaşırdık hep çocukken.

Konu Çinçin, Yenidoğan olunca sohbet sık sık alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ve bu iki maddenin karşılaştırmasına gelmektedir. İstisnasız her katılımcının madde kullanımı ile ilgili bir hatırası vardır. Uyuşturucu kullanımı ve trafiği bu bölgede oldukça yaygındır. Katılımcılar, bu durumu eğitimin düşüklüğüne, ortamın şartlarına, hayatın koşullarına ve toplumun dışlamasına bağlamaktadır. Çoğu zaman bahsedilen şey, son çare olarak maddeye ve suça bulaşıldığı, bu kötü çevrenin ve sicilin de ömür boyu kişiyi takip ettiğidir.

Ç5: Bi kere ortama girince hep aynı, hep devam. Hele bi de hapse girersen. Okuyan çok yok bi kere buralarda ondan hep. İlkokul, ortaokul en fazla. Okula göndermiyor kimi adam.

Ç12: Satıcılıktan amcaoğlunu alırlar, teyze oğlu başlar, o girer dayıoğlu devam eder. Hep devam eder. Kontrol var ama bitmiyor ki. Ha bir de içeri girenler illa bi "Canım Anam" diye dövme yaptırır içerde.

Ç1: Her esnafta silah var burada. Burada on aileden ikisi pislige bulaşmıştır. Çocukları salıyor sokağa. İyi örnek yok ki çocuğun etrafında. Üniversite okuyan hiç yok. Burada uyuşturucuya başlama yaşı 11. ("Esrarla mı başlıyor?" sorusuna acıklı bir gülümseme ile cevap olarak) Yok yok taş içiyor. Esrar kötü bir şey olarak, uyuşturucu olarak görülmüyor ki, çok yaygın, çok doğal. ("Alkol, neden tüketmiyor" sorusuna yanıt olarak) Ooo 100'lük rakı 149 lira. Meze ile 200, dışarıda otursan iki üç kişi 300-400 lira verirsin. Eroine 20 lira 50 lira yetiyor. Hap 15.

Ç4: Eroinden önce gençlik gene iyiydi. Artık zombi gibi. Eroin adamı zombi yapıyor. 50 liraya fuhuş yapıyorlar burada. Neden? Eroin için. Ama uyuşturucunun ortamı çocuklara güzel geliyor. Çocuk hep sevgisiz ortamda büyümüş. Sabahtan akşama çöp topluyorlar. Akşam hepsi buluşup taş içiyorlar.⁵ "Taşa düşmek" diye bir laf bile vardır, bir düştün mü kurtulamazsın.

Ç5: Alkolle o kafa olmaz. Hem alkol çok pahalı.

Ç1: Yenidoğan'dakiler kimyasala karşı hep ot falan var orada. Çinçin'de, TOKİ'de ne ararsan var kimyasal mimyasal. Ama bonzai bitti yasaklandı. Onu da devlet bitirmedi ha, abiler, babalar bitirdi. İçenler ölüyor, imaj kötü oluyor, medya baskı

⁴ Habere ilgili olarak bkz.: <http://www.haberturk.com/ekonomi/teknoloji/haber/37265-googlei-cincine-sokmadilar#> (Erişim tarihi: 09.06.2018).
<http://www.hurriyet.com.tr/cincin-online-olamadi-40025432> (Erişim tarihi: 09.06.2018).

⁵ Taş (Crack): Kokainin ucuz fakat çok etkili ve aynı zamanda çok yaygın olan formunun sokaktaki adıdır.

yapıyor, polis daha çok baskın yapıyor diye. Şimdi bonzai sorsan döverler, kimsede yok artık bonz. Normalde ayda bir falan baskın yaparlar, işte o şafak operasyonları falan. Ya da yeni amir falan gelince yapar, kendisini göstermek için, o sıra satışlar biraz azalır. Ama bu bonz varken haftada bir baskın yaparlardı.

Ç8: Bu yıkımlarla, uyuşturucu hep dağıldı Ankara'ya artık. Evlere servis yapıyorlar. Telefon ile çağırıyorlar.

Ç6: İçmeyince daha fazla his var, acıyı, ağrıyı hissediyorsun anlıyon mu? Ortam çok önemli. 18-20 yaşında falan başladık biz de ota. Ara ara içiyorduk. Peşine düşersen kötü, bağımlılığı falan tamamen irade ile ilgili. Fazlasına dönerse sıkıntı. Yasak olunca cazibesi çok. Bulunca daha çok alıyorsun. Böyle ortam içinde yetiştiğimiz için hep içindeydik dalganın. Taş da denedik ama boğaza yapışyo o. 8-10 kere denemişizdir. Ya şimdi kapalı bir ortam bu, yasak çünkü, birbirine aşırı bağlı kapalı bir topluluk oluyor içenler. Hayat koşulları sürüklüyo işte.

Ç7: Arkadaş ortamı çok önemli. Mesela Ankara'dakiler hap vermiyorlardı, hiç bulaşma diyorlardı. Konya'dakiler uzatıyor, ikram ediyor. Kimyasala bulaşmış artık herkes. Ot, delikanlı işi, uysallaştırır, sakınleştirir. Bira, etrafa salça ettirir, bu ettirmez. Kafanda ne varsa onu tekrar tekrar yaşarsın abi. Ama eski esrar da kalmadı artık, sinek ilacı sıkıyorlar üstüne şerefsizler.

Ç2: Yirmi kişiden birisi yapıyodur. TOKİ'de de devam ediyö. Satmaya devam ediyor adam. Bi katta esrar var bi üstte eroin var, öyle yani. Fakirlik var, umursamazlık var. Aile doğuruyor, atıyor sokağa. Elemanlar, dört erkek bir araya gelip araba çalıyor, sosyal aktivite diye, çalıyor geziyor. Dışarıda net ayırt edersin abi, Yenidoğan'dan geldiği anlaşılıyor.

Ç5: (Akşam saatlerinde mahallenin iç kesimlerinde yapılan gözlem esnasında sık sık geçen taksileri göstererek) Kızılay'dan Ulus'tan buraya taksiler tarife yaparlar. "Mahalleye çıkıp, iki cigara alıp gelcez." derler. Özellikle genç taksiciler nerede ne satılıyor, kimin tezgâhı nerede hepsini bilirler. Taksiden inmeden malzemeyi alıp gider adam.

Ç3: Alkolün bağımlılığı kötü, bunu istersen bırakırsın. Mesela Çiçinlinin, Yenidoğanlının makasa girme şeyi var. İçip içip makasa girer. Alkolle yapamazsın, otta odaklanıyorsun. Belli bir dozda olacak, kafa güzel ama trafiğe odaklanabiliyorsun. Maddenin kendisine ilgi duyuyorum ben. Yasaklanmasını, politikaları falan çok inceledim. Bak Hollanda'ya. En gelişmiş ülke. Bu şey bu kadar kötü olsa Hollanda öyle olur muydu? Her şeyin fazlası zarar. Düşündürüyo bir kere bu. Hollanda'ya bak. Adam kaldırıma güneş paneli kuruyor, biz balgam atıyoruz. Yasak olunca bizde, biz ne yapıyoruz, 1 kapak alacağıma, 3 kapak alıyoruz. Yarın içeceğim belli değil ki. Yakalanacak mıyım? Bir daha mal bulacak mıyım?

Ç4: Yaz, yaz: Her akşam "Jübile yapcam." derler, kafayı yastığa vurunca. Ama bulursa öğleden sonra içmeye başlar.

Hem medyadan görülenlerden hem Ankaralılarından işitilenlerden hem de katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak bölgede yoğun bir uyuşturucu ticaretinin döndüğü anlaşılmaktadır. Emniyet güçlerinin bu alışverişe karşılık yaptığı hamleler sorulduğunda ortak yanıt, polisin her şeyden haberdar olduğudur. Polislerle ilgili bir diğer iddia da bölgede resmi üniformalı ya da sivil polislerin her köşe başında bulunduğu fakat bunların suçlularla pek ilgilenmeyip gençlere kötü davrandığıdır.

Ç8: Alışıldık şeyler bu operasyonlar. Hep medyada gördüğünüz şafak operasyonlarına alıştık biz. Ayda bir yaparlar.

Ç5: Polisler hepsini biliyo, satana dalmıyor, içenleri yakalıyor. 100 metre yukarda tezgâh var, adam orada içicilere çevirme yapıyor.

Ç6: Polis biliyo, hepsini biliyo, bilmez mi?

Ç3: Polisler çok çakal abi, her şeyi biliyorlar. Kim nerede ne satıyor, hangi tezgâh kimin tezgâhı hepsini biliyorlar.

Ç7: Torbacıların hepsinin polisle haberi var. Kendi başına durmaz. Polisin, hâkimin hep bilgisi var. Şafak operasyonu haberi gidiyo, sabah toz olun diyorlar.

Ç1: Spordan çıktım, üç tane sivil, belli ama. Telsizle konuşuyorlar. Ama en başta anlamadım. "Gel la!" diyor bana. "Sen kimsin? Sen gel." dedim ben de. "Sen gel ulan!" dedi bana. Üstüme yürümeye başladılar. Sonra kahveden falan çıktılar, sonra polis kimliğini gösteriyor. Sahipsiz görse orada dövecek beni. Görevi kötüye kullanıyorlar buradakiler, genç polisleri yolluyorlar onlar da ego tatmin ediyö burada. Böyle böyle insanlar, devlete, polise düşman oluyor. Geçenlerde polis tezgâh sahiplerinden birini almaya geldi (Uyuşturucu tezgâhlarının sahibini, torbacıların patronunu kastediyor.). Halk vermedi, kapısının önüne doluştular. Neden? Çünkü polisi sevmiyorlar, polise karşı duruyorlar.

Polisin tutumuna ek olarak Çinçin ve Yenidoğan sakinlerinin şikâyetçi olduğu konulardan birisi de hem özel sektörde hem de devlet dairelerinde yaşadıkları ayrımcılık, dışlanma ve buna bağlı olarak iş bulmakta zorluk çekmeleridir. Katılımcılar katı bir önyargıdan bahsetmektedirler. İş bulmakta zorluk çekenlerin de son çaresi mahallede yaygın olan torbacılık ya da hırsızlık olmaktadır.

Ç7: Başvuru yapıyoruz. Çinçin deyince, biz sizi arayacağız diyorlar aramıyorlar. Bi ortama girince, Çinçinli deyince insanlar ürperiyor hemen. Elinden tutan olmazsa çok zor. Benim elimden tuttular da vinç operatörü oldum. Yine de iş bulamıyorum firmalarda, hadi gel de hırsızlık yapma. İnsan stresten esrara başlıyor, eroine başlıyor. Çinçin yazınca belediye de işe almıyor, lafa gelince herkes eşit. Eskisi gibi değil ama yine de ön yargı var. Tayyip iyi oldu, iyi yaptı ama çoğu şeyi de bozdu, düzeltiyim derken dağıttı. Gökçek yardım ediyordu eskiden mahalleye ama o da gitti.

Ç6: Mesela televizyonda görüyoruz torbacılar yakalanmış diye. Zevk için satıyorsa üzülmem, ama tek çaresi ise, çoluğu çocuğu içinse üzülüyorum. Ne yapacak adam? Başka iş yok ki.

Ç2: Kimisi kullanıyor, kimisi sadece satıyor, kullanmıyor, para için yapıyor. Yapacak başka şeyi yok, sabıkalı adam. Başka iş vermiyor kimse, mecburen yapıyor. Ya da kimisi çok az parayla sigortasız çalıştırıyor, işine gelirse diye. Erketeye, torba, dızoluk (dızo, Kürtçede hırsız anlamına gelmektedir), başka imkânı yok. Gasp da var. Adı değişti ama. "Saatine bi bakayım. Saatini ödünç verir misin?" diyorlar artık. Uyuşturucu satıp zengin olmak istiyor çoğu. Dolandırıcılık falan da var. Çalışıp zengin olma hayali yok, çok net.

Ç1: Çinçin, Yenidoğan deyince kimse iş vermiyor ki. Adam da hırsızlık yapıyor, erketeye, torbaya çıkıyor. Torbacılık kolay, hırsızlık zor. Dızonun giyimi falan da farklı, anlarsın. (Tam o esnada yoldan geçen üç genci göstererek) Aha bunlar işte, bunun gibi. Ayakkabı, kalın tabanlı olacak, evde ses çıkarmasın diye. Çakma Adidas, Nike giyerler, iyi koşmak için. Erketeye 100, torbacı 200 kimisi 300 alır günde. Devlet sahip çıkmayınca çocuklara sahip çıkan birileri oluyor işte. 15 yaşında çocuk beline silahı takar, cinayeti üstlenir. Hem ona hem ailesine bakacaklar diye. Polis de biliyor o adamı o çocuk öldürmedi ama işine geliyor, olayı kapatmak için üstüne gitmiyor. Gençler, günde 200-300 alınca şaşırıyor, hemen pavyona giderler. Orada ilgi görürler, parayı nasıl harcayacağını bilemez. Araba kiralar, gezer, yanlayarak gezer. Burada yukarılara çık bak hep sokak araları kasis ya da çukur. Oturanlar yaptı, hız yapmasınlar diye.

Ç3: Erketeye 100, torba 150-200 alıyor. Bi de içimlik sigara (esrar) veriyor. Yemek kartı gibi işte.

Ç4: Bi kilo toz (kokain), bi otopoz derler burada. Kokain satan köşeyi döner. Ama onun için de para lazım, toptancıdan alacak para lazım.

Ç1: Okuyan yok ki. Zengin olmak için ya taş satcan, ya kokain.

Mülakat yapılanlar, genel olarak bölgenin güvenlik sorununun bulunduğunu, suçun ve madde kullanımının kötü çevrenin etkisiyle sürekli kendini yeniden ürettiğini belirtmişlerdir. Ortaya şu şekilde sonsuz bir döngü çıkmaktadır: Ortamda madde ve suç vardır. Bu nedenle yaşadıkları muhit, tehlikeli semt olarak damgalanmıştır. Bu yüzden damgalanan mekânda yaşayan gençler dışarıda sigortalı, legal bir iş bulmakta zorlanırlar. Çocukların ve gençlerin önündeki en kolay çare de mahallelerindeki illegal iş alanlarına girmektir. Bir kez bu sahaya giriş yapan birey de kendini bu ortamdan kurtaramaz. Madde kullanımı, satışı ve hırsızlık başta olmak üzere türlü suçlardan oluşan ortam da bu şekilde genişleyerek, ağına yeni gençler de katarak yaşamına devam eder.

Sonuç ve Tartışma

Çinçin ve Yenidoğan kelimeleri birçok Ankaralı için tehlike anlamına gelmektedir. Dışarıdan efsaneler, abartılı anlatımlar ve bela gibi bir üçleme ile tanımlanabilecek bölge; içeriden umutsuzluk, çaresizlik ve zenginlere karşı bir ön yargı sözleriyle özetlenebilir. Alan araştırması sonucunda semt sakinlerinin genel olarak işsizlikten ve eğitimsizlikten dert yandıkları görülmektedir. Bu araştırmanın bulgularının "Damgalama Kuram"ını destekler nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Zira kuramda belirtilen, "kötü çocuk" olarak damgalanan çocukların, zamanla suç kariyerinde ilerleme göstereceği iddiası, katılımcıların ifadeleri ile de uyumaktadır. Mülakat yapmayı kabul eden katılımcılara göre ortamın kötü olması, çocukları ve gençleri suça itmektir. Olumsuz bir üne sahip mahallelerde yaşayanlar, işverenler tarafından tehlikeli ve güvenilmez olarak görüldüğü için gençler yasal iş bulmakta zorluk çekmektedir. Legal bir meslek edinemeyen gençlere ise hem kısa zaman içinde iyi gelir getiren hem de kendi mahallesinde kolaylıkla yapacağı torbacılık gibi illegal işler çekici gelmeye başlamaktadır. Bölgedeki gençlerin çoğunun zenginlik hayalleri, iyi bir eğitim alıp yüksek maaşlı bir işe girmekten ziyade kısa ve yasadışı yollardan geçmektedir. Ortamlarının kötü, pislik ve belalı olduğunu belirten katılımcılar yine de semtlerini dışarıya karşı, zengin muhitlere karşı korumaktan imtina etmezler. Onlara göre tüm zorluklarına rağmen bu semtte yaşamak güzeldir, bölge insanları, zengin çevrelerdekilere göre daha iyidir, daha samimidir.

Çinçin ve Yenidoğan'daki gündelik hayatı gözler önüne sermeyi amaçlayan bu çalışmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Öncelikle mülakat yapılan katılımcı sayısının 12 olması yetersiz gibi görünse de çalışmanın amacı derinlemesine ve betimleyici bulgular elde etmek olduğu için katılımcılar yeteri düzeyde bilgi sunmuşlardır. Ayrıca bölgenin özel durumundan dolayı katılımcıların tamamının erkek olması sokakların ve sokaklarda işlenen suçların durumunu öğrenmek açısından olumludur fakat kadın katılımcının olmaması kadınların yaşadıklarının, gördüklerinin aktarılamaması gibi bir eksiklik yaratmıştır. Bir diğer önemli husus da araştırmanın "dışarıdan biri" tarafından yapılmış olmasıdır. Semt sakinlerinden birinin referans olması sayesinde yakalanan güvene ve mülakattan önce yapılan sohbet sonrasında oluşan samimiyete rağmen yine de illegal olaylardan bahsedilmesi esnasında katılımcıların bazı konularda çekinip, ifadelerinde oto sansür uygulamış olabileceği ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır.

Yine de tüm eksikliklerine rağmen pilot çalışma olarak yapılan bu araştırmanın bulguları, ileride genişletilecek alan araştırması için rehber olacaktır. İleride yapılacak çalışmaya kadınların eklenmesi, yaş ve eğitim durumu aralığının genişletilmesi planlanmaktadır.

Kaynakça

- Açıkgöz, A., T., (2014). Kentsel Dönüşümün Ekonomik, Mekânsal, Sosyal Etkileri ve Kamunun Rolü: Ankara Gültepe (Çinçin) Örneği. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Alpman, N., (1993). Başka Dünyanın İnsanları: Çingeneler. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Erdem, A., R., (2020). *Ayrımcılığın Kavramsal Analizi*. Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 4(4), 12-20.

- Erman, T., (2016). "Mış Gibi Site" Ankara'da Bir TOKİ-Gecekondu Dönüşüm Sitesi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gezgin, E., (2016). Damgalanan Mekânda Yaşam: Bir Kentin 'Öteki'si Olmak. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Gül, H., Sallan-Gül, S., (2008). "Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürü Tartışmaları", Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları. (ed.) Nurgün Oktik, İzmir: Yakın Kitabevi, 57-96
- Işık, O. Pınarcıoğlu, M., (2001). Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kartal, K., (1978). Kentleşme ve İnsan, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Koptekin, D., (2017). Biz Romanlar Siz Gacolar: Çingene/Roman Çocukların Kimlik İnşası. İstanbul İletişim Yayınları.
- Lemert, E., (1951). Social Pathology: A Systematic Approach to the Theory of Sociopathic Behavior. New York: McGraw- Hill Book Company.
- Neuman, L., (2014). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar Cilt: 2. (çev.) Sedef Özge, Ankara: Yayın Odası, 7. Baskı.
- Oktik, N., (2008). "Yoksulluk Olgusuna Kavramsal ve Kuramsal Bakış", Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları. (ed.) Nurgün Oktik, İzmir: Yakın Kitabevi, 21-56.
- Oscar, L., (1966). *The Culture of Poverty*. Scientific American, 215(4), 19-25.
- Şentürk, B., (2015). Bir Gecekondu Mahallesi Hikâyesi: Bu Çamuru Beraber Çığnedik. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Türkdoğan, O., (1974). Yoksulluk Kültürü: Gecekonduların Toplumsal Yapısı. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Ümit-Atılğan, E., (2017), ""Çin'in'den Subay, Polis Çıkmış mı ki Ben Olayım?" Damgalı Mekânlar, Kenarın Kitabı: "Ara"da Kalmak, Çeperde Yaşamak. (ed.) Funda Şenol Cantek, İstanbul: İletişim Yayınlar, 2. Baskı, 61-86.
- Ümit, E., (2006), Kentte Suça Karışmış Çocuklarda Toplumsal Ortam ve Ceza Ehliyeti Araştırmaları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Yaman, Ö., M., (2013). Apaçi Gençlik: Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri İstanbul'da 'Apaçi' Aİtkültür Grupları Üzerine Nitel Bir Çalışma. İstanbul: Açılım Kitap.
- Yılmaz, M., (2010). Halkla ilişkiler ve kentsel dönüşüm örnek inceleme: Çin'in Bağları (Gültepe) Kentsel Dönüşüm Projesi Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yürekli, Y., (2016), Küçük Moskova: Tuzluçayır, İstanbul: İletişim Yayınları.

Extended Abstract

This study was presented at the Kentfor III symposium held in Karaman on 7-9 September 2018. The aim of the research is to investigate the social structure and daily life of the Çin'in region, which is known as the Texas of Ankara. In this context, observations were made in the region both during the day and at night between May and August 2018, and interviews were done with 12 people.

Since the researched neighborhoods are generally poor neighborhoods, the literature on poverty, the culture of poverty and discrimination that comes with poverty has been examined. In this context, it has been revealed that poverty, which is the state of having insufficient income, creates a distinction in the form of "us and them" as well as difficult living conditions. This distinction is two-sided; the poor have a prejudice against the rich, and also the rich have a prejudice against the poor too. As a result of these prejudices, it has been observed that the poor people living in the slums generally started to progress in their criminal careers in the process that started with the stigma of "criminal and bad boy living in the slums".

After the stigmatization theory was discussed, the literature on the regions that were stigmatized as "dangerous" in Turkey was examined. In this context, the studies written on the people living in the Romany and Alevi neighborhoods and the "apache" youth who are excluded from the society due to their different clothing styles have been researched. In addition to these studies, researches on Cincin were also included in the article. In the studies on poverty, poverty culture and slums, it has been seen that facts such as crime and prejudice usually come to the fore. Similar results were obtained in studies on Cincin and Yenidogan. Those living in this district have difficulty in creating a healthy relationship with the city centre. This situation makes them more introverted and pushes them to crime. The findings obtained in this study are compatible with the literature.

Observation and interview techniques were used in the study. In Cincin and Yenidogan, together with the dwellers of the region, and the districts were visited many times both during the daytime and at night, and the findings from the observations were noted. In this way, many valuable data were obtained, such as the unfinished urban transformation (urban demolition, according to the residents), the official and plainclothes police constantly on patrol, young people walking in groups, mostly middle-aged men spending time in coffee houses, drug dealers waiting around the fires lit in cans at night, young people warning of the danger coming to them, customers coming by taxi to buy drugs. Cincin and Yenidogan are the notorious areas in Ankara. For many Ankara residents, these neighborhoods are dangerous, scary places and shelter for gangsters and criminals. When the "How would you define Cincin" question was asked, the received answers were similar. Participants also stated that Cincin is a poor and bad place. In the light of the information obtained from the interviews, it can be said that the residents of Cincin and Yenidogan see the place they live in as a dirty swamp but also a sheltered castle. While the participants state that their neighborhood was more beautiful in the past, they still continue to describe the people living in this neighborhood as a community consisting of sincere, natural and warm people. In addition to this definition, most of the participants argue that, unlike the people in their own regions, individuals residing in wealthy neighborhoods are self-seeker, calculating and far from the realities of life.

In the study conducted in the region, which came to the fore with criminal networks in the news bulletins, the participants also stated that there is a public order problem in general and that the bad environment affects especially children and young people negatively. When the subject is Cincin, Yenidogan, the conversation often comes to the use of alcohol and drugs and the comparison of these two substances. Every participant, without exception, has a memory of substance use. Drug use and trafficking are very common in this region. The participants attribute this situation to the low level of education, the conditions of the environment, the conditions of life and the exclusion of the society. It has been frequently repeated that most young people are involved in drugs and crime as a last resort, and this bad environment and record follow the person for life. In addition to the attitude of the police, one of the issues that the residents of Cincin and Yenidogan complain about is the discrimination and exclusion they experience in both the private sector and government offices, and the difficulty in finding a job as a result. Participants often talk about a rigid prejudice. The last resort of those who have difficulty in finding a job is to start drug dealing or theft, which is common in the neighborhood.

As a result, it was seen that an endless cycle emerged as follows: There is substance and crime in the environment. For this reason, the neighborhood they live in has been stigmatized as a dangerous neighborhood. Therefore, young people living in the stigmatized place have difficulty in finding an insured, legal job outside. The easiest remedy for children and young people is to enter illegal business areas in their neighborhoods. Once an individual enters this field, he cannot free himself from this environment. The network, which consists of various crimes, especially substance use, sale and theft, expands in this way and continues its life by adding new young people. Finally it has been determined that the findings of this research support the "Stigma Theory". Because the claim stated in the theory that children who are stigmatized as "bad boys" will progress in their criminal career over time, is also consistent with the statements of the participants.

Etik Kurul Kararları

Mülakat görüşmeleri 2018 yılında yapıldığı için geriye dönük olarak Etik Kurul Kararı'na gerek yoktur.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

MEKÂNSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİN ÖTESİNDE ZİHİN FARKLI BİREYLER İÇİN ERİŞİLEBİLİR YAŞAMI TASARLAMAK: İZEV ÖRNEĞİ

Designing Accessible Life for the Mentally Handicapped Beyond Spatial Accessibility: The Case of IZEV

Doç. Dr. Saadet AYTIS

Orcid: 0000-0001-5454-5936 ◆ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç
Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi ◆ saadet.aytis@msgsu.edu.tr

ARTICLE INFO

Submit : 14.07.2021
Accept : 17.10.2021
Published : 30.12.2021

iThenticate Report: % 0 ✓ (Max. 20%)

Area Editor: Dr. Öğr. Üyesi Nazan OSKAY

Technical Editor: Doç. Dr. Şükrü BAŞTÜRK

EOI:

<http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.029>

Reference:

AYTIS.Saadet (2021). Mekânsal Erişilebilirliğin Ötesinde Zihin Farklı Bireyler İçin Erişilebilir Yaşamı Tasarlamak: İZEV Örneği. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(4): 505.-518.

Anahtar Kelimeler: Erişilebilirlik, Kapsayıcı Tasarım, Engelsiz Tasarım, Fiziksel Engel, Zihinsel Engel, Erişilebilir Yaşam

Keywords: Accessibility, Inclusive Design, Barrier-Free Design, Physical Disability, Mental Disability, Accessible Life

Özet

Araştırma Makalesi ◆ Research Article

Erişilebilirlik kavramı, mekânlara, alanlara, araçlara, ürün ve hizmetlere tüm bireyler tarafından kolaylıkla erişilebilmesi ve herkes tarafından ihtiyaçları oranında, istenildiğinde kullanılabilmesi anlamıyla bilinmekte ve çoğunlukla bu sınırlandırılmış hâliyle kullanılmaktadır. Oysa erişim zorluğu çekenler için sadece o erişimi nasıl olursa olsun bir şekilde sağlamak değil; kolaylık sağlarken insan psikolojisine saygılı bir tavır içinde, kullanıcıyı rencide etmeden, en doğru şekilde sağlamak önem taşımaktadır. Fiziksel engel sahibi kişiler çerçevesinden bakılarak dar anlamıyla uygulanan erişilebilirlik kavramı, zihinsel engel çerçevesinden ve yaşama dâhil olma anlamında da değerlendirilmesi gereken, tüm bireylerin yaşama erişilebilirliğini içeren çok geniş anlamlara sahiptir.

Fiziksel mekânlar, araçlar ve hizmetler için idealize edilerek uygulanması gereken erişilebilirlik, zihinsel yönden farklılıklar gösteren bireylerin yaşama dâhil olması yönünde de işlerlik kazanmalıdır. Bu, çok yönlü ve detaylı bir kurguyu gerektirmektedir. Toplumsal yapı, kültür ve devlet politikalarının yönlendirmeleri, yaşamın erişilebilir olmasında en önemli aktörler olarak ortaya çıksa da gönüllülük esasına dayanan çalışmalar ve temelinde zihinsel engel sahibi bireylere yönelik projeler geliştiren sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları da önemli ölçüde etkilidir. Çalışmada İstanbul Zihinsel Engelliler İçin Eğitim ve Dayanışma Vakfı (İZEV) projeleri yaşama erişilebilirlik kapsamında ele alınmıştır.

Abstract

The concept of accessibility is known as easy access by individuals to places, spaces, tools, products and services and to be used by everyone in proportion to their needs and when desired, and usually used in this confined context. However, not only enabling such access in some way regardless of how but also by respecting human

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

psychology, without hurting the user and in the best manner possible is crucial. The concept of accessibility applied in its confined context seeing the world from the eyes of people with a physical disability has broad meanings required to be considered from the point of mental disabilities and inclusion of mentally disabled individuals in life and covering access to life by all individuals.

Accessibility required to be idealized for physical spaces, tools and services, must also become functional in terms of inclusion of individuals who are mentally different. This requires a multifaceted and detailed construct. Although the social structure, culture and guidance by state policies appear to be the most significant actors in making life accessible, activities of non-governmental organizations which are voluntary-based and projects aimed at individuals with mental disabilities, are effective to a significant extent. In this study, projects by Istanbul Education & Solidarity Foundation for Mentally Handicapped (IZEV) were addressed within the scope of access to life.

Giriş

Genel anlamıyla erişilebilirlik; ürün ve hizmetlere, kurumlara, parklara, taşıtlara, binalara, sistemlere, olağan kabul edilen bireyler için ulaşılması da olağan gerçekleşen her yere ve hizmete tüm bireyler tarafından kolaylıkla ulaşılmasını ifade eden bir kavram olarak kabul görmekte ve kullanılmaktadır. Erişilebilirlik konusu mimarlıkta, iç mimarlıkta, mühendislik hizmetlerinde, şehircilikte, kurum ve kuruluşların bireylere yaklaşım politikalarında, yerel yönetimler ve devlet politikalarında önemli bir başlık olarak ortaya çıkmış; insan hakları evrensel yaklaşımı olarak benimsenmeye başlanmıştır. Artık olağan kabul edilen bireylerin ulaşabildiği her mekân, ürün ve hizmet, bu tanımın dışındaki bireyler için de erişilebilir olmak zorundadır. Bu, tüm insanlar için en doğal hak olarak önem taşımaktadır. Fiziksel/ mekânsal erişilebilirliğin ötesinde yaşamın erişilebilirliği de yine tüm insanlar için sağlanması zorunlu önemli bir koşul olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşamın erişilebilirliği kavramı, her türlü farklılıklarıyla tüm bireylerin yaşamın her alanında var olabilmeleriyle ilgilenen toplumsal ve sosyolojik anlam bütünlüğüne sahiptir.

Erişilebilirlik Yaklaşımları

Kavramsal çerçevede erişilebilirlik, insan özellikleri ve yer odaklı olarak hedefe ulaşabilme yeteneği veya hedefin kolay ulaşılabilirliği şeklinde farklı bakış açılarıyla değerlendirilen ve felsefi anlamlar yüklenen bir olgudur (Neutens vd., 2008). Çalışma kapsamında mekânsal erişilebilirlik konusuna eleştirel bir bakış açısıyla değinilerek, zihin farklı bireylerin yaşama erişilebilirliği konusuna gelinecek ve yeni bir tartışma açılacaktır. Genel anlamda erişilebilirlik, yerleşik sistemin olanakları kullanılarak faaliyetlere kolaylıkla ulaşılabilmesi anlamı taşımakta (Neutens vd., 2008); toplum tarafından yaygın kabul görmüş şekliyle ise bedensel engeli olan kişilerin fiziki çevrelerinde herhangi bir zorluk yaşamadan hareket edebilmeleriyle ilgilenmektedir. Erişilebilirliğin, bireylerin engelleri aşması üzerine odaklanmak yerine, onların ihtiyaçlarını dikkate alarak mekânlarla eşleşmelerini sağlaması önemlidir (Anderson, & Coons, 1979). Yapılandırılmış çevrenin gerek iç mekân gerekse dış mekân erişilebilirliği mimarlık ve mühendislik ana çatısı altında rahatlıkla çözümlenebilmekle beraber birçok yasal düzenlemeye de ihtiyaç duymaktadır. Mekânsal erişilebilirliğin sağlanmasında beş temel bileşen söz konusudur. Bu bileşenler; sorunsuz erişim için gerekli genişlik, alan, yükseklik, yüzey ve grafiksel bildirişim (Odabaş Uslu, Güneş, 2017) olarak tanımlanmaktadır. Bunların yanında kullanım kolaylığı, güvenli ortam, kolay erişim/ ulaşım, fonksiyonellik, esneklik ve uyum (Zorlu, 2017) özelliklerinin de tasarıma dâhil edilmesi önemlidir. Parklar, oyun alanları gibi kamusal alanlarda ise kentsel mekânın farklı algılama (görme, duyma, hareket) özelliklerine uygun olarak destekleyici donatılarla erişilebilir tasarlanması "Engelli Çocuklara Dost Tasarım" (Uslu, Shakouri, 2012) olarak tanımlanmakta ve erişilebilirliğin bir bölümünü oluşturmaktadır. Erişilebilirlikte mimari ve iç mimari arasındaki ilişki, insan psikolojisi, sosyal ilişkiler, farkındalık düzeyi, mahremiyet, güvenlik, sağlık sorunları, estetik duyu, görünürlük, yakınlık gibi parametreler devreye girmekte (Talla, 2017); sadece ulaşmak/ erişmek kavramından çok daha kapsamlı bir tasarım söz konusu olmaktadır.

Erişilebilirliğin süreklilik kazanması ve tüm alanlarda etkin olabilmesi için tasarımlar bazında özendirilmesi, zorunlu tutulması ve bunun bir devlet politikası olarak yasa ve yönetmeliklerde yer alması, kapsayıcı standartlarla yapım refleksi içerisine katılması büyük önem taşımaktadır. Bu standartlar fiziksel anlamda her türlü engel sahibi kişilerin kolaylıkla erişebileceği özelliklerde olmakla beraber, herkesin kullanımına uygunluk gösterecek şekilde (Stephan & Kotler, 1976) kapsayıcı bir tasarım anlayışına sahip olmasıyla değer kazanacaktır.

Tasarım eğitimlerinde kapsayıcı tasarım disiplinleri oluşturulması, deneysel tasarım kavramına vurgu yapılarak genç tasarımcıların empati kurma yöntemiyle farkındalık kazanması da (Mulligan vd., 2018) hem eğitimin nitelikli hâle gelmesinde hem de kapsayıcı tasarımın yaygınlaşmasında oldukça önemli bir adımdır. Mimari uygulamalarda kapsayıcı tasarımın benimsenmesi, bilgi formatlarıyla, tasarım uygulamalarıyla ve bakış açıları/zihniyet özellikleriyle güçlü hâle gelmekte veya sınırlı şekilde uygulanmaktadır. Kişilerin mekânsal deneyimlerinden ilham alan zenginleştirmeler kapsayıcı tasarıma değer katmaktadır (Van Der Linden vd., 2016). Öte yandan mekân tasarımlarında zorunlu olmayan durumlarda dahi detaylı düşünülmeden mekâna dâhil edilen kot farklılıklarının özel gereksinimli bireylerin hayatını nasıl zorlaştırdığı göz ardı edilebilmekte, bu tasarımların hayata geçirilmesiyle birlikte aşılması gereken yeni engeller yaratılmış olmaktadır (Schleien vd., 1989). Sadece bu örnek bile tüm bireylerin erişimine uygun mekânlar yaratılmasının bir tasarım refleksi hâline gelmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde birçok alanda özellikle kamuya açık binalarda ve açık alan tasarımlarında bedensel engelli erişilebilirliği için bazı yasal düzenlemeler bulunmaktadır. İnsan hakları, kişisel hassasiyetler ve insani değerler çerçevesinden bakıldığında, farklı bireylerin erişilebilirliği için ayrıca yapılmış olan tasarımlarda onların erişilebilirliği sağlanırken, bir başka açıdan bireysel olarak rencide olabilecekleri durumlar ortaya çıkmaktadır. En basit ve yaygın örneğiyle WC düzenlemeleri bu açıdan oldukça açıklayıcı şekilde öne çıkmaktadır. WC'ler "kadın", "erkek" ve "engelli" olarak ayrılmakta, farklı grafik yönlendiricilerle bu ayırım belirginleştirilmektedir. Kadın, erkek, engelli şeklinde bir üçlüde WC için kişiler cinsiyetlerine göre farklı mekânlara giriş yaparken engelli adıyla kullanılan WC'ler hem kadın hem erkek kullanıcılara hizmet vermekte; çoğunlukla tek kabin olarak ana mekâna doğru açılmakta ve kullanıcıların psikolojik durumları göz ardı edilmektedir. Bu gibi durumlarda fiziksel erişim zorluğu çeken kişiler için özel bir WC planlayan tasarımcı, bir özel WC için girişimde bulunan kurum erişilebilirlik konusunda tam anlamıyla bir çözüm üretmiş olmamaktadır. Bu durumun kişilerin psikolojisine zarar vermeden çözülmesi konusundaki hassasiyetler, kadın ve erkek WC mekânlarının içerisinde sıradan kabinlerin yanına engelli WC düzenlemelerinin yolunu açmıştır. Böylelikle kişilerin en azından ait hissettikleri ana mekâna girdikten sonra özel tasarlanmış kabini bulmaları sağlanmaktadır. Ancak, bu çözüm yolu da kişilerin farklı bir ölçekte yine ayrıştırılmış mekânlar ve ayrıştırılmış kullanımlar sonucunu doğurmaktadır. Kimi zaman bu şekilde yerleştirilmiş kabinler sayıca yetersiz kalmakta, kimi zaman da kullanıcılarını bekleyerek boş kaldığında diğer bireyler tarafından kullanılamamaktadır. Bir engelli WC kabinini kullanma konusu, erişim sorunu olmayan kişiler için çoğu zaman tabu hâlini almakta; kabinler önünde uzun sıralar oluştuğunda bile engelli WC kabinleri boş bekletilmektedir. Tüm konularda olduğu gibi fiziksel erişilebilirlik kavramında yapılan pozitif ayrımcılıklar da doğru sonuçlar için yeterli olmamakta, hatta kimi zaman yaralayıcı olabilmektedir.

Erişilebilirliğin bir tasarım yaklaşımı olarak ideal tanımı, erişim güçlüğü çeken kişiler için özel tasarlanmış mekânların varlığında, onları bir şekilde ürün ve hizmetlere/mekânlara erişirmekte değil; tüm mekânların, ürünlerin ve hizmetlerin tüm zamanlarda tüm bireylerin kolay erişimine uygun olarak tasarlanması ve uygulanmasında hayat bulmaktadır. Tanımın uygulamaya geçirilmesindeki anahtar rol ise "Evrensel Tasarım Anlayışı" çerçevesinde var olmaktadır.

Kısaca, "herkes için tasarım" olarak tanımlanan evrensel tasarım (Universal Design) kavramında iç ve dış mekânlarda, taşıtlarda farklılığı ne olursa olsun herkese hitap eden bir tasarım anlayışı önceliklidir. Tasarımda bu anlayış geliştiginde yapılı çevrede erişilebilirlik mümkün hâle gelebilmektedir. Evrensel tasarım yaklaşımı mimari ve iç mimari için bina ve yakın çevre bazında; şehir ve bölge planlama için kentsel boyutlarda; taşıtlar, hizmetler ve gereçler için ürün bazında ele alınması gereken ve sadece erişim problemi olan insanlar için değil, tüm kullanıcılar için kapsayıcı bir anlayış sergileyen tasarım yaklaşımıdır. Bu yaklaşımla, erişim zorluğu çeken bireyler için özel olarak yapılmış tasarımlar, ayrılmış mekânlar yerine tüm alanda herkese hitap edebilme koşulu ön plana çıkmaktadır. En basit örneğiyle, evrensel tasarım ilkelerinin geçerli olduğu çağdaş bir binada erkek, kadın ve engelli WC kavramları farklı bir boyuta taşınmaktadır. Tüm WC'ler engellilerin de kullanımına uygun tasarlanmakta, özel bazı donatılar iç mimari tasarımın bir parçası hâline getirilerek

fonksiyonlarına estetik unsurlar eklenmekte ve herkes tarafından kullanılabilir şekilde konumlandırılmaktadır. Bu durum hem erişilebilirliği sağlamakta hem de “kadın”, “erkek”, “engelli” şeklindeki ilk bakışta doğru görünen, ayrımcı ve çoğu zaman da rencide edici kategorizasyona gerek bırakmamaktadır. Aynı şekilde bir binanın girişinde ve/veya herhangi bir noktadaki kot farklılıklarında merdivenin / basamakların hemen yanına bir engelli rampası koyarak bir ayırım yaratmak yerine tasarımda o bölgeyi rampa seçeneğiyle tasarlamak ve herkes için rampanın kullanılabilir olmasını veya daha yüksek kotlar için herkese hitap eden asansörler düzenlenmesini sağlamak da bu yaklaşımın gereği olarak dikkat çekmektedir.

Fiziksel erişilebilirlik konusu gerek bedensel farklılıklar gerekse yetişkin-çocuk erişimleri olarak evrensel tasarım kriterlerinde kendisine mutlaka bir yer bulmaktadır. WC, merdiven, rampa seçenekleriyle örneklenen durumlar dışında iç-dış mekânlara, araçlara, ürünlere ulaşım için sayısız erişim çözümleri, herkes için tasarım anlayışı ile evrensel tasarım yaklaşımında bulunmaktadır.

Erişilebilirlik kavramı iç ve dış mekânlar, ulaşım araçları, kamu kullanımına açık çeşitli ürünler, yapılar ve tüm bunların dışında kalan software kullanımlar için yorumlanırken, çoğu zaman özel durumların sadece fiziksel erişim zorluklarını kapsadığı ve bunların çözümüyle erişilebilir ortamlar yaratılabileceği gibi bir yanılgıya düşülmektedir. Oysaki, tüm bireyleri kapsayan bir erişilebilirlik, fizik farklı bireylerle birlikte, zihin farklı bireylerin de tam anlamıyla hayata erişmesiyle mümkün olabilecektir. Dijital hizmetler açısından bakılarak hizmetlerin toplumsal ölçekte değerlendirilmesi durumunda bile zihin farklı bireyleri tam anlamıyla kapsayan ve herkese hitap eden hizmet seviyesinin sağlanamadığı görülmektedir. Dijital varlığın da herkes için bir hak olduğu düşüncesi kapsayıcı tasarımın önemli bir adımını oluşturmaktadır (Johansson vd., 2015).

Bütünsel ve kapsayıcı bir yaşam, fiziksel çevrenin erişilebilirliği yanında sosyal yaşama tüm bireylerin eşit katılımı ve erişimiyle anlam kazanmaktadır. Erişilebilirlik tanımının bütünselliği için yapısal fiziksel çevre ve sosyal yaşamın birlikte düşünüldüğü kapsayıcı yaklaşımların geçerlik kazanması ve uygulanması büyük önem taşımaktadır. Tasarımın herkesi kapsamaması ne kadar özel ve önemliyse herkesi kapsayacak bir yaşamı tasarlamak da erişilebilirlik kavramının içini tam anlamıyla dolduran bir yaklaşımdır. Hem herkes için yapısal çevrenin erişilebilir olması hem de tüm bireyleri kapsayan bir yaşamın var olabilmesi hedefi, gerçek erişilebilirliği tanımlamaktadır.

Toplumda çoğunluğu teşkil ettiği için “olağan” ya da “normal” olarak nitelendirilen kişilerin dışında kalan, farklı özellikler taşıyan ve yapabilme becerileri farklı olan bireyleri de olağan olarak nitelendirilen yaşamın içine dâhil etmek, onlara alanlar açmak, bir sosyal bütünleştirme hareketi olarak yaşamın erişilebilirliği anlamı taşımaktadır. Farklı özellikler taşıyan bireylerin bazen toplumdan dışlanması bazen de yaşam alanlarının ve yaşam döngüsünün bir sonucu olarak kendilerine uygun olmayan ortamlarda olmaktan kaçınması neticesinde bir ayrıştırma ve ayrışma durumu oluşmaktadır. Bu durumda toplumun çoğunluğunu teşkil eden kişilerin dışında çok farklı özelliklerde dezavantajlı gruplar meydana gelmektedir. Bu grupların her biri ayrı ayrı üzerinde çalışılması ve tasarıma dâhil edilmesi gereken önemli değerlerdir. Kapsayıcı tasarım anlayışının refleks hâline gelmesiyle farklılıklar hem mekânsal tasarımlarda hem de sosyal yaşam bünyesinde yaşamın bir parçası hâline gelebilecek, tüm bireyler için gerçek bir erişilebilirlik mümkün olabilecektir. Sosyal boyutları anlamının, sürdürülebilir kalkınmanın ve bütünleşmiş bir toplumun önemli gereklerinden birinin erişilebilirlik olduğu her zaman göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husustur (Casas, 2007).

Herkes İçin Erişilebilir/Kapsayıcı Yaşamı Tasarlamak

Zihin farklı bireylerin yaşama dâhil edilmesi, bir başka deyişle yaşama erişebilmeleri için dünyada ve Türkiye’de birçok çalışma yürütülmektedir. Konu bir yandan kapsayıcı yaşamı tasarlamak çerçevesinde değerlendirilirken bir yandan da toplumsal bakış açıları, kültürel yaklaşımlar ve devlet politikaları tarafından şekillendirilmekte ve toplumlara göre farklılıklar göstermektedir. En temel insan hakları çerçevesinden bakıldığında, fizik farklı birey için mekânın bir tarafında bir “engelli WC” bulunmasıyla, zihin farklı bireyin korunup kollanarak kenarda oturtulması aynı bakış açısının iki farklı kolunu oluşturmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi sadece kullanıma uygun bir WC mekânının var olması şeklinde dar bir bakış

açısı, zihinsel platformda da koruma-kollamadan öteye geçmemektedir. O hâlde ne yapılmalıdır? WC örneği bu durumu çarpıcı olarak aydınlatmaktadır. Bir mekânda fizik farklı bireyin kullanımına uygun bir WC olmaması kabul edilemez bir durum olsa da herhangi bir yere, bir "engelli WC" yapmak, bunu diğerlerinden farklı konumlamak ve vurgulamak da çözüm olmamakta ve erişilebilirliği sağlamak yerine rencide edici sonuçlar doğurmaktadır. WC gruplarının bulunduğu yerde bir "engelli WC" yapmak bu durumu biraz yumuşatsa da farklı sakıncalar doğurmakta, tüm WC kabinlerini herkesin kullanımına uygun tasarlayarak mekânda var etmek gerçek erişilebilir durumu yaratmaktadır. Benzer şekilde zihin farklı bireyler için korumacı yaklaşımlarla onları toplumdan izole etme çabası kabul edilemez bir yaklaşım olsa da toplum içine çıkarmak ve yine farklılıklarını hissettirecek farklı bakışlara maruz bırakmak da benzer sakıncalar doğurmaktadır. Onları diğer bireyler gibi eğitim ve öğretime tabi tutmak, sosyal yaşam çerçevesinde roller vermek, sorumluluk yüklemek ve ön plana çıkaracak ortamlar yaratarak öz güvenlerini geliştirmek ise onların da yaşama erişimi anlamına gelmektedir.

Erişilebilir/Kapsayıcı Yaşamı Tasarlama İZEV Vakfı Modeli

İstanbul Zihinsel Engelliler İçin Eğitim ve Dayanışma Vakfı İZEV, 1989 yılında dernek olarak kurulmuş, 1997 yılında vakıf statüsü almış bir sivil toplum kuruluşudur. Kurulduğu yıllardaki Türkiye koşullarında zihinsel farklılıkları bulunan bireyler için özel eğitim kurumları, sosyalizasyon programları bulunmuyor olması, İZEV'in misyonunu şekillendiren önemli bir gerçekliktir. Eğitim hakkının ve sosyal hayatın erişilebilirliği, entegrasyon, sosyalizasyon, farkındalık ve bağımsız yaşam modelleri konularının tümünde yaşamın erişilebilirliği ana fikrinden yola çıkan İZEV projeleri, bir yandan konuyla ilgili Türkiye Cumhuriyeti politikalarına destek sağlamış; diğer yandan vizyonunu geliştirerek yeni nesil farkındalık çalışmalarıyla kapsayıcı/erişilebilir yaşamı tasarlama önemli mihenk taşlarından biri olarak uluslararası arenada kabul görmüştür. Erişilebilirlik kavramını zihin farklı bireyler için ele alan ve Türkiye'de bu anlamda birçok ilki gerçekleştirmiş olan İZEV, özel gereksinimli bireylerin yaşama entegrasyonunda izlediği kapsayıcı yaklaşımlarla konu için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Yaşam hakları çerçevesine tüm insanlarla birlikte zihin farklı bireyleri de uygun şekilde konumlayan İZEV bakış açısı, konuyla ilgili net bir örnek oluşturması adına ön plana çıkmaktadır. Erişilebilirlik kavramına özel gereksinimli bireylerin dâhil edilerek herkes için erişilebilir kapsayıcı bir yaşamın tasarımı İZEV projeleri üzerinden irdelenmiş; analizleri de içeren bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Yöntem

Erişilebilirlik kavramı yaygın olarak kullanılan dar anlamıyla literatür üzerinden ele alınmış; mekânsal erişilebilirliğin gelmesi gereken düzeye, erişilebilirlik yaklaşımları üzerinden vurgu yapılmıştır. Fiziksel erişilebilirlik uygulamalarında sıklıkla tekrarlanan ve özel gereksinimli bireyler üzerinde rahatsız edici etkiler bırakan anlayışlara dikkat çekilerek çözüm yolları üzerinde durulmuştur. Daha sonra erişilebilirliğin salt fiziksel erişilebilirlik olmadığına vurgu yapılarak geniş anlamı üzerinde durulmuş, zihinsel özel gereksinimli bireyleri yaşama dâhil etmenin de bir erişilebilirlik sorunsalı olarak ele alınması gerekliliği vurgulanmıştır. Zihin farklı bireyler için yaşamın erişilebilirliği, erişilebilirlik kavramına yeni bir soluk getirmek üzere ortaya konmuş olup özel gereksinimli bireylerin yaşamın her alanında rol almaları, hayata dâhil olmaları, toplumsal kabul görmeleri ve farkındalık oluşturulması anlamlarıyla yüklenmiştir. Zihin farklı bireyler için erişilebilir yaşamın tasarlanması konusunda İZEV projeleri vaka analizi olarak kullanılmıştır.

Bulgular

Erişilebilirlik salt ürünlere, hizmetlere, mekânlara rahatlıkla ulaşabilmek, onları kullanabilmek şeklinde dar bir çerçeveye oturtulmamalı; herkesin yaşama hakkına saygılı ve tüm bireyler için yaşamın erişilebilir olması şeklinde yorumlanmalıdır. Zihin farklı bireylerin yaşama erişilebilirliği herkes için kapsayıcı yaşamı tasarlamak ilkesiyle örtüşmektedir. İZEV, yeni nesil çalışmalarında hem toplumda ihtiyaç duyulan özel gereksinimler üzerinden çalışmalar yürütmekte hem de vizyoner bakış açısıyla evrensel projelere imza atarak

kapsayıcı/erişilebilir bir yaşamı tasarlamaktadır. Zihin farklı bireyler için erişilebilir bir yaşamın tasarlanmasında aşağıda belirtilen adımlar uygulanmıştır / uygulanmaktadır.

Eğitim Hakkına Erişebilirlik:

Zihin farklılığı birçok değişik özelliklerde ve farklı derecelerde ortaya çıkan özel bir durum olduğu için, eğitim sisteminin “olağan” kabul edilen kişileri baz alan yapısında birçok eklemlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Statik eğitim modelleri sadece zihinsel engel için değil, üstün zekâ yapısı için de önemli bir sorun yaratmaktadır. İnsan hakları çerçevesinden bakıldığında bir devletin eğitim sisteminin herkesi kucaklayacak bir yapıda olması veya mevcut yapısıyla herkesi kabul eden bir anlayış içinde bulunması beklenmektedir. Her iki yol da esnek eğitim modelleri üzerinden kurgulandığında başarıya ulaşabilecektir. Özel eğitim okullarının varlığının yanı sıra standart eğitim modeline eklemlemiş uyum programları ve oranları idealize edilmiş kaynaştırma modelleri birçok ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır. 1990’lı yılların başlarına kadar Türkiye’de bu modellerin hiçbiri uygulanamaz iken Türkiye’nin özel gereksinimli bireylere hitap eden ilk eğitim kompleksi, İZEV tarafından kurgulanarak oluşturulmuş ve kamuya hibe edilmiştir. Anaokulu, ilköğretim okulu, iş ve meslek okulundan oluşan bu kurum (Saadet İlköğretim Okulu, Anaokulu, İş ve Meslek Okulu), o dönemin olağan sistem kurumlarıyla aynı statüde olup eğitim sistemi olarak özel çocuklara hitap eden kurgusuyla büyük başarı göstermiş; binlerce özel bireye eğitim imkânı sunmuştur. Lise kısmı hâlen eğitime devam etmektedir (Saadet Özel Eğitim Meslek Okulu). Özel eğitimin önemini ve bu konudaki ilerlemeleri kendisine misyon edinen İZEV, dönemin yasa ve yönetmeliklerinde birçok değişikliğin yapılması ve engelli olarak tabir edilen dezavantajlı bireylerin eğitim hakları için doğru kanallar açılmasına ön ayak olmuş; TBMM ve Millî Eğitim Bakanlığı ile ortak çalışmalar yürüterek mevcut altyapıda iyileştirmeler yapılmasını sağlamıştır. Yasa ve yönetmeliklerde kullanılan “sakat” ibaresi kaldırılmış; yeni terimler önerilerek söylemlerde hassasiyet vurgusu sıklıkla gündeme getirilmiştir. Eğitimin Türkiye’de tüm bireyler için erişilebilir olması yolunda başlayan çalışmalar ilerleyen tarihlerde çok çeşitlenerek çoğalmış hem devlet okulu sayıları artmış hem de vakıf ve dernekler tarafından yürütülen eğitim çalışmaları ve belediye girişimleri yaygınlaşmıştır (Ayts, 2021).

Sosyal Hayata Erişebilirlik

Tüm bireylerin eşit şekilde sosyal hayatın içine dâhil olabilmeye hakkı, zihin farklı bireyler için her zaman geçerli olamazken İZEV çalışmaları onları sosyal hayata dâhil eden programlar içermekte; İZEV gençleri sosyal zekâları ve sağlıklı iletişim kurabilme kabiliyetleriyle ön plana çıkmaktadır. Eğitimin her evresinde sosyal hayata entegrasyon programlarının yanında yeni nesil farkındalık çalışmalarında özel gereksinimli bireyleri ön plana çıkararak İZEV, projeleri onlar aracılığıyla tanıtan ve bu anlamda sorumluluklar ve görevler tanımlayarak kendilerini ifade etme fırsatı veren yaklaşımlarda bulunmaktadır. Bu projelerden bazıları aşağıda kısaca açıklanmıştır (Kılıç, 2021):

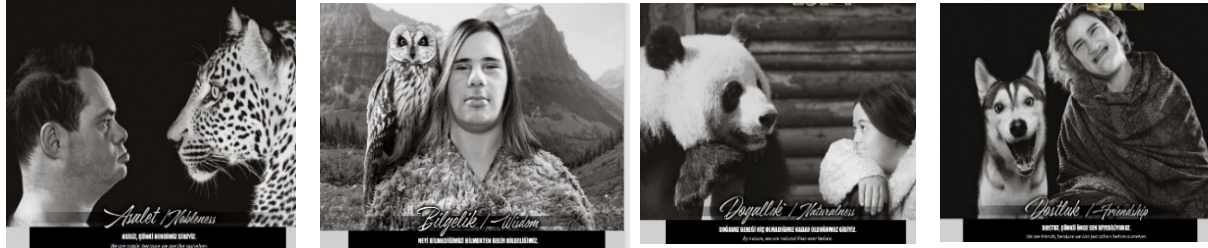
Sanat ve Biz: Resim sanatına ait dünyaca ünlü eserlerin içeriğindeki modellerin yüzlerinin İZEV gençlerinin yüzleriyle yeniden hayata geçirilmesiyle oluşturulmuş bir farkındalık çalışmasıdır (Şekil 1). Görev alan gençler bir sanat eserinin önemli bir parçası olma hazzı, beğenilme arzusu gibi en temel insani duygularla modellik yapmışlar; oluşan koleksiyonun tanıtımında bizzat rol almışlar, demeçler vermişler ve imza dağıtmışlardır. Bu, onları hayata

Şekil 1 Sanat ve Biz (Kolaaj)

eriştirmenin yanında “olağan” kabul edilen bireyleri bilgilendirme adımıyla bir üst seviyeye taşımış ve o duyguyu, mutluluğu yaşamaları için uygun ortamı hazırlamıştır.

Hayvanlar ve Biz: Yeryüzünde en saf duygu ve düşüncelere sahip zihin farklı bireyler ve hayvanların öne çıkan özelliklerinin bütünleştirilmesi temeline dayanan ve sanatsal fotoğraflardan oluşan seride zihin farklı bireyler ve hayvanlar aynı karede yer alarak hem görsel anlamda hem farkındalık mesajı anlamında öne çıkarak görünür olmuşlardır (Şekil 2). Özgürlük, bilgelik, saflık, umut, asalet, sadakat, sevgi, dostluk, hüzn, güç, doğallık, merak, sıradışılık, sabır temalarıyla oluşan fotoğraflarda (Kural, 2021) İZEV gençleri model olmanın gururunu yaşamış; sergilerde projeyi anlatarak “olağan” bireylere bilgi vermiştir.

Şekil 2 Hayvanlar ve Biz

Yaşam Hakkı Duvar: Bu proje, evrensel farkındalık anlamında dünyaya hitap edebilen ve İZEV gençleriyle hayata geçirilmiş önemli mesajlar içermektedir. Pink Floyd müzik grubunun efsane olarak nitelendirilen ve 1979 yılından 2017 yılına kadar hiçbir kurum, kuruluş, şirket vb yapılar ücretli veya ücretsiz verilmemiş, bir anlamda paha biçilemeyen, diğer bir yandan katı eğitim sistemi ve rijit bakış açılarına bir başkaldırı özelliği taşımasıyla ve mesaj yüklü içeriğiyle gündeme gelmiş olan “Another Brick in the Wall” şarkısı Rogers Waters tarafından farkındalık projelerini desteklemek amacıyla İZEV’e bağışlanmıştır (Kural, 2021).

Şekil 3 Yaşam Hakkı Duvar (lansman)

Şarkının protest yapısı, İZEV tarafından zihin farklı bireylerin bir manifestosu şeklinde yapılandırılmış (Kural & Kılıç, 2018), Türkçe sözlerle yeniden ele alınmıştır. Çekilen farkındalık klibinde Türkiye’nin önde gelen dört sanatçısı ve koro seslendirmelerine yer verilmiş, klip genelinde İZEV gençleri görsel olarak ön plana çıkarılmış ve dünyaya mesaj veren güce sahip olan yapım, zihin farklı bireylerle hayat bulmuştur (Şekil 3). Şarkı, “yıkılmak zorunda olan zihinlerdeki duvar” mottosunun öne çıktığı bir farkındalık sıçramasına itici güç olmuş; Hayvanlar ve Biz projesiyle bütünleşik olarak ulusal ve uluslararası 16 önemli ödüle layık görülmüştür.

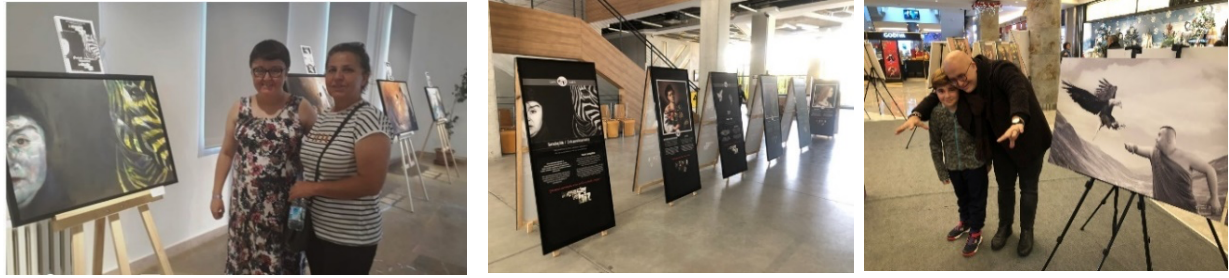
FarkBand & Yanımda Ol Benimle Ol: “Another Brick in the Wall” ile “Yaşam Hakkı Duvar” klibine hayat veren İZEV, zihinlerdeki duvarların yıkılarak yeni ve erişilebilir bir yaşamın başlamasını konu eden bir başka evrensel projeye imza atmıştır. Bee Gees grubuna ait Stayin’ Alive şarkısı da bestecisi Barry Gibb tarafından İZEV’e verilmiştir. İZEV bu projede farklı bireylerin yaşama erişilebilirliğini bir adım daha öteye taşımış, dünyaca ünlü şarkıya Türkçe sözler yazılarak (Kural, 2020) düzenleme yapılırken tamamı özel gereksinimli bireylerden oluşan FarkBand müzik grubu da kurulmuş ve şarkı “Yanımda Ol, Benimle Ol” ismiyle

Şekil 4 FarkBand / Yanımda Ol, Benimle Ol

FarkBand tarafından icra edilmiştir (Şekil 4). Klipte gruba Türkiye'nin tanınmış simaları danslarıyla eşlik etmiştir.

Sergiler: Gerek "Sanat ve Biz" gerekse "Hayvanlar ve Biz" çalışmaları, büyük kitlelere hitap edecek şekilde 50'ye yakın sergi ile Türkiye'nin çeşitli illerinde ve ABD'de toplumla buluşturulmuş; sergilerin hemen hepsinde projede yer alan gençler tarafından bilgilendirmeler yapılmış, ziyaretçilere çoğunlukla bireysel, bazen toplu hitaplarla içerik hakkında bilgi verilmiştir (Şekil 5). Bu, yaşama erişilebilirlik anlamında gerçek bir uygulama olarak nitelendirilmektedir.

Şekil 5 Sergilerden görüntüler

İstanbul-Ankara Maratonu: 27-29 Ekim 2019 tarihlerinde düzenlenen maraton engelli / engelsiz bireylerin bayrak yarışıyla gerçekleştirilmiş; İstanbul'dan Ankara'ya koşulan maraton, güzergâh üzerindeki illerin valilik düzeyinde karşılamaları ve uğurlamalarıyla şölene dönüşmüştür (Şekil 6). Ankara'da son etabı Gençlik ve Spor Bakanı eşliğinde tamamlanarak Anıtkabir'de son bulmuştur. Basın sözcülüğünü özel bireylerin yaptığı etkinliğin her dakikası bir arada olma, ortak duygular paylaşma, başarıyı kucaklama duygu ve hazlarıyla anlam kazanmış; yaşamın her alanına erişebilme duygusu fazlasıyla yaşanmıştır.

Şekil 6 İstanbul-Ankara Maratonu

Eğitim Kurumları İşbirlikleri: İZEV faaliyetleri kapsamında sürekli olarak gerçekleştirilen işbirlikleri içerisinde en önemli yeri liseler ve üniversitelerle yapılan ortak çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmaların birçoğu rutine bağlanmış periyodik buluşmalar ve faaliyetlerden oluşmaktadır. Seçkin kurumların öğrencileriyle, üniversitelerin çeşitli bölümleriyle birlikte yapılan ve tüm farklılıklarıyla bir bütünü oluşturan bireylerin ortak

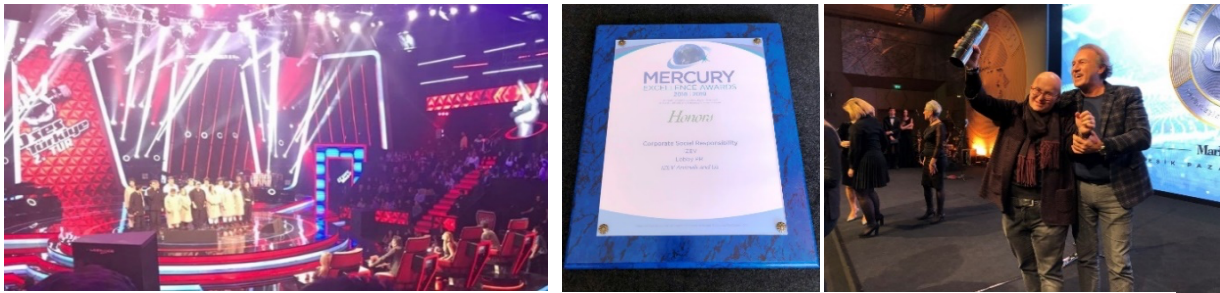
Şekil 7 "Ben de Yapabilirim" Çalıştayı (FMV Işık Üniversitesi GSF İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü & İZEV)

kararlarıyla şekillenen çalıştaylar hem görsel zenginlik hem de ortak çalışma coşkusu yaratmakta; özel bireylerin yaşama dâhil olmalarına imkân tanırken, liseli ve üniversiteli gençlerin farkındalık kazanmalarına ve yeni dostluklar edinmelerine katkılar sunmaktadır (Şekil 7).

Özel kurgulanmış ve öncesinde çalışılmış projeler ise üniversite ortaklıklarıyla yürütülmektedir. TOBB Ekonomi Teknoloji Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü ile yapılan “Senden Daha +” (Aslan, 2019) çalıştayı İZEV gençlerinin doğrudan yönlendirici olması özelliği ile öne çıkmış, çok paydaşlı bir çalışmadır. Kişilerin özellikleri ve kurgulamalarıyla şekillendirilen oturma elemanı tasarımları TOBB ETÜ önderliğinde çeşitli üniversitelerden öğrencilerin de katılımı ve İZEV gençlerinin yönlendirmeleriyle hayat bulmuştur (Şekil 8).

Şekil 8 Senden Daha+ Çalıştayı (TOBB Ekonomi Teknoloji Üniversitesi & İZEV)

Şekil 9: TV Programları ve Ödül Törenlerinden Kesitler

TV Programları, Ödül Törenleri: Yaşama dâhil olma adımları ve projelerde öne çıkan profilleriyle İZEV gençleri öz güven oluşumu fazlaca gelişmiş bireyler olarak herhangi bir çekingenlik ve tereddüt yaşamadan TV programlarına konuk olmakta, kendilerini ifade edebilmekte, buldukları ortamlarda programların şekillenmesi ve akışlarda spontane değişiklik yapılmasında rol oynamakta ve sosyal ortamlarda baskın karakterler olarak etkin olabilmektedir. Projelerdeki başarılarıyla ulusal ve uluslararası ödüllerde kendilerinin de payı olduğunu kavramakta ve tüm bunların gururunu yaşamaktadır (Şekil 9). İZEV, hayata geçirmiş olduğu projelerle önemli uluslararası ve ulusal çok sayıda ödülün sahibi olarak zihin farklı bireylerin toplumda var olabilmeleri ve onların yaşamın her alanına erişebilmelerinde önemli rol üstlenmektedir.

Entegrasyon

“Toplumda olağan olarak nitelendirilen bireylerle entegrasyon, yaşama dâhil olmanın önemli bir koşuludur.” anlayışıyla gerçekleştirilen katılımcı faaliyetler pasif katılım, seyretme şeklinde değil; söz sahibi olma, yönlendirme, tasarlama faaliyetlerinin paylaşılmasıyla sadece görünür olmaktan öteye geçmekte; bu tür birliktelikler zihin farklı bireyleri hayata entegre ederken öz güven gelişimine büyük katkılar sağlamaktadır.

Down Town Event Cafe: İZEV Vakfı'nın istihdam projesi olarak hayata geçirilen kafe; çalışanları, halkla ilişkiler yönetimi, sosyal medya sorumlusu zihin farklı bireylerden oluşan bir etkinlik merkezi olarak gerçek bir entegrasyon örneği durumundadır (Şekil 10). Kafe hizmetinin yanında etkinliklere, konferanslara, toplantı ve ziyaretlere uygun planlanmış yapısıyla farkındalık için önemli bir alan oluşturmaktadır.

Şekil 10 Down Town Event Cafe

Çevre Muhafızları: Doğayı koruma eğitimleri kapsamında hayata geçirilen "Çevre Muhafızları" projesi, atık yağların biodizel yakıtı dönüşmesi konusunda bilinçlendirilen bir grup zihin farklı gencin, çevre işletmeleri ziyaret ederek atık yağların doğaya bırakılmaması yönünde telkinlerde bulunduğu, hazırlanan formları doldurarak yağların dönüştürücü firmaya aktarılmasına öncülük ettikleri ve bu sayede hem çevrelerini doğaya karşı duyarlı olmaya davet ettikleri hem de geri dönüşüme katkı sağladıkları önemli bir faaliyet olarak sürdürülmektedir (Şekil 11).

Şekil 11: Çevre Muhafızları Faaliyetleri

İZEV Shop: Özel gereksinimli bireylerin istihdamı ve farkındalık oluşturma misyonlarıyla hayata geçirilen İZEV Shop, İSG Havalimanı bünyesinde hizmet vermekte; projelerin anı ürünleri ve diğer özel ürünleri satışa sunarken hayata entegrasyon adımını başarıyla devam ettirmektedir (Şekil 12).

Şekil 12: İSG Havalimanı İZEV Shop

Erişilebilir Yaşam İçin Farkındalık Oluşturma

Sivil toplum kuruluşlarının en önemli görevlerinden olan faaliyet alanlarıyla ilgili toplumsal farkındalık oluşturma eylemi, zihin farklı bireyleri hayata hazırlayan kurumlar için bir adım daha ön planda düşünülmesi gereken çok yönlü bir olgudur. Sosyal hayatın erişilebilirliği ve entegrasyon çalışmalarının temelinde de farkındalık oluşturma hedefi dolaylı olarak mevcutken burada doğrudan mesajları içeren faaliyetlerden bahsedilmektedir.

Kamu Spotları / Mottolar: İZEV Vakfı eğitim öğretime paralel olarak yürüttüğü tüm projelerinde farkındalık hedefiyle ilerlemekte, ulusal kanallara kadar ulaşan kamu spotları ve milyonlara ulaşan mottolarla akılda kalıcılık ve farkındalık sağlamaktadır. “Yıkılmak Zorunda Olan Zihinlerdeki Duvar”, “Yaşam Bir Deniz Biz de Sizdeniz”, “Farklıyım ve Ben de Varım”, “Eksik Yaprağı Sen Tamamla” gibi mottolar ve zihinde kalıcı kamu spotlarıyla toplumsal mesajlar vererek kapsayıcı yaşamı tasarlamaktadır.

Yayınlar: Sosyal medya hesaplarıyla düzenli olarak topluma seslenen çalışmaların yanı sıra YouTube kanalı üzerinde kalıcı paylaşımlar yapılmakta; Farkadaş TV formatıyla da özel gereksinimli bireylerin baş aktör / aktris olarak rol aldıkları yapımlar topluma aktarılmaktadır. Bazı yazılı eserlerin satış ve dağıtımına aracılık edilerek daha fazla kişiye ulaşması sağlanmakta, pandemi dönemi bilinçlendirme çalışmaları kapsamında özel yayınlar hazırlanarak okuyucuya ulaştırılmaktadır. Bunlardan *Ada'nın Günlüğü*, pandemi döneminde günlük hayata dair hikayeleri içeren bir seri olarak çocukların bilinçlendirilmesi amacıyla planlanmış ve ilk sayısı satışa çıkmış, ikinci sayısının hazırlıkları tamamlanmış bir yayındır. *3K Koronadan Korkmuyorum Korunuyorum* e-kitap olarak yayınlanmış ve pandemiyle ilgili genel bilgilendirmeleri içeren bir kılavuz niteliğinde bir çalışma olarak özel gereksinimli bireyleri bilinçlendirme amacı taşımaktadır. *Bütünleşmiş Bir Toplum İçin Bütünleştirici Dil ve Konuşma Kılavuzu* ise İZEV Vakfı'nın uzman ekip desteğiyle hazırlanmış olduğu ve topluma hitap eden kişiler başta olmak üzere tüm bireylerin özel kişiler hakkında konuşurken dikkat etmeleri gereken konuları üslup, seçilen kelimeler ve yapılan vurgular anlamında ele alarak sıkça yapılan yanlışlara dikkat çeken, doğru söylemlere örneklerle yer veren önemli bir bilgilendirme kitapçığıdır. Bu kitapçık dijital olarak geniş bir kitleye yayılmış, basılı hâle getirilmiş şekliyle resmî kurumlara gönderilerek topluma hitap eden yöneticilerin dikkatine sunulmuştur. Tüm bu yayınlarla hem toplumun bilinçlendirilmesi ve farkındalık yaratılması hem kurumlar nezdinde sorumluluk üstlenilmesi ve fayda üretilmesi hedeflenmektedir (Şekil 13).

Şekil 13 Farkadaş TV, Ada'nın Günlüğü, 3K, Bütünleştirici Dil ve Konuşma Kılavuzu

Bağımsız Yaşam

Eğitim, sosyalizasyon, entegrasyon ile yaşama erişebilirlikleri artan zihin farklı bireylerin, bağımsız yaşam becerileri kazanmaları tüm bu sistemin ana hedefi olarak etap etap gerçekleşirken, ebeveynleri hayattayken ve/veya değilken yaşamlarını sürdürebilmelerinin yolu bir bağımsız yaşam merkezinin varlığından geçmektedir. İZEV'in nihai hedefi olarak belirlenmiş olan bağımsız yaşam kompleksi için pek çok araştırma yapılmış, projeler hazırlanmış olup gerekli arazi ve yatırım desteği için beklenmektedir. Hayata geçtiğinde zihin farklı bireylerin mutlulukla bir arada bulunacağı bir ev/yuva, ziyaretler için otel, sosyal hayata entegrasyon için herkese hizmet verecek bir istihdam alanı olarak kafe, sosyal markalar için tasarım atölyeleri, farkındalık merkezi, kurslar, rehabilitasyon merkezi, spor alanları, tarım alanlarıyla hayata açık bir yaşam merkezi meydana gelecektir.

Sonuç ve Tartışma

Erişilebilirlik kavramı herkesin her mekâna/yapıya, alana, hizmete ve yaşama ulaşabilmesi, bunların her birinde kendini sisteme dâhil hissetmesi temeline dayanan geniş hacimli bir anlam bütünlüğüne sahiptir. Önemli olan sadece erişimi sağlamak değil, erişimi idealize etmek olmalıdır. Kapsayıcı tasarım anlayışı, farklılıkları hem mekânsal hem de sosyal yaşam

bünyesinde uyumlandırırken tüm bireyler için gerçek erişilebilirliği sağlaması bakımından ön plana çıkmaktadır. Fiziksel yapıyı çevreye erişimin yanında zihinsel farklılıkların da yaşamda yer bulmasıyla tam kapsamlı erişilebilirlikten söz etmek mümkün olabilmektedir. Zihin farklı bireyler için erişilebilir yaşamı tasarlamak kavramı dünyada çeşitli politikalar çerçevesinde uygulanmakta, ülkelere/toplumlara göre farklılıklar göstermektedir. Bu bireyler için özel eğitim programları, yoğun kaynaştırma programları veya seyrek kaynaştırma programları olarak çeşitlenen dünya örnekleri büyük çoğunlukla devlet politikası olarak uygulanmakta; sivil toplum kuruluşları tarafından da desteklenmektedir. Türkiye’de zihin farklı bireyler için kurgulanmış eğitim politikaları okullar aracılığı ile devlet tarafından uygulanmakta, dernekler/vakıflar tarafından da çeşitli sosyal destek programları yürütülmektedir. İZEV Vakfı’nın bu konudaki misyonu, kurulduğu yıllarda konuyla ilgili herhangi bir eğitim programının olmayışı ve İZEV tarafından Türkiye’nin ilk özel eğitim kurumunun hayata geçirilerek kamuya hibe edilmesiyle başlayan “ilk”ler tarafından oluşturulmuştur. Özel eğitimde ilköğretim okulu, anaokulu, iş ve meslek okulu ile başlayan İZEV kurgusu, son yıllarda özel eğitim okullarının yaygınlaşmasıyla boyut değiştirmiş; zihin farklı bireyleri ayırıştırmadan, incitmeden, onları yücelten ve doğrudan katılımcı olarak konumlayan yeni nesil farkındalık projeleriyle yaşamın her alanını zihin farklı bireyler için de erişilebilir kılan bir formata evrilmiştir. Burada önemli olan söz konusu bireylerin eğitimini sağlayarak bir şekilde onların hoş vakit geçirmesi için ortamlar oluşturmak değil, sorumluluk aldıkları, toplumun bilinçlenmesine katkıda buldukları nitelikli projelerle hem öz güven duygularının gelişmesini hem de her ortamda başarılı olabilecekleri mesajının kendi çevreleri ve toplumun tümü tarafından algılanmasını sağlamaktır. İZEV tarafından çeşitli hibe programları çerçevesinde Avrupa ve Amerika’da yapılan araştırmalarda bu tür programların devlet tarafından kısmen uygulandığı tespit edilmiştir. İZEV bu faaliyetleri gönüllülük programları ve bağışlar desteğiyle devlet katkısı olmaksızın dünya çapında sürdürmeye devam etmektedir. Projelerin evrensel boyutları, önemli uluslararası ödüller ile de desteklenmiş olup zihin farklı İZEV gençleri yaşamın her alanına erişen, ödüllerle başarıları pekiştirilmiş, öz güveni yüksek bireyler olarak hem yakın çevrelerine hem topluma örnek teşkil etmekte; benzer durumdaki bireyler için de umut ışığı olmaktadır. Yaşamın erişilebilirliği toplumsal, sosyal, sanatsal ve bilimsel anlamda bir bütünlük kazanırken salt mekânsal erişilebilirliğin ötesine geçerek geniş anlam bütünlüğüne kavuşmaktadır.

Kaynakça

- Anderson, R. W.; Coons, M. (1979), “Architectural Accessibility: Matching Places to People”, New Directions for Higher Education Volume: 1979, Issue: 25, Online ISSN: 1536-0741, s. 61
- Aslan, Ş. (2019), “Senden Daha +” Çok Katılımlı Workshop, TOBB Ekonomi Teknoloji Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, 28, 29 Nisan 2019, Ankara
- Aytıs, S. (2021), İZEV Vakfı Faaliyetleri / Gözlemleri (İZEV Kurucu Üyesi ve Zihin Farklı Birey Ebeveyni)
- Casas, I. (2007) “Social Exclusion and the Disabled: An Accessibility Approach” The Profesional Geographer Volume 59, Issue 4, Pages: 463-477, s.477
- Johansson, S.; Gulliksen, J.; Lantz, A. (2015) “Cognitive Accessibility for Mentally Disabled Persons” Human-Computer Interaction-INTERACT 2015, 15th IFIP TC 13 International Conference, Bamberg, Germany, September 14-18, 2015, Proceedings Part I, s.418
- Kılıç, M. (2021), İZEV Vakfı Faaliyet Raporu (İZEV Genel Sekreteri ve Yönetim Kurulu Üyesi)
- Kural, H. (2021) İZEV Vakfı Başkanı, Marka Danışmanı, İZEV Sosyal Projeleri Yaratıcısı
- Mulligan, B.E., Allyson Calder, B.H., Pgcert, CT (2018), “Inclusive Design in Architectural Practice: Experiential Learning Ofdisability in Architectural Education”, Disability and Health Journal 11,) ISSN: 1936-6574, s. 237

- Neutens, T.; Schwanen, T.; Witlox, P.M. (2008), "My Space or Your Space? Towards a Measure of Joint Accessibility", *Computers, Environment and Urban Systems*, Volume: 32, Issue: 5, ISSN: 0198-9715, s. 332
- Odabaş Uslu, A.; Güneş, M. (2017), "Engelsiz Kentler-Herkes İçin Erişilebilir Kentler", *IJLAR International Journal of Landscape Architecture Research Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Araştırma Dergisi*, E-ISSN: 2602-4322, s.32
- Schleien, S. J.; Ray, M. T.; Johnson, D. O. (1989), "An Architectural Accessibility Survey of Community Recreation Centers", *Journal of Park and Recreation Administration* 1989 Vol.7 No.3, ISSN: 0735-1968, s.10
- Stephan, R.; Cotler, R.A. (1976), "Architectural Accessibility for the Disabled of Collage Campuses", *State University Construction Fund, New York*, s.1
- Talla Hamdy, M. (2017), "Interior Architectural Elements that Affect Human Psychology and Behavior", *IEREK PRESS The Academic Research Community Publication*, ISSN: 2537-0162, s. 1-4
- Uslu, A.; Shakouri, N. (2012), "Engelli Çocuklara Dost Oyun Alanı ve Dış Mekân Tasarımı", *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi / Erciyes University Journal of the Institute of Science and Technology*, Volume: 28, Issue: 5, s.368
- Van Der Linden, V.; Dong, H.; Heylighen, A. (2016), "From Accessibility To Experience: Opportunities For Inclusive Design In Architectural Practice" *NORDISK ARKITEKTURFORSKNING Nordic Journal of Architectural Research* 2-2016, ISSN: 1893-5281, s.52
- Zorlu, T. (2017), "Yaşlılar İçin Konutta İç Mekân Tasarımı ve Ergonomi", *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD) / Elderly Issues Research Journal (EIRJ)*, ISSN 1308-5816, Cilt: 10, Sayı: 2, s.44

Fotoğraflar:

Aytıs, S. (2018-2021) kişisel arşiv ve İZEV arşivi

Geniş Özet / Extended Abstract

The concept of accessibility refers to a person's ability to gain easy access to spaces, areas, vehicles, products, or services, as well as the use of these goods by everyone as they wish in the required amount, and the term is mostly used in a limited way. The phenomenon of accessibility, which has emerged as an important topic in architecture, interior architecture, engineering services, city planning, the approach policies of institutions and organizations to individuals, local governments, and state policies and has begun to be adopted as a universal approach to human rights, needs to be broadened in a way taking into account the psychological state of individuals while ensuring the accessibility of individuals. In broadening the meaning of the concept of accessibility, the adoption of two key understandings comes into prominence. The first one is not simply providing physical accessibility; it is also considering the psychological state of the people. This situation requires a reinterpretation of the concept of physical accessibility in its narrowest sense. It is critical that the arrangements made for people who require special designs in comparison to ordinary individuals are included in the overall design so that this difference is not noticeable. In other words, the widespread use of special designs is an important strategy for preventing individuals with special needs from feeling isolated/discriminated. The most common example in this regard stands out in WC designs. Specially designed toilets for the "disabled" are both left alone and made visible in WC designs that are handled as if there are three genders as "women," "men," and "disabled" from the simplest point of view. For those who use specially designed toilets, this situation creates offending circumstances. The solution to the problem is to design cabins that are accessible and usable by anyone who wants to use them, rather than creating accessible cabins within gender-specific areas. The dissemination of this approach, which is recognized as a universal design concept, is an essential circumstance for true physical accessibility. Individuals with special needs and physical differences can be said to have true physical accessibility if they can easily do all kinds of activities in their physical environment and use the usual facilities of the places they reside. Designs that divide

users and direct individuals with differences to solution centers at other points in the place fall short of being universal.

The second understanding that should be adopted in broadening the definition of accessibility is that accessibility, which should be performed by idealizing for physical places, tools, and services, becoming functional in the direction of bringing individuals with mental differences into life. This requires a versatile and detailed setup. Although the guidance of social structure, culture, and state policies emerge as important actors in making life accessible, the activities of non-governmental organizations that develop projects for people with mental disabilities are also significantly effective. Individuals with mental disabilities gain recognition differently in each society and they are exposed to particular behaviors. On the other hand, everyone has the right to seize every moment of life, to participate in social life, to benefit from educational rights, to be included in independent living programs, and to acquire independent life skills, briefly, to live. This can be possible for mentally different people by designing appropriate integration programs and inclusive life. İZEV Foundation (Istanbul Education & Solidarity Foundation for Mentally Handicapped) draws attention with its exemplary activities in this regard. While sending messages to society through new generation awareness activities, it ensures that people with special needs have access to life and while tolerating differences in the general order of life, it raises awareness by occasionally reversing roles that are taken for granted. Mentally different people gain important experiences in terms of being included in social life as well as having the right to education through İZEV projects, which design an inclusive and accessible life. Art-focused new generation awareness projects place various individuals at the center of the subject. Mentally different people are not only the first subject of the issue in works with high exhibition value, but they are also at the forefront of the project launch, and by introducing each project themselves, they inform ordinary people, autograph, and transfer information through conferences. As experienced individuals who develop self-confidence and are accepted by all parts of society, their personality development proceeds with positive effects. They successfully maintain their role of informing society through environmentally sensitive projects, take an active role in important mixed events in the field of sports, and send a message to society by acting as the spokesperson for the promotion of these activities and performing their promotions. They are at the forefront of global art activities by performing as soloists and starring in videos that raise awareness through adaptations of world-famous important musical works. Because they have come a long way in social integration, İZEV youth who have the opportunity to express themselves in TV programs and other meetings form strong bonds in social relations, while reinforcing these social relations in the event cafe format they create added value with tasks such as public relations, social media coordination, and event coordinator.

The İZEV Foundation's new generation awareness projects not only bring together mentally different people with the society, but they also contribute to the development of self-confidence, raise awareness in society, enable special individuals to do beneficial work for the society, and create an inclusive design by ensuring special individuals' accessibility in all areas. The definition of designing an inclusive life includes the concept of idealizing accessibility.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

DOĞU-BATI SINIRI ÜZERİNDEN POSTKOLONYALİZM VE POSTKOLONYALİZMİN ÇAĞDAŞ SANATA YANSIMALARI

The Reflections of Post-Colonialism on the Contemporary Art

Prof. Neslihan ÖZGENÇ ERDOĞDU

Orcid: 0000-0001-5643-0518 ◆ Sakarya Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi ◆
nozgenc@sakarya.edu.tr

Mustafa Adil ÖZTÜRK

Orcid: 0000-0002-5195-5187 ◆ Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanatta Yeterlilik
Öğrencisi ◆ adil.ozturk@ogr.sakarya.edu.tr

Ferhan KESKİN

Orcid: 0000-0002-8240-3246 ◆ Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans
Öğrencisi ◆ frhnkskn@gmail.com

ARTICLE INFO

Submit : 02.09.2021

Accept : 26.11.2021

Published : 30.12.2021

iThenticate Report: %17 ✓ (Max. 20%)

Area Editor: Dr. Öğr. Üys. Nazan OSKAY

Technical Editor: Öğr. Gör. Şükrü KAYA

EOI:

<http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.030>

Reference:

Özgenç Erdoğan, Neslihan. Öztürk, Mustafa Adil. Keskin, Ferhan. (2021). Doğu-Batı Sınırı Üzerinden Postkolonyalizm ve Postkolonyalizmin Çağdaş Sanata Yansımaları.

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 6(4): 519-534

Anahtar Kelimeler: Sınır, oryantalizm, postkolonyalizm, self-oryantalizm, çağdaş sanat

Keywords: Border, orientalism, post-colonialism, self-orientalism, contemporary-art

Özet

Araştırma Makalesi ◆ Research Article

Doğu-Batı ayrımı coğrafi bir yöne işaret etmektedir ancak kavramsal düzeyde de karşılığı olan bu ayrım daha çok sınırları zihinsel bir boyuta taşımaktadır. Doğu ile Batı arasında bu zihinsel sınırların yaratılmasında oryantalizmin rolü büyüktür. Oryantalizm, Batı'nın Doğu hakkındaki kolektif hayal ürünü ya da Batılı çevrelerce Doğu'nun mercek altına alındığı çalışma alanı olarak tanımlanır. Batı olarak nitelendirilen çevrenin sınırları dışında kalan alanı mitleştirme ya da ötekileştirme üzerine bir bakış açısına sahiptir. Bu bağlamda Oryantalizm, akademik, politik, sosyolojik, ve sanatsal olarak belli çerçevelere göre Doğu'yu yapılandırma uğraşı olarak da adlandırılabilir. 20. Yüzyılın son çeyreğinden günümüze oryantalizme hakim olan bu düşünce yapısı ve sömürgecilikle ilişkisi akademik ve sanat camiasında sıkça tartışılan bir konudur. Özellikle Edward Said ile yoğunlaşan bu tartışmalar, süreç içerisinde sömürge sonrası ülkelerin bağımsızlık hareketleri ile beraber post-kolonyal teori kapsamında devam etmektedir.

Sömürgecilik sonrası dönem olarak ifade edilen postkolonyalizm; kolonyalizmi eleştiren ve sorunsallaştıran bir kuram olarak ortaya çıkmıştır. Postkolonyalizmle birlikte öne çıkarılan çokkültürlülük, kültürlerarası diyalog, kimlik ve öteki gibi kavramlar postmodern camiada karşılık bulmuş ve modernizme alternatif olarak sunulmuştur. Etnik kökenleri öne çıkartan bu yaklaşımlar zamanla Avrupa-merkezci bakış açısı tarafından formülize edilerek egzotik ve otantiklik vurgusuyla amacından uzaklaştırılarak ve kültür endüstrisinin metasına dönüştürülmeye

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

çalışılmıştır. Çağdaş sanatın paradigmaları açısından da karşılığı bulunan postkolonyalizm, oryantalizmin sınırlarındaki bir alanda konumlanmıştır. Kendi kimliği üzerinden kendini oryante eden bu tavra geliştirilen eleştiriler literatüre self-oryantalizm olarak geçmiştir.

Dolayısıyla bu çalışma, doğu-batı ayrımı, kolonyalizm ile postkolonyalizmin arasındaki çelişkiyi ve Oryantalizm'in bu konuya bağlamını vurgulamayı amaçlamaktadır. Doküman analizi çerçevesinde postkolonyal teorilerin çağdaş sanat alanındaki karşılığı kuramsal boyutta incelenmiştir. Konu ile ilgili getirilen eleştirilere odaklanılarak batılı olmayan sanatçıların konu kapsamındaki üretimleri irdelenmiş ve saptamalarda bulunulmuştur. Bu doğrultuda, konu ile ilgili tartışmalara alternatif bir bakış açısı sunmak ve literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Abstract

The distinction between the East and the West points to a geographical aspect; however, that distinction is mostly constituted from a conceptional ground that brings those boundaries to a mental dimension; and to create such mental boundaries, the term, Orientalism, has the greater role to play compared to its counterparts. Orientalism is academically defined as the collective imagination of the West about the East or the field of study in which the East is conceptually scrutinized by the Western circles. Those circles of the West have the tendency to mythologize or marginalize the entities that are outside of its perimeter. Therefore, Orientalism also can be called an effort to structure the East, according to the Western academic, political, sociological, and artistic frameworks. It is also known that this mindset, which has dominated the concept of Orientalism since the last quarter of the 20th century, and whose arms mainly correlate with colonialism, is a subject that is frequently debated in the academic and fine arts communities. Those debates, which have been especially intensified by the writings of Edward Said, continue within the scope of post-colonial theories and the independence movements of the once-colonized nations.

Post-colonialism, which connotes an alternative to the exploitation of colonized people and their lands, has emerged as a theory that criticizes and problematizes the concept of colonialism. Moreover, within the concept of post-colonialism, the terms such as multiculturalism, intercultural dialogue, identity, and the other, have found a reception in the post-modern community, and those terms presented as an alternative against the ones once related to the world of colonialism. However, over time those approaches, which emphasize the meaning of ethnic origins and such, have started to be formulated—with the emphasis on terms like exotic and authenticity—by the Eurocentric perspective to transform them into a commodity of the culture industry of the West. Moreover, Post-colonialism, which also corresponds with the paradigms of contemporary art, has started to locate itself around the borders of Orientalism, and therefore, basic criticisms are formed against the identity that orientalizes the self, also known as self-orientalism.

This study thus aims to emphasize the meanings of the concepts such as the idea of east and west, post-colonialism versus colonialism, and the context of orientalism. To do such emphasis—within the framework of document analysis—the equivalent of postcolonial theories in the field of contemporary art has been examined theoretically. The productions of non-Western artists within the scope of the subject are examined, and determinations are made through the focus on the criticisms brought about in response to the subjects such as post-colonialism on contemporary art. Therefore, it is aimed that this article will present an alternative perspective to the related academic discussions and contribute another consciousness to the postmodern literature.

Giriş

Siyasi coğrafya açısından ele alındığında sınır; iki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut anlamına gelmektedir (TDK). İki devlet arasındaki sınır, fiili olarak haritada çizgilerle ifade edilir. Modern dünyada sınır çizgileri, devletlerarasındaki müzakerelerle belirlenip, antlaşmalarla uluslararası hukukta yeri olan kavramsal işaretlerdir. Gerçekte fiziki koşullarda ise bu sınırlar tarihsel ve bölgesel boyutta farklı şekillerde kendini göstermiştir.

Geleneksel anlamda coğrafi sınırlar, çöller, denizler, sıradağları, bataklıklar, nehirler, ormanlar gibi doğal sınır boylarınca şekillenirken, modern ulus-devletlerle birlikte sınırlar tel örgüler, çitler, duvarlar gibi çizgiye çok yakın unsurlar ile belirlenmektedir. Bunların dışında mayınla kaplı bir alan, çoraklaştırılmış genişliği olan bir bölgeden de oluşabilmektedir (Gümüşçü, 2010: 82).

Sınır kavramı sadece fiziki bir ayırım yapmaz ve birini diğerinden mekânsal olarak ayırmaz. Sınır, bir devleti diğer devletten ayırırken, çizginin içinde olmayı ulusal ve uluslararası hukuki düzeyde belli koşullara dayandırır. İçeride kalmasına izin verilen bireyler, vatandaş, turist, sığınmacı ve mülteci gibi kavramlarla tanımlanırlar.

Yukarıdakine ek olarak sınır kavramı, sadece haritada çizgiyle ayrılmış fiziki mekânsallık ile ilişkili bir kavram değildir, ayrıca birçok disiplinde kuramsal ya da sembolik açıdan ele alınır. Bu bağlamda hem kuramsal hem de coğrafi anlamlarının bir arada kullanıldığı bir literatür söz konusudur. Jeopolitik sınırların gerçek ya da sembolik yansımaları üzerine yapılan çalışmalar genellikle yasalar ve uluslararası anlaşmalar üzerinedir. Sınır kuramları ise daha çok sınır ile ilişkili olabilecek kavramlarla birlikte içeriğini oluşturur. Kimlik, öteki, doğu-batı gibi sorunlar üzerine odaklanmaktadır. Ancak sınır ile ilgili literatürde coğrafi ve kültürel boyutunun birlikte ele alındığı multi-disipliner bir bakış açısına sahip çalışmalar da yer alabilmektedir. Bu çalışma, sınırı hem jeopolitik açıdan hem de coğrafi kimlik açısından ele almaktadır.

Fiziki olarak çizilen her sınır, biz (içeridekiler) ve onlar (dışarıdakiler) olma durumunu yaratır. Biri diğerini yabancı olarak adlandırır. Fiziki sınırın dışında dil, din, ırk gibi kültürü oluşturan etmenler de kendine benzeyenleri kendisinden saymanın kriterleridir. Dolayısıyla bu kriterler, bir toplumu diğer toplumdaki ayırmanın en belirleyici göstergeleridir ve kendi önceliğini, içinde bulunduğu çağa göre sosyokültürel -ekonomik ve politik yapıya bağlı olarak belirler. Kendi yapısına, amacına ya da çıkarına bağlı olarak fiziki sınırlarını genişletir veya daraltır. Dışında bıraktıklarını da ötekileştirir.

Biz ve ötekinin fiziki belirleyicisi olarak sınır ötesinin anlamını genişlettiğimizde; küresel boyutta daha büyük sınırların varlığı ile karşılaşmaktayız. Bunların başında Doğu-Batı sınırları gelmektedir. Kültürel açıdan Doğu ve Batı sadece bölgeselcilik olarak algılanmamakta ve kavramsal olarak literatürde *oryantalizm/sarkiyatçılık* adı altında çok geniş yer kaplamakta ve akademik çevrede birçok disiplinde tartışılmaktadır. Bu kavramlar ilk olarak, 1978'de Edward Said'in *Oryantalizm* adlı kitabında ele alındıktan sonra Avrupa ülkelerinin Orta Doğu, Asya ve Kuzey Afrika toplumlarına yönelik genel tavrına atıfta bulunmak amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Doğu ve Batı sınırı Said'e göre fiziksel bir bölge olmanın ötesinde kendi bilincimizde oluşturduğumuz sınırlardır. Said, bu sınırları hayali coğrafya olarak tanımlayarak, coğrafi bir alanı yarattığını ve kendi bakış açılarına göre bu alanın inşa edildiğini öne sürmüştür (Said, 2000: 181).

Ancak Said, Doğu-Batı kavramlarını ve sınırlarını belirsiz ve hayali bir çerçevede tanımlasa da gerçekte Avrupa'nın somut ihtiyaçlarının ve bilinçli uğraşlarının sonucu olarak doğu dünyasının sömürülmesine dayalı bir ötekileştirmeden bahseder. Uzun bir tarihi süreçte ele aldığı tespitleri ve Avrupa-merkezci söyleme yöneltilmiş eleştirileri ile batının ikircikli yaklaşımını ortaya koymuştur.

Oryantalist bakış açısına göre "Doğu, Batı için her zaman bir tehdittir. Batı bu tehditten kurtulmalı ve doğuya hükmetmelidir. Bu nedenle, oryantalizm temelde Batı ile Doğu arasında var olduğu düşünülen bir hakimiyet mücadelesi ve çatışma üzerine kurulmuştur" (aktaran: Bulut, 2010: 5). Said oryantalist incelemeleri, Doğulu kültürü sömürgeci (Batılı) güçlerin saldırısından korumanın ve doğulu kültürel yapının sürekliliğini sağlamanın aksine, batının sömürgeler üzerinde kurduğu tahakkümü meşrulaştırma yolu olarak tasvir eder ve bu incelemelerin hakimiyet sembolü olduklarını ve de hakikati yansıtmadıklarını dile getirir (Bulut, 2010: 5). Said gibi John Mackenzie de; "Oryantalizm sempatik bir kavram, farklı ve

egzotik kùltùrlere duyulan akademik hayranlığın bir ùrünü olma konumunu kaybetti ve kolayca iddia edildiği üzere, batılı güçlerce geliştirilmiş klişe ve efsanevi bir Doğu'nun yaratılmasının edebi aracı haline geldi" (aktaran: Bulut, 2010: 5) ifadesiyle ötekinin sınırlarını oluşturmadaki akademik çabayı eleştirir.

Oryantalizmin sanatta ve edebiyatta karşılığı ise 19. Yüzyılın başlarında bir sanat türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğunun bilinmez gizemli ve egzotik dünyasını konu edinen bu tür çalışmaların, daha çok konu edildiği Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya ilişkin yaşamlar, bir fanteziden öteye gitmezler. Ancak ötekinin varlığını bir cazibeye dönüştürmede ve sanatçı için yaratıcı düşsel bir kapı açmada önemli bir rol edinmiştir.

Oryantalizmde, ister bilimsel ister sanatsal boyutta ele alınan Doğu ile Batı, ontolojik ve epistemolojik ayrıma dayalı bir düşünce biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Said bu durumu şark ile uğraşan toplu bir müessese olarak tanımlar. Oryantalizmin şark hakkında hükümlerde bulunduğunu ve hakkındaki kanaatleri onayından geçirdiğini dile getirir. Bunu da Batı'nın Doğu'ya hâkim olmak, onu yeniden kurmak ve onun amiri olmak için bulduğu bir yol olduğunu ifade eder (Said, 1989: 15-16).

Said'in Batı'ya yönelik eleştirisi, sadece oryantalizmin çerçevesinde kalmamış, aynı zamanda günümüzde sosyal bilimler alanında önemini birçok açıdan korumuştur. Said'in açtığı bu aralık günümüzde sosyal bilimler ve sanat alanında; etnisite, kùltür, kimlik, göç, sürgün, sömürge gibi birçok kavramı diyalektik bir bakış açısıyla tartışılır kılmıştır. Kolonyalizm ve postkolonyalizm de bu kavramların başında gelmektedir.

Postkolonyalizmin temelini oryantalizmin Doğu-Batı kavramları oluşturur. Doğu ile arasına koyduğu "hayali" sınırı ortadan kaldırma adına iyimser bir rol üstlenir. Ancak bu çaba, Batı'nın amaçlarını uygulamada ve sömürgeciliğe meşru bir zemin hazırlamaktan öteye gidemediği yönünde eleştirileri beraberinde getirmektedir.

Bu çalışma; sınır kavramından yola çıkarak, biz ve öteki-yi Edward Said'in eleştirdiği çerçeveden ele alıp, postkolonyalizm üzerinden Doğu kökenli sanatçıların ürettikleri eserleri incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle Ortadoğu'nun sosyo-politik yapısına bağlı olarak göç etmiş sanatçılar üzerinden ele alınan kimlik kavramının etnik ve egzotik imge üretimine katkısı irdelenecektir.

Yöntem

Çalışmada, konu ile ilgili literatür taraması ile yazılı ve görsel kaynaklar incelenmiş, sınır kavramı üzerinden postkolonyalizm ve postkolonyal çalışmaların çağdaş sanat ile ilişkisi tarihsel ve betimleme yöntemi kullanılarak ele alınmıştır. Araştırmada, postkolonyalizm teorik ve kuramsal çerçevede irdelenerek oluşturulan yazın bölümü, postkolonyal çalışmaların sanat ile ilişkisini açıklamak üzere temellendirilmiştir. Bu bağlamda konu kapsamında seçilen sanatçılar ve eserleri araştırmanın görsel kısmını desteklemiş ve postkolonyalizm teorisine getirilen eleştiriler bağlamında analiz edilerek yorumlanmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen kitapta yer alan metinler, aşağıdaki başlıklara uygun olarak değerlendirilmiştir.

Postkolonyalizm

Kolonializm bir diğer adı ile sömürgecilik, bir ülkenin kendi sınırlarının dışında başka ülke/leri, ulus/ları veya topluluk/ları işgal sonucu hakimiyetine alarak sömürgeye dayalı koloniler kurma biçimidir. Postkolonyalizm ise, sömürgecilik sonrası dönem olarak ifade edilse de kolonyalizmi eleştiren ve sorunsallaştıran bir kuram olarak ortaya çıkmıştır. Sömürgeleştirilen toplumların edebi üretimleri ya da kültürel konumları Postkolonyal teori kapsamında irdelenmektedir. Edward Said'in Oryantalizm isimli kitabı bu teorinin en temel eseri olarak kabul edilmektedir.

“Postkolonyalizm terimi 1980'lerin sonunda kültürel çalışmalar alanında hızlı bir ivme kazanmıştır. Batı Doğu ilişkileri hakkındaki ilk sistematik ve kapsamlı çalışmalardan olan 'Orientalism'de Edward Said, Doğu Batı ilişkisinin tarihsel süreçteki niteliğinin özgün biçimde yeniden ele alınmasını sağlamıştır. Said, bu yeni söylemle Şarkiyatçılığı Avrupa kökenli kolonyalizmin etkilerinin görüleceği bir alan olarak ele almıştır” (Övünç, 2011: 109). Postkolonyal araştırmalar, Üçüncü Dünya toplumları olarak tanımlanan batının dışında kalan ekonomik olarak az gelişmiş ülkeler, Birinci Dünya toplumlarıyla ilişkilerini irdeler. Ayrıca çok uluslu kapitalizmin etkisi altındaki küresel sınıf ilişkilerini kendisine konu edinir. Sömürgeciliği sorunsallaştıran postkolonyalist söylem, sömürgeciliğin yarattığı kapitalist sınıfın dışında doğu-batı arasındaki kültür ve ideoloji arasındaki bağıntıya yönelik yeni bir dil oluşturur.

Postkolonyal dönemi ve teorisini eleştiren Arif Dirlik, ancak bu yaratıcı dilin Avrupa-merkezci bir bakış açısı içerdiğini ve postmodern dönemin ürettiği kimlik, heterojenlik, farklılık ve çokkültürlülük kavramları çerçevesinde postkolonyal teorisinin şekillendirildiğini ifade etmektedir. Dirlik, Avrupa-merkezçiliği, “dünya hakkındaki bilgiyi tek bir sistematik bütün içinde organize etmek için gösterilen benzeri görülmemiş bir arzu ve gayretin ürünüdür” (Dirlik, 2009: 342) olarak tanımlarken, Avrupa-merkezci düşüncenin hem sömürgeciliğin meşrulaştırılmasında hem de sömürgecilik sonrasında kendi bağımsızlıklarını elde eden uluslar üzerindeki batı formundaki kabul gören modernliğin ilerlemeci ilkelerini benimsetme çabası olarak tanımlamaktadır.

Ali Artun da Avrupa-merkezci düşüncenin ve üretilen politikaların, tüm dünyayı kapsayan bir modernlik projesi olduğunu ve kendi bağımsız uluslarını kurma peşindeki halklar da modernliğin, aydınlanmacı, ilerlemeci evrensel haklara dayalı ilkelerini benimsediklerini ifade etmektedir (Artun, 2015: 29-30). Postkolonyal çalışmaların önerdiği bu yeni paradigmlar daha çok etnik ve egzotik unsurları öne çıkartarak imge üretiminde oryantalizmden yeni bir şey öneremez konuma düşmüştür.

Dirlik de postkolonyal politikalar sonucunda ortaya çıkanın self-oryantalizm olduğunu ifade etmektedir. Üçüncü dünya ülkeleri olarak tanımlanan kendi kimliklerini oluşturma çabasında olan bu uluslar, sömürgecilik sonrasında Modernliği ve Avrupa-merkezçiliği reddetme eğilimine girerek, sömürge zamanında başlatılan modernleşmeye karşı bir tavır geliştirir. Bu uluslar kendi, yerel, tikel kimlikleri ile ön plana çıkma eğilimi göstererek, egzotik ve oryantalist bir kültüre öykünürler (Artun, 2015: 34). Bu self-oryantalizm Batının gözünde oryantalizmin yeniden inşası olarak kültürel alanda, özellikle sanat alanında kendine kimlik politikaları kapsamında yer edinir. “Avrupa-merkezci oryantalizm, bu kez, kendi kültürel milliyetçiliklerini keşfeden Üçüncü Dünya toplumlarının kendi kendilerini oryantalize etmelerinde karşılık bulur” (Dirlik'ten alıntıyla aktaran Artun, 2015: 34). Postmodern dönemde kendi kültürünü ötekileştirmenin, farklılaştırmanın ve modernlikten arındırmanın

bir politikası olarak oryantalizm, bu kez self-oryantalizm olarak postkolonyal teori içinde daha çok kültürel alanda kendini formülize eder.

Küreselleşme ve çokuluslu kapitalizm çerçevesinden bakıldığında ise sömürge sonrasında üçüncü dünya ülkelerinin modern karşıtı kendi kültür ve kimliklerini var etme çabaları, Batının gözünde folklorik ve otantik bir değer olarak kültür endüstrisi için bir pazar oluşturmaktan ve sömürünün kimlik politikaları kapsamında yeni paradigmasını yaratmaktan kendini koruyamamıştır.

Artun'a (2015: 34) göre; kimlik politikaları temel kimliklerin kültürleşmesi sayesinde sermaye, hiçbir direnişle karşılaşmadan kültürel kimlikleri global piyasanın isteklerine göre yeniden biçimlendirir. Zizek ise bu durumu; "Günümüzün küresel kapitalizmi ve ulusal kapitalizm ve onun uluslararası/sömürgeci safhasından sonra, bir tür olumsuzlamanın olumsuzlanması'dır yine. Başlangıçta, bir ulus devletin sınırları içerisindeki kapitalizm söz konusuydu, uluslararası ticaret de ona eşlik ediyordu; ondan sonra sömürgeci ülkenin sömürge ülkeyi kendine tabi kıldığı ve sömürdüğü sömürgeleştirme ilkesi geldi; bu sürecin son uğrağı da sadece sömürgelerin olduğu sömürgeci ülkelerin olmadığı sömürgeleştirme paradoksudur- sömürgeci güç artık bir ulus devlet değil doğrudan doğruya küresel şirkettir" (Zizek, 2018: 282) şeklinde açıklar.

Zizek'in bu yaklaşımı, sömürgecinin değişen şekli olan çok uluslu şirketlerin, kültür endüstrisi aracılığı ile sömürgeciliğe bir eleştiri getiren ve antitez üretme amacı güden postkolonyalizmi, şarkiyatçılığa/oryantalizme evrildiği ve sanat-kültür alanında etnik kültür ürününü ve otantik meta aracına dönüştürdüğü eleştirilerini destekler niteliktedir.

Çağdaş Sanatta Postkolonyal Yaklaşımlar

Batı sanatında 19. yüzyıl oryantalizm akımıyla bir fantazmaya dönüşen öteki, modern sanatta da Afrika, Amerika yerlileri ve Uzak Doğu gibi kendinden kabul etmediği kültürler saf ve arı olana erişmede bir araç olarak kullanılmış ve bir çeşit öteki fetişizmi yaratılmıştır. Bu fetişizm "uzam zamandan karma sınır bölgeleri"ne yönelerek postmodern dönemle birlikte çağdaş sanat arenasında ötekiyi ön planda tutma olarak kendini göstermiştir (Foster, 2009: 222). Postkolonyalizmin yansımaları olarak ötekinin kendi kendisini temsil etmesi olarak da değerlendirilebilecek bu durumu Foster; "Modern dünyada kültürel ötekiyle, Batılı kimliğinde avangardın ilkelciliği simgesel biçimde kurarak -ötekiliğin algılanma-ve-tanınması fetişizmiyle-işaret ettiği bir krizi ateşleyen imparatorluk döneminde karşılaşılır. Fakat bu çözüm aynı zamanda geri döner: Modern gelişmeler tarafından geciktirildiğinden, geri dönüşü postmodern bir olaya dönüşür. Bu ötekiliğin modern birleşimi, onun farklılık görünümündeki postmodern patlamasını mümkün kılar" (Foster, 2009: 265) şeklinde özetlemektedir.

Hal Foster, Modernizmin çoğunda ötekini sahiplenme mantığının (Afrika sanatı, şaman kültürü, Uzakdoğu felsefesi gibi) Postmodern dönemde de devam ettiğini ancak bu sahiplenmenin öznesinin değiştiğini ifade ederken, Lacan, Foucault, Deleuze ve Guattari gibi kuramcılarının bunu ötekiliğin idealleştirilmesi olarak tanımladıklarını ifade etmektedir (Foster, 2009: 222). Tüm bu eleştiriler çerçevesinden bakıldığında; etnik kökeni batılı olmayıp ancak birkaç kuşak Batı'da kök salmış ya da türlü nedenlerle batıya göç etmiş sanatçıların kimlik kapsamında ürettikleri kültürelci yaklaşımların çağdaş sanatta bu denli popülerlik kazanması, Batı'nın ötekileştirdiği kültürlerden beklentilerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Dastarlı da bu duruma benzer bir açıklama getirir. “Çokkültürlülük adına dillendirilen farklılık fetişizmi, kendi yerelliğinin folklorünü ya da kimliğini konu edinen sanatçıya aslında bir sınırlama da getirmektedir. Kozmopolit yapılanmalar sanatçıyı yerel ve yerelci olmaya teşvik ederken bu, farkına varmaksızın yeni bir tür milliyetçiliği de besler görünür. Üstelik kendi folklorik farklılığını temsil eden sanatçı mutlaka fiziki olarak Doğu’da yer almak, yaşamak zorunda değildir. Hatta aksine, postkolonyal teorilerin imlediği göçmenlik haline bu noktada sanatçılar açısından daha sık karşılaşılır. Örneğin New York’ta yaşayan Güney Amerikalı bir sanatçı göçmenlik üzerine, İranlı bir sanatçı çarşaf üzerine çalışmak zorunda hisseder kendini” (Dastarlı, 2020: 96).

Dastarlı’nın altını çizdiği bu durum Dirlik’in de ifade ettiği gibi kendi kendini oryante etme olarak yorumlanabilir (Aktaran: Artun, 2015: 34). Kendi ötekiliğini daha çok coğrafya ve etnik köken üzerinden sorgulayan sanatçı dolayısıyla çağdaş sanatın sınırlarını etnografya, antropoloji gibi disiplinlerarası alana taşımıştır. Postkolonyal çerçevede bu durumu “disiplinlerarası hakemlik” olarak değerlendiren Hal Foster, özne eleştirisi olan bu insan bilimlerinin eleştirisinin hala özne odaklı olduğunu ve özneyi merkezine aldığını ifade eder (Foster, 2009: 223). Foster’ın bahsettiği özne, postkolonyalizmde –öteki- olarak çağdaş sanatta sıkça karşılık bulmaktadır.

Bu tip örneklere daha çok bianeller ve uluslararası sanat organizasyonlarında karşılaşsak da Tate, MoMA gibi Amerika ve Avrupa’da öne çıkan müzelerde de “Postcolonial Art” başlığı altında çokkültürlülüğü öne çıkartan sergiler düzenlenmektedir. Bu sergiler aracılığı ile sömürgecilik sorunlarına karşı farkındalık yaratılması ve Batının sömürge gerçeği ile bir çeşit yüzleşme sağlanması amaçlanmaktadır. Ancak sanat alanı tarafından da sorunsallaştırılmış bu meseleye hala etnografik açıdan ele alınarak yer verilmesi Avrupa-merkezciliğin değişmez tutumu olarak dikkatleri çekmektedir. Ayrıca Artun’un deyimiyle (2015: 80) “Çok kültürcünün Ötekine duyduğu saygı, tam da kendi üstünlüğünü beyan etme biçimidir”. Çünkü self-oryantalizmle kendi kendini ötekileştiren sanatçı, batının “hoşgörüsüyle” ona kendini sunma olanağı vermiştir.

1968 Manchester doğumlu Nijerya kökenli Chris Ofili, bu bağlamda ele alınabilecek sanatçılardan biridir. Melezliğin, ötekinin, kimlik politikalarının sanat dünyasında popülerleştiği dönemde Turner Ödülü’nü almasıyla gündeme gelen ve postkolonyalizm çatısı altında Afrika kültürünü Batı sanatı içine eklemleyen Ofili, “Büyük ölçekli tablolarında dalgalı noktaları, parıltılı görüntüleri, kolaj imgelerini ve en ünlü fil dışkısını- bir araya getirerek Afrika kültürünü, siyah stereotipleri, tarihi ve egzotizmi anlatan karmaşık bir anlatı sunmaktadır. Eserlerinin konusu genellikle, Nijerya mirası ve Zimbabwe mağara resimleri, blaxploitation filmleri, çizgi romanlar, funk ve hip-hop albüm kapakları, pornografi ve İncil gibi çeşitli kaynaklara, Afrikalı Amerikan ve Afro-Karayip deneyimine atıfta bulunmaktadır” (Demir, 2019: 463). (Resim 1).

Resim 1. Chris Ofili, *Kutsal Meryem Ana (The Holy Virgin Mary)*, 1996, Karışık Teknik, 243.8x182.9 cm, Tate Modern, Londra.

Sanatçı eserlerinde fil dışkısını kullanarak, kendi kültürüne vurgu yapar. Etnik kimliği öne çıkaran siyahi halkının resmini yaptığını belirten sanatçı öteki konumundaki bedenleri kutsallaştırma çabası içindedir. Batı estetiğine bir karşı duruş olarak okunabilecek bu yaklaşıma Postkolonyalist yaklaşımlara getirilen eleştiriler bağlamında bakıldığında Ofili'nin eserleri Avrupa-merkezci sanat alanında self-oryantalizm olarak karşılık bulmaktadır. Görüntünün içerikten önce algıda anlam bulduğu düşünüldüğünde, alımlayıcı Ofili'nin eserlerini otantik bir alanda kodlamakta ve onun ötekiliğini bu sınırlar içinde yinelemektedir.

Tomm El-Saieh ve Diego Singh küratörlüğünde 2017 Documanta 14'de yer alan André Pierre Sergisi'de kültürel çalışmalar bağlamında ötekinin görünümüne olanak sağlamaktadır. 1916-2005 yılları arasında Haiti'de yaşayan André Pierre, yerli kültürünü ve Vodou inancını sembolik bir dille aktardığı egzotik resimleri çokkültürlülüğü temsilen Documanta'de küratöryel bir proje olarak sunulmuştur. Bu sergi sanatçının dışavurumu açısından iyi niyetli bir yaklaşıma sahip olsa da imge üretiminde ve kültür politikaları kapsamında Haiti bir kez daha egzotik bir coğrafya olarak temsil edilir (Resim 2). Bir diğer yönden bakıldığında bu tip yaklaşımlar sanatın bir pazara dönüştüğü ortamlarda Artun'un deyiimiyle "Estetik sanata yabancılaşır ve kültürle eşleşir. Ya da estetik duyuların dünyasıyla birlikte sanat da kültürelleşir" (Artun, 2015: 35). Dolayısıyla bu sergi kültür endüstrisi ürünü olarak Haiti'nin egzotik imajını tazeler ve Haiti kültürünü sanat aracılığı ile pazarlanabilir bir ürüne dönüştürür.

Resim 2. Andre Pierre T.Ü.YB. General Grand Bois. 61x121.90 cm, 1970.

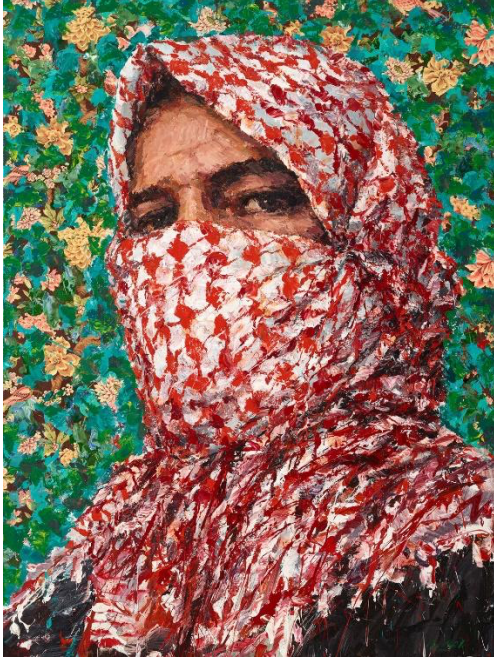
Artun, çokkültürlülüğün, sanat ve kültüralizm ile örgütlendiğini ve dev bir küresel yapı oluşturduğunu bunun da şirketlerin işbirliğinin oluşturduğu iktidar bloğu tarafından yönetildiğini ifade etmektedir (Artun, 2014). Bu iktidar bloğundan kasıt Amerika ve Avrupa Birliği'nin de kültürel diplomasisi ve kültür politikalarındaki "kültürel farklılık", "kültürler arası diyalog", "kültürel mübadele"yi destekleyen söylemleridir. Tüm söylemler çerçevesinde yürütülen kültürel çalışmalar zamanla gündelik hayatta kültürel kamplamalara ve çatışmalara neden olmuştur.

Kültürel çalışmalar adı altında birbiri içine geçmiş bu karmaşık ağda sanat da oldukça tartışmaya ve eleştiriye açık sıkıntılı bir konumda yer almaktadır. Eleştirilerin büyük çoğunluğu Avrupa-merkezci çağdaş sanatın çokkültürlülüğü ve bu bağlamdaki imge üretimini bir çeşit fetişizme dönüştürme eğiliminde olmasıdır.

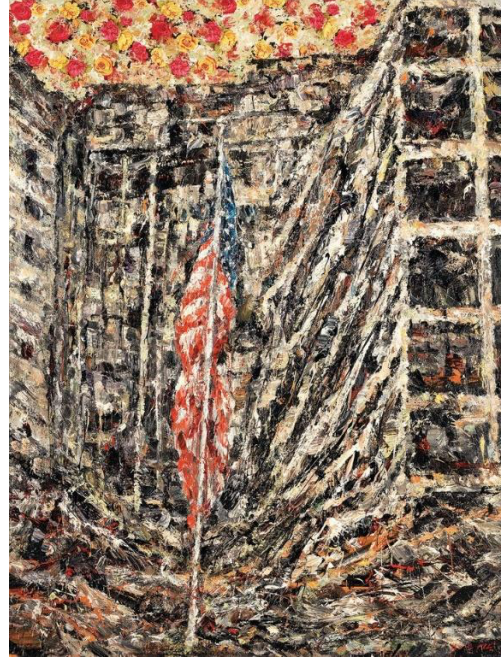
Otantik Etnik kimliği yücelten postkolonyal sanatın dışında self-oryantalizm kapsamında ele alınabilecek bir diğer konu ise; kimlik, göç, savaş gibi kavramları daha çok kendi coğrafyalarına eleştiri getirebilmek için ele alan doğu kökenli sanatçılardır. Üçüncü dünya ülkelerinin politik ve kültürel yapılanmasını eleştirel bir yaklaşımla ele alan Doğu kökenli bu sanatçıların kimlik kavramını sorunsallaştırmaları, çağdaş sanatta iki kutuplu bir çatışma alanı yaratmıştır. Kendi etnik farklılığından ziyade, kendi kültürüne karşı aldığı tavırla görünür olan ve çoğu göçmen statüsündeki bu sanatçılar, Batı ile Doğu arasındaki uygarlık çatışmasının ortasında kalmış gibi gözükmektedir. Onlardan beklentiler de postkolonyal sanatta olduğu gibi "ana akım çağdaş sanat üretimine dair kriterler çerçevesinde, sanatçıyı kendi gerçekliğini egzotize ederek sunmaya teşvik e[dilmeleridir]" (Dastarlı, 2020: 97).

Konu kapsamında ele alabileceğimiz Lübnanlı Ayman Baalbaki, Ortadoğu'daki savaşlara göndermeler içeren büyük boyutlu portreleriyle öne çıkan bir sanatçıdır. Çağdaş sanatın birçok arenasında kendini gösteren sanatçının politik içerikli portrelerindeki geleneksel motifler dikkat çekicidir ve bu motifler eserlerini egzotik bir havaya sokmaktadır. Paris'te göçmen olarak yaşayan sanatçı portrelerinin dışında savaşın yıkıcı gücünü gösterdiği çalışmalarında da benzer egzotik öğelere yer vererek dramatik bir temayı egzotik bir

yaklaşım ile romantize etmektedir. Batı'nın gözünden içe bakmak olarak da yorumlanabilecek bu yaklaşım, batının arenasında kendini ötekileştirme olarak değerlendirilebilir (Resim 3-4).

Resim 3. Ayman Balbaki, *Al Mulatham*, Karışık Teknik, 250x200 cm, 2013.

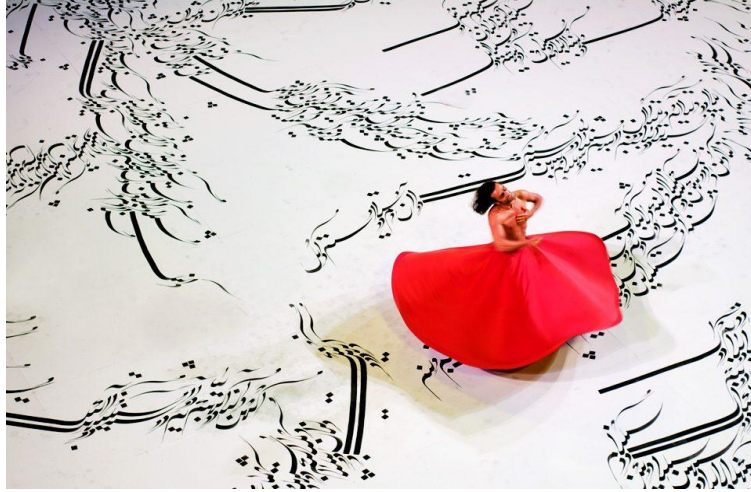
Resim 4. Ayman Balbaki, *Amerikan Elçiliği (American Embassy)* 205.5x155 cm, 2011.

Almanya'nın Frankfurt kentinde yaşayan İranlı enstalasyon sanatçısı Forouhar ise kimlik üzerinden devrim sonrası İran'ın İslam siyasetine karşı yönelttiği çalışmalarını öne çıkarmaktadır. Sanatçı kimlik ve özgürlükler üzerine her ne kadar politik bir eleştiri getirse de İslam dinine yönelik imgeleri ile egzotik auradan çıkamamıştır. Alımlama açısından bakıldığında self-oryantalist bir tavırla Avrupa-merkezci bakış açısının beklentilerini karşılamaktadır (Resim 5-6).

Dastarlı'nın Araeen'den aktardığı üzere; "Politik ya da eleştirel katılım adına bir Filistinli şimdi kendi sürgün deneyimini belirtebiliyor, New York'ta yaşayan bir İranlı sanatçı bugün İran'da yaşayan kadının oldukça egzotik görünümünü temsil edebiliyor, Çinli sanatçı Çin'de olanlarla dalga geçebiliyor, Güney Afrikalı sanatçı apartheid sırasında olanları gösterebiliyor" (Araeen'den aktaran Dastarlı, 2020: 99).

Resim 5. Parastou Forouhar, *Kuğu Binicisi III (Swan Rider III)*, 2004.

Resim 6. Parastou Forouhar, "BodyLetter," 2014.

Suriye'den Almanya'ya göç eden Hiba al-Ansari'nin ise Ortadoğu'da yaşanan savaşın şiddetine ve travmalarına yönelik multidisipliner çalışmaları bulunmaktadır. Ortadoğu kültürünü yansıtan yorgan belleğini ve travmalarını temsil ederken, maskeleri de İşidlilerin taktığı cellat maskelerine bir gönderme niteliğindedir. Maskelerin üzerindeki otantik süslemeler çalışmalarındaki ironiyi güçlendirirken, yaşadığı coğrafyanın dramını egzotik bir havaya büründürmektedir (Resim 7-8).

Resim 7. Hiba Alansari, Battaniye (Decke), 137x191, 2017.

Resim 8. Hiba Alansari, Yeni Diktatörlükler (New Dictatorships), 50x50, 2015.

Postkolonyal çerçeveden çağdaş sanatta bakıldığında da bu durum kimlik, göç, sınır gibi kavramlar üzerinden ele alınırken, ötekinin yükselişiyle mikro kimlikler her ne kadar içinde buldukları sistemi veya yapıyı eleştirseler de Avrupa-merkezci piyasada Dirlik'in de ifade ettiği gibi kendi kendilerini oryantalize etmeleriyle karşılık bulmaktadır (Aktaran: Artun, 2015: 34).

Sayısını çoğaltabileceğimiz nice Doğu kökenli sanatçının ürettiği çağdaş sanat yapıtı, kendini çağdaş sanatın normlarına uygun bir ifade dili yakalamak adına bir çıkmaza girmiştir. Dolayısıyla birçok sanatçı kendi ötekiliğini Batı'ya hatta kendi kültürüne kabul ettirme eğilimi içerisinde imge üretimine katkı sunmaktadır. Bu bağlamda kimlik sorunsalı da klişeleşmiş normlarla kendini tekrar etme ve etkisini kaybetme yönünde bir gerileme yaşamaktadır. Postkolonyal teoriyle başlayan bu ifade araçlarının kendini ötekileştirme olarak evrilmesi, çokkültürlülüğün siyasi arenada yön değiştirmesi olarak da kabul edilebilir.

11 Eylül saldırıları, Suriye İç Savaşı, İsrail-Filistin çatışması, Libya İç Savaşı gibi birçok İslam ülkeleriyle ilişkili savaş ve politik olaylar Batı'nın çokkültürlülük politikalarındaki bu yön değiştirmede etkin rol oynamıştır. Kısacası Doğulu ülkeleri bir tehdit unsuru olarak görülmesine zemin hazırlayan bu olaylar, kültürlerarası diyalogu ve hoşgörüyü ve postkolonyal teoriyi kendi içinde denetlenebilir ve yönetilebilir bir alanda yani sanat alanında sınırlı tutmaya yöneltmiştir. Bu durumda çağdaş sanatta kültür ve kimlik kavramları iki zıt uçlu bir eğilimle kendini göstermeye başlamıştır ancak bu iki kutbun bir arada ele alınmasını ve Avrupa-merkezci kabulünü sağlayan da etnik göstergeler olmuştur.

Sonuç ve Tartışma

Postkolonyalist çalışmaların batı merkezci dönüşümünü eleştiren literatürden yola çıkıldığında, çağdaş sanatta kendine önemli yer edinen birçok doğu kökenli sanatçıların ürettikleri eserlerin, sadece fetişik ya da kendini oryante etmenin dışında Doğu'nun Batı karşısındaki kabulü ile ilgili birçok problematiği beraberinde getirdiği görülmüştür.

Bu problemler kısaca özetlendiğinde; literatürün de altını çizdiği gibi özellikle Batı'ya göç etmiş sanatçıların eserlerinde görülen yerel temaların bu denli öne çıkartılması, Batı'nın şarkiyatçılığının postmodern dönüşümü olarak dikkat çekmektedir. Batı, bu göçmen sanatçıları aracılığı ile, yeni sömürgecilik sürecini meşrulaştırma çabalarından biri olarak sanat alanında öteki-yi kültürel kimlikleri üzerinden görünür kılmaktadır. Modern sanatın yücelttiği Doğu mistisizmi ve Kuzey Afrika kültürü, postmodern dönemde savaş, göç, kimlik gibi politik içeriklere sahip kavramlarla Doğu'yu ve öteki-yi gündeme getirmenin bir formülü olarak sunulmuştur. Ortaya çıkan çalışmalarda Batı'nın hedef aldığı bölgeler tıpkı oryantalizmde olduğu gibi ötekinin ikelliğini öne çıkarmakta ve sömürgeciliğe meşru bir zemin hazırlayarak postkolonyalizmin temelini oluşturmaktadır.

Müslüman ülkelere gerici/anti-medeni/çağdışı/savaş/terörizm gibi atfedilmiş olgulara vurgu yapan bu tür çalışmalar, bir sanatçı olarak içinde yaşadıkları veya etnik olarak sahip oldukları kültürlerinin problemlerine yönelik bir tavrı ortaya koymaktadır. Ancak üzerinde durulması gereken mesele, sanatçının duyarlı içtenliği ile örtüşen bu tavrının Avrupa-merkezci bakış açısındaki karşılığının ne olduğu ile ilgilidir. Sanatçıların ifade biçimlerinde kullandıkları self-oryantalist imgelemeler aracılığı ile medeniyeti temsil eden Batı ile karşıtlıklarının altının çizildiği bu çalışmalar, gözden kaçırılmaması gereken bir soruyu akla getirmektedir. Edward Said'in de iddia ettiği Batı'nın sömürgeciliğinin suç ortağı olduğu oryantalizme katkı sağlayıp sağlamadığıdır. Bir diğer soru Batı'nın sömürgeci yaklaşımlarının ya da Ortadoğu projelerinin

bir sonucu olduğu bu Ortadoğu krizi, çağdaş sanat aracılığı ile çift kutuplu kültür sorunsalı adı altında pazarlanırken, gerçeğin üstünü örten bir alımlama ile sonuçlanmış ve Susan Sontag'ın tefekkür nesnelere olarak savaş ve dehşet fotoğraflarından hareketle kaleme aldığı kitabında dediği gibi bu tip çalışmalarla bir diğerinin acısı seyirlik nesneye dönüştürülmüş müdür?

Öteki olarak özgürce kendini ifade edebilmenin bir yolu olarak çağdaş sanat bir kapı aralamıştır. Postkolonyal teoriler doğrultusunda üretilen çalışmalar, politik bir farkındalığa ve kendi içyapısındaki sorgulamalara evrilmiştir. Merkez-dışında kalan sanatçıların arz-talep doğrultusunda aidiyetlerine sahip çıkmaları adına projelendirilen bu çalışmaların, nasıl karşılık bulduğu ve neye katkı sunduğu sanatın kendi değerleri açısından üzerinde durulması gereken bir sorundur. Sınırı zihninde taşıyan Batı'nın beklentilerine karşılık vermenin dışında, teması her ne olursa olsun, altı çizilen bu egzotik ve folklorik havanın hakim olduğu çalışmaların, steril, bol ışıklı galeri ortamlarında seyirlik nesneye dönüşeceği ve içi boşaltılmış bir meseleden öteye gidemeyeceği, onca tepkisel çalışmanın üretildiği ve bugünün gerçeklerine bakılıp sonucun değişmediği deneyimlendiğinde aşık gibi durmaktadır.

Kaynakça

- Artun, A. (2014). Etnik Köken-Sanat-Kimlik Siyaseti II. E. A.: <https://www.eskop.com/skopbulten/etnik-koken-sanat-kimlik-siyaseti-ii/2122>, E.T. 08.08.2021.
- Artun, A. (2015). Çağdaş Sanat ve Kültüralizm, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bulut, Y. (2010). Oryantalizmin Kısa Tarihi. İstanbul: Küre Yayınları.
- Dastarlı, E. (2020). *Kimlik, Madun, Öteki... Postkolonyal Teoriler Bağlamında Çağdaş Sanatı Tartışmak*. TYKHE, 5(8): 85-104.
- Demir, G. (2019). *İronik ve Egzotik Ofili Etkisi (Sanatta Bir Karşı Saldırı)*. SDÜ Art-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, 12(24): 462-482.
- Dirlik, A. (2009). Kriz, Kimlik ve Siyaset, Küreselleşme Yazıları, Trc. Sami Oğuz. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Foster, H. (2009). Gerçeğin Geri Dönüşü: Yüzyıl Sonunda Avangard. Çev. E. Hoşsucu. Ayrıntı Yayınları.
- Gümüşçü, O. (2010). *Siyasi Coğrafya Açısından Sınırlar ve Tarihi Süreç İçinde Türkiye'de Sınır Kavramı*. Bilig Dergisi, 52: 79-104.
- Said, E. W. (1989). Oryantalizm: Sömürgeciliğin Keşif Kolu, Çev. Selahattin Ayaz. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Said, E.W. (2000). *Invention, Memory, And Place*. Critical Inquiry, 26: 175-192.
- Sontag, S. (2004). Başkalarının Acısına Bakmak, Çev. Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Zizek, S. (2018). Kırılğan Temas. Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.

Görsel Kaynakça

- Resim 1. Chris Ofili, The Holy Virgin Mary, 1996, Karışık Teknik, 243.8x182.9 cm, Tate Modern, Londra.* <https://www.moma.org/collection/works/283373>

Resim 2. Andre Pierre T.Ü.YB. 61x121.90 cm, 1970.

<https://universes.art/en/documenta/2017/documenta-14-athens/03-benaki-museum-pireos-street/andre-pierre>

Resim 3. Ayman Balbaki, Karışık Teknik, 250x200 cm, 2013. <https://dafbeirut.org/en/ayman-balbaki/works/2066-232640-al-mulatham->

Resim 4. Ayman Balbaki, Karışık Teknik, 205.5x155 cm, 2011.

https://m2.bonhams.com/press_release/27856/

Resim 5. Parastou Forouhar, Swanrider III, 2004. 2021. <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-10-iranian-artists-shaping-contemporary-art>

Resim 6. Parastou Forouhar, Bodyletter, 2014. <https://www.parastou-forouhar.de/portfolio/bodyletter/>

Resim 7. Hiba Alansari, Decke, 137x191, 2017. <https://www.artsy.net/artwork/hiba-alansari-decke>

Resim 8. Hiba Alansari, New Dictatorships, 50x50, 2015. <https://www.artsy.net/artwork/hiba-alansari-new-dictatorships-7>

Extended Abstract

This study aims to examine the artworks produced by the eastern-origin-based artists, whose artistic struggle consists of post-colonialism. While conducting this study, the main topic has been developed around the consideration of the concepts, such as ‘us’ versus ‘the-other,’ and the effects of the borderline—in a way that Edward Said constituted his critique on colonialism. Furthermore, the term of identity, as a product of ethnic and exotic image, which has been handled by the artists who mostly have migrated to the West due to the socio-political structure in the Middle East, takes a proponent weight throughout the study.

The term border—mainly manufactured by ideological phenomena—does not only make a physical distinction between one and the other but also, while separating one state from another, bases its condition within the designated area and constitutionalizes the perimeter of those lines within its national jurisdiction. The people allowed to reside inside are put in a hierarchical stratum, as citizens, tourists, asylum-seekers, and refugees.

The term, border, is not just another phenomenon related to the physical distinction formed with the lines on the map. It is dealt theoretically and/or symbolically with many disciplines; therefore, there is a broad field of study in which those terms of the border have the space to be formulated respectively. For example, while the study that focuses on the symbolic reflections of the border on the geopolitical level grounds its content upon the national or international agreements, the study that takes the issue on the theoretical perspective would construct the argument through its philosophical content and significance within the state of nature. However, those studies do not have to be limited to their certain scope of focus. They also can be aligned together and create a proponent argument, under the methodology called multidisciplinary—through which also this study has developed its content, as conceptualizing the meaning of border by considering its geopolitical status and cultural effect on identity.

When we expand the meaning of ‘cross-border’ as the physical determinant of us and the other, we, consequently, get confronted with the existence of a more convoluted term on a global scale. The broadest of this term lies in the symbolic distinction between east and west. Culturally, this distinction is not just a reduction of a regional separation; rather, it covers a very large conceptual area under the name of orientalism, which is still a subject to professional debates in not only humanitarian studies but also the mainstream-media. Edward Said’s *Orientalism*, after published in 1978, has become one of the main critiques against the debate on the border, and its effects upon the related subjects have been referred to the broad

attitude of the European countries toward so-called the Middle East, Asian and North African societies.

Said's criticism towards the Western approach to the East does not reside only in Orientalism but also, especially today, preserves its importance within the departments of Social Sciences. It is dialectically debated—on the basis of ethnicity, culture, identity, migration, exile, and exploitation—within the social sciences and fine arts. Among those debates, two main terminologies take a prominent effect: colonialism and post-colonialism.

Colonialism can be defined as a form of establishment through which an imperial nation converts a subjugated entity—either it is a nation, people, or territory—to a means of colonial organization. On the other hand, post-colonialism, although it stands for the same deal, which took place after the modern version of the colonial era, emerges as a theory that criticizes and problematizes the structure of colonialism.

The basis of post-colonialism derives from the distinction between east and west, and it undertakes a so-called benevolent responsibility to eradicate the “imaginary” border. Nevertheless, this effort also brings its contemporary critiques that the West cannot go beyond implementing its exploitative aims and re-forming a legitimate ground for colonialism.

In addition to the utilization of its most effective weapons, such as economic and technological powers, political/juristic domination, cultural and market-based expansion, and military invasion, the scope of fine arts also has a play within this plot. Especially in the museums, academies, and/or panels of Occident, the way and intensity of the exposition of the local themes of Orient—especially produced by the artists who migrated to the Western societies—draw our attention to the transformation of Orientalism toward the post-colonial manifestation. Through the works of art focusing on the Orient, the West still aims to legitimize the new colonial era by exploiting the culturally marginalized identity. The mysticism of the East and the exoticism of North Africa that was always perpetuated by the modern art now have become a field of political gauge that raises the issues such as war, migration, and the crisis of identity; and among those arguments, post-colonialism has found a way to re-establish the new ‘other,’ and raised those arguments in the public consciousness. Consequently, in the resulting studies, whether it is an art form or a dissertation, the intention again highlights the primitiveness of the ‘other,’ just like in Orientalism but in a different method, and, while doing so, lays the foundation of post-colonialism, through legitimizing the ground of colonialism.

The artworks, which hyper-emphasize the norms alluded to the Muslim world, such as being over-reactionary/anti-civilized/war-seeking, and to the point associating it with terrorism, reveal certain skepticism of those producers towards the problems of the Orient from which they fled. However, the main issue here lies not on the innocent struggle of the artists, whose works condemn the corruption occurring in societies on which their ethnicity is based; rather on the motivation of the Eurocentric perspective, which hosts and broadcasts the works of those artists to its public.

Under Post-colonialism, the intellectual ‘other(s)’ now have been given the opportunity to express themselves freely through contemporary art. Produced alongside post-colonial theories, those artworks, eventually, have evolved into a certain political awareness and questioning in their internal structure. However, there is a question that, in terms of art's own values, how should these works, which are composed in order to protect the belongingness of the artists who reside in the margins, contribute itself to the issues they raise? To this question, it is clear that apart from being reduced to satisfy the strategic needs of the West, which still bears the mindset of borderlines, those works of art, whatever the topic or goodwill they have, become a spectacle within sterile-well-lighted galleries, and unfortunately could not go beyond an eviscerated political-drama.

In short, the works of art produced by numerous post-modern artists who come from the East have reached a dead-end while endeavoring to form a language that could integrate itself with the norms of contemporary art. Hence, those artists are now destined to impose the West and even the countries from which they were marginalized to accept their individual ‘otherness’ through the overlapping images they produce. Consequently, thanks to this over-repeated

aesthetic exposure of the individual 'otherness' in the art-world, the struggle(s) that those artists planned to express has gone nowhere but to a stereotyped and ineffectual entity.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci Yazar %40,

İkinci Yazar %30,

Üçüncü Yazar %30,

Çatışma Beyanı

Akademik alanda bir sanatçının eserleri ve sanatsal görüşünü okuyucuya aktarmak ve literatüre kazandırmak amacı ile hazırlanmış bu makalenin hiçbir aşamasında ve hiçbir alanda maddi ve manevi bir çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLERİNİN MENTAL ROTASYON VE PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: BURSA İLİ ÖRNEĞİ

An Examination On Mental Rotation And Problem Solving Skills Of Physical Education And Sport Teachers: Sample Of Bursa Province

Mesut ÖZTÜRK

Orcid: 0000-0002-8996-2876 ♦ Alirızabey İmam Hatip Ortaokulu, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni ♦ dark_mimic@hotmail.com

Prof. Dr. Şenay ŞAHİN

Orcid: 0000-0002-9221-0616 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Öğretim Üyesi ♦ sksahin@uludag.edu.tr

Arş. Gör. Ali Kâmil GÜNGÖR

Orcid: 0000-0001-5875-0742 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Öğretim Elemanı ♦ alikamilgungor@uludag.edu.tr

ARTICLE INFO

Submit : 07.10.2021
Accept : 02.12.2021
Published : 30.12.2021

iThenticate Report: %13 ✓ (Max. 20%)

Area Editor: Öğr. Gör. Gütekin ERDAL

Technical Editor: Öğr. Gör. Şükrü KAYA

EOI:

http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.031

Reference:

Öztürk, Mesut. Şahin, Şenay. Güngör, Ali Kamil. (2021). Rotasyon Ve Problem Çözme Becerileri Üzerine Bir İnceleme: Bursa İli Örneği. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(4): 535-547

Anahtar Kelimeler: Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni, Problem Çözme Becerisi, Mental Rotasyon.

Keywords: Physical Education and Sport Teacher, Problem Solving Skills, Mental Rotation

Özet

Araştırma Makalesi ♦ Research Article

Çalışmada beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin mental rotasyon ve problem çözme becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya Bursa ilinde resmi ve özel okullarda görev yapan 30 kadın, 75 erkek toplam 105 beden eğitimi ve spor öğretmeni gönüllü olarak katılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak beden eğitimi ve spor öğretmenlerine araştırmacılar tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu, Heppner ve Petersen "Problem Solving Inventory, Form-A" (1982) nin geliştirdiği, Türkçeye uyarlamasının Şahin, Şahin ve Heppner (1993) tarafından yapılan problem çözme envanteri (PÇE) ve "Mental Rotation Stimulus Library" kütüphanesine ait bilgisayar tabanlı Mental rotasyon (MR) performans testi uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde SPSS 23 paket program kullanılmıştır. Çalışmada sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluk gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile test edilmiştir. Normal dağılıma uygunluk gösteren sürekli değişkenler için tanımlayıcı istatistikler ortalama ve standart sapma (\pm) olarak belirtilmiştir. Sürekli değişkenlerin gruplar arası karşılaştırılmasında Independent samples T testi ve One Way ANOVA testleri kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ kabul edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin problem çözme becerileri ve alt boyutları orta düzeyde, mental rotasyon performans düzeylerinin ise benzer düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Beden eğitimi öğretmenlerinin problem çözme becerisinin yaş, cinsiyet ve hizmet yılına göre anlamlı farklılık bulunmazken, medeni durum değişkenine göre problem çözme becerisinin aceleci alt boyutunda evli olanlar lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Mental rotasyon performans düzeyinin ortalama süre değerinde yaş değişkenine

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

göre istatistiksel düzeyde anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,05$). Sonuç olarak evli beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin problem çözme becerisinin yüksek düzeyde bulunurken, mental rotasyon ortalama süresinin ise 25-36 yaş grubunda düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Abstract

In this study it is aimed to examine physical education and sport teachers' mental rotation and problem solving skills in terms of some variants. 105 physical education and sport teachers from private and State schools of Bursa region, consisting of 30 female and 75 male, voluntarily participated in the study. In this study, as a tool of data collection tool data, personal information form developed by researchers, "Problem Solving Inventory, Form A" developed by Heppner and Petersen and applied in Turkish by Şahin, Şahin and Heppner (1993) (PÇE) and computer based Mental Rotation (MR) Performance Test belonging to "Stimulus Library", were applied to physical education and sport teachers. In the analysis of acquired data SPSS23 package program was used. In the study, the convenience of constant variants to normal distribution was tested by Shapiro - Wilk test. Defining statistics for the constant variants fitting into normal distribution are indicated as mean ve standard deflection (\pm). T test and One Way ANOVA tests were used in intergroup comparisons of constant variants. The statistical meaningfulness level is accepted $p<0,05$. Participant teachers' problem solving skills and subdimensions were detected as mid level and the mental rotation performance levels were detected as similar level. While there was no difference in problem solving skills of PE teachers in terms of age, gender and experience, a meaningful difference was detected in problem solving skill's precipitation sub dimension in favour of the married according to marital status. A meaningful difference at statistical level was detected in favour of age variant in mental rotation performance level's average time value ($p<0,05$). As a result, it was determined that while the problem solving skills of married physical education and sports teachers were at a low level, the average duration of mental rotation was low in the 25-36 age group.

Giriş

İnsan, hayatı boyunca çevresindeki geometrik yapıları, üç boyutlu nesnelere algılar, tanımlar ve ayırt eder. Kakmacı (2009) doğumdan itibaren insanın çeşitli geometrik şekillerle karşılaştığını, elleri ve ağızları ile şekil bilgisi edinmeye, nesnelere şekilleri hakkında deneyim kazanarak, nesne ve şekillere ait farklı görüntüleri zihninde canlandırarak uzamsal yeteneklerini geliştirdiğini belirtmektedir. Uzamsal yetenek kavramı üzerine çalışan French (1951) bu yeteneği, maddelerin 3 boyutlu hareketlerini algılama ve zihinde tasarlama kabiliyeti şeklinde ifade etmiştir (Akt. McGee, 1979). Alkan ve Erdem (2011) ise uzamsal yeteneği nesnelere bir bütünlüğün parçası olarak tek veya bir bütün olarak tanıyabilme, onların zihni resmini yapabilme gibi becerilerin kombinasyonu olarak tanımlamıştır.

Bu beceri kombinasyonu içinde yer alan mental rotasyon belirgin bir bilişsel beceri olarak açıklanmaktadır. Mental rotasyon zihinde iki veya üç boyutlu nesnelere ustalıkla konumlandırma becerisidir. Bu nesnelere herhangi bir yöne çevrilmiş veya boşlukta yer değiştirmiş olabilir (Shepard & Metzler, 1971). Hegarty ve Kozhevnikov (1999) ise mental rotasyonu belirli matematiksel ve bilimsel becerilerin yanında mekansal beceri ve problem çözme stratejileri için (Geary, Sauls, Liv & Hoard, 2000) yararlı ve önemli olduğunu belirtmiştir. Cohen ve ark (1996) mental rotasyonun işlem sürecinde problem çözme, analiz etme ve karar verme becerisinin önem kazandığını açıklamaktadır. Bu yönüyle mental rotasyon ve problem çözme sürecinin etkileşim halinde olması beklenmektedir. Bu etkileşimin erken dönemde eğitim sürecine dahil edilerek çocuklarda problem çözme ve mental rotasyon beceri düzeylerinin gelişmesini sağlamak önemlidir.

Beden eğitimi öğretmenlerinin, öğrencilerine bu becerileri kazandırabilmeleri için psiko-motor alanın yanında hareketin arka sahnesindeki düşünme sürecini de dikkate alması ve bilişsel alana da odaklanmaları gerekir (Certel, Çatıkkaş ve Yalçınkaya, 2011). Bu amaca yönelik etkinlik planlamalarının yapılarak uygulamaya geçilmesini değerli görmekteyiz. Bu ders kapsamındaki yapılan uygulamalar ile çocuklarda; zaman-mekan algısı geliştirme, hızlı

ve doğru reaksiyon verme, rakibe, topa, yere göre pozisyon alma, doğru strateji kurma, karar verme, ani durumlara karşı hazırlıklı olma, problemlerle başa çıkma ve stratejisini geliştirme gibi önemli nitelikleri göz önüne alındığında beden eğitimi öğretmenlerinin problem çözme ve mental rotasyon düzeylerinin belirlenmesi eğitim kalitesinin geliştirilmesi açısından önemlidir. Beden eğitimi ve spor dersleri çocuğun gelişimini fiziksel etkinlikler ve oyun yolu ile destekleyen önemli bir ders konumundadır (Ünlü ve aydos, 2007). Bu derslerde beden eğitimi öğretmeni oyun gibi etkinlikleri kullanarak strateji oluşturma, karar verme, ani durumlara karşı hazırlıklı olma, problemlerle başa çıkma ve strateji geliştirme becerileri kazandırmaktadır. Bu ders kazanımları göz önüne alındığında beden eğitimi öğretmenlerinin problem çözme ve beraberinde farklı boyutta düşünme ve uygulama becerisini değerlendiren mental rotasyon performans düzeylerinin belirlenmesi ve olası pozitif çıktılarının literatüre kazandırılması eğitimin kalitesini artırabilir. Bu kapsamda beden eğitimi öğretmenlerinin problem çözme beceri düzeyleri ve mental rotasyon performans düzeylerinin değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma Gurubu

Araştırmamızın evrenini Bursa ilinde görev yapan beden eğitimi öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Bursa merkez ilçelerde resmi ve özel okullarda görev yapan 30 kadın, 75 erkek beden eğitimi öğretmeni oluşturmuş ve öğretmenler araştırmaya gönüllü olarak katılmıştır. Beden eğitimi öğretmenlerinde derslere giriyor olma kriteri göz önünde bulundurulmuştur. Araştırma için Bursa Uludağ Üniversitesi Araştırma Yayın Etik Kurulları Sağlık Bilimleri Araştırma ve Yayın Etik Kurulu 2019-13 sayılı onay kararı alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Beden eğitimi öğretmenlerinin demografik özellikleri ile ilgili veri toplamak amacıyla uzman görüşü alınarak araştırmacılar tarafından 10 soruluk bir kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. Bununla birlikte, Türkiye uyarlama çalışmalarını Şahin, Şahin ve Heppner (1993)'ın gerçekleştirdiği, Heppner ve Petersen (1982)'in geliştirilmiş olduğu "Problem Çözme Envanteri" ölçeği ve geçerliliği ve güvenilirliği Peter ve Batista (2008) tarafından yapılan "Mental Rotasyon" testi uygulanmıştır. Hem ölçek hem de metal rotasyon testleri uzman araştırmacı eşliğinde öğretmenler ile yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Testler sesiz bir ortamda gerçekleştirilmiş, öğretmenlerin dikkatlerini etkileyebilecek uyaranlar sınırlandırılmaya çalışılmıştır.

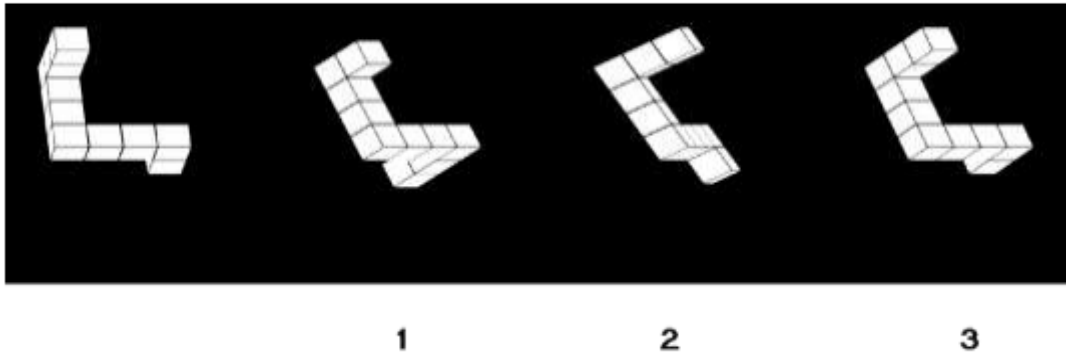
Problem Çözme Envanteri

Bu çalışmada, Problem Solving Inventory, Form-A (PSI-A) olan Problem Çözme Envanteri (PÇE) kullanılmıştır. Envanter, Heppner ve Petersen (1982)'in geliştirilmiş olduğu ölçeğin Türkiye uyarlama çalışmalarını Şahin, Şahin ve Heppner (1993) gerçekleştirmiştir. Envanter, 35 sorudan oluşur ve 1 ile 6 arasında puanlama mevcuttur. Sorulardan bazıları olumlu, bazıları olumsuz anlamlar içermektedir. Ölçeğin; "Her zaman böyle davranırım", "Çoğunlukla böyle davranırım", "Sık sık böyle davranırım", "Arada sırada böyle davranırım", "Ender olarak böyle davranırım" ve "Hiçbir zaman böyle davranmam" şeklinde cevap seçenekleri bulunur. Bu envanterin 6 tane alt ölçeği bulunmaktadır. Aceleci Yaklaşım: Düşünen Yaklaşım:

Kaçınan Yaklaşım: soru Değerlendirici Yaklaşım: Kendine Güvenli Yaklaşım'dır. Planlı Yaklaşım: soru 10, 12, 16,19 (Şahin, Şahin & Heppner, 1993). Ölçekten alınabilecek toplam puan 32 ile 192 arasında değişkenlik göstermektedir. Puanlama işlemi sırasında 9, 22 ve 29. Sorular hesaplama dışında kalır ve kalan 32 sorudan alınan puanlarla hesaplama işlemi gerçekleştirilir. 1, 2, 3, 4, 11, 13, 14, 15, 17, 21, 25, 26, 30, 34. maddeler, ters puanlanan maddelerdir. Ölçekten alınan toplam puan ile problem çözme beceri algısı arasında ters orantı vardır. Ancak bu orantıya aceleci ve kaçınan yaklaşım dahil değildir (Ferah, 2000). Envanter beden eğitimi öğretmenlerinin problem çözme düzeylerini belirlemeyi hedeflemektedir. İç tutarlık güvenilirlik katsayısı 0.72 olarak tespit edilmiştir.

Mental Rotasyon Testi

Araştırmada geçerliliği ve güvenilirliği yapılmış "Mental Rotation Stimulus Library" kütüphanesine ait bilgisayar tabanlı görüntü dosyaları kullanılmıştır (Peters & Battista, 2008). Bu şekiller 10 adet küpün birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Resimler, küplerle birleştirilmiş şekillerin 2 boyutlu görüntülerinden meydana gelmektedir. MR Testi 16 soru içermektedir. MR testi soru takımı 16 sorudan oluşmaktadır. Her bir soru, kütüphaneden seçilen 4 resim içermektedir (Şekil 1). Resimlerden birincisi "referans" resimdir. Diğer 3 resimden sadece bir tanesi "referans" resimdeki nesne ile aynı olup, tek farkı 3-boyutlu uzayda döndürülmüş olmasıdır. Uzaydaki dönme eksenini olarak, toplam 16 sorunun ilk yarısında "X" eksenini diğer yarısında ise "Z" eksenini seçilmiştir. Her iki eksen grubu için de "dönme açısı", 0-180° arasında 30° lik artışlar şeklinde seçilmiştir. Katılımcıdan, referans resim dışındaki üç resimden hangisinin "referans" resim ile aynı olduğunu en kısa sürede bulması istenmiştir. Cevap zamanı, "doğru", "yanlış" ve "hatalı işlem" kaydıyla bilgisayar tarafından milisaniye (ms) mertebesinde ölçülerek sonraki analizler için bilgisayarda saklanmıştır. Katılımcılara, sessiz, sakın bir mekan hazırlanmış olup, bilgisayar ortamında gerçekleştirilecek olan bu testin tamamlanması için 5 dakika süre tanınarak katılımcılardan testi kısa zaman zarfında bitirmeleri gerektiği söylenmiştir. Cevaplar, bilgisayar tarafından milisaniye (ms) şeklinde saklanır.

Şekil 1. Mental Rotasyon Referans Resim Örneği

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler, istatistiksel analizler için bilgisayar ortamına girilmiş ve SPSS 23 paket program yardımıyla çözümlenmiştir. Sürekli değişkenler için tanımlayıcı istatistikler, standart sapma ve aritmetik ortalama; parametrik testlerden Independent Samples t-Testi ve One Way ANOVA testleri kullanılmıştır. Sürekli değişkenler

arasında ilişki olup olmadığı Pearson sıra korelasyon katsayıları ile incelenmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ kabul edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde veri toplama araçlarından elde edilen verilerin istatistiksel analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular sunulmuştur.

Tablo 1. *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Demografik Özelliklerinin Dağılımı*

Değişkenler		n	%
Yaş (yıl)	25-36	28	26,6
	37-41	33	31,4
	42-46	23	21,9
	47+	21	20,1
Cinsiyet	Erkek	75	71,4
	Kadın	30	28,6
Medeni durum	Bekâr	22	21
	Evli	83	79
Hizmet yılı (yıl)	1-5 yıl	7	6,6
	6-10 yıl	28	26,6
	11-15 yıl	18	17,2
	16-20 yıl	20	19,1
	20 yıl üstü	32	30,5

Tablo 1 de görüldüğü gibi beden eğitimi öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde %71,4'ü erkek öğretmenlerden %28,6'sını kadın öğretmenler oluşturmaktadır. Beden eğitimi öğretmenlerinin yaş ortalaması 40,5 olarak tespit edilirken, 37-41 yaş aralığı %31,4'lik dilimi oluşturmaktadır. Öğretmenlerinin %27,6'sı ortaokullarda, %72,4'ü ise lisede görev yaptığı belirlenmiştir.

Tablo: 2 *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Problem Çözme Becerisi ve Mental Rotasyon performanslarının cinsiyete Göre Karşılaştırılması.*

Değişkenler		n	Ortalama	Std. Sapma	t	p	
Aceleci yaklaşım	Kadın	30	25,00	5,153	0,317	0,752	
	Erkek	75	24,63	6,120			
Düşünen yaklaşım	Kadın	30	11,20	4,003	0,542	0,591	
	Erkek	75	10,76	3,062			
Kaçıngan yaklaşım	Kadın	30	7,23	2,861	-1,193	0,238	
	Erkek	75	7,96	2,714			
Değerlendirici yaklaşım	Kadın	30	6,40	2,207	-0,625	0,534	
	Erkek	75	6,71	2,420			
Problem Çözme Alt Boyutları	Kendine güvenli yaklaşım	Kadın	30	13,20	4,286	0,442	0,661
		Erkek	75	12,81	3,380		
Planlı yaklaşım	Kadın	30	8,60	3,001	0,821	0,417	
	Erkek	75	8,11	2,141			
Problem Çözme Toplam	Problem Çözme becerileri	Kadın	30	71,60	16,531	0,178	0,859
		Erkek	75	70,97	15,606		
MR Doğru Sayısı		Kadın	30	11,33	1,936	-0,252	0,802
		Erkek	75	11,44	2,028		

Mental Rotasyon	MR Yanlış sayısı	Kadın	30	4,33	2,057	0,888	0,378
		Erkek	75	3,93	2,152		
	MR Ortalama süre	Kadın	30	14,20	3,499	-0,459	0,648
		Erkek	75	14,57	4,353		

Tablo 2 incelendiğinde; öğretmenlerin problem çözme becerileri ve MR doğru sayısı, MR yanlış sayısı ve MR ortalama süre değerlerinde cinsiyet değişkenine göre istatistiksel anlamda bir fark bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 3 Beden eğitimi öğretmenlerinin problem çözme becerisi ve mental rotasyon performanslarının yaşa göre karşılaştırılması

Değişkenler	n	Ortalama	Std. Sapma	f	p	
Problem çözme aceleci yaklaşım	25-36	28	23,25	5,979	0,863	0,463
	37-41	33	25,15	4,919		
	42-46	23	25,09	4,870		
	47+	21	25,67	7,729		
Problem çözme düşünen yaklaşım	25-36	28	11,25	4,178	0,345	0,793
	37-41	33	11,00	3,010		
	42-46	23	10,83	2,708		
	47+	21	10,29	3,379		
Problem çözme kaçınan yaklaşım	25-36	28	7,86	2,953	0,171	0,915
	37-41	33	7,70	2,128		
	42-46	23	8,00	2,594		
	47+	21	7,43	3,613		
Problem çözme değerlendirici yaklaşım	25-36	28	6,25	2,518	0,386	0,763
	37-41	33	6,88	1,916		
	42-46	23	6,57	2,063		
	47+	21	6,76	3,064		
Problem çözme kendine güvenli yaklaşım	25-36	28	16,14	4,527	0,194	0,900
	37-41	33	15,88	3,951		
	42-46	23	15,22	3,133		
	47+	21	15,48	4,611		
Problem çözme planlı yaklaşım	25-36	28	8,11	2,470	0,256	0,857
	37-41	33	8,58	2,424		
	42-46	23	7,96	2,142		
	47+	21	8,24	2,700		
Problem çözme becerileri	25-36	28	72,86	18,686	0,105	0,957
	37-41	32	75,15	12,362		
	42-46	24	73,65	13,617		
	47+	21	73,86	20,259		
MR doğru sayısı	25-36	28	11,00	1,981	1,516	0,215
	37-41	33	11,97	2,114		
	42-46	23	11,43	1,879		
	47+	21	11,05	1,857		
MR yanlış sayısı	25-36	28	4,39	2,149	0,907	0,440
	37-41	33	3,67	2,175		
	42-46	23	3,83	2,125		
	47+	21	4,43	2,014		

	25-36	28	13,893	4,7043		
	37-41	33	14,037	3,4000		
MR ortalama süre	42-46	23	16,574	2,9650	2,756	0,046*
	47+	21	13,600	4,8311		

* $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı farklılık vardır.

Tablo 3 incelendiğinde beden eğitimi öğretmenlerinin problem çözme becerisinin yaş değişkenine göre karşılaştırıldığında istatistiksel anlamda bir fark bulunmazken ($p > 0,05$), mental rotasyon performans süresinde ikili karşılaştırmalarda 42-46 yaş gurubuna göre 25-36 yaş gurubu lehine istatistiksel anlamda bir fark bulunmuştur ($p < 0,05$).

Tablo 4 Beden eğitimi öğretmenlerinin problem çözme becerisi ve mental rotasyon performans düzeylerinin medeni duruma göre karşılaştırılması

Değişkenler	n	Ortalama	Std. Sapma	t	p	
Problem çözme aceleci yaklaşım	Evli	83	23,91	4,892	-2,323	0,028*
	Bekar	22	28,00	7,850		
Problem çözme düşünen yaklaşım	Evli	83	10,70	3,238	-1,072	0,292
	Bekar	22	11,64	3,761		
Problem çözme kaçınan yaklaşım	Evli	83	7,45	2,583	-1,649	0,110
	Bekar	22	8,64	3,094		
Problem çözme değerlendirici yaklaşım	Evli	83	6,61	2,147	-0,038	0,970
	Bekar	22	6,64	3,110		
Problem çözme kendine Güvenli yaklaşım	Evli	83	12,83	3,181	-0,345	0,733
	Bekar	22	13,23	5,154		
Problem çözme planlı Yaklaşım	Evli	83	8,10	2,147	-0,749	0,460
	Bekar	22	8,64	3,185		
Problem Çözme becerileri	Evli	83	69,59	13,724	-1,484	0,150
	Bekar	22	76,77	21,580		
MR Doğru Sayısı	Evli	83	11,27	1,988	-1,425	0,164
	Bekar	22	11,95	2,011		
MR Yanlış sayısı	Evli	83	4,11	2,183	0,701	0,488
	Bekar	22	3,77	1,950		
MR Ortalama süre	Evli	83	14,78	3,880	1,385	0,177
	Bekar	22	13,22	4,866		

Tablo 4'te beden eğitimi öğretmenlerinin problem çözme ve mental rotasyon becerileri medeni durum değişkenine göre karşılaştırıldığında; Problem çözme becerisinin aceleci alt boyutunda evli olanlar lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Diğer değişkenlerde anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Tablo 5 Beden eğitimi öğretmenlerinin problem çözme becerisi ve mental rotasyon performans düzeylerine göre ilişki düzeylerinin dağılımı.

Değişkenler	Problem Çözme Aceleci Yaklaşım	Problem Çözme Kendine Güvenli Yaklaşım
Erkek	Mental rotasyon süre $r = -.290$ $p < 0.05$	
Beden eğitimi öğretmeni		
Kadın	Mental rotasyon süre $r = .372$ $p < 0.05$	$r = .414$ $p < 0.05$
Beden eğitimi öğretmeni		

Tablo 5 incelendiğinde; erkek beden eğitimi öğretmenlerinin problem çözme beceri aceleci alt boyut ile mental rotasyon performans süresi arasında negatif yönde düşük düzeyde ilişki (

$r=.290$, $p < 0.05$), kadın beden eğitimi öğretmenlerinin problem çözme beceri aceleci ve kendine güvenli yaklaşım alt boyutu ile mental rotasyon performans süresi arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişki (sırasıyla $r=.372$, $p < 0.05$, $r=.414$, $p < 0.05$) vardır.

Sonuç ve Tartışma

Beden eğitimi ve spor öğretmenleri problem çözme envanterinden toplamda ort. 71,28 puan almışlardır. Öğretmenlerin alt boyutlardan aldıkları ortalama puanlar ise; aceleci yaklaşım 24,8, kaçınan yaklaşım 7,59, düşünen yaklaşım 10,98, değerlendirici yaklaşım 6,55, kendine güvenli yaklaşım 13 ve planlı yaklaşım 8,35 olarak belirlenmiştir. Bu değerler bize beden eğitimi öğretmenlerinin orta düzey problem çözme becerisine ve orta düzey alt boyutlara sahip olduğunu göstermektedir.

Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin problem çözme becerilerini araştıran çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Literatürdeki araştırmalar genellikle Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu (BESYO) öğretmen adaylarına uygulanmıştır. Temel ve Ayan (2015), Pehlivan ve Konukman (2004), ve Demircan (2018)'de araştırmalarında beden eğitimi öğretmenlerinin orta düzey problem çözme becerilerine sahip olduğunu bildirmişlerdir. Demirtaş ve Dönmez (2008) tarafından yapılan çalışmada ortaöğretimde çalışan öğretmenlerin problem çözme becerilerine ait algıları konulu çalışmalarında, öğretmenlerin problem çözme becerilerinin orta seviyede olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırmalar bu sonuçlar ile çalışmamızla paralellik göstermektedir. Katılımcıların problem çözme becerisi alt boyutlarına ve toplam puanlarına ait puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre incelenmiş olup kadın ve erkek öğretmenlerin puan ortalamalarında anlamlı bir fark görülmediği tespit edilmiştir. Alanyazın taramasında, araştırma bulgularımız ile paralellik göstermektedir. Temel ve Ayan (2015) tarafından yapılan çalışmada, beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin problem çözme düzeylerinde cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark olmadığını saptamıştır. Pehlivan ve Konukman (2004) beden eğitimi öğretmenleri ile diğer öğretmenleri karşılaştırdığı çalışmada cinsiyet değişkeni açısından önemli bir farklılık bulamamıştır. Demirtaş ve Dönmez (2008)'de yaptıkları çalışmada cinsiyet değişkeni açısından kayda değer bir fark tespit edememiştir. Çoban (2020), Yılmaz ve Yiğit (2020), Özdayı (2019), Erdemli ve Yaşartürk (2020) BESYO öğrencileriyle yaptıkları araştırmada cinsiyetin problem çözme becerisine etki etmediğini tespit etmişlerdir. Cinsiyetin problem çözme becerisine etki ettiği çalışmalar da mevcuttur. İnce ve Şen (2006), Danışık (2005) cinsiyetin problem çözme becerisi üzerinde farklı etkileri olduğunu bildirmişlerdir.

Araştırmada beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin mental rotasyon performanslarının orta seviye olduğunu söylemek mümkündür. Turgut (2015) eğitim fakültesi öğrencilerinin zihinsel döndürme performanslarını incelediği çalışmada, erkeklerin kadınlardan daha iyi performans gösterdiğini ortaya koymuştur. Çevik ve arkadaşları (2019), Turgut (2015), Abay ve arkadaşları (2018) yaptıkları araştırmalarda cinsiyetin uzamsal düşünme becerileri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. Yaş değişkenine göre doğru ve yanlış sayısı incelendiğinde bir fark oluşturmazken, 25-36 yaş grubunda 42-42 yaş grubuna göre MR ortalama süresinde anlamlı şekilde farklılaşmıştır. Abay ve arkadaşları (2018) çalışmada, öğretmen adaylarının yaşları ile uzamsal yetenekleri arasında ters orantıya rastlanmış ve sebebini küçük yaşlarda hayal edebilme gücünün daha yüksek olmasına bağlamıştır. Çalışmamızda 25-36 yaş grubunda 42-46 yaş grubuna göre daha iyi metal rotasyon sergilemesinin nedenini, teknolojik uyaranları daha iyi kullanabilmeleri ve daha fazla maruz kalmalarından dolayı daha hızla adapte olabilmeleri olarak düşünmekteyiz

Katılımcıların yaşları, problem çözme becerisi toplam puan ortalamaları ve alt boyut toplam puan ortalamalarına etkisini incelediğimizde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Demirtaş ve Dönmez (2008) öğretmenlerin problem çözme becerisinde, yaş değişkenine göre fark olmadığını saptamıştır. Temel ve Ayan (2015), Erdemli ve Yaşartürk (2020), Özdayı (2019), Demircan (2018) yaptıkları araştırmalarda problem çözme toplam puan ortalamalarında anlamsız, problem çözme alt boyutlarında anlamlı fark tespit etmişlerdir. Ancak Coşkun ve Kaplan (2011), öğretmenlerin problem çözme yeterliklerini yeni yaklaşım uygulamada yaşadıkları problem konulu araştırmalarında öğretmenlerin problem çözme becerisinin alt boyutlarının yaş değişkeni yönüyle anlamlı bir farklılık ortaya koyduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçlar çalışmamız ile benzerlik göstermemektedir.

Katılımcıların meslekteki hizmet yılı değişkeninin problem çözme becerisi üzerinde anlamlı bir fark bulunamazken, kıdemi 1-5 yıl arası olan öğretmenlerin problem çözme beceri düzeylerinin ortalama olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Temel ve Ayan (2015) yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin problem çözme becerilerinin kıdem yılı değişkenine göre istatistiksel anlamda farklılaşmadığını tespit etmiştir ve bu sonuçlar çalışmamız ile paralellik göstermektedir. Fakat Demirtaş ve Dönmez (2008) yaptığı araştırmada, kıdemi 1-5 ve 6-10 olan öğretmenlerin problem çözme becerilerini yüksek bulmuştur. Yapılan çalışmada çelişkili bulgular ortaya konsada, genç öğretmenlerin yeniliklere açık olması, teknolojik yenilikleri ve gelişmeleri yakından takip etmeleri problem çözme becerilerine katkı sağlayabileceğini düşündürmektedir.

Katılımcıların mental rotasyon performanslarını cinsiyet değişkenine göre incelediğimizde; MR doğru sayısı, MR yanlış sayısı ve MR ortalama süre değerlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Turgut (2015) eğitim fakültesi öğrencilerinin zihinsel döndürme performanslarını incelediği çalışmasında, erkeklerin kadınlardan daha iyi performans gösterdiğini ortaya koymuştur. Çevik ve arkadaşları (2019), Turgut (2015), Abay ve arkadaşları (2018) yaptıkları araştırmalarda cinsiyetin uzamsal düşünme becerileri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. Gürkan (2018), üniversitenin farklı fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin mental rotasyon performanslarını cinsiyete göre karşılaştırdığında anlamlı bir istatistik bulamamıştır. Katılımcıların mental rotasyon performanslarını yaş değişkenine göre incelediğimizde; MR doğru sayısı ve MR yanlış sayısı istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmamıştır. MR ortalama süre değerlerinde ise 25-36 yaş grubu 42-46 yaş grubundan anlamlı olarak daha iyi performans göstermiştir. Abay ve arkadaşları (2018) çalışmasında, öğretmen adaylarının yaşları ile uzamsal yetenekleri arasında ters orantıya rastlanmış ve sebebini küçük yaşlarda hayal edebilme gücünün daha yüksek olmasına bağlamıştır.

Sonuç olarak; beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin orta seviyede problem çözme becerisine ve orta seviyede alt boyutlara sahip oldukları, medeni durum değişkenine göre aceleci yaklaşımda evli olanlar lehine olduğu bulunmuştur. Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin MR doğru sayısı, MR yanlış sayısı ve MR ortalama süre değerlerinin orta düzeyde olduğu, mental rotasyon ortalama süresinin ise 25-36 yaş grubunda düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Kaynakça

- Abay, S., Tertemiz, N., & Gökbulut, Y. (2018). *Investigation In Several Variables The Spatial Skills Of Teacher Candidates*. Necatibey Faculty Of Education Electronic Journal Of Science & Mathematics Education, 12(1).
- Alkan, F., & Erdem, E. (2011). *A study on developing candidate teachers' spatial visualization and graphing abilities*. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 15, 3446-3450.
- Certel, Z., Çatıkkaş, F., & Yalçınkaya, M. (2011). *Beden eğitimi öğretmen adaylarının duygusal zekâ ile eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilim Dergisi, 13(1), 74-81.
- Cohen, M. S., Kosslyn, S. M., Breiter, H. C., DiGirolamo, G. J., Thompson, W. L., Anderson, A. K., ... & Belliveau, J. W. (1996). *Changes in cortical activity during mental rotation A mapping study using functional MRI*. Brain, 119(1), 89-100.
- Coşkun, Y. D., & Kaplan, A. Ö. (2011). *Öğretmenlerin Problem Çözme Yeterlik Alguları Ve Yeni Yaklaşımları Uygulamada Yaşadıkları Problemler*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (22), 59-75.
- Çevik, E. E., Helvacı, S. C., Bozdemir, H. & Kurnaz, M.A. (2019). *Fen Spatial Skills Of Teacher Candidates*. Necatibey Faculty of Education Electronic Journal of Science and Mathematics Education, 12(1), 45-62.
- Danışık, N., (2005). *Ergenlerin sürekli öfke-öfke ifade tarzları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Demircan, Y. (2018). *Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenlerinin Problem Çözme Becerileri, Karar Verme Stilleri Ve Örgütsel Bağlılık Düzeyleri*. (Doctoral Dissertation, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Beden Eğitimi Ve Spor)
- Demirtaş, H., & Dönmez, B. (2008). *Ortaöğretimde Görev Yapan Öğretmenlerin Problem Çözme Becerilerine İlişkin Alguları*. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9(16), 177-198.
- Erdemli, E., & Yaşartürk, F. (2020). *Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Serbest Zaman Doyum Düzeyi Ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(3), 1871-1882.
- French, J. W. (1951). *The description of aptitude and achievement tests in terms of rotated factors*.
- Geary, D. C., Saults, S. J., Liu, F., & Hoard, M. K. (2000). *Sex differences in spatial cognition, computational fluency, and arithmetical reasoning*. Journal of Experimental child psychology, 77(4), 337-353.
- Gürkan, D. A. (2018). *Raket Sporcuları ve Spor Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin Reaksiyon Zamanlarının, Mental Rotasyon Performanslarının ve Seçkili Eylem Düzeni Başarı Düzeylerinin Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Beden Eğitimi Anabilim Dalı, Bursa.
- Heppner, P. P., & Petersen, C. H. (1982). *The development and implications of a personal problem-solving inventory*. Journal of counseling psychology, 29(1), 66.

- Hegarty, M., & Kozhevnikov, M. (1999). *Types of visual-spatial representations and mathematical problem solving*. Journal of educational psychology, 91(4), 684.
- İnce, G., & Şen, C. (2006). Adana İli'nde Deplasmanlı Ligde Basketbol Oynayan Sporcuların Problem Çözme Becerilerinin Belirlenmesi.
- Kakmacı, Ö. (2009). Altıncı sınıf öğrencilerinin uzamsal görselleştirme başarılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osman Gazi Üniversitesi, Eskişehir.
- McGee, M. G. (1979). *Human spatial abilities: Psychometric studies and environmental, genetic, hormonal, and neurological influences*. Psychological bulletin, 86(5), 889.
- Özdayı, N. (2019). *Farklı Liglerde Mücadele Eden Kadın Futbolcuların Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi*. Social Sciences, 14(3), 905-913.
- Pehlivan, Z., & Konukman, F. (2004). Beden eğitimi öğretmenleri ile diğer branş öğretmenlerinin problem çözme becerisi açısından karşılaştırılması.
- Peters, M., & Battista, C. (2008). *Applications of mental rotation figures of the Shepard and Metzler type and description of a mental rotation stimulus library*. Brain and cognition, 66(3), 260-264.
- Sahin, N., Sahin, N. H., & Heppner, P. P. (1993). *Psychometric properties of the problem solving inventory in a group of Turkish university students*. Cognitive Therapy and Research, 17(4), 379-396.
- Shepard, R. N., & Metzler, J. (1971). *Mental rotation of three-dimensional objects*. Science, 171(3972), 701-703.
- Temel, V., & Ayan, V. (2015). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin problem çözme becerileri.
- Turgut, M. (2015). *Individual Differences in the Mental Rotation Skills of Turkish Prospective Teachers*. Issues in the Undergraduate Mathematics Preparation of School Teachers, 5.
- Çoban, B. (2020). 7. Sınıf Yabancı Dil Öğretiminde Farklılaştırılmış Öğretimin Öğrencilerin Akademik Başarılarına, Üst Düzey Düşünme Ve Problem Çözme Becerilerine Etkisi. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Ünlü, H., & Aydos, L. (2007). *İlköğretim Okullarında Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Kullandıkları Öğretim Yöntemleri*. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 1(1), 40-50.
- Yılmaz, T., & Yigit, S. (2020). *Problem Solving Skills Of Students At The Faculty Of Sports Sciences*. International Education Studies, 13(6), 180-186.

Extended Abstract

People perceive, recognize and distinguish geometric structures and three-dimensional objects throughout their lives. Kakmacı (2009) states that human beings encounter various geometric shapes from birth, acquire knowledge of shape with their hands and mouths, gain experience about the shapes of objects, and develop their spatial abilities by envisioning different images of objects and shapes. Working on the concept of spatial ability, French (1951) expressed this ability as the ability to perceive the 3-dimensional movements of substances and to design them in the mind (Act. McGee, 1979). Mental rotation, which is included in this skill combination, is explained as a distinctive cognitive skill. Mental rotation is the ability to deftly position two or three-dimensional objects in the mind (Shepard & Metzler, 1971).Hegarty and Kozhevnikov (1999) stated that mental rotation is useful and important for spatial skills and

problem-solving strategies (Geary, Sauls, Liv & Hoard, 2000) as well as certain mathematical and scientific skills. Cohen et al (1996) explain that problem solving, analysis and decision making skills gain importance in the process of mental rotation. In this respect, it is expected that mental rotation and problem solving process will interact. It is very important to ensure the development of problem solving and mental rotation skills in children by including this interaction in the education process in the early period. In order for physical education teachers to gain these skills to their students, they should consider the thinking process in the background of the movement as well as the psychomotor area and focus on the cognitive area (Certel, Çatıkkaş, Yalçınkaya, 2011). Physical education and sports lessons are important lessons that support the development of the child through physical activities and games (Ünlü & Aydos, 2007). In these lessons, the physical education teacher gains the skills of creating strategies, making decisions, being prepared for sudden situations, coping with problems and developing strategies by using activities such as games. Considering these course gains, determining the mental rotation performance levels of physical education teachers, which evaluates problem solving and thinking and practice skills in different dimensions, and bringing possible positive outcomes to the literature can increase the quality of education. In this context, it is aimed to examine the problem solving skill levels and mental rotation performance levels of physical education teachers in terms of variables.

The universe of our research consists of physical education teachers working in Bursa. The sample of the researcher consisted of 30 female and 75 male physical education teachers working in public and private schools in the central districts of Bursa, and the teachers voluntarily participated in the research. The criterion of attending classes in physical education teachers was taken into consideration. Bursa Uludağ University Research and Publication Ethics Committees Health Sciences Research and Publication Ethics Committee approval decision no. 2019-13 was taken for the research. In order to collect data on the demographic characteristics of physical education teachers, a personal information form with 10 questions was created by the researchers by taking expert opinion. In addition, the "Problem Solving Inventory" scale, which was developed by Heppner and Petersen (1982) and whose Turkish adaptation studies were carried out by Şahin, Şahin and Heppner (1993), and the validity and reliability of the "Mental Rotation" by Peter and Batista (2008). test was applied. The data obtained within the scope of the research were entered into the computer environment for statistical analysis and analyzed with the help of SPSS 23 package program. Descriptive statistics for continuous variables, standard deviation and arithmetic mean; Independent Samples t-Test and One Way ANOVA tests were used from parametric tests. Pearson rank correlation coefficients were used to determine whether there was a relationship between continuous variables. Statistical significance level was accepted as $p < 0.05$.

It was determined that physical education and sports teachers got a total of Average=71.28 points from the problem solving inventory. The average scores of the teachers from the sub-dimensions are; The hasty approach was found to be 24.8, the avoidant approach 7.59, the reflective approach 10.98, the evaluative approach 6.55, the self-confident approach 13, and the planned approach 8.35. These values show us that physical education teachers have medium level problem solving skills and medium level sub-dimensions. Temel and Ayan (2015), Pehlivan and Konukman (2004), and Demircan (2018) stated in their research that physical education teachers have medium level problem-solving skills. In the study conducted by Demirtaş and Dönmez (2008), in their study on the perceptions of secondary school teachers' problem-solving skills, they found that teachers' problem-solving skills were at a

moderate level. Studies show parallelism with our study with these results. The mean scores of the participants' problem solving skills sub-dimensions and total scores were examined according to the gender variable, and it was determined that there was no significant difference in the mean scores of female and male teachers. The literature review shows parallelism with our research findings. In the study, it is possible to say that the mental rotation performances of the teachers are moderate. Turgut (2015), in his study examining the mental rotation performance of education faculty students, revealed that men outperformed women. Çevik et al. (2019), Turgut (2015), Abay et al. (2018) stated in their studies that gender did not have a significant effect on spatial thinking skills. When the number of right and wrong according to the age variable did not make a difference, there was a significant difference in the mean duration of MR in the 42-46 age group compared to the 25-36 age group. In the study of Abay et al. (2018), an inverse correlation was found between the ages of pre-service teachers and their spatial abilities, and they attributed the reason to their higher imagination power at younger ages.

As a result; According to the marital status variable, it was found that physical education teachers had moderate problem solving skills and moderate sub-dimensions, in favor of those who were married in hasty approach, and the problem solving skills of physical education teachers, especially in the group with 1-5 years of service, were found to be high. It was determined that physical education teachers' MR correct number, MR incorrect number and MR average duration values were at a moderate level, while the average duration of mental rotation was low in the 25-36 age group.

Etik Kurul Kararları

Bursa Uludağ Üniversitesi Araştırma Yayın Etik Kurulları Sağlık Bilimleri Araştırma ve Yayın Etik Kurulu 2019-13 sayılı onay kararı alınmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci Yazar %65,

İkinci Yazar %30,

Üçüncü Yazar %5 oranında katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmamda herhangi mali çıkar ya da bağlantı olmadığını, çıkar çatışması yaşanmadığını ve yanlılık bulunmadığını beyan ederim.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

HAZIRLIK SINIFLARINDA YABANCI DİL OLARAK FRANSIZCA ÖĞRETİMİ İÇİN BİR DAHI SAATI (GENIUS HOUR) ÖNERİSİ: TOONYTOOL®

A Proposition for Genius Hour Activity during French Language Teaching Process in
the Preparatory Classes: ToonyTool®

Öğr. Gör. Dr. Sercan ALABAY

Orcid: 0000-0001-6478-7007 ♦ Galatasaray Üniversitesi Yabancı diller yüksekokulu ♦
sercan.alabay@gmail.com

ARTICLE INFO

Submit : 14.11.2021

Accept : 10.12.2021

Published : 30.12.2021

iThenticate Report: %8 ✓ (Max. 20%)

Area Editor: Doç. Dr. Erol OGUR

Technical Editor: Öğr. Gör. Şükrü KAYA

EOI:

<http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.04.032>

Reference:

Alabay, Sercan. (2021). Hazırlık Sınıflarında Yabancı Dil Olarak Fransızca Öğretimi İçin Bir Dahi Saati (Genius Hour) Önerisi: Toonytool®. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(4): 548-559

Anahtar Kelimeler: ToonyTool, Dahi Saati, Fransızca

Keywords: ToonyTool, Genius Hour, French

Özet

Derleme ♦ Compilation

Günümüzde gelişen teknolojik aletler ve yaygınlaşan internet ağı teknolojinin günlük yaşamın tüm alanlarında kullanılmasını sağlamaktadır. Eğitim ve öğretim etkinlikleri de özellikle 2020 yılının başlarında ortaya çıkan salgın sebebiyle daha da artarak teknolojik araçlarla ve çevrimiçi uygulamalarla gerçekleştirilmektedir. Yabancı dil eğitimi de çoklu ortam araçlarının etkili biçimde kullanıldığı alanlardan birisidir. Tüm yabancı dil öğretmenleri herhangi bir bilişim altyapısına sahip olmadan da sınıf ortamında öğretime ve öğrenmeye destek amaçlı çoklu ortam materyalleri kullanmaya başlamıştır. Bu konu eğitimde önemli bir hal aldığından yapılan araştırmalar çeşitli kuramları ortaya çıkarmıştır. Richard Mayer'in geliştirdiği Türetimci Çoklu Orta Öğrenme Teorisi (Generative Multimedia Learning Theory) ve bunu destekleyen dahi saati (genius hour) uygulaması yabancı dil öğretimi sürecinde öğretmenlerin ve öğrencilerin web 2.0 araçlarından etkili biçimde yararlanabileceğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada ele alınan ToonyTool.com hem Mayer'in teorisini desteklemesi hem de dahi saati aktivitelerinde etkili biçimde kullanılabilmesi açısından önemli bir çevrimiçi hizmetidir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin ücretsiz erişebileceği ve kullanıcı dostu ara yüzüyle Fransızca öğreniminde başarılı projeler hazırlayabilecekleri ToonyTool.com bu çalışma kapsamında ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Abstract

Today, the developing technological tools and the widespread internet network enable the use of technology in all areas of daily life. Education and training activities are carried out with technological tools and online applications, especially due to the epidemic that emerged in the beginning of 2020. Foreign language education is one of the areas where multimedia tools are used effectively. All foreign language teachers have started to use multimedia materials to support teaching and learning in the classroom environment without having any informatics infrastructure. Since this subject has become an important issue in education, researches have revealed various theories. The Generative Multimedia Learning Theory developed by Richard Mayer and the genius hour application that supports it reveal that teachers and students can effectively benefit from web 2.0 tools in the foreign language teaching process. ToonyTool.com, which is discussed in this study, is an important online service in terms of both supporting Mayer's theory and being able to use the genius hour effectively in activities. ToonyTool.com,

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

which students and teachers can access free of charge and where they can prepare successful projects in French learning with its user-friendly interface, will be examined in detail within the scope of this study.

Giriş

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dil ediniminde diğer öğrenme kuramlarındaki gibi tekrar tabanlı yapısalcı yaklaşımın açıklayıcı olmaktan uzak olduğuna ilişkin teorilerle birlikte sonraki yüzyıla sarkan yeni ve uzun tartışmalar başlamıştır. Pavlov'un klasik koşullanmasının (McLeod, 2021) veya Skinner'ın (Cheisa, 1994) davranışsal modelinin insan öğrenmesini basite indirgediği yönündeki fikirler çoğaldıkça Chomsky ve bilişsel teoriler sahnedeki yerlerini almıştır. Eğer doğuştan gelen bir dilbilgisi yeteneğine sahip olmasa insanın teorik olarak sınırsız sayıda cümleyi sınırlı sayıda ses sembolleri yardımıyla kurabilmesinin mümkün olmadığı yönündeki "evrensel dilbilgisi" teorisi dil edinimi üzerindeki çalışmalarda yeni bir çığır açmıştır (Lemetyinen, 2012).

Bilişsel teoriler ve insan beyninin öğrenme biçimi üzerine gerçekleştirilen çalışmalar özellikle de dil öğrenimi konusunda yeni alt yapı ve materyallerin doğuşuna olanak tanımıştır. Bunların en belirgin olanlarından Mayer'in çoklu ortam öğrenme teorisinde (Mayer, 2009) insanın yalnızca kelimelere oranla kelime ve imajlarla daha iyi öğrendiğini bunula birlikte, çoklu ortam öğrenmenin yalnızca kelimelere resimler eklemekten de ibaret olmadığı belirtilmektedir. Bu noktada Sweller'ın bilişsel yük (cognitive load) teorisi (Sweller, 1988) insanın çalışma belleğinin (working memory) her seferinde küçük sayılabilecek bir miktar bilgiyi işleyebileceğini öne sürdüğünde, Mayer paralel olarak kendi çoklu ortam öğrenme teorisinde insanın bilgi işlemek için iki ayrı kanala sahip olduğunu (duyusal ve görsel) ve bunların sınırlı kapasitelerinin bulunduğunu belirtmektedir.

Kaliteli ve kalıcı bir öğrenme için kısıtlı kapasiteye sahip bu öğrenme kanallarının doğru bilişsel çağrışımları yapan uygun miktarda bilgiyle doldurulmasının gerekliliği yine Mayer'in çoklu ortam öğrenme teorisinin temelini teşkil etmektedir. Bu itibarla öğrenme materyalleri tasarlanırken yaratacağı bilişsel yükün mümkün olan en az, öğretilmesi istenen kavramın çağrışımının ise en çok olması genel kabul gören bir yaklaşımdır. Günümüzde görsel materyallerin çok üst seviyeye ulaşmasında payı olan yapay zekâ arttırılmış gerçeklik ve hatta sanal gerçeklik sayesinde öğretim materyali oluştururken duyusal ve görsel kanala hitap etmenin geçtiğimiz yüzyıla oranla çok daha kolay hale geldiğini söylemek mümkündür.

Yabancı dil eğitiminde çoklu ortam araçlarının kullanımı yeni bir kavram olmamakla birlikte 1970'li yıllarda henüz resim ve video alt yapısı teknolojik yolculuklarının başında sayılırken tek tip bir kullanım alanına sahip olduğu görülmektedir. Sınıfta öğretmen, derste kullanmak istiyorsa söz konusu görsel materyalleri bulmak ve eğitimde kullanılabilir hale sokmak zorundaydı Henüz bilgisayar kavramının bile dünyada yeni yaygınlaştığı dönemde dersinde söz konusu materyalleri kullanmak isteyen bir öğretmen aynı zamanda bilişim uzmanı gibi bir alt yapıya da sahip olmalıydı. Günümüzde gelişen teknolojik imkanlar bilişim altyapısı olmasa bile bir öğretmenin sınıfta öğretime destek amaçlı çoklu ortam materyalleri kullanmasını kolaylaştırmıştır. Bu bağlamda, alan yazında konuya ilişkin çalışmalar 20. Yüzyılın sonları ve 21. Yüzyılın başlarında yoğunlaşmıştır. Konuya ilişkin en temel kuram Richard Mayer'in geliştirdiği Türetimci Çoklu Orta Öğrenme Teorisi (Generative Multimedia Learning Theory)'dir.

Richard Mayer (Mayer, 2001) tarafından geliştirilen Türetimci Çoklu Orta Öğrenme Teorisi (Generative Multimedia Learning Theory), öğrenmeyi ilgili bilgiyi seçmeyi, seçilen bilgiyi organize etmeyi ve yeni bilgiyi önceden var olan bilgiyle bütünleştirmeyi içeren aktif bir süreç olarak ele almaktadır (Mayer, 1997). Teori, anlamın seçim, organizasyon ve entegrasyon olarak kabul edilen üç temel bilişsel süreç yoluyla yaratıldığını öne sürer.

Türetimci Çoklu Ortam Öğrenme Teorisi, sözlü ve sözsüz bilgilere kısa süreli bellekte art arda erişildiğini öne sürer. Bundan sonra, bilginin sözlü ve görsel temsillerle işlendiği ve daha eksiksiz bilgiye götüren bütünsel bir form elde edildiği yer olarak işleyen bellek devreye girer. Tipik olarak, dil öğrenenlere multimedya aracılığıyla sözlü ve görsel girdiler sunulduğunda faydalı bilgiler seçer ve düzenlerler. Böylece, bir tür zihinsel ve anlamlı yapı inşa etmek için ilişkiler kurulabilir (Ariew, 2006).

Türetimci Çoklu Orta Öğrenme Teorisinde, öğrenci üç önemli bilişsel süreçle meşgul olur. İlk bilişsel süreç, seçme, bir metin tabanı oluşturmak için gelen sözlü bilgilere ve görsel bilgilere uygulanır. İkinci bilişsel süreç olan organizasyon, açıklanacak sistemin sözlü bir modelini oluşturmak için kelime ve görüntü tabanına uygulanır. Son olarak, üçüncü süreç olan sözcük ve görselleri kaynaştırma, öğrencinin sözel modeldeki ve görsel modeldeki karşılık gelen olaylar, durumlar veya parçalar arasında bağlantı kurduğunda gerçekleşir. Paivio'nun (1990) İkili Kodlama Teorisi ile birlikte, Mayer'in türetimci çoklu ortam öğrenme teorisi, seçim, organizasyon ve kaynaştırma süreçlerinin iki farklı sistemde gerçekleştiğini savunmaktadır: sözlü girdi için sözlü sistemler ve görsel girdi için sözlü olmayan (görsel) sistemler.

Model, ilk baskısı 1997'de yayınlanan "Multimedia Learning" adlı çalışmada daha ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Mayer, öğrencilerin bilimsel bir açıklamayı anlamalarına yardımcı olmak için multimedya kullanmanın beş ana ilkesini (daha sonra teoriyi genişletip ilke sayısını arttırmıştır) veren bir dizi çalışma ortaya koymuştur. Dahi saatinde toonytool.com kullanımına ilişkin taban teşkil edebilecek olan ilkeleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- 1) Çoklu Ortam İlkesi: İlk ilke öğrencilerin yalnız bir kanaldan değil iki kanaldan (görsel ve işitsel) birden gelen bilgi ışığında daha iyi öğrendiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, ilgili bir animasyonu izlerken bir bisiklet lastiği pompasının çalışmasını açıklayan bir anlatımı dinleyen öğrenciler, problem çözme etkinliğinde yer alan sorulara, animasyon göstermeden aynı anlatımı dinleyen öğrencilere göre iki kat daha fazla yanıt üretmiştir (Mayer ve Anderson, 1991). Benzer şekilde, eşleşen kelimelerin yanına yerleştirilmiş altyazılı resimlerle metni okuyan öğrenciler, daha sonraki bir problem çözme testinde metni basitçe okuyan öğrencilere göre yaklaşık %65 daha yararlı çözümler ortaya koymuştur (Mayer, 1989; Mayer ve Gallini, 1990). Bu sonuca çoklu ortam etkisi denilmektedir. Çoklu ortam etkisi, çoklu ortam açıklamalarını alan öğrenciler, sözlü model ve görsel model olmak üzere iki farklı zihinsel temsil oluşturabildikleri ve bunlar arasında bağlantı kurabildikleri için, çoklu ortam öğrenmenin bilişsel teorisi ile tutarlıdır.
- 2) Uzamsal Yakınlık İlkesi: Bu ilke öğrencilerin görsellerin ve kelimelerin ders materyalinde birbirlerine yakın yerlerde sunulduğunda, birbirlerine uzak yerlerde sunuldukları durumdan daha iyi öğrendiklerini savunmaktadır (Akkoyunlu ve Yılmaz, 2005).
- 3) Zamansal yakınlık ilkesi: Yine görseller ve metinler zamansal bir uyum içinde birbirini takip eder şekilde sunulursa öğrenmenin daha iyi olacağı üzerinde durulmaktadır.
- 4) Bireysel Farklılıklar İlkesi: Yukarıdaki ilkeler, yüksek bilgiye sahip öğrencilere göre düşük bilgiye sahip öğrenciler için daha önemlidir. Dördüncü ilke, çoklu ortam etkilerinin öğrencinin bireysel farklılıklarına bağlı olduğunu belirtir. Örneğin, ön bilgiye sahip olmayan öğrenciler, yüksek düzeyde ön bilgiye sahip olan öğrencilere göre daha güçlü çoklu ortam etkinliklerine ihtiyaç duymaktadırlar (Mayer ve Gallini, 1991; Mayer, Steinhoff, Bower ve Mars, 1995). Çoklu ortam destekli öğrenmenin bilişsel teorisine göre, yüksek ön bilgiye sahip öğrenciler, animasyon dinlerken veya okurken kendi zihinsel görüntülerini oluşturabilirler, böylece bitişik görsel sunum gerekli değildir. Ek olarak, uzamsal yetenek testlerinde yüksek puan alan öğrenciler, uzamsal yetenek konusunda düşük puan alan öğrencilere göre çoklu ortam destekli öğrenme etkinliklerinde daha fazla başarı göstermişlerdir (Mayer ve Sims, 1994). Çoklu ortam öğrenmenin bilişsel teorisine göre, yüksek uzamsal yeteneğe sahip öğrenciler görsel imgeyi görsel çalışma belleğinde tutabilirler ve bu nedenle sözcüklerin ve görüntülerin tümleşik sunumundan yararlanma olasılıkları daha yüksektir.
- 5) Tutarlılık İlkesi: Beşinci ilke, öğrencilerin, özetin daha uzun bir versiyonundan ziyade, ilgili kelimeleri ve görüntüleri vurgulayan tutarlı bir özetten daha iyi kavradıkları teorisine dayanmaktadır. Örneğin, yıldırımın nasıl oluştuğunun aşamalarıyla betimleyen çizimlerle açıklayan bir metni okuyan öğrenciler, sonraki bir problem çözme etkinliğinde, görsellerle desteklenmemiş düz bir metin okuyan öğrencilere göre %50 daha fazla yararlı çözüm üretmiştir (Mayer, Bove, Bryman, Mars & Tapangco, 1996).

Türetimci Çoklu Orta Öğrenme Teorisi'nin, öğrencileri çoklu ortam materyalleri ile destekleyerek, bireysel farklılıklarını göz önüne alan, bunun yanı sıra onların öğrenmelerini

kendi öğrenme hızlarına ve kapasitelerine göre gerçekleştirmelerini destekleyen bir kuram olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada “dahi saati (genius hour)” yaklaşımının, çoklu ortam destekli öğrenme süreçlerinin uygulandığı sınıflarda etkili biçimde kullanılabileceğini söylemek mümkündür. Dahi saati yaklaşımı öğrencilerin ilgileri, bilgileri ve öğrenme güdülerini doğrultusunda öğrenmelerinin gerçekleştiğini savunan bir yaklaşımdır. Dahi saati yaklaşımını diğer öğrenme yaklaşımlarından ayıran bazı özellikler bulunmaktadır. Dahi saati yaklaşımı öğrenci merkezlidir, araştırmayı destekler, özgündür, sınıf içerisinde çözülecek yeni problemlerin öğrencilere sunulmasını sağlar yaratıcılığı destekler, kişiselleştirmeye uygundur, amaç odaklıdır, sıklıkla iş birliğini de destekler ve sosyalleşmeyi sağlar. Ancak dahi saati standartlara dayanmaz, öğrenciler için boş zaman aktivitesi değildir, öğretmen merkezli değildir, kuralsız değildir, sonunda bir ölçme aracı kullanılarak değerlendirilmez ve devlet okullarında da kolaylıkla uygulanabilecek bir yaklaşımdır. Dahi saati yaklaşımı ile ilgili bir diğer önemli nokta ise bu yaklaşımın öğrencinin merakı sonucu elde ettiği bir problem sorusu sonucunda öğrenciyi araştırmaya ve yeni bir öğrenmeye teşvik etmesinin önemli olduğudur. Ayrıca dahi saati uygulaması sonucunda elde edilen ürünün de diğerleriyle paylaşılabilir ya da basılabilir bir materyal olması önemlidir (Teachthought, 2021).

Dahi saati yaklaşımını ve çoklu ortam destekli öğrenme teorisini benimseyen bir yabancı dil öğretmenin yararlanabileceği birçok çevrim içi, çevrimdışı ücretsiz uygulama bulunmaktadır. Örneğin Animato, Renderforest, Powtoon ve ToonyTool bu servisler arasında yer almaktadır. Kullanıcı dostu arayüzü, dil öğretimine uygun zengin şablon yapısı ve çoklu dil desteğine sahip oluşuyla dikkat çeken ToonyTool’un Fransızca hazırlık sınıf öğrencileri için çoklu ortam içerik oluşturmada kullanımı bu çalışmada ele alınmıştır.

ToonyTool.com

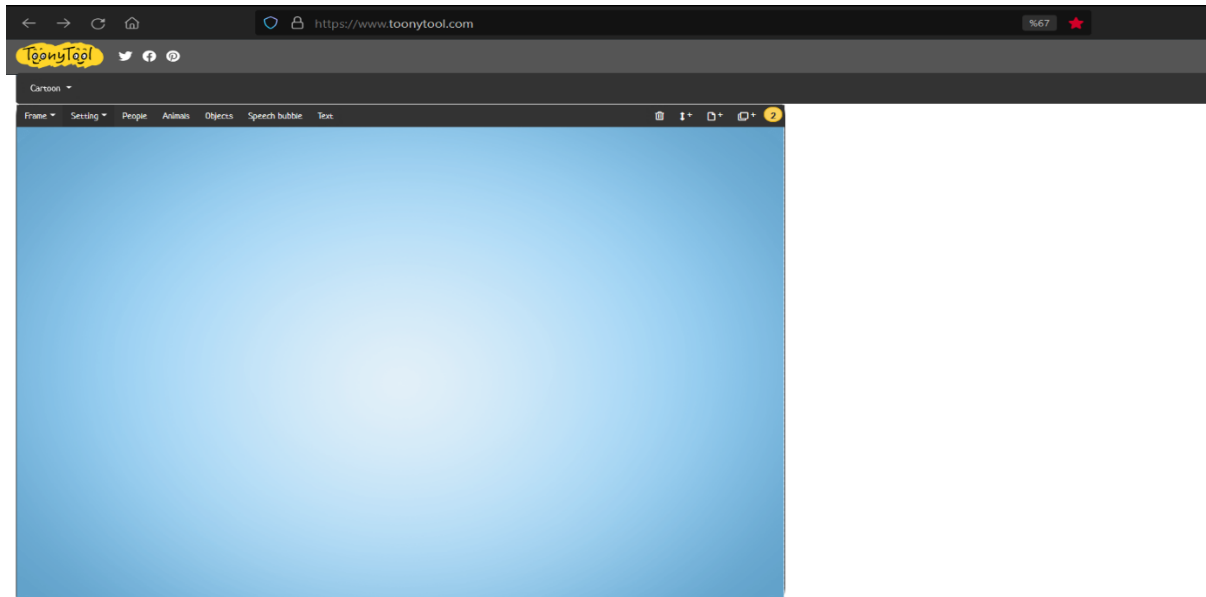
ToonyTool.com öğrencilerin ve öğretmenlerin kendi çizgi film, poster ve animasyonlarını hazırlayabileceği ücretsiz çevrimiçi web 2.0 aracıdır. İnternet bağlantısı ve bir tarayıcıya sahip her yaştan kullanıcı ücretsiz bir hesap oluşturarak içerik üretebilir. Kullanıcılar ToonyTool.com’un sağladığı veya kendilerinin yüklediği arka planları, karakterleri ve konuşma balonlarını kullanarak bir ya da daha fazla çizgi film karesini hazırlayabilir, birleştirebilir ve animasyon haline getirebilmektedirler. Dahi saati yaklaşımının temel öğelerinden çıktılarını paylaşımını destekleyen ToonyTool.com, öğrenci ve öğretmenlerin hazırladıkları içeriği kaydedip çevrimiçi paylaşımlarına ve yazdırmalarına olanak tanımaktadır.

ToonyTool.com’un ana sayfası Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. ToonyTool.com ana sayfa

Fransızca Hazırlık sınıfında boş zaman aktivitelerini (les loisirs) öğretmek için kullanılacak örnek bir çizgi filmin hazırlanma aşşağıda gösterilmiştir. Kullanıcı toonytool.com web sitesine eriştiğinde karşısına çıkan yeni proje sayfası şekil 2 'de verilmiştir.

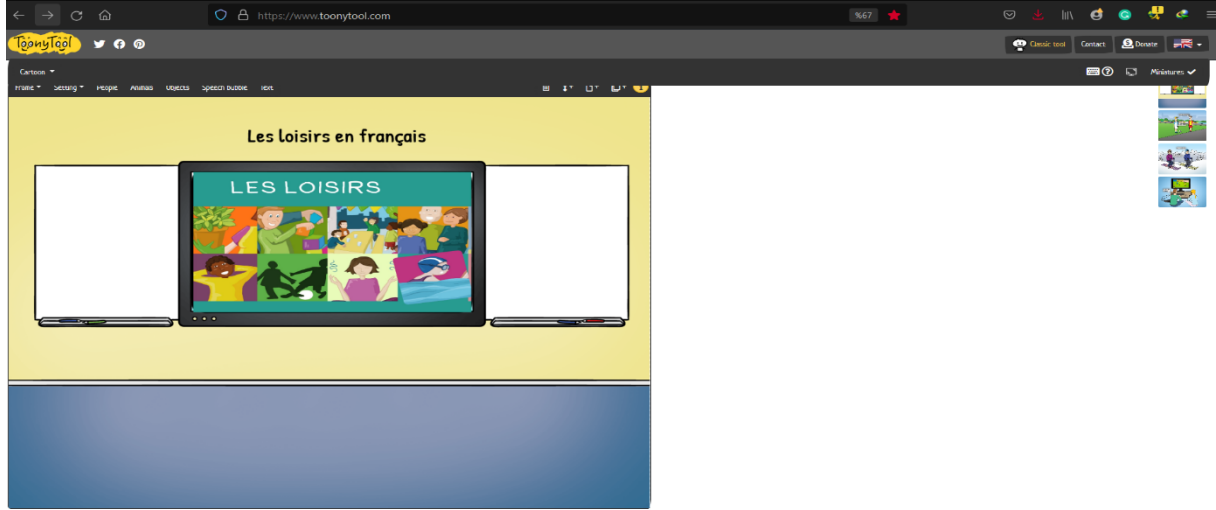

Şekil 2. ToonyTool.com proje ana sayfası

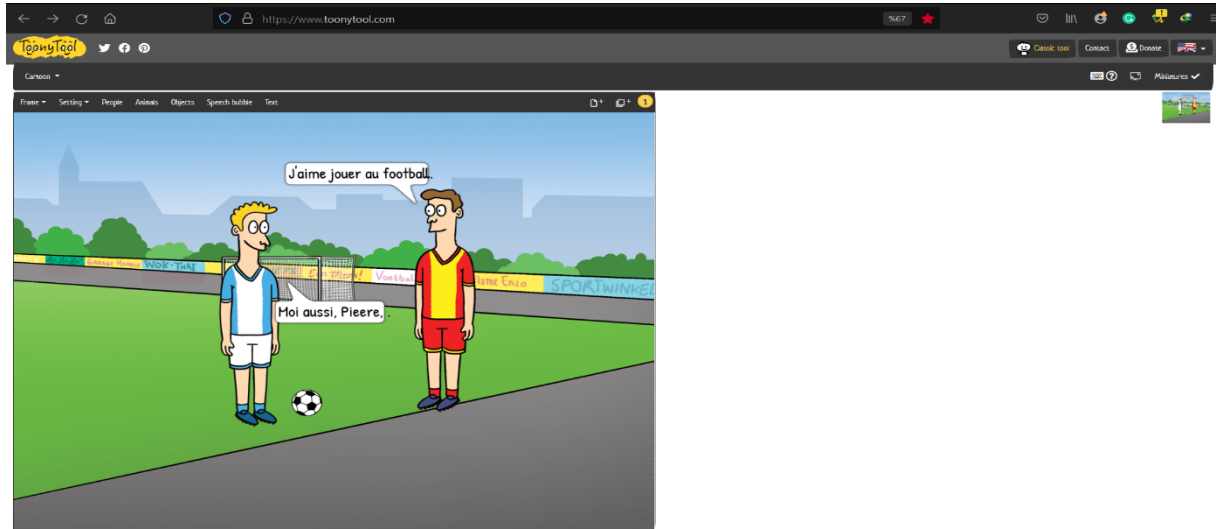
Şekil 2'de görüldüğü üzere kullanıcı projenin ana sayfasına eriştiğinde "Frame" menüsünden arka plan rengini ve resmini değiştirebileceği gibi yaptığı çalışmasını da kaydedebilmektedir. "Setting" menüsü ise kullanıcının hazırlayacağı animasyonun geçeceği ortamı seçmesini sağlamaktadır (menü içerisinde "oturma odasında", "sahilde", "dişçide" gibi seçenekler bulunmaktadır). "People" menüsü içerisinde animasyonda yer alacak karakterlere ilişkin çok sayıda şablon yer almaktadır, "Animals" ve "Object" menüleri de kullanıcıların animasyonlarında kullanacakları hayvanları veya nesnelere mevcut alt yapıdan seçmelerini ya

da kendi istedikleri resimleri yükleyerek çalışmalarına eklemelerini sağlamaktadır. “Speech bubble” menüsü ile kullanıcılar animasyonlarına konuşma balonları ekleyebilmektedirler. “Text” menüsü ise kullanıcılara projelerinin giriş veya sonuç sayfalarına çalışmalarının isimlerini yazmalarına olanak sağlamaktadır.

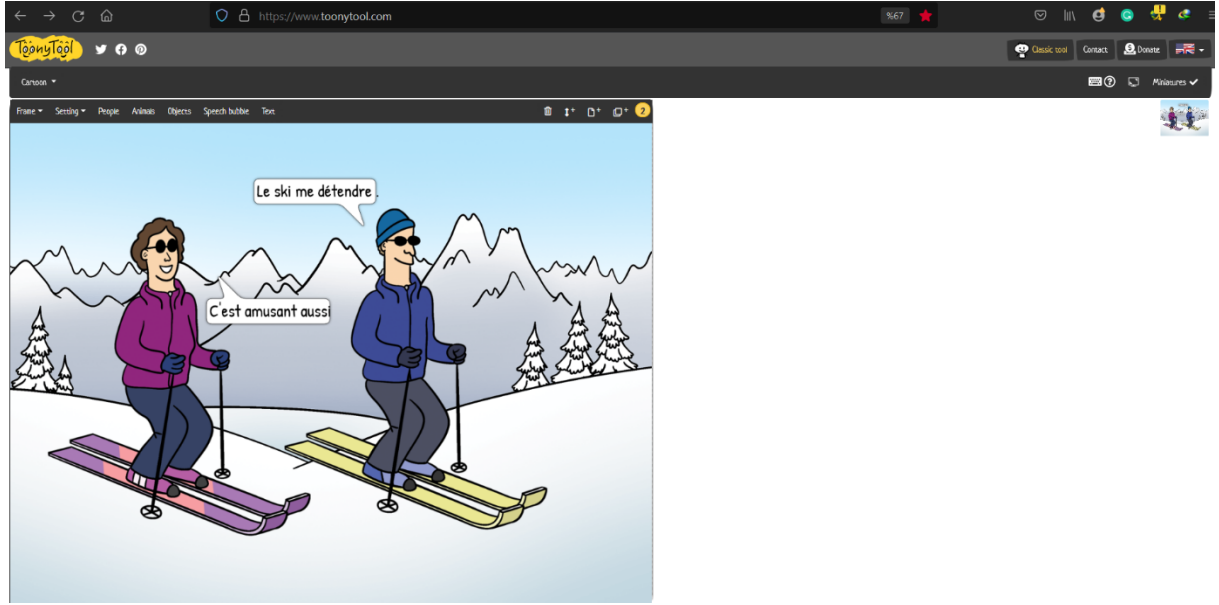
Yukarıda verilen bilgiler ışığında bir Fransızca öğretim görevlisinin üniversite yabancı dil hazırlık sınıfında “les loisirs” konusunu örneklendirmek için öğrencilerinden hazırlamalarını istediği proje şekil 3, şekil 4, şekil 5 ve şekil 6’da gösterilmiştir.

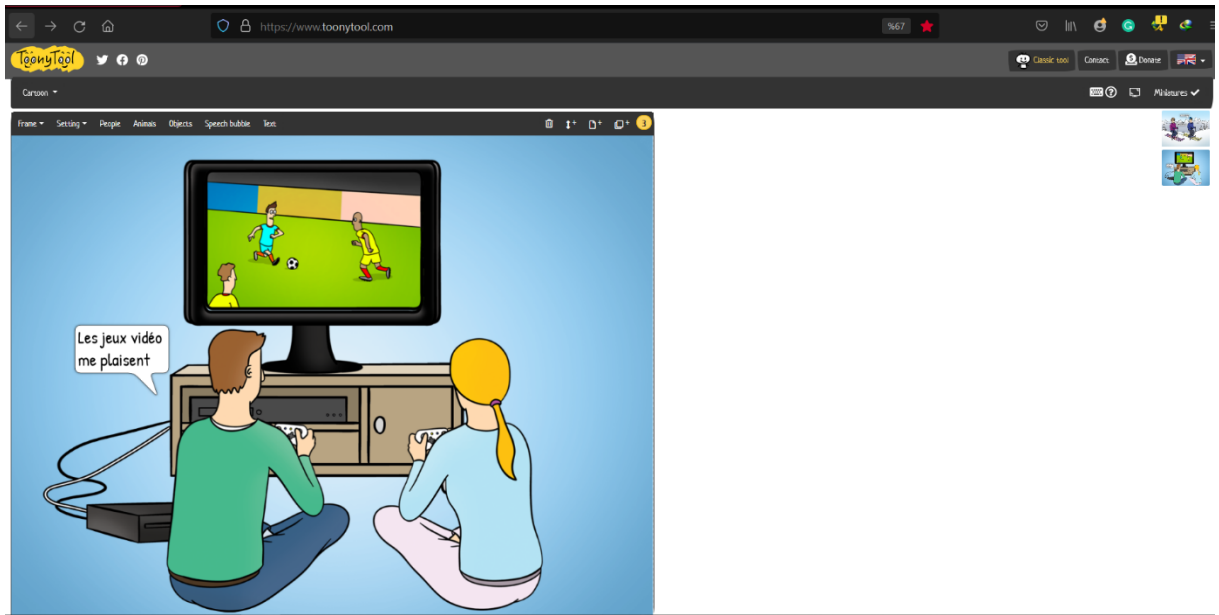
Şekil 3. Les Loisirs giriş sayfası

Şekil 4. Les Loisirs 1. sayfa

Şekil 5. Les Loisirs 2. sayfa

Şekil 6. Les Loisirs 3. sayfa

Şekil 3, 4, 5 ve 6'da görüldüğü üzere ToonyTool.com hem yabancı dil öğretmenlerinin hem de öğrencilerin kolaylıkla kullanabileceği, kullanıcı dostu ara yüzü ve şablonlarında yer alan eğlenceli çizimleriyle öğrencilerin ilgisini çekecek, derste öğrendiklerini pekiştirmek için hazırlayacakları projeleri eğlenerek ve zorlanmadan oluşturmalarını sağlayacak bir web 2.0 aracıdır. Bu nedenle yabancı dil öğretme ve öğrenme sürecinde kullanılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Mayer'in çoklu ortam teorisinde söz ettiği bilginin hem görsel hem de duyma tabanlı kanaldan iletilmesi durumunda daha iyi öğrenildiği tezi baz alındığında bugün kullanılan pek çok yabancı dil öğretimi materyalinin bu niteliğe sahip olduğunu görürüz. Bununla birlikte öğrencilerin kendi kendilerine üreterek öğrenebilecekleri platformlar hem bu iki kanal üzerinden öğretimi desteklemekte hem de kişisel tecrübe ve eğlenceyi de içine katarak daha pozitif bir öğrenme ortamı sunmaktadır.

Sonuç

İletişimsel yaklaşımla birlikte öğretmenin merkezi unsur olduğu yabancı dil öğrenme metotları eski önemlerini kaybetmiş, bilginin öğrenciler arası aktarılıp paylaşarak daha etkin şekilde edinilebileceği kabul görmüştür. Böylelikle öğrencinin pasif konumda olduğu klasik yabancı dil öğrenme metotlarına göre kendi öğreniminden sorumlu olan, daha otonom ve hatta yaratıcı (creative) öğrencilerin ana unsuru teşkil ettiği yeni öğrenme metotlarına geçiş sağlanmıştır. Sanal ve artırılmış gerçeklikle birlikte öğrencilerin yaparak öğrendiği web 2.0 destekli araçlar sayesinde yabancı dil öğretimi, efektif ve eğlenceli ve öğrenciler için çekici hale gelmiştir. Bu bağlamda toonytool.com öğrenci ve öğretmenlere poster, çizgi film ve animasyonlar hazırlayarak Fransızca öğretimini ve öğrenimini daha cazip hale getiren bir araç olarak kabul edilebilir.

Ulusal ve uluslararası alan yazın incelendiğinde yabancı dil öğretiminde web 2.0 araçlarının yabancı dil öğretiminde kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların genellikle İngilizce öğretimi üzerine yapıldığını söylemek mümkündür. Örneğin Çoban ve Adıgüzel (Türegün Çoban & Adıgüzel, 2022) yaptıkları çalışmada uzaktan eğitim ile İngilizce öğretiminde kullanılan web 2.0 araçlarının öğrencilerin öğrenme başarısı üzerinde olumlu etkisi olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Septyani, Safriyani ve Asmiyah (2020) ise başka bir çalışmada eğitim fakültesi öğrencilerinin hikaye anlatı metni hazırlama sürecinde ToonyTool.com'u kullanmalarını incelemiş ve öğrencilerin başarıları ile motivasyonları üzerinde olumlu bir etkisi olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Mutlugün ve Topuz (2020) da yaptıkları çalışmada hikayelerin oluşturulmasında ve daha geniş kitlelere ulaştırılmasında dijital araçların kullanımının önemli hale geldiğini ifade etmişlerdir. Tüm bu çalışmalar dikkate alındığında Fransızca öğretimi ve öğrenimi sürecinde önemli bir yere sahip olan okuma ve yazma etkinliklerinin günümüz gelişen teknolojisi sayesinde dijital ve çevrimiçi yollar kullanılarak yapılmasının daha etkili olacağını söylemek mümkündür. Bu noktada ise ToonyTool.com'un Fransızca öğretimi ve öğrenimi sürecinde öğretmenler ve öğrenciler tarafından kullanılmasının öğrenci motivasyonu ve başarısı üzerinde olumlu bir etki yaratacağı öngörülmektedir.

Kaynakça

- Akkoyunlu, B., & Yılmaz, M. (2005). Türetimci çoklu ortam öğrenme kuramı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28), 9-18.
- Ariew, R. (2006). A template to generate hypertext and hypermedia reading materials: Its design and associated research findings. *The Reading Matrix*, 6(3), 195-209.
- Cheisa, M. (1994). *Radical Behaviorism: The Philosophy and the Science*. Cambridge Center for Behavioral.
- Lemetyinen, H. (2012). *Language acquisition theory*. simplypsychology.org: <https://www.simplypsychology.org/language.html> adresinden alındı
- Mayer, R. E. (1989). Models for Understanding. *Review of Educational Research*, 59(1), 43-64.
- Mayer, R. E. (2002). Multimedia learning. *Psychology of learning and motivation*, 41, 85-139.
- Mayer, R. E. (2009). *Multimedia Learning*. Cambridge University Press .
- Mayer, R. E., & Anderson, R. B. (1991). Animations need narrations: An experimental test of a dual-coding hypothesis. *Journal of Educational Psychology*, 83(4), 484-490.
- Mayer, R. E., Bove, W., Bryman, A., Mars, R., & Tapangco, L. (1996). When less is more: Meaningful learning from visual and verbal summaries of science textbook lessons. *Journal of educational psychology*, 88(1), 64-73.
- Mayer, R. E., & Gallini, J. K. (1990). When Is an Illustration Worth Ten Thousands Words? *Journal of Educational Psychology*, 82, 715-726.
- Mayer, R. E., & Sims, V. K. (1994). For whom is a picture worth a thousand words? Extensions of a dual-coding theory of multimedia learning. *Journal of Educational Psychology*, 86(3), 389-401.
- Mayer, R. E., Steinhoff, E., Bower, G., & Mars, R. (1995). A generative theory of textbook design: Using annotated illustrations to foster meaningful learning of science text. *Educational Technology Research and Development*, 43, 31-43.
- McLeod, S. (2021, Ekim 28). *Pavlov's Dogs Study and Pavlovian Conditioning Explained*. SimplyPsychology: <https://www.simplypsychology.org/pavlov.html> adresinden alındı
- Mutlugün, M. A., & Topuz, Y. (2020). Dijital anlatı bağlamında hikâyeciliğin yeni konumu. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 37-45.
- Paivio, A. (1990). *Mental representations: A dual coding approach*. New York: Oxford University Press.
- Septiyani, D. N. H., Safriyani, R., & Asmiyah, S. (2020). Toonytools in teaching narrative text: pre service teachers' experience. *IJET: Indonesian journal of English teaching*, 9(2), 217-226.
- Sweller, J. (1988). Cognitive load during problem solving: Effects on learning. *Cognitive science*, 12(2), 257-285.

- Teachthought. (2021, Ekim 29). *What is Genius Hour? An Overview for the Classroom*.
Teachthought.com: <https://www.teachthought.com/learning/what-is-genius-hour/>
adresinden alındı
- Türegün Çoban, B., & Adıgüzel, A. (2022). Uzaktan Eğitim İngilizce Dersi Kelime Öğretiminde Web 2.0 Araçları Kullanımının Öğrenci Başarısı ve Tutumuna Etkisi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 164-180.

Extended Abstract

Studies on cognitive theories and the way the human brain learns have allowed the birth of new infrastructure and materials, especially in language learning. In Mayer's multimedia learning theory (Mayer, 2009), which is one of the most prominent of these, it is stated that people learn better with words and images than only words, but multimedia learning is not just about adding pictures to words. At this point, when Sweller's (1988) cognitive load theory suggests that human working memory is capable of processing a small amount of information each time, Mayer parallels in his multimedia learning theory that humans have two indicates that it has separate channels (sensory and visual) and that they have limited capacities.

The necessity of filling these learning channels, which have limited capacity for quality and permanent learning, with the appropriate amount of information that makes the right cognitive connotations, also forms the basis of Mayer's Generative Multimedia Learning Theory. In this respect, it is a generally accepted approach that while designing learning materials, the cognitive load to be created should be the least possible and the connotation of the concept to be taught should be the highest. Thanks to artificial intelligence, augmented reality and even virtual reality, which has a share in the achievement of visual materials to a very high level today, it has become much easier to address the sensory and visual channels while creating teaching materials compared to the last century.

Generative Multimedia Learning Theory considers learning as an active process that includes selecting relevant information, organizing the selected information, and integrating new information with pre-existing knowledge (Mayer, 1997). The theory proposes that meaning is created through three basic cognitive processes: choice, organization, and integration.

It is possible to say that the Generative Multimedia Learning Theory is a theory that supports students' learning a foreign language with multimedia materials by taking into account their individual differences, as well as supporting them to achieve learning according to their own learning speed and capacity. At this point, it is possible to say that the "genius hour" approach can be used effectively in classrooms where multimedia supported learning processes are applied. The genius hour approach is an approach which argues that students learn in line with their interests, knowledge and learning motivations. There are some features that distinguish the genius hour approach from other learning approaches. The genius hour approach is student-centered, supports research, is original, presents students with new problems to be solved in the classroom and enables them to support their creativity, is suitable for personalization, is goal-oriented, often supports collaboration and provides socialization. However, the genius hour is not based on standards, it is not a free time activity for students, it is not teacher-centered, it is not without rules, it is not evaluated using a measurement tool in the end, and it is an approach that can be easily applied in public schools. Another important point about the genius hour approach is that this approach encourages the student to research and learn a new thing as a result of a problem question that the student gets as a result of their curiosity. In addition, it is important that the product obtained as a result of the genius hour application is a material that can be shared or printed with others (Teachthought, 2021).

There are many free online and offline applications that a foreign language teacher who adopts the genius hour approach and multimedia-supported learning theory can benefit from. For example, Animato, Renderforest, Powtoon and ToonyTool are among these services. The use of ToonyTool, which has a user-friendly interface, rich template structure suitable for language teaching, and multi-language support, in creating multimedia content for French preparatory class students is discussed in this study.

ToonyTool.com is a free online web 2.0 tool where students and teachers can create their own cartoons, posters and animations. Users of all ages with an Internet connection and a browser can create a free account and create content. Users can prepare, combine and animate one or more cartoon frames using backgrounds, characters and speech bubbles provided by ToonyTool.com or uploaded by them. Supporting the sharing of outputs, one of the key elements of the genius clock approach, ToonyTool.com allows students and teachers to save, share and print the content they prepare online. In this study, the preparation process of a sample cartoon that can be used to teach leisure activities (les loisirs) in the French Preparatory

Class is discussed. ToonyTool.com is a web 2.0 tool that can be easily used by both foreign language teachers and students. For this reason, it is thought that it will be useful to use it in the foreign language teaching and learning process.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuştur. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

ULUSLARARASI İNSAN VE SANAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (IJHAR), Pardüs Yayıncılığının desteği ile Haziran 2016 yılında yayın hayatına başlamış, 2019 yılında Uludağ Koleji- Uludağ Gelişim Akademisi yayıncı desteği ve kurucu heyet ortaklığı ile kurumsal değişim sağlayarak, ilke, hedef ve amaçlarını güncellemiş akademik bir dergidir. İjhar'ın temel ilke ve amacı Dünya ve Türkiye'deki halkbilimi, sanat ve kültürel miras çalışmalarını izlemek, disiplinler arası yapılan araştırmaları yayımlamak ve bu alandaki çalışmaları uluslararası düzeye taşımaktır. İjhar, yayın hayatına başladığı günden başta ULAKBİM Dergipark olmak üzere, BASE İndeks, ISI İndeks, CiteFactor İndeks, EOI sistem, SIS İndeks, Root İndeks, Google Academic, DoçPlayer, Road Open Acces, International Standart Serial Namber, Akademik Resource, DRJI Indexed Journal, İdealOnline ve Islamic Market gibi birçok ulusal ve uluslararası indexler ile Bielefeld University Library, Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi ve Caltech Librart gibi saygın kütüphanelerde de taranmaya başlanmıştır.

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları dergisi (IJHAR), öncelikle Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve inkılapları doğrultusunda, kültürü araştırma ve yaşatma ilkelerini benimsemiştir. Yayınlarında UNESCO'nun 2003 yılında aldığı kararlar doğrultusunda "Somut Olmayan Kültürel Miras" listesine bağlı kalmayı amaçlanmıştır. Dergimize hem basılı hem de elektronik www.ijhar.net, www.ijhar.org adreslerinden ulaşılabilir.

ULUDAĞ
GELİŞİM
AKADEMİSİ
INTERNATIONAL SCHOLARS ACADEMY

www.ijhar.net / www.ijhar.org

ijharjournal@gmail.com / P: +90 (224) 4130006

Uludağ Gelişim Akademisi 29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA